

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

YENİ DÜNYA DÜZENİ VE DEMOKRASİ İLİŞKİLERİ

Mustafa NACAR

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ali ACAR

Konya 2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Mustafa NACAR
Numarası	134228002001
Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı / Kamu Yönetimi Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	Yeni Dünya Düzeni ve Demokrasi İlişkileri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mustafa NACAR
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa NACAR		
	Numarası	134228002001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/ Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali ACAR		
Tezin Adı:		Yeni Dünya Düzeni ve Demokrasi İlişkileri		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Yeni Dünya Düzeni ve Demokrasi İlişkileri başlıklı bu çalışma 10/07./2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Ali ACAR		
Doç. Dr. Ali Şahin		
Yrd. Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ		

ÖNSÖZ

1998 Yılında Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümünden mezun olduktan sonra hemen Yüksek Lisansa başladım. İlk sene derslerimi verdim. Tez hazırlama aşamasındayken, idealim olan akademisyenliğe giremeyince uzun süreli direnecek ekonomik imkanlarım olmadığından herşeyi olduğu gibi yarıda bırakıp kazandığım bir sınavla Maliye Bakanlığı İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığında göreve başladım. Aradan geçen yıllar boyunca hep içimde hem yarıda bıraktığım yüksek lisans hem de idealim olan akademik hayat bir ukde olarak kaldı. Bir gün tüm cesaretimi toplayıp Sosyal Bilimler Enstitüsünü arayıp yarım bıraktığım işi tamamlama hakkımın olup olmadığını sordum. Evet cevabını alınca mutluluktan havaya uçtum. Gerisi kendiliğinden geldi.

İlk günkü gibi beni bağrına basıp desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Ali ACAR'a, emektar hocamız Prof. Dr. Orhan GÖKÇE'ye, okuldan devrelerim olan kıymetli dostlarım Doç. Dr. Haldun SOYDAL'a ve Doç. Dr. Hacer Tuğba EROĞLU'na ve uzakta olduğumdan dolayı her aradığımda benden engin bilgilerini esirgemeyen tüm Sosyal Bilimler Enstitüsü personeline ve hayatımızın şekillenmesinde büyük emekleri geçen tüm İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Hiçbirinizin hakkı ödenmez çünkü sizin emeklerinize paha biçilemez.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa NACAR		
	Numarası	134228002001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali ACAR		
Tezin Adı		Yeni Dünya Düzeni ve Demokrasi İlişkileri		

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile Soğuk Savaş sona erdi. Soğuk Savaş döneminin temel kutuplarından birisi olan Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın içine girdiği bu yeni süreci "Yeni Dünya Düzeni" olarak tanımladı. Ancak dünya düzeni sadece Amerika'nın nitelediği tarzda yeni bir düzene girmemişti. Globalleşmenin yeni bir evreye girmesiyle esastan bir "Yeni Dünya Düzeni" gelişmeye başladı. İki kutuplu Soğuk Savaş dönemi, yerini çok kutuplu bir düzene bıraktı. Ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel alanlardaki gelişmeler bir yönetim biçimi ve bir yaşam stili olarak demokrasinin küresel ölçekte yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin, eksik ve fazlalığına rağmen yeni düzende demokrasinin sahası genişlemektedir. Sivil toplum, bireysel ve toplumsal parametreler ve dahası devletin fonksiyonları yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Dünya, artık herkesin herkesle hem dost hem düşman olduğu ama her halükarda birbiriyle bağlantılı olmak zorunda olduğu bir alan haline gelmektedir. Bu tez, yukarıda özetlenen konular ekseninde şu hususları ileri sürmektedir:

- Dünya, çok kutuplu bir yeni düzene gitmektedir.
- Bu düzen globalleşmenin ileri bir aşaması olarak ele alınmalıdır.
- Devletlerin klasik mentalitesi hızla değişmektedir.
- Bu yeni süreçte birey, toplum ve devletlerin demokrasiye yönelişi artmaktadır.
- Bu yöneliş, sivil toplumsal unsurların da etkin olduğu kozmopolitik bir demokrasi hedeflemekte.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mustafa NACAR		
	Numarası	134228002001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/Kamu Yönetimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ali ACAR		
Tezin İngilizce Adı		Relationships Between New World Order And Democracy		

SUMMARY

Cold War ended upon the collapse of The Soviet Union. United States of America, one of the fundamental polars of cold war period, defined this new period that the world is facing as “New World Order”. However, the world order had not entered a new world order system as America described. By the globalisation entered into a new phase, “New World Order System” has started to develop in a real sense. Bipolar Cold War Period has left its place to a multipolar order system. Developments in economic, political and socio-cultural areas make democracy to be re-evaluated essentially into a global scale as a governmental and life style. No matter how it is named, democracy’s scope, despite its the pluses and minuses, has been enlarging in new order system. Civil society, individual and social parameters and even functions of state have been started to re-define. Meanwhile the world is becoming an area where everybody is friend and foe with everybody, however must be connected to each other in any case. This thesis, in parallel of above outlined topics, asserts below issues:

- The world has been entering a new multipolar order.
- This new order has to be evaluated as an advanced stage of globalization.
- Classical mentality of states has been altering rapidly.
- In this new period, individual, social and states’ tendencies to democracy has been increasing.
- This tendency has been targeting a cosmopolitic democracy that civil society elements are also active.

KISALTMALAR

- AB: Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK: Avrupa Konseyi
APEC: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
ARF(ASEAN): Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
AT: Avrupa Topluluğu
BM: Birleşmiş Milletler
DB: Dünya Bankası
DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
FAO: Birleşmiş Milletler Tarım Örgütü
FİFA: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
G7: Gelişmiş 7 Ülke
HABİTAT: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi
İLO: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞİD: Irak Şam İslam Devleti Örgütü
İMF: Uluslararası Para Fonu
MARCOSUR: Güney Amerika Ortak Pazarı
Mfa: (Ministry Foreign Affairs) Dış İşleri Bakanlığı
NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OEEC: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Sta: Sivil Toplum Akademisi
STK: Sivil Toplum Kuruluşları

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

Unhcr: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNIDO: Birleşmiş Milletler Uluslararası Sınai ve Kalkınma Örgütü

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Bilimsel Etik Sayfası.....	ii
Tez Kabul Formu.....	iii
Önsöz.....	iv
Özet.....	v
Summary.....	vi
Kısaltmalar.....	vii
İçindekiler.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM- GLOBALLEŞME VE YENİ DÜNYA DÜZENİ: TANIMLAR, GELİŞİM SÜREÇLERİ VE KAPSAMLARI.....	4
1.1. GLOBALLEŞME KAVRAMI VE YENİ DÜNYA DÜZENİ.....	4
1.1.1. GLOBALLEŞME KAVRAMININ TANIM VE DOĞUŞU	4
1.1.1.1. Globalleşme Kavramının Tanımı ve Genel Bir Bakış.....	4
1.1.1.2. Globalleşme Kavramının Tarihsel Gelişimi	6
1.1.2. TEORİDEN PRATİĞE YENİ DÜNYA DÜZENİ	8
1.1.2.1 Yeni Dünya Düzeninin Tanımı ve Gelişimi	8
1.1.2.2. Dünyanın Globalizmden Yeni Düzene Evrilmesi.....	11
1.1.2.3. Yeni Dünya Düzeninin Temel Dinamikleri ve Kapsamı.....	12
1.1.3. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN BOYUTLARI.....	14
1.1.3.1 Yeni Dünya Düzeninin Ekonomik Boyutları	14
1.1.3.2. Bölgeselleşen Dünya Düzeni.....	21
1.1.3.3. Yeni Dünya Düzeninin Siyasal Boyutu.....	23
1.1.3.4. Yeni Dünya Düzeninin Sosyo-Kültürel Boyutları.....	29
1.1.3.5 Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Sağ Siyaset Anlayışı.....	33
1.2. TEK KUTUPLU DÜNYADAN ÇOK KUTUPLU DÜNYAYA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE DEMOKRASİ.....	37

1.2.1. ÇOK KUTUPLULUĞA YÖNELME SÜRECİ.....	37
1.2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN TEMEL KUTUPLARI.....	40
1.2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD).....	40
1.2.2.2. Avrupa Birliği (AB).....	45
1.2.2.3. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇİN).....	48
1.2.2.4. Rusya Federasyonu (RUSYA).....	52
1.2.3. ÇOK KUTUPLU DÜNYADA DEMOKRASİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ....	55
1.2.3.1. Genel Bir Bakış.....	55
1.2.3.2. Balkan Coğrafyasında Demokrasinin Görünümü.....	57
1.2.3.3. Türkiye.....	57
1.2.3.4. Avrupa Bölgesi ve Demokrasi.....	59
1.2.3.5. Rusya ve Orta Asya Bölgesi.....	62
1.2.3.6. Amerika Bölgesinde Demokrasinin Görünümü.....	64
1.2.3.6.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	64
1.2.3.6.2. Latin Amerika.....	66
1.2.3.7. Ortadoğu ve Afrika'da Demokrasinin Görünümü.....	68
1.2.3.7.1. Ortadoğu Bölgesi ve Demokrasi.....	68
1.2.3.7.2. Afrikada Demokrasi.....	73
1.2.3.8. Uzakdoğu ve Güneydoğu Asyada Demokratik Görünüm.....	76
1.2.3.8.1. Uzakdoğu ve Güneydoğu Asyaya Genel Bir Bakış.....	76
1.2.3.8.2. Çin Halk Cumhuriyeti.....	77
1.2.3.8.3. Hindistan.....	79
1.2.3.8.4. Japonya.....	80
1.2.3.8.5 Diğer Asya Ülkelerinde Demokrasinin Genel Görünümü.....	82

İKİNCİ BÖLÜM- YENİ DÜNYA DÜZENİ, DEMOKRASİ VE DEVLETİN AŞINAN GÜCÜ.....85

2.1. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN OLUŞUM SÜRECİNDE DEMOKRASİ.....	85
2.1.1 DEMOKRATİK FELSEFENİN TEMEL VARSAYIMLARI.....	85
2.1.1.1 Demokratik Düşüncenin Kuramsal Tarihi ve Kapsamı.....	85
2.1.1.1.1. Demokratik Düşüncenin Tarihsel Gelişimi.....	85

2.1.1.1.2. Demokratik Düşüncenin Kapsamı.....	91
2.1.1.1.3. Demokratik Düşüncenin Temel Kavramları.....	92
2.1.1.1.3.1. Özgürlük ve Eşitlik.....	92
2.1.1.1.3.2. Liberal demokrasi.....	93
2.1.1.1.3.3. Sosyal Demokrasi.....	96
2.1.1.1.3.4. Çoğulcu Demokrasi.....	97
2.1.1.1.3.5. İnsan Hakları.....	98
2.1.1.1.3.6. Hukuk Devleti.....	101
2.1.1.2. Demokrasi ve Ulus-Devlet.....	102
2.1.1.3. Uluslararasılaşan Demokrasi.....	106
2.1.1.3.1. Demokrasinin Uluslararasılaşma Süreci.....	106
2.1.1.3.2. Uluslararasılaşan Demokrasinin Sorunları.....	111
2.1.2. YENİ DÜNYA DÜZENİ VE DEMOKRASİ İLİŞKİLERİ.....	112
2.1.2.1. Soğuk Savaş Sonrası Demokrasi Tartışmaları.....	112
2.1.2.2. Küresel Demokrasinin Ekonomiyle İlişkisi.....	117
2.1.2.3. Kozmopolit Demokrasi Teorisi.....	118
2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNDE DEVLET VE TOPLUM İLİŞKİLERİ.....	124
2.2.1 YENİ DÜNYA DÜZENİ VE YENİ DEVLET ANLAYIŞI.....	124
2.2.1.1. Küresel Yeni Düzenin Devlet Anlayışına Getirdiği Yenilikler.....	124
2.2.1.2. Küresel Karşılıklı Bağımlılık	129
2.2.1.3. Küresel Devlet Sisteminin Unsurları.....	131
2.2.1.3.1. Birleşmiş Milletler.....	132
2.2.1.3.2. Ulus Devletler.....	134
2.2.1.3.3. Uluslararası Örgütler.....	136
2.2.1.3.4. NATO.....	137
2.2.1.3.5. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD).....	138
2.2.1.3.6. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİK/AGİT).....	139
2.2.1.3.7. Avrupa Konseyi.....	140
2.2.1.3.8. Dünya Bankası ve İMF.....	141
2.2.1.3.9. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ).....	142
2.2.1.3.10. Çokuluslu Şirketler.....	143

2.2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNDE TOPLUM İLİŞKİLERİ.....	146
2.2.2.1. Birey ve Toplum İlişkileri.....	146
2.2.2.2. Global Kültür ve Yerel Kültür İkileminde Ulusal Kültür.....	148
2.2.2.3. Devletsiz Gençlik ve Sosyal Medya.....	152
2.2.2.4. Yeni Düzendeki Bireyin Varoluş Savaşımı.....	154
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- KÜRESEL SİVİL TOPLUM VE YENİ DÜNYA DÜZENİNİN GELECEĞİ.....	157
3.1. SİVİL TOPLUM VE DEMOKRASİ İLİŞKİSİ.....	157
3.1.1. SİVİL TOPLUM.....	157
3.1.1.1. Sivil Toplumun Tanımı ve Gelişim Süreci.....	157
3.1.1.2. Sivil Toplum Kuramları.....	158
3.1.1.2.1. Marxist Sivil Toplum Teorisi.....	158
3.1.1.2.2. Demokratik Sivil Toplum Yaklaşımı.....	161
3.1.2. DEMOKRATİKLEŞME İLE SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ.....	165
3.2. KÜRESEL SİVİL TOPLUM VE YENİ DÜNYA DÜZENİ.....	167
3.2.1. ULUSAL SİVİL TOPLUMDAN KÜRESEL SİVİL TOPLUMA.....	167
3.2.1.1. Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Nesil Küresel Sivil Toplum.....	167
3.2.1.2. Sivil Toplumun Geleceği.....	170
3.2.1.3. Yeni Dünya Düzeninin Olumsuzlukları.....	171
3.2.1.4. Yeni Dünya Düzenine Eleştiriler.....	173
3.2.1.4. 1. Genel Eleştiri Konuları.....	173
3.2.1.4. 2. Küreselleşme Karşıtı Hareketler.....	174
3.2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN GELECEĞİ.....	175
3.2.2.1. Çatışmacı Teoriler.....	175
3.2.2.2. Uzlaşmacı Yaklaşımlar.....	179
3.3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	182
KAYNAKÇA.....	187
ÖZGEÇMİŞ.....	196

GİRİŞ

Modern dünyanın üzerinde çokça tartışıldığı ve halen etrafında derli toplu bir uzlaşının sağlanamadığı kavramlardan birisi de hiç kuşkusuz yeni dünya düzeni ve bu düzenin içinden yoğrularak geldiği globalleşmedir. Bunun gibi güncel hayatta da üzerinde en çok tartışılan kavramlardan birisi de demokrasidir. Dünyanın her köşesinde, sosyal ve siyasal yapıların bulunduğu her alanda hatta ailede bu kavramlar hayatın bir yerlerinde olumlu veya olumsuz bir yer edinmekte, gündem olmaktadır. Tüm dünyanın siyasal, sosyo-kültürel ve ekonomik hayatı bu olgular etrafında dönen tartışmalarla geçmektedir.

Bu kavramlar akademik dünyanın da uzağında olmadığından dünya bilim çevreleri de her yönüyle bu kavramlarla ilgilidirler hatta bunların şekillenmesine birinci dereceden müdahildirler. Başta ekonomik alanla ilgili olmak üzere, siyasal ve sosyal hayat ve bununla bağlantılı olarak da kültürel hayat çoğunlukla bu kavramlarla doğrudan ilgilidir. Bu süreçler küreselleşme etkenleri üzerinden yol aldılar. Globalleşme ise çok farklı süreçler boyunca ayrı ayrı tartışmalara konu oldu. 1990'lı yıllarda dünyanın içine girdiği durumu betimlemek için yeni dünya düzeni, demokrasi, küreselleşme tek-çok kutuplu dünya sistemi ayrı ayrı tartışmalarla daha çok önem kazandı ve bir toplumsal düşünsel bakış açısının değişimi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu kavramlar aynı zamanda bir analiz birimi olarak da kuramsal tartışmalarda kullanılmaya başlanmıştır.

1989'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ve eski Doğu Bloğu ülkelerinin demokrasiye evrilmesi ve Berlin Duvarının yıkılması ile dünyada demokrasi rüzgârları esmeye başladı. Orta ve Doğu Avrupa'daki dramatik dönüşümler, baskıcı rejimlerin yer yer Irak, Libya ve Afganistan örneğindeki gibi fiilen müdahale alanı olmaları, Latin Amerika'daki değişimler, AB'nin genişleme çabaları, G-7'lerin Rusya'yı yanlarına alıp G-8 olmaları ve sonra G-8'lerin G-20 diye yeniden yapılandırılması şeklindeki girişimler, teknolojik ve bilişim alanındaki değişimler, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin ilan ettiği "yeni dünya düzeni" gibi süreçler hep bu yeni düzene ilişkindir.

Esasen bu yeni düzenin temelleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında Keynesyen ekonomi politikalarının etkisizleşmeye başlaması sonucu refah ve sosyal devlet

anlayışının desteğiyle neoliberal ekonominin yeniden yükselişe geçmesi ve bunun politik alana getirdiği yeniliklerin eseri olarak okunmalıdır. Soğuk Savaşın resmen sona ermesi ile bu gidişat zirve noktasına ulaştı. Ekonomik ve siyasal anlamda devlet mekanizmasının minimalleşmesi, serbest piyasa koşullarının şekillendirdiği ekonomik ve siyasal alan yepyeni anlamlar edindi.

Nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin bu yeni durum sosyo-kültürel olarak da bazen dünya toplumlarının birbirine benzeme süreçlerini, buna bağlı olarak tek bir global kültürün ortaya çıkmasını; bazen de toplumların kimliklerin kendi farklılıklarını ifade etme ve tanımlama sürecinde kullanabilmesine imkân sağlamaktadır. Bu yönü ile bu yeni süreç demokrasinin gelişimi açısından da yeni bir evreyi ifade etmektedir. Bu yeni düzen ulusal-toplum, ulusal-devlet, ulusal-egemenlik, ulusal-kimlik, ulusal ekonomi gibi kavramları belli bir meşruluk kriziyle karşı karşıya bırakmıştır. Bunun için küreselleşme bir yönüyle de belli bir muğlaklığı beraberinde getirmektedir. "Yeni dünya düzeni" dünya genelindeki bir yeniden yapılanmayı, bir sistemi ifade etmektedir. Çünkü bu yeni düzen nereden bakılırsa bakılsın demokrasinin de yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Üzerinde geliştirildiği parametreler ve hedefler tartışma konusu olsa da bu yeni süreç, kapitalist ilişkiler sistemi, ulus-devletler halinde örgütlenmiş bir dünya ve liberal ideolojiyi harmanlayarak bugünkü dünyayı bir "global köy" haline getirmiştir. Tezimizin temel varsayımı "yeni dünya düzeni"nin globalleşmenin içinden evrilerek geldiği, globalleşmenin de dünya ölçeğinde tüm toplumsal, siyasal değerleri ve kurumları bir takım krizlere sürükleyip yeniden konumlandığı ama bu süreçte de demokrasinin tüm alanlarda yayılmasına katkıda bulunduğudır. Dünya sistemi bütün yönleri ile değişirken demokrasinin de buna göre yeniden yorumlanması zorunluluğu hasıl olmuştur. Çünkü klasik demokrasi ilkeleri ile küresel yeni dünyanın yorumlanması ve yönetilmesi şansı kalmamıştır. Küresel bir dünya yerel kurallarla idare edilemez ve tüm devletler ve toplumlar bu gidişata göre konumlanmak zorunda kalacaklardır.

Tezimizin yukarıda bahsedilen amacı doğrultusunda kaynak taraması ve bilimsel veriler ile akademik tartışmalar doğrultusunda tarihsel olaylardan gerekli analizleri ortaya çıkarmaya akademik bir katkı sunmayı düşünmekteyim. Böylece

günümüzün yorumlanması ve akademik bir perspektifle çıkarımlarda bulunarak toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda dünyanın nasıl dönüştüğünü betimleye çalışarak birey, toplum ve devlet etkileşimlerinin demokratik bir bakışla nereye doğru yol aldığı hususunda sonuçlara ulaşmayı hedeflemekteyim. Burada tezimizin temel kavramlarının; yeni dünya düzeni, küreselleşme, değişen devlet felsefesi, çok kutuplu dünya sistemi, demokrasi, sivil toplum ve sivil toplum teorileri ve birey-toplum etkileşimleri ile bütün bu sosyal konular ölçeğinde dünya coğrafyasına genel bir bakış ve küresel yeni düzenin aktörleri olduğunu belirtmek gerekmektedir. Son olarak yapılan çözümler doğrultusunda yeni dünya düzeninin geleceğine dair tezleri de analiz ederek gelecek öngörülerini hususundaki kuramları tespit edeceğim.

BİRİNCİ BÖLÜM

GLOBALLEŞME VE YENİ DÜNYA DÜZENİ: TANIMLAR, GELİŞİM SÜREÇLERİ VE KAPSAMLARI

1.1. GLOBALLEŞME KAVRAMI VE YENİ DÜNYA DÜZENİ

1.1.1. GLOBALLEŞME KAVRAMININ TANIM VE DOĞUŞU

1.1.1.1. Globalleşme Kavramının Tanımı ve Genel Bir Bakış

İçinde bulunduğumuz tarihsel dönem daha önce hep “gelecekteki bir zaman” olarak görüldü ve işte o “gelecekteki zaman” geldi ve tüm dünya fiilen onu yaşıyor. “Bu görkemli simgesel dönemin artık içindeyiz ve bu dönemi adlandıran kavram ise ‘küreselleşme’ (globalization) kavramıdır.”(Tutar, 2000: 17). Üzerinde uzlaşılan bir tanımı olmadığından 21. yüzyıla girerken hakkında en çok konuşulan kavramalardan biriydi, küreselleşme.

Tarihin her dönemine bir yönü ile evrensel ve küreseli ilgilendiren siyasi ve sosyal hareketler yapılar olmuştur. "Küreselleşme ise tüm dünya insanları arasındaki bağların her türlü karşılıklı değişimlerle giderek genişlemesi ve derinleşmesidir."(Khanna, 2011: 9). "Küreselleşmenin başlangıcını eski tarihlere götüren çalışmalar da dahil olmak üzere küreselleşme üzerine yapılan analizlerin neredeyse bütünü, 1990 sonrasında küreselleşmenin özgün bir nitelik kazandığı konusunda uzlaştığı görülür."(Yıldızcan ve Adadağ, 2011: 24). Bu nitelik değişiminin en büyük nedeni hayatı ışık hızıyla değiştiren gelişmelerdir.

Globalleşme konusundaki literatürün oluşmasına büyük katkıları olan Robertson küreselleşmeyi şöyle tanımlıyor: “Bir bütün olarak küresel saha, uygarlıkların kültürlerinin, ulus toplumların, ulus-içi ve uluslararası hareketler ile uluslararası örgütlenmelerin, alt-toplumlar ile etnik grupların, toplum-içi grupların, bireylerin ve benzerlerinin giderek daha fazla baskı altına alındığı ama aynı zamanda farklı bir biçimde güçlendirildikleri bir noktaya doğru sıkıştırılmasıyla ortaya çıkan toplumsal-kültürel bir sistemdir.”(Robertson, 1999: 230). Giddens'a göre: “[K]üreselleşme uzak yerellikleri yerel olayların millerce ötedeki olaylar tarafından biçimlendirildiği bağlantılar kuran dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir.”(Giddens, 2014: 81). Modelski'ye göre: "Birden fazla tarihsel dünya toplumunun tek bir küresel sistem içinde bir araya

getirilmesinden küreselleşme olarak söz edilebilir."(Modelski, 2014: 75). Hardt-Negri ise globalleşmeyi yeni bir tarz imparatorluk mentalitesinin gelişmesi olarak tanımlamaktadır. Buradaki imparatorluk teriminden de emperyal bir anlam çıkarmadıklarını ısrarla belirtiyorlar. "Emperyalizmin aksine İmparatorluk güç merkezi kurmaz ve sabitlenmiş sınırlar ya da engellere dayanmaz. O açık ve genişleyen sınırlarıyla tüm küresel alanı sürekli olarak birleştiren merkezlessiz ve yurtsuzlaştıran bir yönetim aygıtıdır. İmparatorluk melez kimlikleri, esnek hiyerarşileri ve çoğul mübadeleleri, komuta şebekesinin ağlarını düzenleyerek yönetir."(Hardt ve Negri, 2014: 145). "Temel olarak imparatorluk kavramı sınırların yokluğunu ifade eder: İmparatorluk düzeninin sınırları yoktur."(Hardt ve Negri, 2014: 146).

Steger ise globalleşme veya küreselleşmek yerine "küresellik" kavramının kullanılması gerektiğini ileri sürer. Ona göre: "Küreselleşme terimi, ilk ortaya çıktığı 1960'lardan beri, hem popüler hem de akademik literatürde, bir süreci, durumu, sistemi, gücü ve dönemi tanımlamak için kullanılmıştır."(Steger, 2013: 24). Oysa bu tanımlamalar bazen birbirlerine rakip olmaktadır. Bundan dolayı Steger bu durumu "küresellik" teriminin karşılayabileceğini çünkü mevcut sınırların ve hudutların birçoğunu geçersiz hale getiren küresel ekonomik, siyasi, kültürel ve çevresel karşılıklı ilişkilerin ve akışların belirlediği bir toplumsal durumu ancak böyle kompleks bir ifadenin karşılayabileceğini belirtir.(Steger, 2013: 24-25).

Globalleşmenin de tüm sosyal olgular gibi birden fazla boyutu vardır. Kimi araştırmacılar onun sadece ekonomik yönüyle kimi sadece siyasi yönüyle kimi sadece sosyal veya kültürel yönüyle ele almış ve ele almakla kalmamış globalleşmeyi sadece ele aldıkları boyutla sınırlandırmıştır. "Ancak küreselleşme tek bir boyuta indirgenemeyecek nitelikte sosyal, siyasal, ekonomik kültürel ve düşünsel boyutları da olan çok daha karmaşık bir olgudur."(Yılmaz, 2004: 25). Bu olgusal içerik dünyanın yeni düzeninde sadece mevcudun tasviriyle değil bizatihi dünyanın ve hayatın pratiğini de içermektedir. "[S]okaktaki hararetli tartışmalarda en çok tartışılan konu, küreselleşmenin 'iyi' bir şey mi, yoksa 'kötü' bir şey mi olarak ele alınacağıdır."(Steger, 2013: 10). Bu arada "Türkiye'de küreselleşmenin algılanması daha ziyade küreselleşmeye yandaş olmak ve savunmak ile karşı olmak arasında bir

ideolojik yaklaşımla gündeme gelmiştir."(Yılmaz, 2004: 25). "Küreselleşme sürecini böyle ucuz şekilde alkışlamak veya reddetmek tabii ki yetersiz kalmaktadır."(Habermas, 2002: 104). Çünkü "[k]üresel arena, belirli bir dizi dinamik niteliğin ürünüdür."(Friedman, 1999: 90).

Globalleşmenin iyiliği ve kötülüğü ayrı bir tartışmadır elbet ama dünyanın, insanların ortak insanlıklarını fark etme ve tanıma olanaklarını arttıran, giderek karşılıklı ilişkilerin çoğaldığı bir yer haline gelmesinden de teselli bulmamız gerektiği de apaçık ortadadır.(Steger, 2013: 11). Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu özellikle geri kalmış ülkelerde küresel ağlardaki ve altyapıdaki artışın sağladığı olanaklara eşit şekilde ulaşamamaktadır. Karşılıklı bağımlılık ister istemez bunun yavaş adımlarla bile olsa evrene yayılmasını zorunlu hale getirmektedir. En ücra köşelerdeki en aykırı grupların hatta yeni dünya düzenine karşı konumlanmış, varlık sebebi ona karşı gelmek olan marjinal örgütler bile globalleşmenin verilerinden faydalanmaktadır. Dolayısıyla "[...] küreselleşme bir veridir ve bunu kabul ederek yaşamak zorundayız."(Yılmaz, 2004: 26). "Zira küreselleşme vazgeçilmez bir süreçtir ama tercih yaratmayan bir süreç de değildir."(Yılmaz, 2004: 26). "Hepimiz 'küreselleşiyoruz' ve 'küreselleşiyor' olmak tüm 'küreselleşmişler' için üç aşağı beş yukarı aynı anlama geliyor."(Bauman, 1999: 7).

1.1.1.2. Globalleşme Kavramının Tarihsel Gelişimi

Yakın bir tarihsel süreci anımsatsa da küreselleşmenin düşünsel temelleri çok eskilere dayanır. "Comte, Saint-Simon ve Marx gibi on dokuzuncu yüzyıl kuramcıları ve sosyologları bu günlerde bir çoğumuzun küreselleşme olarak adlandırdığımız şeyi analitik çalışmalarında (siyasal çalışmaları da dahil olmak üzere) merkez almışlardı."(Robertson, 1999: 32-33). Kuramsal anlamda uzun bir geçmişe sahip olan küreselleşme kavramının, pratik anlamda karşılığını bulması ve böylece anlamının netleşmesi ve bu arada akademik dile girmesi nispeten yenidir. Daha çok yirminci yüzyılın son çeyreğinde bu alanda yaygın çalışmalar yapılmaya başlandı. "'Globalleşme' terimi eski olmakla birlikte ancak 1960'lı yıllarda uluslararası ekonomik hareketleri betimleme tarzı olarak akademik dile girdi."(Keyman, 1998: 36).

Öte yandan küreselleşmenin bugün için önemli ilgi alanlarından birisi olan siyasal alanda ise globalleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki hızlı uluslararası yapılanma ve kurumsallaşmanın siyaseti ulusal sınırların ötesine kaydırmasının sonuçlarına göre şekillenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ise herşeyin her an değiştiği, geliştiği, gerçek bir globalleşme çağının fitili ateşlendi. Ve yeni yüzyılda artık herkes ve herşey bilinçli veya bilinçsiz globalleşmenin ultrasını yaşamaya başlamıştır. "Beklenmeyen sürprizler, sert değişiklikler, ani kesintiler ve çarpıcı geriye dönüşlerle dolu olan küreselleşme tarihi, dünyanın belli başlı tüm bölgelerini ve kültürlerini kapsamaktadır."(Steger, 2013: 40).

Hiç şüphesiz "[...] küreselleşme kavramının günümüzde gönderme yaptığı süreçler ile eylemler bazı kesintilerle birlikte birkaç yüzyıldır gelişim halindeydi, ama küreselleşme tartışmasının ana odak noktası görece yakın dönemler üzerindedir."(Robertson, 1999: 16). "Küresel" kavramını ilk kez kullanan Mc Luhan'dır ve "Küresel köy" kavramı da ona aittir. (Tutar, 2000: 21). "Mc Luhan'a göre iletişim ve hızlı ulaşımın yarattığı etki, küresel yüzeyde hissedilen bir 'iç patlama'dır. Bununla uzakta yaşanan çeşitli deneyimlerin yakında tek bir noktada toplanması, çok uzakta olan olaylardan haberdar olunması kast edilmektedir." (Aslanoğlu, 1998: 138).

Globalleşme kavramı popülerleştikçe etrafında dönen tartışmalar tarihsel gelişimine paralel olarak artmıştır. "Bu tartışmanın 1990'ların başında komünizmin dünyanın pek çok yerinde çökmesi ve toplumsal demokratikleşme hareketlerinin 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında (Çin, Sovyetler Birliği'nin bazı bölgeleri ile Orta Doğu ve başka yerlerdeki direnişlere rağmen) kıtaları etkisi altına almasıyla birlikte yeniden canlandığını söylemeye bile gerek yok."(Robertson, 1999: 26). Sosyolojik araştırmalara konu olması küreselciliği bir olgu olarak güncel tartışmaların göbeğine oturttu. Bu bağlamda Roland Robertson, Anthony Giddens, David Harvey, David Held, İmmanuel Wallarstein, Fareed Zakaria gibi önemli isimler ön plana çıkmıştır ve her birisine paralel olarak yeni yeni bakış açıları şekillenmiştir. Daha önceki temel siyaset sosyolojisi tartışmaları genel olarak "postmodernite", "modernleşme" kavramları etrafında dönüyor iken 1990'lı yıllarla

beraber temel tartışma noktası “globalleşme”, “küreselleşme”, “yerelleşme” "yeni dünya düzeni" vb. kavramlarla ifade edilen yeni bir eksene kaydı.

1.1.2. TEORİDEN PRATIĞE YENİ DÜNYA DÜZENİ

1.1.2.1. Yeni Dünya Düzeninin Tanımı ve Gelişimi

Sosyal ve siyasal her yapının ve teorinin bir amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için de sergilediği bir faaliyeti, kurguladığı bazı temel varsayımları vardır. Bu faaliyetler de bir düzen içerisinde uygulanır. Uluslararası ilişkilerde de temel aktörü devletlerin teşkil ettiği bir düzen vardır. Bu düzen her daim olmuştur bundan sonra da olacaktır. Yapısal özellikleri ne olursa olsun tüm devletlerin aşağı yukarı benzer hedefleri vardır: güvenlik, istikrar, refahın temini, halklarının mutluluğu, diğer ülkelerle ilişkilerin belli bir düzende yürütmesi ve meşruiyetin temini.

Bir ülkenin kendi içerisinde bir düzeni temin etmesi kadar, temel yapısını bizzat devletlerin teşkil ettiği devletlerarası sistemin de bir düzene ihtiyaç duyacağı doğaldır. Tarihin her döneminde bu düzen kendi şartlarında oluşmuştur. Ama günümüz dünya düzenini tarif etmek, tanımlamak her zamankinden daha da zordur. "Dünya düzeni'ne ilişkin geleneksel görüşlerin neredeyse tümünü boşa çıkaran eski Sovyetler Birliğindeki, Doğu ve Orta Avrupadaki, Çindeki ve başka bölgelerdeki yeni ve süregelen olaylar kuramlaştırma çabalarını daha da zor bir görev haline getirdi."(Robertson, 1999: 87). "Yeni dünya düzeni" diye tanımlanan şey globalleşmenin ileri bir evresi olarak ve onun içinden süzülüp gelen, 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra kendi özgün koşullarında şekillenen ve kavramsal telaffuzunu ABD'nin yaptığı özel bir süreci anlatmak için kullanılmıştır. ABD ve müttefikleri bu kavramı o günün koşullarında demokratikleşme, serbestleşme ülkeler arasında barışın temini ile halkların kendi kaderlerini tayin hakkının sağlandığı bir dünya sisteminin veya küreselleşmenin yeni boyutunun tanımını yapmak için kullandılar.

ABD'ye yaklaşımlar konusunda da çeşitlilik gözlenmektedir. "Bir çok kişi Birleşik Devletler'i küreselleşme süreçlerini ve yeni bir dünya düzenini yöneten mutlak otorite olarak tanımlamaktadır."(Hardt ve Negri, 2014: 145). Bu tarihsel dönüşüm kavşağında kimileri ABD'yi tüm kötülüklerin başı olarak, yeni dünya

düzeni denilen olayı da onun dünyayı ahtapot gibi sarma manevraları olarak tanımlarken, kimileri de her ne kadar tanımlama Amerika'dan gelse bile esasen ABD'yi çoktan aşan yeni bir düzenin oluştuğunu varsaymaktadır. "Birleşik Devletler ve doğruyu söylemek gerekirse hiçbir ulus-devlet, içinde bulunduğumuz çağda emperyalist bir projenin merkezini oluşturamaz. Emperyalizm bitmiştir. Modern Avrupalı ulusların olduğu tarzda, hiçbir ulus dünya lideri olmayacak."(Hardt ve Negri, 2014: 145). Bunun birçok sebebi sıralanabilir. "En önemlisi, üç dünyanın (Birinci, İkinci ve Üçüncü) mekânsal bölünmesi birbirine karıştı, öyle ki sürekli olarak Birinci Dünya'yı Üçüncü'de, Üçüncü'yü Birinci'de bulmaya; İkinci'yi ise neredeyse hiçbir yerde bulamamaya başladık."(Hardt ve Negri, 2014: 145). Nükleer silahların yayılması, günümüzdeki en zayıf ülkelerin bile askeri açıdan modern öncesi en büyük askeri güçlerin bile ilerisinde olması, karşılıklı ekonomik bağımlılıklar, küresel terör, enerji kaynaklarının dünyaya dengesiz dağılımı ve benzeri engeller tek başına bir gücün hegemonik güç olma veya dünya düzenine tek başına yön verme imkânlarını son derece sınırlamaktadır. "Şurası önemlidir ki silah açısından 'Üçüncü Dünya' değil, yalnızca 'Birinci Dünya' sözkonusudur."(Giddens, 1994: 75) Giddens'ın yerinde tespiti ile: "Nükleer silahlara sahip olmak bile, yalnızca ekonomik açıdan ileri ülkelerle sınırlı bir ayrıcalık değildir."(Giddens, 1994: 75)

Soğuk savaşın hitamından sonra bir çok konuda değişiklikler gözlenir oldu. "Batı-Doğu çatışmasının dramatik fakat gittikçe şiddetinin sona ermesinin hemen ardından uluslararası sistemin temel figürlerinin bir çoğu değişmeye başladı."(Bredow. 2005: 97). İki kutuplu dünyanın sona erip dünyanın yeni bir evreye girmesi tüm dünyada şok etkisi yapmıştır. Temelinde küreselleşme olgusunun yeni bir versiyonunun başladığı bu evreye her görüşten farklı tanımlamalar gelmiştir. "Yirminci yüzyılın son çeyreği içinde yaşanan bu çok büyük ve devrim özelliği taşıyan değişim kendini sadece maddi yaşam biçiminde, ekonomik ve politik sistemde göstermekle kalmamış; akademik ve entellektüel yaşamda da aynı derinlikte yansımaları bulmuştur."(Şaylan, 1995: 9).

Bu yeni düzene her toplumbilimci ve her siyasetçi başka pencerelerden bakarak başka sonuçlara ulaştı. Yeni dünya düzeninin sanıldığı gibi bir düzen değil bir düzensizlik olduğu ama bu düzensizliğin bile kendi içinde bir uyumluluk içerdiğini

ileri süren savlar revaçtadır. "[...] Soğuk Savaşın ve süper güç rekabetinin doğasında olan bir dengenin (istikrarı) sona ermesiyle beraber, dünyanın düzensizliği ve yerel meseleler yaygın belirsizliklere neden olmuştur."(Rosenau, 2014: 269).

Bu belirsizlikler yeni kuramsallaştırmalara da ihtiyaç duymaktadır. Adına "yönetişim" denilen bir yeni tanımlama, global düzen akışını anlatmada elverişli bir bakış açısı sunmaktadır. "Yönetişim, işbirliğinden çok devamlı bir müzakere, pazarlık, çıkarları uyumlulaştırma süreci olarak tanımlanmaktadır."(Serdaroğlu, 2011: 225). Bu kavramın bir çok ilim insanı tarafından yapılan tanımlarının içinden en derli toplu olanı James Rosenau tarafından yapılmıştır. Rosenau'ya göre yönetim: "resmi bir otoriteden kaynaklanmasa bile işlerliği olan, karşılıklı bağımlılığın gittikçe arttığı bir dünyada ağların yayılmasından meydana gelen düzenlemeler bütünüdür."(Serdaroğlu, 2011: 225). Rosenau'nun hareket noktası karşılıklı çekişmeler ve çelişkilerin günümüz dünya sisteminde kaçınılmaz olduğu savıdır. "Bunun sonucu olarak da muhtelif ve çelişik kuvvetlerin ortaya çıkması, küreselleşme, merkezileşme ve birleşmenin bir tarafta; yerelleşme, sorumluluğun dağıtılması, bölünme diğer tarafta olmak üzere bu iki karşıtlığın çatışması olarak özetlenebilir."(Rosenau, 2014: 269). Peki, bu çelişik durum nasıl giderilebilir ya da bu düzensizlik nasıl düzene sokulabilir. İşte Rosenau bunun çözümünün "küresel yönetim" olduğunu ifade eder. Bu tanım bile tek başına yeni düzende düzensizliğin belli bir uyum içinde yerleştiğini gösterir. Bu bağlamda yönetişimin esasından sadece uluslararası ilişkilerin bir boyutu yoktur tersine tüm boyutları ihtiva eden uyumlu bir düzensizlik sistemini anlatır. "Küreselleşme sürecinde hükümetler ve onlara bağlı yapılarla, bunlara bağlı olmayan, gayriresmi mekanizmalar da yönetim çerçevesinde kişilerin ve kurumların ihtiyaçlarını karşılayabilir, isteklerini gerçekleştirebilir."(Serdaroğlu, 2011: 225).

Bir çok düşünür dünyayı bir bütün olarak bir sistem olarak ele alır. Dolayısıyla her halükarda bir düzen zaten var olmuş olmaktadır. "Çok katmanlı bir küresel yönetim sistemi zaten işlemektedir ve asıl konu, kurulmuş ve onlarca yıldır işleyen bir sistemin kusurlarının reformlar yoluyla giderilmesidir."(Halliday, 2014: 578). Bu varsayımlar mevcut düzenin öncülü durumundaki hegemonik güç, karşılıklı denge, soğuk savaş merkez-çevre gibi kuramsal tanımlamaları bir bütün içinde

algılayabilmemize olanak sağlar. "Ayrıca yeni güçlerin ortaya çıkması, özellikle ekonomik alanda, sınırlı da olsa birbirini dengeleyen çok sayıda güç odağının bulunması, denge yoluyla düzen anlayışıyla paralellik göstermektedir."(Serdaroğlu, 2011: 226).

Özetle yeni dünya düzeni globalleşmenin bir ileri evresi olarak düşünülmelidir. Siyasi, sosyal ve ekonomik olarak dünya yeni bir çağa girmiştir ve görünürde bu gidişatı tek başına domine edecek bir güç yoktur. Yeni dünya düzeninde sınırlar ortadan kalkmakta, hayatın her yönüne ilişkin olarak insanlar devlet tarafından istense de kısıtlanamayan yollarla birbirlerine bağlanmaktadır. Bunun sonucunda dünya ölçeğinde ortak değerler ve ortak kültürel alanlar oluşmaktadır.

1.1.2.2. Dünyanın Globalizmden Yeni Düzene Evrilmesi

Yirminci yüzyıl, insanlık tarihi açısından çok büyük çaplı savaşlara, bölgesel çatışmalara, ideolojik çekişmelere sahne oldu. Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile başta İngiltere başbakanı Margaret Thatcher ve ABD başkanı Ronald Reagan olmak üzere uzun süren soğuk savaşın ayakta kalan siyasal aktörleri neoliberal ekonomik politikaları ve küresel ekonomik düzenin serbest piyasa ekonomisini savundular. Bu düzen doğal olarak finansmanın, ticaret ve hatta sanayinin uluslararasılaşması, dev multi-uluslu şirketlerin ortaya çıkmasını sağladı. Gidişat, şirketlerin hatta ülkelerin belli konularda uzmanlaşmasını beraberinde getirerek bazı ülkelerin önemli sıçramalar yapmasını sağladı. Dönüşüm ve gelişimini tamamlamakta sıkıntı yaşayan bazı toplumların da aleyhine olarak eşitsizliklere neden oldu.

Soğuk Savaş sonrası dünyada, herkesin merak ettiği konulardan birisi dünyanın yeni bir düzene mi yoksa Amerikan imparatorluğunun pekiştirildiği bir evreye mi girdiği sorusunun cevabıdır. Soğuk Savaş yılları süresince dünyanın bir yarısı Moskova'nın öteki yarısı Washington'un ağzından çıkanlara göre politika belirliyordu ve dünya düzeni de bu örtük karşılıklı denge kuralına göre işliyordu. Ama artık bu dönem sona erdi. Wallarstein'in deyimi ile: "Komünist bir ara fasıl mıydı sözkonusu olan?"(Wallerstein, 2012: 15). Yeni dünya düzeni denilen şeyin esas mihenk noktası da budur. "Yeni güçlerin kendi çıkarlarını daha güçlü koruyor olması, post-Amerikan dünyanın bir gerçeğidir."(Zakaria, 2013: 52). Sovyetler Birliği'nin dağılmasından

sonra zaten devam eden globalleşme süreci yeni bir evreye girdi. "Dünya anti-Amerikancılıktan post-Amerikancılığa öfkeden umursamazlığa doğru yer değiştiriyor."(Zakaria, 2013: 52). Artık ülkeler muhataplarına her noktada müzakere yeteneklerini sergilemekte alternatifler arasında kendilerine en uygun olanları tercih etme konusunda seçici davranmaktadırlar.

Bir zamanlar Batı'nın ve ABD'nin her teklifini kabul eden, etmek zorunda olan Hindistan, Brezilya Türkiye gibi ülkeler şimdilerde kafa tutan politik tercihlerde bulunabiliyorlar. Bu durum illa da anti Amerikancılık anlamına gelmekten öte ulusal çıkar tercihinin ısrarla savunulması olarak algılanmalıdır. Çünkü artık hiç bir ülkenin ensesinde bir "komünist tehdit" yok ve her ülke kendi ulusal menfaatlerine uygun real-politik tercihlerde bulunacak bir hareket alanı elde etti. "Amerikanın geniş hareket alanı, diğer ülkeler daha aktif oldukça kaçınılmaz olarak küçülecek."(Zakaria, 2013: 66). Soğuk Savaşın sona ermesi, 2000'li yıllarda dünyada sıçrama yapan ülkelerin göstermiş olduğu ekonomik performans, üretim teknolojisinin çeşitlenip tüm dünyaya yayılması Amerikanın hareket alanını ve etkinliğini her halükarda azaltmaktadır. Bunun anlamı tabuların yıkılması ve ABD güvenlik şemsiyesine duyulan ihtiyacın yok olmaya başlamasıdır. Amerika açısından esas sorun bu durumu kabullenmekte ne kadar başarılı olacağı ve müzakereci dış politikaya nasıl alışacağıdır. Çünkü artık yeni düzende "Hiç bir ülke tamamen kendi yolunu çizemez."(Zakaria, 2013: 67).

Dünyanın halen yaşamakta olduğu bu yeni sistemin veya düzenin adına ne denilirse denilsin yeni bir düzeni anlatmaktadır. Devlet ve toplum hayatında küresel ölçekte herkesin kendini yeniden konumlama hakkı elde ettiği, eski düzenin kendine özgü koşullarında ötelenen taleplerin kendini gösterme şansı yakaladığı tarihsel bir süreçtir. Öteden beri tartışılan küreselleşme süreci yepyeni ve kendi şartlarını tüm dünyaya bilakabul dayatan bir düzenin de habercisi olmuştur.

1.1.2.3. Yeni Dünya Düzeninin Temel Dinamikleri ve Kapsamı

Yeni dünya düzeninin temel dinamiği teknoloji, iletişim ve bilişim devrimidir. Bu temel dinamiklerin yanında bir şekilde yine bunlarla bağlantılı olarak sosyal ve siyasala ilişkin bilinç düzeyinin artması, tüm dünyada bilişsel bilgi seviyesinin

yükselmesi de hiç hatırdan çıkarılmaması gereken etmenlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sağlanan ortam, bilgi toplumunun gereği olarak teorik bilginin önem kazanması, bu bilginin üretimin temel itici gücü olması sonucu verimin artması temel etkenlerdendir.

Yeni dünya düzeninin kuramsal ve pratik olarak birbirinden ayrıymış gibi görünse de yer yer iç içe geçen, herbiri yekdiğeriyle ilintili üç ayrı alana ve boyuta sahiptir. Tabiatıyla yeni dünya düzeni sadece bu üç alanla sınırlı ve bunlardan ibaret değildir. Ancak bu temel başlıklar diğer tüm alanları bir şekilde etkilemekte, şekillendirmektedir. Yeni dünya düzeni bu parametreler üzerinde yol almaktadır. Ve bu alanların herbirisine yönelik olarak da dünya, daha önceki tarihsel süreçlerde hiç denenmemiş bir gidişata doğru yol almaktadır.

Bunlardan ilki teknoloji, bilgi ticareti, ulusötesi ticaret, harici yatırım, küresel finans ve bütün bunların uluslararası örgütler, çokuluslu şirketler ve devletlerle olan ilişkilerini ihtiva eden ekonomik düzendir. Yeni dünya düzeni ekonomik olarak ulus devletin en pasif durumda olduğu bir düzendir. Artık hiç bir ekonomi tek başına ilerleme şansına sahip değildir. 1997-1998 Güneydoğu Asya ekonomik krizi, 2008 dünya ekonomik krizi bu varsayımın ne kadar geçerli olduğunu ve bu yeni düzende hiçbir ülkenin yekdiğeriinden bağımsız hareket edemeyeceğini ispatladı. "Bugün, kendilerinin ve bakanlarının ulusal ekonomiler ve toplumlar üzerindeki otoritelerini kaybettiklerinin farkına en son varanlar, hükümet liderleriymiş gibi görünüyor."(Strange, 2014: 155).

Yeni dünya düzenin ikinci boyutu kültüre dair olanıdır. Sınırsız ve limitsiz teknoloji ve bunun getirdiği sosyolojik değişimi küresel ölçekte yepyeni kültürel kodları meydana getirmektedir. Dünya adeta bir "küresel köy" durumuna gelmiştir. Dahası artık insanlık uzayda yer kapmanın yarısına girmiştir. "Haberlerin akışı artık sınır tanımıyor; televizyon ekranlarında, bilgisayar ekranlarında her an neredeyse sınırsız haber kaynakları bireyin karşısına gelebiliyor, önünde yeni ufuklar açılıyor."(Kazgan, 1997: 9). Günümüzde normal hayatını yaşayan sıradan bir köylü bile bundan yüz yıl önceki bilimadamlarının duyduklarında hoplayacakları bir bilgiye, teknolojik imkâna sahiptir. Bu yeni yaşam biçimi tartışmasız tüm dünya toplumlarını ve onların kültürlerini bir anafora sokmaktadır. "Küresel köy olayı,

bunu yaşamasını ve bundan yararlanmasını becerebilenler için ufuk çizgisini çok ileri iten bir olanak."(Kazgan, 1997: 10). Bu değişim somut yaşamsal hayatımızı olduğu kadar soyut düşünce dünyamızı da bir o kadar etkiliyor. Dolayısıyla da bildik kuramsal yaklaşımlar yeni anlamlar yükleniyor, dünyaya bakışımızı etkiliyor, değiştiriyor. "Burada can alıcı seçim (sıklıkla Amerikanlaşma diye anılan) tek biçimlilik ile farklılık arasındadır."(Hoffman, 2014: 135).

Yeni dünya düzeni ile küreselleşmenin bir diğer ve belki de hepsine şemsiye olabilecek bir boyutu da siyaset dünyasına ilişkin olanıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçları şartlarında şekillenen dünya siyaset ve askeri sistemi Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu yepyeni bir mecraya girmiştir. Bu boyut küreselleşmenin en çok tartışma konusu olan tarafıdır. Esasen yeni dünya düzeni siyasal tercihler doğrultusunda şekillenmektedir. Bunun içinde politik ve askeri bağlantılar, ulus devletlerin egemenliklerinin küresel sistem karşısındaki durumu, askeri ve siyasi ittifaklar, küresel güç olma mücadeleleri ve uluslararası örgütlenmeler ile küresel ölçekte şekillenen bölgeselleşmeler yer almaktadır.

1.1.3. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN BOYUTLARI

1.1.3.1 Yeni Dünya Düzeninin Ekonomik Boyutları

Ulus devletin güçlü olduğu dönemde her ülke bir şekilde kendi ekonomisini kendi hedefleri açısından kullanırdı. Bu kapsamda da dışarıya çok fazla bağımlı değildi. Hatta bazı ülkeler kendi kendine yeterli olmakla övünürlerdi. "Bugün ekonomik entegrasyon ileri boyutlara ulaşmış, hiçbir ülkenin kendi kendine yeterli bir ekonomi oluşturma lüksü kalmamıştır."(Yılmaz, 2004: 73). Çünkü yeni dünya düzeninde artık kimse kendi kendine yeterli değildir. Ama global yeni düzende "[...] gerçekte milli devletin 'klasik' egemenliğin gittikçe daha fazla hayal olmasına neden olan bağımsızlıklar ve hassas durumlardan kompleks bir ağ ortaya çıkıyor."(Kaiser ve May, 2005: 403). Her ülke her ülkeye muhtaç, her ülke uzak yakın demeden diğer ülkelerin ürettiği veya sahip olduğu ekonomik değerlere talepkardır. "Milletler-arası ticaretin, bilhassa sanayi malları ticaretinin muhtelif pazarlarda daha geniş coğrafyalara yayılması ve yoğunluk kazanması ile milli ekonomiler dünya ekonomisinin birer şubesi durumuna gelmişlerdir."(Habermas, 2002: 63). Sanayi

çağının yegâne siyasi modeli olan ulus devlet modeli aynı zamanda bir ekonomi modeliydi ve bu modelleme artık anlamını yitirmiştir. Ulusal egemenlik, ekonomik egemenliği de kapsıyordu ama bugün için para milli egemenliğin sınırlarını dinlemiyor. Paranın hareketi ulusal-devletler tarafından kontrol edilemiyor.

Ekonomik anlamda da küreselleşme küresel ölçekte bir bakış açısını gerektirmektedir. Çünkü ekonomik boyutuyla ekonominin işlerliği evrensel sahayı hedef edinir oldu. "Küreselleşme esas itibariyle dünya çapında ekonomik entegrasyonun artmasıdır."(Yılmaz, 2004: 31). Her ülkenin ekonomik düzeni farkına varmadan başka ekonomik birimlerin bir parçası durumuna gelmiştir. "Pazarların küreselleşmesi ile birlikte bu milletler-arası iktisadi sistem, artık milletler-üstü iktisada dönüşmeye başlamıştır."(Habermas, 2002: 26). "Globalleşmiş bir dünya, her yerin pazar, her şeyin pazar için var ve de herkesin pazarda olduğu bir dünya olacaktır."(Cengizbay, 1998: 167). Bu yeni ekonomik düzen küre ölçeğinde temin edildiğinden son onyıllarda dünya genelinde dev ölçekte ekonomik ilerlemelerin katedilmesine yol açmıştır. "Geride bıraktığımız çeyrek asırda, dünyanın her yerinden ülkeler bir zamanlar hayal bile edilemeyecek oranlarda ekonomik büyüme yaşamaya başladı."(Zakaria, 2013: 18). Bu anlamda rekabet bir anlamda eksen değiştirmiştir. "Soğuk Harbin sona ermesinden sonra, birçok yazar, askeri rekabet ve silah yarışlarının yerini şimdi ekonomik rekabet, teknoloji yarışları ve çeşitli şekillerde tezahür eden ticari savaşın aldığını ileri sürmektedir."(Kennedy, 1999: 164). Çünkü ekonomisi güçlü olanlar teknolojiye yatırım yapabilmekte, yeni ar-ge çalışmaları ile katma değeri yüksek mikro teknolojiyle sağlanan finansmanla teknolojinin üretime geri dönüşü ülkelerin fark atmalarına kaynaklık etmektedir. "Bu yüzden hükümetlerin ekonomik küreselleşmenin güçlerine ayak uydurmaktan başka gerçek bir seçenekleri yoktur."(Held ve McGrew, 2014a: 38).

Günümüz iktisat düzeninin çok ama çok önemli bir boyutu da son yıllarda ışık hızıyla gelişen, yayılan ve tüm tahminleri dahi alt-üst eden sanal ekonomik alandır. Bilgi teknolojisinin baş döndürücü bir hızla gelişip yayılması, bu yeni iktisadi alanın temel dinamiğidir. Bu yeni ekonomik saha tamamen ama tamamen global döneme ait bir süreçtir ve kendisi ile beraber yeni yeni ekonomik alanlar doğurmaktadır. İnsanlar artık yemeklerini bile internetten sipariş vermekte, başka ülkelerdeki bir giyim

mağazasından bir elbise sipariş edebilmektedir. Bu yeni ekonomik alan beraberinde yeni fırsatlar, yeni iş alanları çıkarmakta ve yeni bir burjuvazi türü doğmaktadır. Bill Gates örneği herhalde bu konuda verilecek en somut örnektir.

Teknoloji ve bilginin dünya ölçeğinde yayılması, sahip olunan kalifiye işgücünün elele vermesi sonucu kimi ülkeler koşar adım yükselmeye başlamıştır. "İşgücü ve yatırım açısından küreselleşmenin hızına ayak uyduramayan birinci dünya ülkeleri, rekabetten zarar görebilir ve muhtemelen yerini ikinci dünya ülkelerinden birine bırakabilir."(Khanna, 2011: 442). Yarışa, geriden gelenlerin motivasyonunun damga vurması çok uzak bir ihtimal değildir. "Çünkü bilgi ekonomisi artık birinci dünyanın tekelinde değil."(Khanna, 2011: 442). "Bunun sonucunda 1990 ve 2007 yılları arasında küresel ekonomi 22,1 trilyon dolardan 62 trilyon dolara yükselirken küresel ticaret %267 arttı."(Zakaria, 2013: 36). Bu devasa büyümede gelişmiş ülkelere ziyade gelişen ekonomilerin, örneğin Çin, Hindistan Brezilya, Türkiye, Hindistan ve Malezya gibi ülkelerin payı azımsanmayacak hacimdedir. "Yükselen piyasalar olarak adlandırılan ülkeler, bu küresel büyümenin yarısından fazlasında pay sahibiyken şu anda satın alma paritesi temel alınarak hesaplanan küresel ekonominin %47'den, piyasa kurları ile hesaplanırsa %33'den fazlasını oluşturuyorlar."(Zakaria, 2013: 30).

Küresel iletişim ve ulaşımın gelişmesi ile ilk dönemlerde daha ucuz işgücü isteyen üretim işlemleri kıyı ülkelere havale edilirken artık teknolojisi yüksek medikal işler, yüksek danışmanlık isteyen üretim olanakları da diğer ülkelere kaymış durumdadır. Gelişen ülkeler sadece ihracat ile değil kendi pazarlarının gelişmesi tarafından da temelden desteklenmektedir. "Bu durum, bunun gelip geçici bir olay olmadığı anlamına geliyor."(Zakaria, 2013: 336). Mega bir fabrikaya dönmüş "[g]lobal fabrika ihtisaslaşarak birbirini tamamlama üzerine kurulmuştur."(Yılmaz, 2004: 79). "Dünyanın endüstrileşmiş zengin ekonomileri 2010 yılı ve sonrasında yüksek işsizlik, yavaş büyüme ve bunaltıcı borçlanmayla mücadele ederken geride kalan ülkeler hızla toparlandı."(Zakaria, 2013: 18). Kennedy'nin dediği gibi "Bu Güney Kore'de gerçekleşiyse dünyanın bütün ülkelerinde gerçekleşmemesine ne mani var?"(Kennedy, 1999: 75).

Yeni düzenin en önemli ekonomik itici dinamiği ulus-ötesi şirketlerdir. "General Motors, Walmart, Exxon Mobile, Mitsubishi ve Siemens gibi işletmeler en büyük 200 ulus-ötesi şirket arasında yer almaktadır ve bu 200 şirket dünya sanayi üretiminin yarısından fazlasını gerçekleştirmektedir."(Steger, 2013: 73). Yeni dünya ekonomik sistemi bu global şirketler yokmuş gibi tahayyül dahi edilemez. Çünkü GSYİH'nın değerlendirilmesinden dünyanın en büyük 100 ekonomisinden 51'inin şirketler ve yalnızca 49'unun ülkeler olduğunu gözönüne aldığımızda bunun ne anlama geldiği daha net ortaya çıkmaktadır.(Steger, 2013: 76). "Gücün, devletlerden başka aktörlere doğru dağılması çağımıza ait bir durumdur."(Zakaria, 2013: 20). Bauman'ın deyişiyle: "[B]ir zamanlar ekonomik düşüncenin vazgeçilmez zemini olduğu düşünülen ulusal ekonomi giderek daha fazla istatistiki bir kurgu haline geliyor."(Bauman, 1999: 66).

Bu multi-uluslu şirketler, üretim planlamasını başka bir ülkede, hammaddeyi başka bir ülkede, işgücünü başka bir ülkede fabrikayı başka bir ülkede pazarlama ve satışı da başka bir ülkede yapacak konuma geldiler. Artık çok uluslu şirketlerin hedefi tüm dünyadır. Çokuluslu şirketler devletler açısından ismi konulmamış bir rakip durumuna geldi. "Devletlerin bu baskıya karşı koymaya yetecek kaynağı ya da manevra özgürlüğü yoktur; bunun nedeni basittir, 'zira girişimleri ve hatta devletlerin kendilerinin çökmesi için bir birkaç dakika yeterlidir.'"(Bauman, 1999: 77). Bunun sonucunda da bu şirketler toplumların şekillenmesine önemli etkilerde bulunmaktadır. "Çok uluslu şirketlerin parasal boyutunu kontrolleri altında bulundurdukları büyük yatırımlar ve iş alanlarının sağladığı güç potansiyeli ve iş politikalarının uygulanma ve sonuçları onları dünya ekonomisinin son derece tartışmalı ticari aktörleri yaptı."(Kreile, 2005: 211).

Çokuluslu şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerde özgürlük yoksa, serbest teşebbüs şartları uygun değilse faaliyet gösteremeyecekleri aşikârdır. "Günümüzdeki globalleşmeyi bu eski örneklerden farklı kılan şey geniş kapsamlı ve entegre hale gelen global ekonomimizdeki çokuluslu firmaların sayısı ve kapsamıdır."(Kennedy, 1999: 61). Küresel rekabet halindeki ülkeler ulusal sermayelerinin yetersizliğinden dolayı ister istemez dışardan gelecek yatırımlara ihtiyaç duyacaklardır. Bir çok ülke yüksek sermayeli çokuluslu şirketlerin kendi ülkelerinde yatırım yapması için onlara

ayrıcalıklar vaadetmekte, imtiyazlar tahsis etmekte ve bu konuda ülkeler bile birbirleriyle rekabet etmektedir. Hatta "böylece devletler ve işletmeler arasında bir rekabet doğuyor."(Kaiser ve May, 2005: 405). "Dış ticaret o halde dünya çapında faaliyet gösteren firmaların önemli bir bölümünün iç ticareti olmaktadır."(Kaiser ve May, 2005: 406). Bunun olabilmesinin koşulu hem firmalar için hem ülkeler için şeffaf ve yasal güvencenin temini gerekir. "Üstelik sadece firmalar değil, şehirler, bölgeler ve ülkeler de bu global açıklık ve rekabet sürecinden paylarını alacaklardır; bunun için de kuralları anlamalı, yani yatırımcılara ve sanayicilere kapılarını açmalı, tahditleri (vergiler dahil) en alt düzeyde tutmalı, iyi eğitilmiş bir insangücü ile modern altyapı sağlanmalıdır."(Kennedy, 1999: 63).

Yeni düzenin ekonomik çok uluslu kurumları da önemli bir dinamiktir. Çünkü yeni ekonomik felsefe madem ulusötesi bir sahada gerçekleşiyorsa bu sorunlara çözüm olabilecek mekanizmalar da ulusötesi bir hüviyet taşımalıdır. IMF Dünya Bankası ve DTÖ ekonominin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. "Küresel ekonominin yönetim yapıları genellikle ekonomik küreselleşmenin gücünü beslemek ve yeniden üretmek için faaliyet gösterirken, bir yandan da yeni oluşan bu 'küresel piyasa uygarlığı'nı disiplin altına almaya çalışır."(Held ve McGrew, 2014a: 39). Bununla birlikte çok taraflı kurumlar güçsüz devletler ve sivil toplum kurumlarının itirazlarını küresel düzeyde dile getirdikleri birer alandır da aynı zamanda. Bu kuruluşlar dünyadaki ekonomik koşulların serbestleşmesinde finans ve üretimin rahat hareket alanı bulmasında önyak olmaktadır. Uluslararası alanda firmalar ile ülkeler arasında ticari ve sınai konularında çıkması muhtemel ihtilaflar konusunda tahkim sözleşmelerinin yapılması ve tahkim makamlarının teşekkülü global ekonomik girişimin güvencesi durumuna gelmiştir. Küreselleşmenin mütemediyen devletlerin sınırlarını kaldıracağını ileri süren siyasal analizler bile yapılmaktadır. Dahası şimdiden bile küresel sermaye piyasaları, ülkelerin döviz kurları karşısındaki edilgen pozisyonları, devletlerin dahilde ve hariçte etki etme güçlerinin sınırlarını zorlamaktadır. "Uluslararası finans devrimi ulus-devletin, mevcut olduğu varsayılan egemenliğine karşı meydan okumaktadır. Sınırları kalkmış bir dünya bir ülkenin, hem kendi parası hem de mali politikaları üzerindeki denetiminden bir miktar feragat anlayışını bünyesinde taşımaktadır."(Kennedy, 1999: 166).

Ekonomik baskı unsurları küreselleşmeyi dayatmaktadır. "Küreselleşme, serbest piyasaların iktidarlara karşı zaferi demektir. Küreselleşmenin hem savunucuları hem karşıtları, günümüzde itici gücün, iktidarın rolünü para karşılığında elde etmeye çalışan piyasalar olduğunda görüş birliği içindedir."(Steger, 2013: 134). Klasik devlet felsefesinde, devlet vatandaşları için bir ekonomik alan oluşturur, hatta yer yer kendisi doğrudan ekonomik bir birim olur ve böylece ekonomik sistemi kendi idealleri doğrultusunda şekillendirirdi. Yeni dünya global ekonomik düzeninde ise hiç bir devletin bu konudaki yetkileri kendi sınırları içinde bile sınırsız değildir. Tersine içerden de dışardan da devletin eli son derece sınırlı bir alana uzanabilmektedir. Bu varsayım en güçlü ekonomiler için bile geçerlidir. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının en yüksek notla ödüllendirdikleri ABD ekonomisi bile böyledir. "Gerçekte soğuk savaşın bitiminden çok önceden Amerika'nın dünya gücü rolü ekonomik bazda oldukça azaldı."(Schwarz, 2005: 7).

Yeni dünya düzeninde ekonomik küreselleşme ülkeler aşırı ekonomik birimlerin uluslararası işbirliği ve sözleşmeler kapsamında yine ülkelerin sınırlarını aşkın üretim ve ürünlerin pazarlanabilmesi, transfer edebilmesini anlatır. Bunun birden fazla sebebi vardır. Ekonominin temel mantığı kıt kaynaklar, maliyet düşürme ve uygun pazar olduğuna göre gelişen iletişim ve ulaşım araçları bu ilkeler doğrultusunda hem üretimin hem de pazarlamanın evrenselleşmesini hem de yayılmış ağlarla dünya genelinde refah ve iş gücü olanaklarının yayılması imkânı sağlamaktadır. Küresel rekabet de bundan dolayı doğmaktadır. Globalleşme diye bir olgu varsa bunun en çok hissedildiği alan kuşkusuz ekonomidir. "Her gün tasarlanmayacak büyüklükteki sermaye, küresel dünyayı boydan boya en etkili kullanım arayışıyla el değiştiriyor. Bu sermaye piyasası uzay köyü olan yeryüzünde hemen hemen gerçekleşti."(Walter, 2005: 205). Yeni dünya ekonomik düzeninde artık küresel ekonomi stratejistleri oturdukları masalarından dünya ekonomisine yön vermektedir.

Bununla birlikte yeni dünya düzeninin ekonomik koşulları ülkeler için bu zor yarışa girme konusunda kaçınılmaz tercihler sunmaktadır. Bir çok ülkede ulusal ve sosyal tepkiler gösterilse de ekonomik gelişme başka bir yönde ilerliyor: "Ekonominin küreselleşmesi ilerliyor, global rekabet acımasızca artıyor, eski yapılar

önemini yitiriyor, yeni aktörler dünya pazarlarında sivriliyor ve sonuç olarak sadece endüstri ülkelerinde olmayıp, bilakis kalkınmakta olan ülkelerde de oldukça zor bir uyum süreci gerekli oluyor."(May, 2005: 234). Her devlet ekonomi politikasını bu yeni düzene göre yeniden düşünmek, yeniden kurumsallaştırmak zorundadır. Çünkü "dünya ekonomisi kökten bir değişim devresinde bulunuyor."(May, 2005: 235). Ekonomi açısından ülke, sınır, mesafe gibi kavramların bir anlamı kalmadı. "Yeni ekonomik düzenin ana amacı, yabancı sermayenin rahat girip çıkmasına imkân sağlayacak sorunsuz bir piyasa ekonomisinin oluşturulmasıdır."(Yılmaz, 2004: 298). Küreselleşmenin ekonomik boyutunun sürükleyici gücü multiuluslu şirketlerdir. "Üretim faktörlerinin verimliliği, karlılık, piyasa özellikleri ve genişliği gibi kriterler kapsamında yatırımlarını yönlendiren çokuluslu ve uluslararası şirketler bu hareketin temel aktörleridir."(Serdaroğlu, 2011: 225). "Bu ortaklıklar, taşınma-ihmalini (exit-option) kullanmakta hatta bununla (hükümetleri) tehdit edebildikleri için kendi kararlarını belirlerken milli mevzilere olan bağımlılığı her geçen gün daha da azalmaktadır."(Habermas, 2002: 63). Öyle ki bazı durumlarda sadece ürün ihracından değil "işyeri ihracı"ndan söz edilmektedir.

Öte yandan yeni ekonomik düzen bizatihi toplumun içsel ekonomik damarlarını da şekillendirmektedir. "Ekonomik büyüme son elli yıl içinde endüstriyel dünyada yüz milyonlarca kişiyi zenginleştirerek tüketim, tasarruf ve yatırımı birer kitle olgusuna çevirmiştir."(Zakaria, 2014: 14). Dahili ve sınır ötesi ekonomik imkânların artması ve yaratılan iş imkânları öz ekonomilerin de çehre değiştirmesine icabında içsel ve dışsal şirketlerle birleşmelere yol açmaktadır.

Ekonominin dünya ölçeğinde yorumlanması kamusal ekonomik sahanın devlet tekelinden çıkması demektir. "Özetle, yeni dünya ekonomik düzeninin hedefi, görünüşte, devletlerin 'asli' görevleri dışında rolünün kalmadığı, sosyal devletin çok küçüldüğü ya da yok olduğu, özel girişimin dünya ekonomisiyle rekabet koşullarında bütünleştiği bir küresel ekonomik düzen yaratmak.[tır]"(Kazgan, 1997: 71). Özetle: "Son yıllarda artan global entegrasyonun en gelişmiş ve net bir şekilde görüldüğü alanın ekonomik globalleşme olduğunu söyleyebiliriz."(Keyman, 2000: 21). Bu alanın tek başına hareket kabiliyetinin olmadığı belli de olsa dominant özellikler arz etmektedir.

1.1.3.2. Bölgeselleşen Dünya Düzeni

Anthony Payne bölgeselleşmeyi şöyle tanımlamaktadır: "Bölgeselciliği 'devletin veya devletlerin öncülüğünde ekonomik ve politik çizgilerle tanımlanmış belirli bir bölgesel mekânı yeniden örgütlemek için tasarlanmış bir proje' olarak tanımlıyoruz."(Payne, 2014: 257). Soğuk Savaşın karşılıklı restleşme ve tehditlere dayalı dünya düzeninde bir çok ülke istemeyerek de olsa yanbaşındaki ülkelerle kutuplaşma ruhuna uygun olarak, ilişkilere girmekten imtina ederdi. Ancak 90'lı yıllarla birlikte yavaş yavaş da olsa bir çok ülke bu çekingenlikleri üzerinden atmaya başladı.

Görece serbest dış ticaret ilişkileri gerçek bir serbestiyete doğru yol almaya başladı. Tüm ülkeler soğuk savaş sonrası muğlaklık sürecinde kendilerine konumlanacak alanlar aramaya başlamıştır. Yeni bölgeselleşmeler, yeni ortaklıklar, yeni uluslararası ilişkiler teorileri geliştirilmektedir. Yeni şekillenmeye başlanan çok kutuplu dünya sistemi ismi konulmamış bir örtük kamplaşmayı da beraberinde getirmektedir. Bölgeselleşme denilen olay da ülkelerin bu yeni şartlara uyum sağlamaya dönük girişimlerinin bir türevidir. "Küreselleşme ile birlikte aynı anda dünya ticaretinde bölgeselleşme de meydana gelmektedir."(May, 2005: 239). AB, NAFTA, APEC gibi bölgesel örgütlenmeler dünya ticaretinin temel gruplaşmalarını da beraberinde getirmektedir. Bu gruplaşmaları ve bölgesel kurumları yine kurumsallaşmasını bitiren ülkeler tarafından organize edilmektedir.(Bahçeli, 1998: 284).

Avrupa Birliği kendi başına bir serbest ekonomik bölge statüsündedir. "Son yıllarda değişik ülkelerden çok sayıda düşünür AB'yi devlet ve devlet alt, kamusal ve özel, ulus-ötesi ve ulus-üstü bütün oyuncuların birbirleriyle karmaşık şebekeler içinde değişen yatay ve dikey yoğunluklarda ilişkiye girdiği çok düzeyli bir yapı olarak kavramsallaştırmaya başladılar."(Payne, 2014: 262). Gümrük Birliği anlaşmaları ile kendi üyeleri arasında ekonomik rekabet gücünü artıran AB projesi üyelerine avantajlar da sunmaktadır. Karar alma mekanizmaları devlet tekelinde olmadığından aynı zamanda bir toplumsal bütünleşme modelidir de.

Öte yandan 1994 yılında ABD Meksika ve Kanada tarafından oluşturulan NAFTA serbest ticaret anlaşması da bir bölgeselleşme örneğidir. "Ticaret

bakanlarının, çevre bakanlarının ve benzerlerinin düzenli görüşmeleri dışında narin arabuluculuk mekanizmaları ve çevresel eşgüdümün farklı yönlerini ele alacak, anlamı ve etkinliği üzerinde henüz yargıya varılması için erken olan iki komisyondan başka bir şey yok."(Payne, 2014: 263). Bununla birlikte AB derinlemesine kaynaştıkça ABD'nin kendi etrafındaki ülkelerle bir birlik teşkil etmek hatta bunu bir ittifak kanalına sokması da uzak bir ihtimal değil. Burada dikkat edilmesi gereken şey ABD'nin bizatihi kendisinin bile ileri düzeyli bir birliktelik teşkil etmiş "bölge" olduğu gerçeğidir. Çünkü her eyaletin ayrı bir düzeni ayrı bir ekonomisi ayrı bir hukuku var ve bir tür devlet-altı teşekkül durumundadırlar.

Pasifik bölgesi ülkelerinin kendi aralarında Singapur merkezli 1989 yılında kurdukları APEC'de uzun vadeli bir serbest ticaret bölgesi teşkil etme gayretindedir. Dünya konjonktürünün bu bölgede gelecekte nasıl bir kurumsallaşmaya yol açacağı henüz net olmamakla beraber Japonya'nın uluslararası politikada aktif olmaya karar vermesi halinde bu bölgenin de Çin ile işbirliği halinde bir ekonomik ve siyasal bölgesel güç olması ihtimal dahilindedir. "APEC'in nihai hedefi, APEC coğrafyasında bir serbest ticaret alanı oluşturulmasına yönelik faaliyetlere katkıda bulunmaktır."(Mfa, 2015b).

1991'de kurulan Güney Afrika Kalkınma Topluluğu da Afrika açısından yakın tarihin önemli bir organizasyonu olup üyeleri arasında ticari ilişkilerin gelişmesi ve karşılıklı güven ile ortak projelere katılım konusunda aktiftir. Peki ekonomik bölgeselleşme esasında sanıldığı gibi ulus ekonomilere zarar vermekte midir? "Tam tersine bölgeselcilik ulus ekonomilerin küresel piyasalarla stratejik olarak ilişkiye geçebilecekleri mekanizmaları yaratmıştır."(Held ve McGrew, 2014a: 36). Ekonomik bölgeselleşme ekonomik küreselleşmeye adrenalini takviye etmiştir.

Güneydoğu Asya Devletleri Topluluğu (ASEAN) Amerikan Devletleri Organizasyonu, Afrika Birliği hatta Rusya'nın eski SSCB ülkeleri arasında teşkil ettiği Bağımsız Devletler Topluluğu gibi bölgesel örgütler bu kapsamda zikredilmesi gereken bölgeselleşmelerdir. Bu konuda hiç şüphesiz ki en büyük bölgeselleşme örgütü AB'dir. Çünkü her ne kadar bugün ekonominin yanına siyasal bir birlik hedefi doğrultusunda hızla yapılırsa da AB'nin esas çıkış noktası ekonomiktir. Bu

kapsamda halen yürürlüğü devam eden Gümrük Birliği uygulaması AB açısından hayatiyetini sürdürmektedir.

Küreselleşmenin eninde sonunda bölgesel ittifaklaşmalara yol açması da tek başına bir globalleşme tezidir. "Bu senaryo, küreselleşme ile tek ve bütünleşmiş bir dünya oluşması yerine, ABD, Avrupa Birliği ve Güneydoğu Asya bölgesi başta olmak üzere bazı ekonomik ve sosyal bütünleşme alanları oluşacağını ve geleceğin bu bölgeler arası rekabetle şekilleneceğini beklemektedir."(Yılmaz, 2004: 268).

Karşılıklı bağımlılığın kaçınılmaz olduğu yeni dünya düzeninde bölgesel ittifaklar belki tek başlarına demokratikleşme ve üye ülkelerde toplumsal dönüşümlere yol açma konusunda yetersiz kalabilir ancak bununla birlikte üye olmayan ülkelerin ve ittifakların üyelere bakışımın değişmesine, istikrar ve güvenin teşkiline muhakkak bir katkı sunar. Olası sorunların en azından askeri boyutlara varmadan müzakere yolu ile üye ülkeler arasında çözüm bulması konusunda uygun zemin yaratmada tartışılmaz katkılar sunar. "Dolayısıyla geleceğin dünyası ulus devletler yerine bölgesel bütünleşmelerin başat olduğu bir dünya olacak gibi gözükmektedir."(Yılmaz, 2004: 269).

1.1.3.3. Yeni Dünya Düzeninin Siyasal Boyutu

Tarihin hiç bir döneminde ekonomi siyasetten siyaset de ekonomiden bağımsız olmamıştır ve görünür gelecekte de olmayacaktır. Küresel ekonomik etmenler kesinlikle siyasi olaylarla ilintilidir ve bu ikisi karşılıklı olarak birbirini besler, birbirini etkiler. "Herşeyden önce, küresel ekonomik karşılıklı bağımlılıkların yoğunlaşması gökten zembille inmez; tersine, bir dizi siyasi kararlar hayata geçirilir."(Steger, 2013: 82). Ekonomik düzenin etkisi, arkasındaki siyasal kararlardan ve siyasi güçten ileri gelmektedir. Bu siyasi güç de ülke dışı karar alma sürecine katılım ve uluslararası anlaşmalarla, ülke dahilinde ise normatif düzenlemeler yaparak böylece dışsal ve içsel ortamın ekonominin şartlarına uyumu için bağlantılara girer.

Çift kutuplu dünya şartlarında yapılanmış dünya düzeni soğuk savaşın hitamında çok kutuplu bir düzene doğru yol almıştır. "Siyasal globalleşme bu anlamda, siyasal mekânın devletler üstü bir tarzda yeniden eklemlenmesi ve

devletler-arası ilişkilerin artık evrensel ya da bölgesel uluslararası örgütlerin çatısı altında yeni bir düzenlemeye girmesi anlamına gelir."(Keyman, 2000: 24). "Ulus-devlet hiç bu kadar sınır ötesine bağlantılar, bağımlılıklar içine girmemiştir."(Dağı, 2000: 224). Çünkü günümüz sorunları ve her türlü siyasi dinamik her boyutu ile birden çok ulus-devleti ve uluslararası kurumu, örgütü doğrudan ilgilendirmektedir. Bu durum alınacak her kararın birden fazla direkt ve endirekt etkenle bağlantılı olmasının sonucudur. "Burada yapılan saptama şu: güvenlik, barış, ve demokrasi artık devletlerarası ilişkilerle sınırlanmaması gereken ve global bir yaklaşıma gereksinimi gündeme getiren sorunlar."(Keyman, 2000: 24). Bu sorunların çözümü devletlerin egemenlik pratiklerini devletler üstü siyasal birimlerle (BM, IMF, AB gibi) paylaşılma zorunluluğunu gerektirmektedir. Çünkü siyaset de ekonomi gibi artık sınırların ötesine taşınmıştır.

Siyasal karar alıcılar artık küresel geri dönüşümün etkisinden bigâne hareket etme gücünü yitirmiştir. Çünkü; "Dünyanın herhangi bir yerindeki siyasal karar ve edimler, kısa sürede dünya çapında etkiler doğurabilir. Siyasal eylem ve/veya karar alma alanları, süratli iletişim sonucunda karmaşık siyasal etkileşim ağlarına dahil olabilir."(Held ve McGrew, 2014a: 54). Yeni dünya düzeni eski düzende var olmayan bir takım prensipler ve gelişmeleri beraberinde getirdi. Bozulan Doğu-Batı güç dengesinden sonra sadece dışardan gelen tehditler karşısında değil çöküntünün doğurduğu dahili yeniden yapılanma sorunları, bu krizin doğurduğu bölgesel ve yerel çatışmalar karşısında müdahillik ihtiyacının gerekçelerini değiştirdi. Devletler hukuku açısından en azından teorik olarak içişlerine karışılmaması varsayımının her zaman geçerli olmayacağı bir çok olayda sınandı ve BM çerçevesinde bunun kuramsal tartışmaları bile yapıldı. Körfez krizinde Irak'a müdahale, Bosna Sırp savaşında NATO'nun devreye girmesi, Afganistan'daki Taliban yönetimine yapılan müdahaleler artık "insanlık için" veya "bölgedeki uluslararası güvenlik ve dünya barışı için" ya da "kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi" gerekçeleriyle yapıldı. "Bu tür transnasyonel hareketlerin örneğine daha önce rastlanmamıştı."(Drucker, 1993: 19). En son Libya'daki isyan sırasında NATO'nun devreye girmesi vb. gibi olaylar artık bir takım şartların oluşması halinde "içişleri" gibi bir varsayımın anlamının kalmadığını göstermektedir.

Yeni dünya düzeninin evrensel bir kurumsallaşmaya doğru teyit edici bir derinliğe doğru yol aldığı artık tartışmaz bir vakıadır. BM dünya çapındaki ilişkilerin meclisi gibi çalışmaktadır. NATO bir dünya ordusu gibi, Dünya Sağlık Örgütü bir sağlık bakanlığı gibi, UNESCO bir kültür bakanlığı gibi, UNICEF bir aile bakanlığı gibi, HABİTAT konferansı bayındırlık bakanlığı gibi, İLO bir çalışma bakanlığı gibi, IMF bir maliye bakanlığı gibi, Lahey Adalet Divanı bir anayasa mahkemesi gibi, Dünya Bankası bir merkez bankası gibi, FIFA bir spor bakanlığı gibi fonksiyon görmektedir. Bunlar gibi ulusal devlet organları gibi çalışan kurumların sayısı çoktur ve tüm bunlar dünya çapında bir siyasal kurumsallaşmanın gerçekleştiğini fazlasıyla göstermektedir. "Siyasi küreselleşme, en açık biçimde birbirine ortak kurullarla ve çıkarlarla bağlanmış ülke ötesi kurum ve birliklerin ortaya çıkışında görülebilir."(Steger, 2013: 93).

Siyasi ve askeri güvenlik alanları günümüz dünya düzeninin ekonomiden sonraki en önemli ikinci ayağıdır. "Hatta 11 Eylül Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine yapılan saldırı sonrası siyasal ve güvenlik ayağının ekonomik ayağın önüne geçtiği gözlenmektedir."(Yılmaz, 2004: 141). Çünkü bu olaylardan sonra dünya çapında siyasal çalkantılar, yeni öngörüler ve beklentiler ile sınırötesi güvenlik tedbirlerine başvurma olgusu tüm dünyaya zorla ve kerhen kabul ettirilmiş oldu. "11 Eylül olaylarının yeni bir çağın başlangıcı olduğunu herkes anlamış bulunmaktadır."(Hoffman, 2014: 135). Tarihin bu kırılma noktasından sonra dünyanın bir çok bölgesinin savaş ve çatışmalara sahne olması, Amerika'nın kendi ülkesinin güvenliğini koruma bahanesiyle bir çok yere müdahale etmesi bizatihi dünyanın tek kutuplu bir hale dönüşmesinin ne kadar tehlikeli boyutlara yol açacağı konusunda ipuçları vermektedir. Bu tarihsel kırılma hareketi sonucu paranoyak bir ruh haline giren ABD'nin, ismi konulmamış düşmanlarla verdiği savaşın korkunç maliyetleri 2008 yılında tüm dünyanın bir ekonomik girdaba girmesine de yol açmıştır.

Yeni dünya sisteminde siyaset kurumları sınır ötesi birimlerle son derece dinamik ilişkiler geliştirmektedir. Bazı belediyeler ve iller birbirleri ile o kadar içli-dışlı ilişkiler kurmuşlardır ki bu kentlerin bazıları kendi ülkelerindeki sıradan bir şehirden daha fazla ulusötesi kentlerle ilişkiler geliştirmişlerdir. Dünya Metropoler

Birliği gibi. Mesela Londra ile New York'un ilişkileri Londra ile İngiltere'nin herhangi bir kentiyle olan ilişkilerinden daha fazladır. Bu durum demokrasinin bir dışa vurumudur. Bu anlamda yeni dünya dzeninin en önemli siyasal boyutu demokrasi ve özgür ilişkilerin serbestiyet kazanmasıdır. Bu gelişme aynı zamanda sivil inisiyatifin de güçlenmesidir.

Bölgeselleşme ve devletlerin teşkil ettiği örgütlenmeler amaçsız ve rastgele teşekkül edilmiş birliktelikler değildir. Tersine bunlar bir ihtiyaçtan doğmuştur ve tam tabiriyle devletler bunlara katılmaya mücbir kalmıştır. Çünkü tek tek devletlerin çözüm bulamayacağı devasa sorunlar türemiştir. "Devletler, küresel düzeyde aralarında BM, Nato, DTÖ ve OECD'nin de yer aldığı bazı uluslararası örgütler kurmuştur."(Steger, 2013: 94). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası kurumsallaşma hızla arttı. "Bir zamanlar hükümetlerin yetkisi altında olan görevler artık Dünya Ticaret Örgütü, ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşlarla paylaşılmaktadır."(Zakaria, 2013: 20). Yeni dünya sisteminin bir gereği veya bir zorlaması da olsa, ülkelerin yeni koşullara göre pozisyon alması da olsa, dünya ekseninde etkili bir siyasal güç olma kaygısı da olsa ve hasılı ne sebeple olursa olsun siyaset kurumu yeni dzenin çıkmazlarına bir çıkar yol bulmak zorundadır. "Ulusal siyasaların uluslararası işbirliği ve eşgüdümü, küreselleşen bir dünyanın sonuçlarının yönetimi için gereklidir."(Held ve McGrew, 2014a: 21).

Demokratik uygulamalar ile insan hakları alanında da yeni dünya düzeni artık ülkelerin sınırlarını aşkın bir boyut kazanmıştır. Yüzyıllardır devletler sisteminin ana aktörü olan ulus devlet formunun temel varsayımı olan ulusal egemenlik ve içişlerine karışmazlık ilkesi artık küresel yeni düzende sorunlu hale gelmiştir. "Şekillenen yeni normatif ve uluslararası yapı, ulusal devletlerin hem içerde izledikleri insan hakları politikasını etkilemekte, hem de dış politikalarındaki insan hakları sorunlarına duyarlılıklarının yansıtılmasını gerektirmektedir."(Dağı, 2000: 15). Bunun devamı olarak yeni sistemin yeni sivil toplum olgusu da tek başına bu normatif yapı üzerinde tartışılmaz bir baskı unsuru olarak yer almakta ve ülkelerin yeniden pozisyon almasında etkin rol oynamaktadır.

Modern dünya sisteminde insanlar yerel yaşasa bile evrensel düşünmektedir. Ulusal normatif kurallara içten gelen bir uyum sağlansa bile onun yetersiz kaldığı ve

işelleştirilemeyen uygulamaları uluslararası kurumlara taşınmaktadır. "[U]lusal bir topluluğun kaderi artık kendi ellerinde değildir. Bölgesel ve kültürel ekonomik, çevresel siyasal süreçler ulusal kararların içeriğinin yeniden tanımlanmasında büyük ölçüde etkilidir."(Held ve McGrew, 2014a: 49). Örneğin herhangi bir şekilde haklarının muhtel olduğunu düşünen ve ulusal mekanizmalarda netice alamayan insanlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gidip hak ve hukukunu aramaktan geri durmamaktadır. "Bireyin özgürlük ve adalet arayışı ulusal sınırları aşar ve ahlaken sınırlandırılmaz."(Dağı, 2000: 20). Her geçen gün daha fazla ülke sınırlarının ötesindeki hukuk mekanizmalarına uymayı taahhüt etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insan haklarının evrensel bir statüye kavuşturulmasına yönelik atılan önemli adımlar olmuştur. "Bu konuda atılan adımlar, temel insan haklarının düzenlenmesinin salt ulusal hükümetlere bırakılmaması; ulusal ve uluslararası düzeyde barışı muhafaza etmek için uluslararası normatif standartların gerektiği kanaatinden kaynaklanmıştır."(Dağı, 2000: 42). Bu kapsamda olmak üzere bir çok demokratik ülke usulüne göre yapılan uluslararası sözleşmeler ile insan haklarına ilişkin evrensel bildirimleri kendi yasalarının üzerinde tutmuştur. Bu yolla bireylerin hak ve hukuklarının korunması ve kollanması artık ulusal yasaların üzerinde bir anlam ifade etmeye başlamıştır. "Bir devletin kendi vatandaşlarına yönelik tutumu artık uluslararası takibe tabi olmuştur."(Dağı, 2000: 43).

Küresel bir topluma istekli/isteksiz olsa da hızla ilerlediğimize göre aynı küresel toplum kendine uygun bir siyaset şablonu da şekillendirecektir. "Bu yüzden şimdiye kadar mahalli şuurun hanedanlık şuuruna hanedanlık şuurunun milli ve demokratik şuura dönüşmesi şeklinde yaşanan tarihi dönüşüm sürecinin risk toplumunun oluşturduğu baskıyla bundan sonra da devam edeceğine inanmak yersiz bir beklenti olmayacaktır."(Habermas, 2002: 71). Ülkeler ve devletler arası ilişkilerin hızı arttıkça dünya ölçeğindeki ilişkiler de derinlemesine ilerlemektedir. Biliş seviyesinin küre ölçeğine yayılması ile ortak değerlerin, paydaların artması veya kültürel kümelerin birbirlerini özümseyip ortak bir yaşam biçiminde buluşmalarının mümkünatı temin edilebildikçe makro siyasal birliktelikler de düşünülebilecektir. "Vakıaları hala alışkın olduğumuz milli-devlet perspektifinden bakarak tarif ettiğimiz için millet-ötesi bir terkibe yol açan gelişmeleri sadece siyasi bir meydan okuma

olarak telakki ediyoruz."(Habermas, 2002: 76). Oysa "[g]loballeşme devletin meşruluğunu sanal hale getirmiştir."(Sarıbay, 1998: 29). Yeni dünya düzeninde artık devletlerin klasik egemenlik anlayışı kevgire dönmüş durumdadır. "Çünkü, küreselleşmenin ögesi olarak uluslararası ve ulusüstü ilişkiler devlet iktidarını aşındırdığı gibi, siyaseti de devlet veya devletlerarası mesele olmaktan çıkarmıştır."(Sarıbay, 1998: 29). "[K]üreselleşme egemenlik ve özerkliklerini zayıflatarak devletlerin 'altını oymuştur'. Siyasetin gerekli hareketlerini yerine getiren fakat refah sağlayıcı, gerçek kamu çıkarlarında söz sahibi olmayan devlet kurumları ve politik özneler gitgide 'yaşayan ölümlere' benzemektedir."(Held ve McGrew, 2014a: 48). Bu zorunlu dönüşüm devletleri ister istemez demokrasi yolunda ilerlemek zorunda bırakmaktadır.

Demokratik düşünce ulus-devlete göre kendini şekillendirmek zorunda değildir. "Milli-devlet dışında da demokratik prosedüre uygun biçimleri bulmak neo-liberal siyasetin takındığı sevinçli ve neşeli çehreye karşı bir alternatif oluşturabilir."(Habermas, 2002: 77). Bugün dünya genelinde genel geçer bir kabul gören ulus devlet sistemi hakimdir. Oysa çok değil daha iki yüz yıl önce böyle bir siyasi sistem dünyada yoktu. "Fransız ve Amerikan ihtilalleriyle doğan bu devlet biçimi bütün dünyaya kendini kabul ettirmiştir."(Habermas, 2002: 78-79). Habermas'a göre; "Rousseau ve Kant tarafından kavramlaştırılan cumhuri özerklik realiteye mugayir bir muhtevaya sahip olduğu halde ayakta kalabilmiştir. Bu kavramın tamamen farklı bir realiteye rağmen ayakta kalabilmesinin sebebi, kavramın, milli-devlet tipinde inşa edilen bir cemiyette kendi 'karşılığını' bulabilmesidir."(Habermas, 2002: 76). Demokrasi mefkûresi açısından değerlendirildiğinde bu formda yapılanmış ülkelerin çoğunun da hala demokratik olmadıkları gözden kaçırılmamalıdır.

Soğuk savaş, bilinçlenen ve demokratik haklarını talep eden kitlelerin siyasilere olan güvenlerinin sarsılmasıyla son bulmuştur. "Ancak bu uyanış yalnızca sosyalist sistemlere özgü değil."(Strange, 2014: 155). Kendini demokratik olarak bilen ülkelerde de halkların yöneticilere güveni ve itibarı zedelenmiştir. "Güven eksikliği de sadece hükümettekilere duyulanla sınırlı değil; yerlerine geçmesi muhtemel muhalefet partileri ve bunların liderleri hakkında da daha iyisi

düşünülmüyor."(Strange, 2014: 155). Bundan dolayı tüm dünyada gözle görünür bir apolitikleşme, siyasetten nefret etme söylemi de hızla artmaktadır. Seçimlere katılım oranları da her geçen gün azalmakta bu durum temsile ilişkine tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

1.1.3.4. Yeni Dünya Düzeninin Sosyo-Kültürel Boyutları

Soyut ve somut yönleriyle yaşamın tüm alanlarını ihata eden kültür çok göreceli bir tartışma alanı bulabilmektedir. "Kültür, muhtemelen tarihsel sosyal bilimlerde kullanılan bütün kavramların en genişidir. Çok büyük bir çağrışımlar alanını kucaklamaktadır ve dolayısıyla belki çoğu güçlüklerin sebebidir."(Wallerstein, 1993: 211) Dolayısıyla yeni dünya düzeni de belli bir kültürel olgu üzerinden yol almaktadır. "Dünya sistemi kuramcılarının öncelikle siyasal-iktisadi fenomenlerle ilgilendiği kesindir. Ancak bu durum, böyle bir çerçevede kültür sorunları denilen konulara yetkin bir yaklaşımı dışlamaz. Ne de kültürel özgüllüğün başka toplumsal görüngülerin bir veçhesi olarak ortaya çıktığı bütünsel bir yaklaşımı dışlar."(Friedman, 1999: 83).

Asırlar boyu insanların ekseriyası herhangi bir ayırım yapmadan kendini içinde bulunduğu kültürel şartlara göre yaşamını şekillendirdi. "İnsanlık tarihinin uzun bir dönemi boyunca insanların büyük çoğunluğu hayatlarını bir yerel kültürler ağı dahilinde yaşadı."(Held ve McGrew, 2014a: 23). Ancak modern ulus devlet anlayışı sosyolojik temellerini güçlendirmek için ortak mefkûreler, ortak destanlar ve söylenceler, ulusal kahramanlar etrafında tarihsel derinlikten ilham alan bir kültürel norm olgusunun şekillenmesine vesile oldu. Bu açıdan bakılınca esasen bildiğimiz ulus devletin ulusal kültür normları tarihsel kronoloji açısından yaklaşık iki yüzyıllık bir olgudur. Tam da buradan hareketle küreselleşme teorisyenleri, bu ulusal kültürden küresel bir kültürün devşirilebileceğini varsayar. "Eğer bu kültürler, birçoğunun fark etmek istediğinden daha yakın bir dönemde yaratılmış ve ulus-devletlerin önplana geçtiği bir dünya için geliştirilmiş iseler, o zaman küresel çağda ne değişmez ne de kaşınılmaz olurlardı."(Held ve McGrew, 2014a: 26). Bu durum ulusal kültürün özü ile ilgili bir sorun olmayıp, esasen ulus kültür formunun içinde şekillendiği kuramsal çerçevenin sahasının başka bir evreye ve ölçeğe geçmesi ile

ilgilidir. "Herkes yerel bir hayata sahipken, insanların dünyayı anlamlandırma yolları, şimdi artan bir şekilde farklı ortamlardan gelen süreçler ve gelişmeler tarafından karşılıklı olarak birbirine nüfuz etmektedir."(Held ve McGrew, 2014a: 28). Stuart Hall, etkileşimi biraz daha öteye taşıyarak esasen büyük kültürlerin, kimliklerin zaten değişmez mutlak olmadıklarını onların da değişebileceğini ileri sürer: "Büyük kolektif toplumsal kimlikler, dünyada önceden üretilmiş değişmezlikler ve bütünlükler değildir. Bütünlükler gibi işlemezler."(Hall, 1998: 68). Dolayısıyla baskın olduğu düşünülen kültürel olgular da sadece diğer kültürlerden etkilenmekle kalmıyor bizatihi kendileri de değişiyor. "Kolektif toplumsal sınır, tıpkı organik topluluk gibi, ufukta kaybolmaya devam ediyor."(Hall, 1998: 68-69)

Yeni dünya düzeninde kültürel yaşam ve sosyal örüntülerin etkileşimi konusunda temelde iki ayrı yaklaşım yer almaktadır. Bir yaklaşıma göre globalleşme ile birlikte dünya yeknesat bir kültürel forma doğru ilerliyor. Dahası bu yeknesatlaşma da batı kültürünün tüm evrene yayılması şeklinde gerçekleşiyor. Robertson bu görüşü "yöndeşme yaklaşımı" olarak tanımlamaktadır.(Robertson, 1999: 26). Bir başka ana akım görüş ise yeni dünya düzeni ve globalleşmenin esasında bir türdeşleşme değil bir yerelleşme veya yerelliklerin evrenselleşmesi olarak ele alır. Bu görüş kültürel heterojenliği ve farklılığı ön plana çıkarır, kültürler arasındaki etkileşim ve farklılıkların birlikte ele alınması gerektiğini ileri sürer. Robertson bu görüşü de "farklılaşma yaklaşımı" olarak ele alır. "Basit bir şekilde söylemek gerekirse, yöndeşme konumunun yandaşları temelde 'sanayi insanı'nın ortaya çıkışı sonucunda, bütün ya da hemen hemen bütün toplumların farklı hızlarla aynı amaca doğru ilerlemekte olduklarını ileri sürerken [...] farklılaşma konumunun yandaşları (oldukça dar anlamda kavranan) 'modernliğin' farklı biçimleri ile ona ulaşan farklı patikalar olduğunu, bu anlamda da yöndeşmenin değil, farklılaşmanın sözkonusu olduğu düşüncesini ısrarla vurguladılar."(Robertson, 1999: 26).

Şüphesiz yeni dünya düzeni ile birlikte dünya genelinde kültürel bir dönüşüm de gerçekleşmektedir. Toplum, tüketim ağırlıklı bir eksene kaymakta, tüm dünyaya hakim global zevkler, dünyanın her köşesinde belli markaların standart ürünlerinin temin edilebilirliği ortak yaşam formatlarının oluşmasına sebep olmaktadır. Hatta buna "dünyanın Mcdonaltlaşması" diyenler bile var. "Dünyada acaba koka-kola içilip

hamburger yenmeyen, Honda-Mazda marka arabaya binilip Sony marka televizyon seyredilmeyen kaç ülke kaldı-eğer kaldıysa?"(Kazgan, 1997: 46).

Demokrasi ve teknoloji artık bakış açılarımızı değiştirmektedir. "Toplumu yönlendiren demokrasi devrimi, kültür tanımlamamızı bile değiştiriyor. Örneğin eski düzende bir şarkıcının şöhreti onu kimin dinlediğine bağlıydı. Şimdiyse şöhretin anahtarı kaç kişinin onu beğendiğine bağlıdır... Nicelik nitelik haline gelmiştir."(Zakaria, 2014: 14). "Globalleşme ile dünya insanların ortak değerler etrafında birbirlerine yaklaşması süreci hızlanmaktadır."(Özkul, 2013: 13). "Ülke sınırları hızla 'fiziksel' varlıklarını kaybederken insanlar, sermaye, kültür, moda, inanç, imaj ve hatta suç unsurları ulus-devlet ötesi bir akışkanlık ve yaşam alanı kazanıyor."(Dağı, 2000: 2). Tüm dünyada benzerlik gösteren davranış kalıpları geliyor. "İngilizce gerçekten bir dünya dili olmuş, bir zamanlar ortak dil olması düşünülen 'esperanto'nun işlevini üstlenmiştir."(Kazgan, 1997: 26).

Yeni dünya düzeninde tüm dünyayı kapsayan bir dünya toplumu algısı yerleşmektedir. Dünya yıldızları her ülkenin de aynı zamanda yıldızları sayılıyor. Dünyanın bir tarafında hit olan bir müzik parçası aynı anda diğer ülkelerin de hit şarkısı oluveriyor. Türkiye'nin herhangi bir köyündeki bir çobanın elindeki telefon ile Newyork'taki herhangi bir gökdelenin balkonunda dünyanın farklı bölgelerindeki bağlantılarına talimat yağdıran bir ceonun telefonu arasında çok büyük bir fark yoktur. Ortak tatlar, ortak giyim tarzları, ortak emlak konseptleri ve moda, hatta ortak hukuki normlar. Çünkü ortak dil, ortak normlar ortak kültürler ortak paydalar eşit ve anlamdaş olmadıkça küresel ölçekli sözleşmelerin garantisi ve uygulanabilirliği de yoktur.

Her yeni değişim gibi yeni dünya düzeni yapılanmasıyla da bazı krizler görülmektedir. "Yeni yapı ile birlikte aile, etnik topluluk ve ulus gibi bağlılıkların zayıflaması ile geleneksel otorite biçimlerinin çözülmesi kimlik krizini artırmaktadır. Bu süreçte toplumda yeni yapı taraftarları eski yapı taraftarları arasında yeni çatışma doğabilmektedir."(Yılmaz, 2004: 149). Bu durumun bireye yansımaları ise birden çok kültüre mütemadiyen kendini ait hissedemeyen bireylerin yetişmesidir. "Bu açıdan, kimlik inşası asla sona ermemektedir."(King, 1998: 34). Her sosyal birlik ve birey kendini değiştirmekte çevreyi etkilemekte yeniden bir kültür üretmektedir. "Görüyoruz ki,

kimlikler asla tamamlanmaz, asla bitirilmezler; öznellik olarak daima inşa halindedirler [...] Kimlik daima oluşum halindedir."(Hall, 1998: 70-71).

Doğal olarak yerel bir takım ürünlerin veya kültürel kodların kendini dünyaya ispatlaması ile onların da yeni düzen kuramına göre evrenselleşmesi de mümkündür. "Toplumsal boyutta, Birleşik Devletler diğer herhangi bir ülkeden daha fazla popüler kültür ihraç edebilmekte fakat aynı zamanda bütün ülkelerden daha fazla fikir ve göçmen ithal etmektedir."(Nye, 2014: 141). Bu durum dünyayı batı dışındakilerin de yer aldığı küresel bir alan olarak düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. King'e göre esasen belli bir ulusal kültür üzerinde inşa edilen toplumsal paradigma günümüz itibariyle iki sebepten dolayı geçerliliğini yitirmiştir. Bu sebeplerden biri ulusal kültürel sahasına bakmadan yayılan göç hareketleri diğeri ise baskın olduğu iddia edilen batılı kültürün dışardan gelen kültürel etkilerden kendini koruyamaması.(King, 1998: 22-23).

Türk döner markalarının Almanya'da zincirler açması veya mesela uzakdoğu kültürünün bir folkloru olan Yoga'nın tüm dünyayı kasıp kavurması gibi ters dalgalar da etkili olmaktadır. Hatta denilebilir ki bir tür kültürel çeşitlilik de yayılmaktadır. "Dolayısıyla global bir sentez oluşup oluşmayacağı ile yeni küresel dünya enformasyon toplumunun kültürel farka ne kadar izin vereceği tartışılmaktadır."(Yılmaz, 2004: 25). Çünkü küreselleşme, kültürlerin her birini ötekine göre göreceleştirerek kuramsal anlamda kültürleri eşitlemekte, gelişen çoğulcu düşünce yapısıyla alt kültürler kendilerini yeniden üreterek, evrensel alanda ifade olanağı tanımlayarak kültürler arasında bir mübadele de gerçekleşmektedir.

Farklılıkların revaca çıkması yerel kültürel kodların bağlamlarından koparılarak tümele duhulu ile formelleştiğinden ulusal hareketler bu yeni akımı da birer tehdit olarak algılamaktadır. "Ünlü yönetim ve gelecek bilimcisi P. Drucker, bugünkü gelişmeleri "kapitalist ötesi toplum" olarak nitelemektedir."(Yılmaz, 2004: 62). "Küreselleşme birleştirdiği kadar böler de; birleştirirken böler -yerkürenin tek tipliğini arttıran nedenlerle bölen nedenler özdeştir."(Bauman, 1999: 8). Dolayısıyla yeni dünya düzeni kültürel anlamda hem bir yerelleşme ve hem de yerel kültürler üzerinden melez bir global üst kültür yaratma fonksiyonunu da görmektedir.

Habermas ise bu konuda uzak hedefin kültürlerin özgün yapısını sarsmadan dünya toplumu içindeki içtimai bölünme ve tabakalaşmayı bertaraf etmek olduğunu belirtmekte ve bunun da çeşitlilik ve yumuşak bir uzlaşmaya gidilmekle elde edileceğini savunmaktadır.(Habermas, 2002: 43). Sanayi devrimiyle, ulus ölçekli devlet modelinde bir ülkeden başka bir ülkeye geçmek aynı zamanda bir kültürden başka kültüre geçmek anlamına geliyordu. “Bir ulustan diğerine geçmek başka dünyalara geçmeyi ifade ediyordu.”(Dursun, 1998: 155). "Her vatandaşın kimliği, müşterek kimlikle iç içe geçtiği ve karşılıklı hürmet ilişkileriyle istikrarlı bir hale getirilmeye ihtiyaç duyduğu için çok-kültürlü cemiyetlerde bir 'hürmet-siyasetinin' uygulanması elzem hale gelmiştir."(Habermas, 2002: 94). Bu kültür anlayışı farklılıkları olduğu gibi kabul etmeyi, çeşitliliği veri kabul ederek ortak noktalarda uzlaşmayı gerektirir. “Özetle, çağdaş dünyanın ‘küçülmesi’nin bir biçimi dünya tarihine ilişkin yeni bir yorum bilgisinin temeli olarak küreselleşme, tüm toplumsal ve kültürel oluşumları göreceleştirip birbiriyle eşitler.”(Robertson, 1999: 26).

Modern çoğulcu yapı klasik ulus formasyonuna aykırı özellikler göstermektedir. "Farklı etnik cemaatlere, dil gruplarına mezheplere ait hayat tarzlarının aynı haklara sahip olarak bir arada yaşamasını gaye edinen bir siyaset, tarihi bir geleneğe sahip olan milli-devlet bünyesinde çözümü zor ve sıkıntılı bir süreç başlatmaktadır."(Habermas, 2002: 94-95). Yeni düzende devletin karşılaştığı önemli sorunlardan biri de budur. "Küreselleşme milli-devleti yavaş yavaş, kendi içinde yabancı veya yeni kültürel hayat tarzlarının çeşitliliğine karşı açılmaya zorlamaktadır."(Habermas, 2002: 108). Evrensel ölçekte her ülke, her kültür belli alanlarda küresel mekânda kendini ifade ediyor. Kimisi müziğiyle, kimisi yemeğiyle, kimisi giyimi ya da sportif faaliyetleriyle. Peter Drucker, bu doğrultuda global, egemen kültürlerin de “süpernasyonel” olduğunu ifade eder. (Drucker, 1993: 205).

1.1.3.5. Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Sağ Siyaset Anlayışı

1939 Dünya ekonomik buhranı talep yetersizliğinden doğmuştu. Keynesgil politikalarla devletin ekonomik ve sosyal alana müdahil olarak durgunluğu gidermesi halinde ekonomik buhranın son bulacağı savlanıyordu ve nitekim de öyle oldu. Sosyal-refah devleti anlayışı da sosyalizmle harmanlanmış bu kapitalist felsefeden

doğmuştur. 1970’li yıllarda patlayan petrol krizi dünyada yeni bir bunalıma yol açmış ve Keynes’in teorileri tartışılmaya başlanmış ve kapitalist sistem bir buhrana sürüklenmiştir. Bu durum dünya genelinde devlet müdahalesinin yadsındığı yeni bir liberal akımın doğuşuna yol açtı. Friedman ve Hayek gibi düşünürlerin kavramsal çerçevesini oluşturduğu, devletin müdahale silahlarının elinden alınmasını devletin ekonomik hayatın içinde istenmediği bu düşünce akımı zamanla kısmen de olsa törpülenmiştir. “Yeni sağ” denilen siyaset anlayışı tam da bu ortamda muhafazakârlık ile klasik liberal felsefenin harmanlanmasıyla doğmuştur. Bu harmanlamada muhafazakârlar serbest piyasa koşullarını kabul ederek liberaller de ahlaki ve dinsel değerlere vurgu yaparak katkıda bulunmuş olmaktadır. Esasen bu varsayımın geçerliliği kabul edilirse yeni dünya düzeni denilen mefhumun başlangıç noktası İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasetin yeniden konumlanmasından başlatılabilir. Bu durumda soğuk savaşın hitamında açıklanan yeni dünya düzeni malumun ilanı durumuna gelmektedir.

Yeni sağ dünya görüşünün hareket noktası kalkınma ve refahın dinamiği olarak özel sektör ve serbest piyasanın kabul edilmesidir. Başta ekonomik alan olmak üzere devletsel ve toplumsal tüm alanlara serbestiyetin hakim olmasının öngörülmesidir. Bu düşüncenin temel hareket noktası devletin piyasadan çekilmesi ve haliyle minimal bir devlet yapısının öngörülmesi ve kamusal teşebbüslerin sınırlandırılmasının istenmesidir. Çünkü ekonomik krizin sebebi hantallaşmış ve hayatın her alanını ahtapot gibi sarmış devlet yapısı ve bunun doğurduğu israf ve dengesiz müdahalesidir. Bunun için devlet özelleştirme yoluyla müdahil olduğu alanlardan çekilmelidir. Bu çekiliş aynı zamanda bireysel ve toplumsal sahanın genişlemesi, bireysel ve sosyal özerkliklerin geliştirilmesi, böylece uluslararası sistemle entegre olması anlamına geldiğinden devletin güvenliği önplana çıkmaktadır. Küçülen devlet yapısı aktif, dinamik ve güçlü bir otorite yapısıyla egemen kılınmalıdır. Bütün dünyada kamusal girişimlerin şirketleşerek yapılanmaları, bunların özelleştirilmesi, kamu-özel sektör ortak girişimleri bu yeni devlet felsefesinin uygulamada görünen örnekleridir. Etkin örgütlenme, optimum verimlilik ve yapısal dönüşüm, profesyonelleşme ve denetim bu anlayışın temel silahlarıdır. Özetle değerden yalıtılmış liberal düşünce ile piyasa şartlarından

arındırılmış muhafazakâr politikaların ortak noktalarının harmanlanmasıyla, yepyeni ve kimilerinin “üçüncü yol” diye tarif ettiği bir yaklaşım tarzının adıdır yeni sağ.

Yeni sağ politikalar 1980’li yıllarda Avrupa, Japonya ve ABD’de yaygın olarak hayatiyet bulmuş bir yaklaşım biçimidir. Uygulamada buna Reaganizm veya Thatcherizm diyenler de olmuştur. Türkiye’de Özal’ın şekillendirdiği 24 Ocak 1984 kararları ve takip eden uygulamalar bu akımın izlerini taşır. Yeni sağ, ekonomik, sosyal, siyasal ve idari düzenlemelerde neoliberal ve muhafazakar ilkeleri harmanlayan, ekonominin küreselleşmesi ve ulusal yapıların uluslararası kuruluşlara entegre edilmesini gerekli görmektedir. Bu düşüncenin analizinde kullanılan en başat kavram “yönetişim” kavramıdır. Bu kavramın popülerleşmesinde dünya bankasının rolü son derece etkindir. Kavramın şekillenmesine Dünya Bankasının üç raporunun etkisi olmuştur. Bu raporlar 1989 tarihli “Sahraaltı Afrika: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye”, 1994 tarihli “Yönetişim: Dünya Bankası Deneyimi” ve 1997 tarihli “Değişen Dünyada Devlet” adlı raporlardır. (Yıldızcan, 2011: 302) Özetle, kavramsal anlamı özel sektör-devlet-birey-toplum ve ulus-üstü ve ulus-altı örgütlenmelerin resmi ve sivil olarak karşılıklı işbirliği ve müzakere yoluyla olası en aykırı sorunların bile çözüme kavuşturulabilmesini anlatır. Bu anlamda yönetim tasavvuru kozmopolit bir demokratik kurumsallaşmayı öngörür. Çünkü demokratik değerler artık bir toplumun mirası olarak değil tüm insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir.

Wallerstein’e göre bu durum düşman kardeşler olarak tanımladığı liberalizm ile demokrasinin sosyalizm karşısında yeni bir çıkış yolu bulmak için elele vermesinin açtığı bir yoldur. “Son iki yüzyılda ‘liberalizm’ ile ‘demokrasi’ arasındaki ikircikli ilişkinin sahnesini hazırlayan da, işte liberalizmin dille yaptığı bu tür hokkabazlıklardır.”(Wallerstein, 2012: 102) Bu anlayış sivil toplumsal alanın da genişlemesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla klasik temsili demokrasinin bir adım öteye taşınması ve küresel ölçekte kurgulanmasıdır. Bu kurgulamada aktör olarak sadece klasik ulus devlet yapıları değil birçok uluslararası kurum ve kuruluşuna, STK’ların, cemaatlerin etkin birer aktör olduğu kabul edilmektedir. Günümüz karmaşık ulusal ve ulus ötesi kurumları, çatışan çıkarlar, özgürlük algısının uç seviyede yorumlandığı, bireysel ve örgütsel yaşam koşullarının sınırların ötesine

taşıdığı şartlarda hayatın anlamlandırılması ancak bu türden bir yorumlamayla anlaşılabilir duruma gelmektedir. “Küresel yönetim ve artan uluslararası işbirliği konusundaki yazıların çoğundaki varsayım, bunun paylaşımcı, çok-terafli bir temelde biçimleneceğidir.”(Halliday, 2014: 579). Halliday’e göre BM yapısı ile Güvenlik Konseyi’nin yapısının tartışılması da esasen bu sürecin bir sonucudur. Hatta ona göre bu durum bir tür küresel Keynesçiliktir.(Halliday, 2014: 589) Çünkü artan fonksiyonel uluslararası kurumsallaşma da Keynesgil düşüncedeki gibi etkin bir müdahale yolunu/araçlarını beraberinde getirmektedir. Karşılıklı bağımlılıkla tahkim edilmiş bu kurumsallaşmada bildik devlet yapısının eli kolu bağlanıyorken devlet üstü uluslararası kurumların etkinliği artmaktadır. Her ne olursa olsun yeni sağ siyaset anlayışı küreselleşmenin dolayısıyla da onun ileri bir evresi kabul ettiğimiz yeni dünya düzeninin önemli bir sacayağını oluşturmaktadır. Ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları ve siyaset kuramıyla bu anlayış yeni dünya düzeninin kompleks boyutunu ihtiva etmektedir.

1.2. TEK KUTUPLU DÜNYADAN ÇOK KUTUPLU DÜNYAYA DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE DEMOKRASİ

1.2.1. ÇOK KUTUPLULUĞA YÖNELME SÜRECİ

Tarihi süreçte mutlaka her dönemde ötekilere göre bir adım önde olan veya bir noktadan sonra diğer emsallerine göre daha etkin devletler kültürler olmuştur. "Sümer uygarlığından Roma İmparatorluğu'na, Osmanlılardan Nazi Almanyasına ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında süper güçleri olan ABD ve SSCB'ye kadar her dönemin diğerlerine göre daha etkin aktörleri olmuştur."(Arıboğan, 1996: 121). Çünkü, "milletler arasında eşitsizlik vardır ve olmaya da devam edecektir."(Kennedy, 1999: 157). Yeni düzen de buna göre şekillenmektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonra temel referansı "ulus devlet" olan Birleşmiş Milletlerin kurulması siyasi anlamda evrensel bir hukuk ve demokrasi umudunu doğursa da çok geçmeden, dünya bir taraftan ABD ve onun müttefiki durumundaki Batı Avrupa ülkelerinin teşkil ettiği liberal kapitalist blok, bir taraftan da Sovyetler Birliği ve onun müttefiki durumundaki Doğu Avrupa ülkelerinin oluşturduğu otoriter sosyalist blok arasında tam anlamıyla iki kutuplu bir düzene oturdu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve temelinde ABD ve SSCB'nin yer aldığı iki kutuplu dünya sistemi görece sona ermiş bulunmaktadır. Günümüz globalleşmesinin temel itici gücü de bundan kaynaklanmaktadır.

İki kutuplu dünya sisteminde ABD ve onun önderliğindeki batılı kutupla girdiği amansız silahlanma yarışı, eğitim görmüş halk yığınlarının taleplerinin karşılanamaması, özgürlüklerin karşılanamaması SSCB'yi ciddi biçimde sarsıyordu. Bu sarsılma çok geçmeden Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sonuçlandı. "Ve nihayet perde parçalandığında, içinde tuhaf karakterlerin dolaştığı alışık olmadığımız bir sahneye karşılaştık."(Bauman, 1999: 74). Soğuk savaş, siyasal/jeostratejik açıdan artık istenirse bile sürdürülemeyecek bir eksen idi. Çünkü dünya eksenini siyasal-jeostratejik eksenden ekonomik-jeostratejik eksene kaymaktaydı. "Bunlara, SSCB'ye dahil çok sayıda farklı halklar kadar Doğu Avrupa'nın bağımsızlaşma talebi, SSCB'nin elektronik devriminde geri kalmış olması, otoriter devlet rejimlerinin, ne biçimde olursa olsun, iyi eğitilmiş halkların özgürlük taleplerine cevap verememesi eklendi."(Kazgan, 1997: 20). Bu ve buna benzer etkenlerle SSCB dağıldı.

SSCB'nin dağılmasından sonra genel olarak artık dünyanın tek kutuplu bir hal aldığı, bu yegâne kutubun da ABD tarafından temsil edildiği varsayılmaya başlandı. Oysa "ABD'nin 'tek kutuplu etkisi' sadece, Avrupa ve Çin'in ABD'nin bölgesel güvenlik şemsiyelerinin gölgesinden çıkarak aşamalı olarak içsel güçlenmeden gücü dışarıya yansıtmaya geçişine dek süren kısa, geçici bir heyecan olarak kalmıştı."(Khanna, 2011: 16). Çünkü rekabetçi bir dünyada hızla yükselen güçler oluşturdukları çekim alanları ile her türlü rekabete girebilecek birikimler edinmektedir. "Dünya düzenine ilişkin geleneksel görüşlerin neredeyse tümünü boşa çıkaran eski Sovyetler Birliği'ndeki, Doğu ve Orta Avrupa'daki, Çin'deki ve başka bölgelerdeki yeni ve süregelen olaylar kuramlaştırma çabalarını daha zor bir görev haline getirdi."(Robertson, 1999: 87).

Sovyetlerin yıkılmasından sonra dünyanın genel olarak nereye gittiği ile ilgili olarak farklı teoriler de ortaya atıldı. "Margaret Thatcher 1990'da Sovyetler Birliği çökerken ortak olarak benimsenen, dünyanın 'biri dolara, biri yene ve biri Alman markına dayanan' üç bölgesel gruba doğru hareket ettiği görüşünü ifade etti."(Zakaria, 2013: 233). Bu ayrımlar ve teoriler Sovyetlerin yıkılmasının üzerinden geçen her yıl çeşitleniyor, değişiyor. Çünkü Wallerstein'in deyimi ile; "Bir çatalanmanın hemen öncesindeki bir dönemdeyiz."(Wallerstein, 2012: 98). "Henri Kissinger, 1994'de Diplomasi kitabında, akademisyenlerin çoğunun da görüşü olan çok kutuplu yeni bir dünyanın ortaya çıkışını öngördü."(Zakaria, 2013: 234). Teorilerin havada uçtuğu bu yıllarda kimileri teknolojideki atılımlarını dikkate alarak bir Japon çağının başladığına, kimileri, Pasifik yüzyılımın başladığına Avrupalılar da bir Avrupa çağının başladığını kurgulamaya başladılar. Kim nerden bakarsa baksın sonuç olarak: "İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika tarafından oluşturulan uluslararası düzen, acil bir şekilde kavramsal olarak yenilenmeye, onarılmaya ve genişlemeye ihtiyaç duymaktadır."(Zakaria, 2013: 243). Çünkü: "ABD bir noktaya kadar rakiplerini siyasi olarak, öncelikle de müttefiklerini hizaya getirmek için Soğuk Savaş musibetini kullanarak kontrol altına alabilmiştir. Gelgelelim, 1989 ile 1991 arasında Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle bu silah da elden gitti."(Wallerstein, 2012: 66). Esasen artık dünyanın nereye gittiği şimdi daha fazla tartışılmayı hak ediyor.

Artık dünya sadece Amerikanlaşmıyor aynı zamanda Çinleşiyor ve aynı zamanda Rusyalaşılıyor aynı zamanda Avrupalılaşılıyor. Ve bu havzaların herbiri ayrı bir felsefeyi de temsil ediyor. "Hiç tereddüt yok ki bugünkü tüm dünyadaki çok merkezlilik artık Avrupa tarafından belirlenmiyor."(Schwarz, 2005: 15). Çünkü artık dünya tek merkezli değil birden fazla merkezkaç güç odağı vardır. Her hamle bir karşıt hamle ile karşılık buluyor. "Bugünkü dünya devletler sisteminin çok merkezliliği birinci ya da ikinci dünya savaşından öncekine nazaran daha fazla bölümlü ve daha karışıktır."(Schwarz, 2005: 16).

Khanna'nın tasviriyle bu dönemdeki her kutbun bir özelliği önplana çıkmaktadır: "ABD'nin koalisyonu, Avrupa'nın uzlaşması ve Çin'in müzakeresi."(Khanna, 2011: 17). "Dünya onlarca yıl tek kutuplu kalmayacak; bir gün ansızın dönüşecek ve çok kutuplu ya da iki kutuplu olacak."(Zakaria, 2013: 231). "İkinci Dünya Savaşı'ndan beri küçük feodal birimler birleşerek modern Çin'i, iki düzineden fazla ulus devlet ise bir araya gelerek uluslar üstü Avrupa Birliği'ni oluşturdular. Bu iki birlik ve Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın üç doğal imparatorluğunu oluşturur."(Khanna, 2011: 14). Bu arada 2000'li yıllarda yeniden güç ve moral depolayan Rusya da yeniden bir güç merkezi olarak ortaya çıkmaktadır. Orta Asya'da hinerlantının saflarının yeniden sıklaşmasına çalışmaktadır. Bu uğurda Gürcistan'a saldırmaktan, Kırım'ı ilhak etmekten, Ukrayna'da karışıklığa yol açmaktan geri kalmamıştır. "Dünyanın süper güç haritasının dengeleri yenileniyor ama tek bir merkezi yok."(Khanna, 2011:15).

Tarihin çok az döneminde bu kadar çok kutuplu bir düzen olmuştur ve işin ilginç yanı bu çok kutuplu düzen ekonomi ağırlıklı eksen ve kaynakların da hem sınırlı hem de tükenmekte olduğu bir evrede gerçekleşmektedir. "Uluslararası ekonomi/politik alanda ABD ile rekabet etme gücüne sahip Almanya ve Japonya'nın, gerek uluslararası hukuk, gerekse İkinci Dünya Savaşı'ndan kalan psikolojik faktörler dolayısıyla, askeri stratejik alanda küresel bir rekabetten özenle kaçınmaları da, bu rekabetin ekonomi/politik alanda yoğunlaşmasına yol açmaktadır."(Davutoğlu, 1998: 306). Tüm bunlar ciddi nüfuz bölgeleri oluşturma mücadelelerine yol açmaktadır. Bölgeselleşme ve yeniden kutuplaşmaya dönük girişimler soğuk savaş sonrasındaki eğilimlerin yönü konusunda önemli veriler

sunmaktadır. “Merkez’in her bir ayağı kendi sermayesine serbest alan açabilmek için kıyasıya savaş vermekte.”(Kazgan, 1997: 90).

Küresel çekişmeler süper güçler arasında da yaşanmaktadır. "Günümüzde her süper güç kendine en avantajlı pozisyonu seçmeye çalışırken bu yüksek gerilimler ortaya çıkıyor, ancak hiçbiri tek başına bir sistem dikte edecek kadar güçlü değil."(Khanna, 2011: 445). "Geçmişte örnekleri görüldüğü gibi, dünya herhangi bir ülkenin küresel sahneyi denetlemesi için haddinden fazla birbirine bağımlı ve otorite de hayli dağınık bir yapı sergilemektedir."(Rosenau, 2014: 276). Merkezin farklı ayakları arasında süren örtülü hatta yer yer gün yüzüne çıkan ticari mücadelenin nereye kadar gideceği henüz tam olarak belli değildir. “Ama bölgelerin tümünde sermayenin kâr haddinde ciddi artışlara yol açacak bir gelişme olmazsa, açık ticaret savaşı yaşanmasının daha olası görüldüğü kolaylıkla söylenebilir.”(Kazgan, 1997: 97). Dünyanın yeni ve çok kutuplaşan yapısında BM gibi uluslararası en büyük bir örgüt dahi bu güç dengeleri arasındaki ticari mücadelelere sahne olmaktadır. Global dönemde yapılan üretimin ulusal pazarla yetinmesi söz konusu dahi edilemez. Bunun için bir çok ülke ikili ve çok taraflı işbirliği ve entegrasyon anlaşmasıyla aralarındaki bölgesel müşterek pazarları genişletme yolunu tutarlarken, aynı zamanda farklı bölgelerdeki pazar paylarını arttırmaya çalışmaktadır. Tam da bu noktada dünya çok kutuplu bir yapıya bürünmektedir.

1.2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN TEMEL KUTUPLARI

1.2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Herhalde dünyadan haberdar olan, dünyayla iletişimi kopmamış herkes ABD'nin dünyadaki gücü konusunda bir fikir sahibidir. Kimilerine göre tüm kötülüklerin kaynağı "büyük şeytan", kimilerine göre de tüm kötülüklerle mücadele eden bir demokrasi kahramanı. "ABD askeri ve ekonomik gücüyle, teknolojideki önderliğiyle, Dünya Bankası'ndan Dünya Ticaret Örgütü'ne IMF'den Birleşmiş Milletlere uluslararası kurumlardaki etkinliğiyle küresel boyutta etki yaratabilen bir dünya gücü."(Kazgan, 1997: 11). ABD şüphesiz ki 20. Yüzyılın dünyadaki en etkin askeri ve stratejik hatta uzun süre en büyük ekonomik gücü idi. İki kutuplu soğuk savaş dünyasında temel bir kutup, NATO'nun sürükleyici gücü ve dünya siyaset

sahnesini de domine eden temel hegemonik bir güç idi. Bu özelliklerinin en azından bir kısmı halen devam etmektedir.

Soğuk savaşın sona ermesi ile en azından bir süreliğine ABD askeri gücünden aldığı destekle kendisini yegâne kutup veya hegemonik güç olarak algılama veya gösterme çabasına devam etti. 2002 yılının 11 Eylülüne kadar bu tek kutupluluk algısı sürdü. Ancak bu tarih amiyane tabirle Amerikan karizmasının çizildiği bir tarihtir aynı zamanda. Dünya Ticaret Merkezi'nin, failleri halen meçhul bir saldırı ile yıkılmasından sonra Amerika başta Afganistan olmak üzere bir çok yere hukuklu hukuksuz saldırılar düzenledi. "Amerikan yüzyılını kurma ve yeni dünya düzeni oluşturma sürecinin savaşla birlikte ilerlediği görülmektedir."(Yılmaz, 2004: 240). Öte yandan bu süreçte tarihsel nüveleri sosyolojik derinlikte yatan rakip güçler de seslerini yükseltmeye başladı. "ABD'nin 1990'lı yıllar dünyasındaki konumu, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kadar tartışmasız olarak artık 'tek' değil, çekişen ve yükselen güçler hiç de az değil; Avrupa Birliği'nden Çin'e, Japonya'ya, Rusya'ya uzanan bir dizi ülke 'tek kutup' olgusunu sorguluyor."(Kazgan, 1997: 20). Bu süreçte çok sayıdaki ülke askeri olarak henüz değilse bile ekonomik ve sosyo kültürel olarak ve siyasi olarak ABD karşısında birer kutup olma adaydır.

Yukarda da belirtildiği üzere her dönemde düzen dayatan güçler olagelmıştır. "Ünlü Amerikalı stratejist ve siyaset bilimci Z. Brzezinski uluslararası politika ve düzenin kendiliğinden oluşmadığını, bazı ülkelerin belirleyici pozisyonuyla şekillendiğini belirtmektedir."(Yılmaz, 2004: 141). Tarihin her döneminde küresel düzeni bu şekilde şekillendiren hegemonik güçler olmuştur. Bu teori doğru ise günümüz dünya düzeninin hala en belirleyici hegemonik gücü ABD'dir. "ABD hala açık ara en güçlü ülke, ancak başka önemli büyük güçlerin yer aldığı ve bütün aktörlerin iddialı ve etkin oldukları bir dünyanın en güçlüsü."(Zakaria, 2013: 64). Yani uluslararası sistemi domine eden güç olarak gerek siyasi gerekse ekonomik olarak artık sadece ABD'nin etkisi tek başına geçerli olmaktan çıkmıştır. Siyasal ve askeri güvenlik olarak ABD'nin ısrarla kuvvet kullanma eğilimi göstermesinin en büyük sebebinin Amerikan ekonomisinin Çin, Japonya ve AB karşısında tökezlemeye başlamasının telafi edilmek istenmesi olduğu kanaati giderek güçlenmektedir. "Kapitalist olmayı dünyaya tek öğreten oydu. Gelin görün ki şimdi

herkes Amerika'nın oyununu oynuyor ve üstelik kazanmak için oynuyor."(Zakaria, 2013: 215). "Dolayısıyla ekonomik alanda sorunlu ABD'nin, güvenliği ekonominin yerine ikame ederek hegemonyasını sürdürmeye çalışması doğal bir stratejidir."(Yılmaz, 2004: 143). Bu kadar etkin ve kapasiteli bir devletin göstereceği refleks tabii olarak diğer ülkelerin tutumlarına benzemeyecektir. "Yani Amerika için hegemonya bir var olma sebebidir. Hegemonyasız bir Amerika yoktur."(Kaynak, 2013: 45). Ancak bununla birlikte bu uluslararası tarihsel güç dengesinin eskisi kadar ABD'nin lehine işlememeye başladığı bir araf dönemi yaşadığımız da tartışmasızdır. Tüm dünyaya düşen, ABD'yi dünya ekonomisini sarsmadan yeni duruma adapte etmektir. Çünkü, "Amerika Birleşik Devletlerini, birden fazla süper gücü olan ve sınırları henüz belirlenmemiş ama giderek derinleşen bir küreselleşmeye adapte etme işi, Amerikalılara bırakılmayacak kadar önemli."(Khanna, 2011: 12).

ABD ekonomisi başta büyük ekonomik güce sahip ülkelere olmak üzere bir çok ülke ekonomisine karşı dış açık vermektedir. "2003 yılında ABD'nin dış dünyaya karşı 553 milyar dolar (milli gelirinin %5,1'i oranında) dış açık verdiğini İMF verileri ortaya koyuyor."(Boratav, 2004: 166). "ABD Ekonomik Analiz Bürosu (Bureau of Economic Analysis) ABD'nin dış ticaret açığının 2014 yılında 505 milyar dolar olduğunu açıkladı. 2013 yılında bu rakam 476,4 milyar dolardı. ABD'de dış ticaret açığının GSYH'na oranı yüzde 2,9."(Özdan, 2015). Bu açık Japonya Çin ve petrol ülkeleri gibi ülkelerin merkez bankalarındaki rezervlerle kamufle ediliyor. "Böylece birkaç yüz milyarlık dolar rezervi olan Çin gibi bir ülke, ABD'ye karşı çok güçlü bir konuma gelmektedir."(Boratav, 2004: 166). Bu ekonomik kombinezyumda ABD'yi ekonomik olarak ayakta tutan etmenlerin en büyüğünün diğer ülkelerdeki rezerv para olduğu tartışılmazdır. "Ve bu nedenle ünlü iktisatçı Paul Krugman, New York Times'daki köşesinde 'makro-ekonomik göstergeleri bakımından ABD tipik bir Üçüncü Dünya ekonomisi konumundadır.' diye yazmıştır."(Aktaran Boratav, 2004: 167). Bunun yanında ABD ekonomisinin ayakta durmasının bir önemli sebebi de ülkeye akan petrodolarlar ile dünyadan aldığı sermaye transferleridir.

Askeri olarak ABD hala en güçlü ülke olabilir ama siyasi ve ekonomik olarak değil. "Güçlü silahlar ve güçlü askerler ABD'nin çöküşünü maskeleyemez, çünkü bunlar ABD'nin görünürdeki en önemli sembolleri."(Khanna, 2011: 434). Soğuk

Savaş yıllarında ABD ile birlikte hareket eden müttefikler Amerikan ordusuna olan ihtiyaçlarından dolayı ABD'nin bazı ticari, kültürel ve stratejik taleplerine göz yumdular. "İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde de tarihin başka dönemlerindeki kadar çok sayıda 'küçük' anlaşmazlıklar çıkmış, hem de bütün dünyada çıkmıştır. Ama soğuk savaş devleti, büyük ve dünyasal bir savaşı önlemeyi başarmış, bunu elindeki korkunç askeri güce... rağmen değil de onun sayesinde başarmıştır."(Drucker, 1993: 193-194). Belki de bu sayede yaşanan tüm silahlanma yarışlarına rağmen büyük ölçüde ve yaygın bir dünya savaşı yaşanmamıştır. "Soğuk Savaşın koreografisi büyük ölçüde, hem ABD'nin hem Sovyetler Birliği'nin aralarında hiçbir nükleer savaş olmaması için gösterdikleri dikkat tarafından yapılmış ve savaş büyük ölçüde denetim altına alınmıştı; iki ülkenin aralarında böyle bir savaş çıkmamasını garanti altına almak için gerekli güce sahip olması da bunun kadar önemli bir etkendi." (Wallerstein, 2012: 24). Bir paradoks olarak soğuk savaş dönemi karşılıklı dengeler sayesinde dünya çapında bir savaşın da çıkmamasına yol açmıştır. "Bunun sonucunda, modern tarihin en uzun süreli 'büyük savaşı' dönemi yaşandı."(Drucker, 1993: 194). Soğuk savaşın sona ermesi görünürde SSCB'nin dağılmasının sonucudur. Ama bu sonuç aynı zamanda ABD etrafında kümelenmiş bir güvenlik sisteminin varlık sebebinin de sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

Soğuk savaşın sona ermesi ile, ABD etrafında toplanmış ve adeta ABD'nin bir dediğini iki etmeyen Batı ülkeleri dağıldı, ABD'den uzaklaştı. Kaynak'a göre Rusya'nın amacı da zaten buydu.(Kaynak, 2013: 50). Avrupa ülkeleri açısından tarihsel bir konumlanma edinmeleri için mütemediyen iki kutuplu dünya düzeninin yıkılıp çok kutuplu bir düzenin oluşmasını beklemek zorunluluğu vardı. "Daha önce ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında bulunan bir çok devlet, zincirlerini gevşetiyorlar ve Amerika'dan bağımsız olmak için kendi güçlerini oluşturuyorlar."(Khanna, 2011: 432). Belki de Avrupa açısından Amerika ile işbirliğine olan ihtiyaçtan değil onun temin ettiği güvenlik şemsiyesine olan ihtiyaçlarından dolayı ABD etrafında kümelenmişlerdi.(Wallerstein, 1993: 71). "Şimdi Amerika etrafında toparlanan bu bütünlüğün dağılması ile Avrupa kendisini ekonomik bir güç olarak telakki etti."(Kaynak, 2013: 51). Günümüzde "ABD dolarının en büyük rezervi Çin ve Japonya'nın elinde, tarihte ilk kez dünyadaki para rezervi borçlu bir devletin elinde

(rakiplerine borçlu olan bir devletin)."(Khanna, 2011: 434). "Şu anda Amerikan dolarının üçte biri Amerika'da tedavül edilmektedir. Üçte ikisi dünyanın diğer bölgelerindedir."(Kaynak, 2013: 57). Bunun nedeni Amerikan ekonomisine duyulan güvendir. Ama eğer bu güven sarsılırsa nelerin olacağını kimse kestiremiyor. Esasen bu olasılıktan dolayı Amerika'nın sarsılmasını nerdeyse isteyen güç yok gibi. "Herhangi bir biçimde Amerikan ekonomisine, Amerika'ya güven ortadan kalkarsa insanlar dolardan kaçarlarsa, bu dolar Amerika'ya döner. Bu bir ekonomik yıkımdır."(Kaynak, 2013: 58). Ama bu yıkımın da Amerika'ya mal satan ülkeleri de sarsacağından kimse bu yıkımı istemiyor gibi. Belki Amerika hala bir süpergüç. "Aslında bu süpergüç kendisinin süperliğinden değil, diğerlerinin onun süperliğini devam ettirmek mecburiyetinde oluşundan kaynaklanıyor."(Kaynak, 2013: 60). "Bugün Amerika'nın küresel süper gücü sürmektedir ancak zaafa uğramıştır. Ekonomisinin sorunları vardır, parası değer kaybetmektedir, düşük tasarruf ve uzun dönemdir yükselen devlet yardımlarıyla ilgili problemlerle karşı karşıyadır. Amerikan karşıtlığı hissiyatı İngiltere'den Malezya'ya her yerde, tüm zamanların en yüksek düzeyindedir."(Zakaria, 2013: 231).

Gelişen bilişim ve bilgi seviyesi "sır" kavramını hayatın her alanında olduğu ekonomi ve siyaset alanında gizemini yitirmesine neden olmuştur. "Yaratıcı kapasiteye ve serbest pazarın erdemlerine duyulan körü körüne inanç çok tehlikeli çünkü başka ülkeler ABD'nin zayıf yanlarını ortaya çıkarmak için onu hedef alıyorlar."(Khanna, 2011: 442). Amerikan ekonomisi küresel ölçekli büyürken beraberinde diğer ülkelerin de büyümesine etki etti ancak zamanla diğer ülkeler ekonominin inceliklerini öğrenince yozlaşan ABD ekonomisinden ders alarak onun düştüğü hatalardan kaçındılar. ABD dışardan aldığı yatırım ve doların rezerv para olmasından dolayı ciddi bir ekonomik mobilizasyon alanı yaratıyordu ama bu durum tersten emareler vermeye başladı. Bazı ülkeler artık ABD dolarını rezerv para olarak kullanmıyor hatta Çin açık açık bunu bir tehdit unsuru olarak bile kullanıyor. Dışardan gelen yatırım ise son derece sınırlı ve tersten yatırımın dışarıya, yerele kayması sözkonusu.

Özetle ABD dünyanın süpergücü ve temel kutuplarından belki de hala en güçlüsüdür ama bu güç azalan bir trende girmiştir. Tersine AB ve Çin hem birer

kutup ve süpergüçtürler hem de yükselen bir trendin içindeler. "Buna karşılık Amerika Birleşik Devletleri savaş ekonomisine sahiptir. Savaş başladığı zaman sürekli ekonomik olarak güçlenmektedir. Çünkü sürekli olarak silah imal edebilecek bir kapasiteye sahiptir."(Kaynak, 2013: 55). Dünyanın bir gün barış halinde yaşamayı öğrenmesi halinde silah ve savaş sanayisine dayalı ekonomiye sahip ABD'nin nasıl bir çıkış yolu bulacağı ise ABD açısından korkulu bir rüyadır.

1.2.2.2. Avrupa Birliği (AB)

AB'nin temelleri 1957 Roma Anlaşmasıyla atıldı. Soğuk Savaş yılları boyunca adım adım şekillenerek, genişleyerek, derinleşerek büyüdü. Avrupa Birliği projesi, modern tarihin savaşız ve gönüllü olarak ekonomik ve siyasal hatta sosyal güçlerini bir araya getirmeye, uzun vadede birleşmeye hedeflenmiş ülkelerin oluşturduğu bir projedir ve bu yönüyle de emsalsizdir. Ülkelerin bilerek ve isteyerek egemenliklerinden feragat ettikleri, onu ulusal sınırların ötesine kaydardıkları böyle bir birliğin tarihte benzeri yoktur. "Avrupa Birliği, yeni dünya politikasının hem ürünü, hem de düzenleyici faktörüdür."(Wessels, 2005: 503). Bu çok yönlü gönüllü birlikteliğin sahici bir yapıda ilerlediği kanaati ile birlikte çok boyutluluğu da tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşmektedir. Ortak kültürel kurumsallaşmalar, ortak ekonomik birimler, ortak siyasal kararlar, ortak finansal politikalar ve ortak dış siyasal tercihler. "Avrupa Birliği sadece ekonomik bir birlik değildir, aynı zamanda siyasal ve sosyal bir bütünleşme projesidir de."(Yılmaz, 2004: 269).

Soğuk Savaşın sona ermesi ile "Batı Avrupa demokrasileri komünist rejimin ani çöküşü karşısında çaresiz kaldı."(Hacke, 2005: 331). Çünkü esasında Avrupa Birliği'nin belki de beklediğinden daha erken bir tarihte Soğuk Savaş sona erdi ve kısmen hazırlıksız yakalandılar. Bununla birlikte Almanya bu çöküşü hissetmişti ve bu durum Alman siyaseti açısından sevinilecek bir durumdu. "Bizzat Almanlar için ülkelerinin bölünmüşlüğü'nün giderilmesi devrimci değişikliklerin en çarpıcı mutluluk anı oldu."(Hacke, 2005: 332). Çünkü Berlin bu süreçte birleşti.

Soğuk savaş yılları boyunca AB askeri alanda ABD'nin caydırıcı gücüne olan ihtiyacından dolayı fazla etkin olmadı, çoğunlukla ABD ile birlikte batılı bir cephenin sadece bir parçası gibi hareket etti. SSCB'nin dağılması ve Almanya'nın,

Berlin duvarının 1989 yılında yıkılması sonucunda bir güç olarak ortaya çıkması AB'ye bir dinamizm ve güç katmıştır. Üstelik de Soğuk Savaş dönemi sonucunda zorla bir arada tutulan birleşik devletlerin bölündüğü bir dönemde Almanya'nın bölünmenin tersine birleşmesi istisnai bir durumdur. Bu birleşmenin getirdiği sinerji ile Alman ekonomisi ve sosyal yapısı müthiş bir ivme kazandı. "Soğuk Savaş'ın sonu, Sovyet bloğunun yıkılışı ve Birleşmiş Milletlerin kısmi desteği ile Almanya, Avrupa sisteminin merkezine oturdu. Avrupa Birliğinin geleceği ve doğu ile ilişkileri her ülkeden daha çok Almanya'ya bağlıdır."(Hassner, 2005: 90).

1950'li yıllardan beri AET ismi ile farklı süreçlerden geçerek gelişen günümüz AB sistemi Soğuk Savaş sonrasında Almanya'nın birleşmesi ile daha önce açıkça ifade edilemeyen yoğun siyasi katılımlı bir yapıya dönüşerek AB ismini aldı. Bu yeni dönemin temel ilkeleri 1992 yılında imzalanan Maastricht anlaşması ile belirlendi. Böylece Fransa ve Almanya ulus-devlet anlayışını ikinci plana atarak siyasal bir güç olarak AB'nin tarih sahnesine çıkması hedefine doğru hamleler yapmaya başladılar. Rusya'da devam etmekte olan çalkantılar, Maastricht anlaşmasının verdiği siyasi sinerji ile Çek Cumhuriyeti, Polonya, Slovenya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'da liberal ekonomik yapı ve parlamenter demokratik sisteme dönüş yolunda hızlı atılımlar gerçekleşti.

Maastricht Anlaşması ile AB'nin kuruluşu ve AT'nin AB'ye dönüşümü için ilkelerin belirlenmesi konusunda bir dönüm noktasıdır. Bu anlaşma aynı zaman AT'nin küresel bir siyasal güç olarak siyaset sahnesinde yerini belirlemeye çalıştığı bir girişimdir. "1 Kasım 1993'te Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa Topluluğu (AT), Avrupa Birliği'ne (AB) dönüştü. Böylece parasal birlikten siyasal birliğe giden yol hukuk düzeyinde açılmış oldu. AB kendi içinde bütünleşmeyi derinleştirirken genişlemeyi de gündemine aldı."(Kazgan, 1997: 93). Doğu Batı çatışmasının son bulması ve Avrupanın ABD'nin askeri güç şemsiyesine olan ihtiyacının azalması bu adımın en büyük sebebidir. Ancak bu yeni yapılanma modeli demokratik ilkeler için önemli katılım kriterleri de belirledi. "AB içinde bir üyelik için Maastricht anlaşması açıkça demokrasi isteği emrini formüleleştiriyor: Birlik yönetim sistemleri demokratik temel şartlara dayanan üyelerinin milli kimliğine dikkat ediyor."(Wessels, 2005: 506). Bu anlaşma özünde bir "Avrupa

Vatandaşlığı" veya "Avrupa Birliği Yurttaşlığı" kimliği ihdas edip uzun vadede bir tek devlet değilse bile olabildiğince içiçe geçmiş bir "Federal Avrupa Devleti"ni hedeflemiştir.

Gelinen noktada Avrupa Birliği Dünyadaki en büyük ekonomik güç durumundadır. "Avrupa, sık sık ABD kadar güçlü iş verimliliğine sahip olmasıyla, dünyadaki dış yatırımların yarısını almasıyla, ve 2009 itibariyle 30 milyar dolar ticaret fazlasıyla övünür."(Zakaria, 2013: 205). Avrupa Birliğine üye ülkelerin kendi ulusal yasalarının üzerinde AB mevzuatına entegrasyona yönelik yasal düzenlemeler yapması, bir yandan da genişleme süreciyle Avrupa Birliği, gerçek anlamda bir kutup olduğunu her haliyle hissettirmektedir. "Her şeyi hesaba katarsak, Avrupa, ekonomik alanda Birleşik Devletlere karşı kısa vadeli de olsa en kayda değer meydan okumasını yapmaktadır."(Zakaria, 2013: 206).

Avrupa Birliği ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda geliştirdiği standartlar ile modern demokrasi felsefesinin realizasyonu konusunda da ileri derecede imkânlar sunmaktadır. BM başta olmak üzere bir çok organizasyonda kurumsal kimliği ile temsil edilmekte ve üyelerinin ortak çıkarlarını kurumak için girişimlerde bulunmakta, yine kurumsal kimliği ile bürokratik girişim ve açıklamalarda bulunuyor yine bu kimlikle dünyanın farklı yerlerine fonlar vasıtası ile yardımlar yapmakta, demokratik girişimlerin başarısı için kaynak sağlamaktadır. Bu kimliği ile Avrupa ortak kurumlarının teşkili konusunda son derece başarılı çalışmalar yapılmaktadır. Avrupa Uzay Ajansı, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası gibi tüm ülkelerin teşkil ettiği ama kendilerini teşkil eden ülkelerin üzerinde bir işlev üstlenen kurumsallaşmalar sağlandı. Olası her ihtiyaçta da yeni kurumların teşkili devam etmektedir. Maastricht anlaşması ile Avrupa Birliği için ortak bir güvenlik ve ortak savunma gücü oluşturulması için planlar yapıldı. Bu konuda her ne kadar başarılı ilerlemeler sağlanamazsa da uzun vadede bunun da başarılması uzak ihtimal değildir. Çünkü AB'ye üye 28 ülkenin büyük bir kısmı aynı zamanda NATO'nun da üyesidir.

Sonuç olarak Avrupa Birliği, gerek kendisini oluşturan ülkelerin kapasitesi, gerekse topluluk olarak bir bütünlük şeklindeki yapısı ve bu yapının doğurduğu sinerji ile hem güvenlik, hem ticaret hem sosyal ve kültürel olarak tam anlamıyla bir

küresel güçtür ve bu güç hiç de mütevazî olmaya gerek olmadan dünya siyaset sahnesindeki yerini hızla alarak temel bir kutupsal güç olmaya başlamıştır.

1.2.2.3. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇİN)

Theodore Roosevelt, gelecek çağın pasifikte olacağını söylemişti. "Atlantik Çağa önce Avrupa sonra Amerika önderlik etmişti. Pasifik Çağ'a ise sadece Çin önderlik edecek."(Khanna, 2011: 349). Japonya, Hindistan ve bir bütün olarak Güneydoğu Asya havzasında Çin'in hegemonik gücüne set çekecek bir yapı yoktur. "Napolyon'un büyük olasılıkla ona atfedilmiş ünlü bir sözüdür: 'Çin uyusun, zira uyandığında dünyayı sallayacaktır.'"(Zakaria, 2013: 107). Tarihsel öngörüler, Roosevelt ile Napolyon'un bahsettiği korkuları gerçekleştirmektedir.

Tarihteki her büyük güç bir yükselme trendinin sonunda zirveye çıkmıştır. Ama: "Çin, tarihteki bütün ülkelerden, Amerika Birleşik Devletleri'nden bile büyük ve hızlı bir şekilde dünya gücü olmaya doğru ilerlemektedir."(Zakaria, 2013: 247). "ABD, Avrupa Birliği gibi Çin de meydan okunmayacak bir imparatorluk haline geldi."(Khanna, 2011: 350). Her yönüyle adeta uyuyan bir dev olan Çin, tüm enerjisi ile durmadan koşan bir ekonomik performansla hızla tüm dünyayı kasıp kavurmaktadır. "Diplomatik dengelerin Amerika ve Çin arasında gidip geldiği çoğu ülke, Çin'in Amerika'yı gölgede bırakmasına hazırlanıyor."(Khanna, 2011: 353). Çünkü "Dünyanın Amerika sonrası istikrar ve huzuru, büyük ölçüde bu bütünleşme ve paralanma güçleri arasında Çin'in sağlayacağı dengeye bağlı olacaktır."(Zakaria, 2013: 108). Hong Kong 1997'de İngiltere tarafından Çin'e devredildi ve bu yumuşak geçiş Çin için ciddi bir prestij ve imkân yarattı.

Bu bölgede sık sık Çin ile Japonya arasında gerginlik ve güç mücadelesinin oluşacağı bir beklenti olarak durmaktadır. "Çin ve Japonya iki dış rakip gibi görünse de, aslında ikisi birlikte Doğu Asya ekonomisinin kontrolünü elinde tutuyor."(Khanna, 2011: 357). Güneydoğu Asya Devletler Birliği (ASEAN) Çin'in arka bahçesi gibi hem pazar hem hammadde hem güvenlik açısından birer gerçek partner gibi işlev görüyor. Çin'in "Amerikaya olan ihracatı 10 yılda %260 büyümüştür. Sanayi devriminin zirvesindeyken İngiltere 'dünyanın atölyesi' olarak isimlendirilmiştir. Bu ünvan bugün Çin'e aittir."(Zakaria, 2013: 110). Çin ile ilgili

her istatistik takip eden yıl artık bayatlamış olmaktadır. Çünkü neredeyse her yıl yeni rekorlar kırmaktadır. Mesela "[...] dünyanın en hızlı büyüyen yirmi şehrinin hepsi de Çin'dedir."(Zakaria, 2013: 109). Ve yine "Çin neredeyse otuz yıldır her yıl %9'un üzerinde büyümektedir ki bu da yazılı tarihte, bu büyüklükte bir ekonomi için görülmemiş bir orandır."(Zakaria, 2013: 109).

Çin Halk Cumhuriyeti coğrafik ve stratejik açıdan diğer kutupsal güç merkezlerine olan uzaklığı, sahip olduğu nüfus ve bunun getirdiği hızlı ve ucuz üretim imkânlarını teknoloji ile birleştirerek yepyeni bir güç merkezi olarak ortaya çıkmaktadır. Çevresindeki irili ufaklı ülkelerle geliştirdiği stratejik anlaşmalar, hinderlantındaki alanlarda bulunan yoğun nüfusun sağladığı tüketim olanağı, beraberinde Basra, Afrika ve Güney Amerikada ciddi anlaşmalar yapmasına imkânlar sağlamaktadır. Açıktan olmasa bile ABD ile problemlili tüm devletlerle bir şekilde ekonomik ilişkiler geliştirmektedir. Kuzey Kore, İran ve Küba gibi. Güneydoğu Asya'nın temel sürükleyici gücü olarak periferileri ile bir bütünlük arz etmektedir. "Çin şimdi, Güneydoğu Asya ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır."(Zakaria, 2013: 136). Uzakdoğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri arasında Amerikan popülerliği hızla azalmaktadır. Çünkü Çin "Amerika Birleşik Devletleri tarafından sağlananları fazlası ile geride bırakan, daha dengeli bir siyasi çizgi izlemiş; cömert yardım paketleri sağlamış ve ASEAN'la serbest ticaret anlaşması konusunda hızlı hareket etmiştir."(Zakaria, 2013: 136). Orta Asya petroleri üzerinde ciddi imtiyazlar elde etmiş, Afrika'ya ve hatta Güney Amerika ülkeleri ile ciddi ilişkiler geliştirmiştir.

Bu bağlamda 2006 yılında 46 Afrika ülkesinin katılımı ile Pekin'de bir toplantı yapılmıştır. Bu kadar Afrika ülkesi ilk kez Afrika dışında bir araya gelmiştir. "Toplantıda, Etopya Başbakanı Meles Zenawi 'Çin hepimiz için bir ilham kaynağıdır' şeklinde konuşmuştur."(Zakaria, 2013: 133). Bu toplantıda Çin'in Afrikaya yapacağı yatırımlar, vereceği krediler ve hibeler konusunda Afrika'yı cezbedecek teklifler ele alınmıştır. Çin, aynı şekilde Şangay İşbirliği Örgütü'nün sürükleyici ve finansör gücüdür. ABD karşısında Rusya ile ciddi anlamda ekonomik ve askeri işbirliği yapmaktadır. Her iki ülke de aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

daimi ve veto hakkına sahip üyesi olduklarından bir çok konuda ortak ve paralel kararlara imza atmaktadır.

Stratejik olarak modern Çin klasik İngiliz ve Rus siyasetinin tarihsel hatalarından ders almış görünüyor. Girmek istediği bölgelere yatırım ve ekonomik yollarla giriyor ve yıpratıcı ve itici bir işgal tarzını takip etmiyor. ABD hala kaba ve Ortaçağı andıran askeri gücü ile farklı bölgelerde askeri gövde gösterileri sergilerken Çin ortalığı yatıştırmanın ortalığı karıştırmaktan daha verimli olduğunun farkında. ABD'nin burnunun dibindeki Panama Kanalı'nın işletme hakkının bir Çin firmasına ait olması, bu kanalın Çin tarafından genişletilmesi Çin'in ABD'nin hinderlantına bile sokulduğunun göstergesidir. Çin'in yükselişini mutlaka silah ve sanayi teknolojisi olarak ölçümlememek lazımdır. "Çin büyük ihtimalle 'asimetrik süper güç' olarak kalacaktır."(Zakaria, 2013: 144). Çünkü Çin her şeyin devasa düşünülmesi gereken bir kavramın adıdır artık. Ekonomik olarak kültürel olarak siyasi olarak ve hatta teknolojik olarak bu böyle algılanmalıdır. "Amerika'nın Çin'in yükselmesine engel olması için güvendiği müttefikler aslında bu yükselişi en çok körükleyenler[dir]"(Khanna, 2011: 367).

Dünya, ekonomi ağırlıklı stratejinin önplana çıktığı bir evrede olduğundan eskiden ABD'nin güvenlik şemsiyesine olan ihtiyaçlarından mütemadiyen ABD saflarında yer alan ülkeler artık eskisi gibi gözü kapalı saflarını netleştirmiyor. "Çin'in meydan okuması diğer ülkelerden çok Amerika için sıkıntı yaratabilir."(Zakaria, 2013: 139). Bu durum gerçek anlamda bir dünya krizine de yol açabilir. Zakaria'ya göre muhtemel bir Çin-ABD çekişmesi tehlikeli sonuçlar doğurur ve eğer böyle bir şey olursa: bizim bugün endişelendiğimiz tüm problemler-terörizm, İran, Kuzey Kore- onun yanında silik kalacaktır.(Zakaria, 2013: 143). Görünürde Çin ile Amerika karşılıklı anlayışa dayalı bir ilişki içinde gibi görünüyor. Ama dip dalgası Çin'in kendi başına bir dünya gücü olmak istemesine yönelik emarelerle doludur. Bunun yanında "Çin'in genç elitleri gitgide daha iyi biliyor ki ülkelerinin birçok açıdan kendini Washington'a rakip olarak düşünmeye ihtiyacı var."(Zakaria, 2013: 139). Bunun finansal açıdan Çin'nin elindeki Amerikan bonolarıyla da desteklendiği düşünülürse gelecek açısından önemli öngörülerde bulunma şansı vardır. "Çin şimdi, Sam Amca'nın imzasını taşıyan, dünyanın en büyük borç senedi

koçanını elinde tutuyor."(Zakaria, 2013: 141). Çünkü Çin'in elinde 2,5 triyon dolara yakın ABD doları rezervi vardır. Bunun bir anda piyasaya sürüldüğü düşünülürse tek başına ABD ekonomisinin buhrana girmemesi mümkün değildir. Bunun yanında, "Çin, tahsil edilmemiş tüm hazine bonolarının %10'unun elinde olması ile, muhtemelen Amerika'nın en büyük alacaklısı [...]"(Zakaria, 2013:140).

Dünyanın temel kutuplaşma merkezlerinden biri haline gelen, gelecekle ilgili öngörülerde kesinlikle ihmal edilemeyen Çin'in dış yatırım konusunda da çok sayıda olanağı elinde bulundurmaktadır. Mesela maliyet hesaplamalarından dolayı Japonya'nın Çin'e yatırımları son derece yüksektir. Güney Kore de yüksek orandaki hızlı büyümesi ile Çin'in en büyük partnerlerinden biri olmuş durumda. Uluslararası para akışı konusunda Dolar ve Avronun yanında bir de Çin Yuan'ı hızlıca yükselmektedir. İMF ve Dünya Bankasının gelişmekte olan ülkelere belli kriterlerle verdiği hibe ve krediler Çin tarafından daha esnek koşullarda temin edilmektedir. "Çin, gelişmekte olan ülkelerin acil gereksinimlerini çok daha iyi anlamakta, daha önemlisi ders vermeye kalkışmadığı için onları paternalist bir bakış açısıyla küçümsememektedir."(Serdaroğlu, 2011: 235). Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumuna yükselen Çin, kendi başına bir kutup olma yolunda hızla ilerliyor.

Çin tarihsel kültür birikimi ile de devasa bir havza durumuna gelmiştir. Dünyanın her tarafına öğrenciler göndererek hem onların kültürlerini öğrenmeye hem de gittikleri yerlere kültür ihraç etmelerine yol açıyor. Bunun yanında "Çin sineması, sanatı ve geleneksel ilaçlarının hepsi küreselleşti."(Khanna, 2011: 407). Esasen global yeni dünya düzeninin yarattığı en büyük olanak da budur. Her an her şey olabiliyor. "Günümüzde Çin, kendini küresel sularda dolaşan büyük bir ticaret gemisi gibi görüyor."(Khanna, 2011: 407). "Siyasetinin geleceği ne olursa olsun, Çin'in dünya sahnesine çıkışının artık geri dönüşü olmayacaktır."(Zakaria, 2013: 121). Çünkü Çin'in bir dünya gücü olmak zorundalığı var ve bu zorunluluk tarihsel kültürünün kodlarında vardır. "Çin başarıya açtır ve bu da sürekli yükselmesinin anahtarıdır."(Zakaria, 2013: 121).

Günümüz dünya sisteminde pragmatizmi ekonomiye en başarılı şekilde yürüten güçlerin başında Çin gelmektedir. "Etkileyici büyümeleri kapalı-devlet modeliyle gerçekleşen Japonya ve Kore'nin aksine, Çin'in muhteşem yükselişi yurtiçi

ve yurtdışını ayırma sahteciliğinden vazgeçmesi sayesinde oldu."(Khanna, 2011: 412). Pragmatik ve kendine özgü bir kapitalist sistem üretmiş durumdadır. "Pekin, görünüşte komünist olan bir rejim için sermaye kabulünde şaşılacak derecede içten ve açıktır."(Zakaria, 2013: 112). Çin'in uyguladığı ekonomi politiğinin felsefesi "pragmatizm" dışında bir şekilde nasıl vasıflandırılabilir ki. "Yüksek tasarruf oranları ile Çin, seri üretim ve seri tüketime dayanan mega bir ekonomi kuruyor."(Khanna, 2011: 413). Bu kurgulamayı da kesinlikle batılı kuramlara göre değil kendi şartlarına göre şekillendiriyor. "Küreselleşme, Çin'in şartlarında göre gerçekleşiyor."(Khanna, 2011: 414). "Bu Çin'e özgü bir kapitalizmdir."(Zakaria, 2013: 113). Nerdeyse her konuda son derece maharetli taklitler ve korsan üretim gerçekleştiriyor ve bu işin içinde yüksek teknolojik ekipmanlar ve hatta arabalar bile var. Sonuç olarak Çin çok kısa süre içinde kendi başına dünyanın önemli ve yeni bir kutubu haline gelmiştir. "Çin, Batı'nın iki yüzyıllık sanayileşmesini otuz yıla sıkıştırmıştır."(Zakaria, 2013: 116).

1.2.2.4. Rusya Federasyonu (RUSYA)

Rusya, iki kutuplu Soğuk Savaş döneminin kutuplarından birisi olan SSCB ve münfesi Varşova Pakti'nin yegâne varisidir. Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra hızlı bir yozlaşma etkisizleşme ve bunun getirdiği bocalamalarla uğraştı. Hatta diğer güçlü ülkelerin ve ittifakların iştahını kabartan bakir ve davetkâr bir görüntü de verdi. Nato ve Çin gerek direkt Rusya gerekse de onun manyetik alanından yeni çıkan ülkeler üzerinde örtük bir çekişmeye bile girdiler.

Bununla birlikte SSCB'nin dağılmasından sonra bile Rusya eski hunderlantındaki ülkelerle ikili ve üçüncü taraflara kapalı anlaşmalar yaparak bazı yerlerde askeri varlığını korumaya devam etti ve psikolojik olarak çevresindeki ülkeleri kendi manyetik ve çıkar alanından saydı. Bunun reelpolitik sonucu bu ülkelerin ve hükümetlerinin herhangi bir konuda karar verirken öncelikle Rusya'nın görüş ve endişeleri doğrultusunda karar vermek zorunda kalmaları olarak siyaset sahnesine yansıyor. Çünkü Rusya'nın tarihsel bir devlet geleneği var ve SSCB dağılmış olsa da hala muazzam bir askeri güce sahiptir. Esasen tarihin her döneminde emperyalist ülkeler ile sömürge ülkeler arasında bu türden bir ilişki olmuştur.

Fransa'nın Afrika'daki bir çok devletle, İngiltere'nin Yeni Zelanda ve Avustralya ve benzeri bir çok ülke ile ilişkileri hala bu şekilde yürümektedir. İngiltere'nin resmi adının hala "Birleşik Krallık" olarak geçmesinin esas sebebi de budur.

Ama 2000'li yıllarda dünyanın bir numaralı ihtiyacı olan enerji kaynaklarına olan sahipliğinin yarattığı gelire Rusya yeniden toparlanarak itibar kazanmaya başladı. Vladimir Putin'in inatçı ve kararlı duruşu sonucunda Rusya kendi kullerinden yeniden dirilmeye başladı. Dev petrol boru hatları ile adeta tüm Avrupayı gaz sömürgesi haline getirdi. Devlete ait Gazprom şirketi tek başına milyarlarca dolar edere ulaşarak sektörünün dünya devleri arasına girdi. Öte yandan 2001 yılında Şangay İşbirliği Teşkilatı ile yeni bir oluşum teşkil edildi. Bu teşkilat kimilerine göre NATO'nun doğu versiyonu idi. Bu teşkilatın esas amacı ABD karşısında bir avantaj sağlamak, ittifakı oluşturan Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında ekonomik ve siyasi işbirliğini sağlamak, ticari güvenliği sağlamaktır. Bu arada Türkiye de dahil olmak üzere gözlemci statüsünde yeni ülkeler de bu birlikle yakından ilgilenmektedir. Dünya petrol üretim ve kullanım pazarının yarısından fazlasını elinde bulunduran ve Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan'ın gözlemci olarak bulunduğu örgüt, ABD'ye karşı etkili bir kutup oluşturmaktadır.

Yeni dünya düzeninde temel kutuplaşma alanı ve güç merkezi olmanın kaynağı salt sahip olunan askeri güçle açıklanamaz. Çünkü en küçük devletler bile yine globalleşmenin sonuçlarına paralel olarak muhtelif kaynaklardan az ya da çok kendilerini savunacak askeri ekipmanlara ulaşabilmektedir. Teknoloji, diplomasi, sahip olunan demokratik yaşam seviyesi gibi değerler de belirleyici etmen haline geldi. Bugünkü dünyada aslında kısaca bütün büyük güçler nükleer güce sahip olduğundan, ekonomik güç askeri güçten daha önemli hale geldi.(Khanna, 2011: 15).

Yeni dünya düzeninin en çetrefilli konusu temel kutuplaşma merkezini oluşturan güçlerin istese de istemese de birbirleriyle sıkı ilişkiler içine girmek zorunda olmalarıdır. Birinin yekdiğerine uygulayacağı herhangi bir yaptırım bumerang gibi dönüp dolaşp kendisine zarar verebilmektedir. Birisi diğzerinin yatırımına ötekisi berikinın pazarına bir diğzeri başkasının teknolojisine ya da ucuz işgücüne ihtiyaç hissetmektedir. Nitekim Rusya-Ukrayna çekişmesinde AB'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımların Rusya'ya olduğu kadar AB'ye de zarar verdiği AB

yetkililerince defaeten dile getirildi. "Bugünkü karşılıklı bağımlılık aslında sadece bir ağ ama birden çok örümceği olan bir ağ."(Khanna, 2011: 23).

Genel bir bakışta bu kutuplardan ABD ve AB'nin aynı kültürel kodlardan geldiği, aynı siyasi kültürün ikizleri olduğu düşünülebilir. Ancak işin özünde şimdilik sadece bazı konularda somutlaşsa da stratejik açıdan farklı felsefik varsayım ve hedeflere sahiptirler.

Belli başlı bu kutupsal güçlerin birinden birine dayanmayan devletler hegemonik güçlerin çekişme sahasına dönüşmektedir. "İkinci dünya devletleri, çok kutuplu bir dünyanın kıvılcım noktalarıdır."(Khanna, 2011: 24). Süper güçlerin geleceği bu alanlara nasıl etki edebildiklerine bağlıdır. Bu ülkelerin bazıları da birden fazla kutupla gelgitli ve çıkar eksenli pragmatik ilişkiler geliştirerek avantajlar sağlamaya çalışmaktadır.

Çok kutuplu dünyada başat hegemonik güçlerin "Doğu Avrupa'dan Orta Asya'ya, Güney Amerika'dan Arap Dünyasına ve Güney Asya'nın içlerine kadar ikinci dünyayı kazanma yarışı son hız sürmektedir."(Khanna, 2011: 27). 1990'lı yıllarda "öldü bitti" denilen Rusya 2000'li yıllarda yeniden küllerinden doğmaktadır. Her halükarda dünyanın en büyük on ekonomisinden biri, en büyük ordularından birine sahip, geniş ve verimli yerleşime uygun arazileriyle son derece bakir durumdadır. Siyasi olarak da Çin ve Hindistan ile partner olmuş durumdadır. Ardılı bulunduğu SSCB'nin süpergüç vasfının içeriğini doldurmaya çalışmaktadır. ABD ile bir çok konuda çıkar çatışmasına girmekten kaçınmamaktadır. Suriye'deki iç savaşta, İran ile nükleer enerji konularında tartışmasız biçimde ABD ile çıkar çatışmalarına girmiştir.

Rusya her ne kadar görünürde Batıya yanaşıyor gibi görünse de onun genlerinde ve idealinde her zaman büyük oynama, büyük oyuncu olma ruhu mevcuttur. Bu ruh kolay kolay pes edecek bir ruh hali değildir. 2008 yılında dünyanın gözünün içine bakarak Gürcistan'a girdi ve ABD bu duruma ciddi bir tepki veremedi. 2014 yılında Ukrayna'ya örtülü ve açık bir dizi müdahalede bulundu ama ABD ve AB sadece ekonomik yaptırımlarla Rusya'yı tehdit etmenin ötesinde bir adım atamadı. Güncel olarak da Rusya'nın eski bir müttefik ülkesi olan Suriye konusunda Rusya'nın inatçı direnişi konusunda Birleşmiş Milletler ne bir karar

alabilirdi ne de bir müdahalede bulunabilirdi. Sonuç olarak gerek iç dinamikleri, gerek tarihsel mirası gerek uluslararası dengeler ve daha bir çok kriter açısından Rusya yeni dünya sisteminin temel kutuplarından biri olmaya devam etmektedir.

1.2.3. ÇOK KUTUPLU DÜNYADA DEMOKRASİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

1.2.3.1. Genel Bir Bakış

Daha yüzyıl önce bugünkü manada demokrasi sayılabilen ülke neredeyse yoktu. "[G]ünümüzdeyse dünyadaki tüm ülkelerin %62'sini oluşturan 119 ülke bu durumdadır. Bir zamanlar Kuzey Atlantik'in birkaç ülkesine özgü olan bu uygulama, artık tüm insanlık için standart bir yönetim modeli haline gelmiştir."(Zakaria, 2014: 13). Dünyanın hemen her yerinde farklı yaşam ve yönetim biçimleri yürürlükte olsa bile demokrasiye ilişkin tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmalar da bilgi çağının ruhuna uygun olarak tüm dünyada yankı uyandırmaktadır. Bazen çatışmaya dönebilecek sertlikteki bu tartışmalar demokrasiyi içselleştirmemiş ülkelerde ciddi toplumsal tepkilere neden olmakta ve tartışmalar tüm toplumları etkilemektedir.

Bugün dünyada Demokrasi ile yönetilen ülkelerin sayısı azımsanmayacak sayıda. Demokrasinin uygulama biçim ve alanları farklı dozalarda da olsa bu durum önemsenmelidir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi toplam otuz ülke vardır ve bu ülkelerin tamamı bir şekilde liberal demokratik bir sistemle yönetilmektedir. Dünyanın diğer ülkeleri ise ya ikinci dünya ya da üçüncü dünya ülkeleri diye isimlendirilmektedir. Şili, Malezya, Brezilya, Türkiye gibi birinci dünya ülkeleri ile boy ölçüşecek hamleler yapan ikinci dünya ülkeleri de vardır. Demokratik yapısını tamamlama sürecindeki ikinci dünya ülkelerinin birer tam demokratik yapıya kavuşmaları çok uzak bir zaman almayacaktır.

Bu süreçte demokrasi sadece bir yönetim modeli olarak değil bir meşruluk kaynağı da olmuştur aynı zamanda. "Demokrasinin düşmanları demokratik söylemleri ağızlarına alıp ayinlerini taklit etmeye başlamışlarsa, demokrasi savaşı kazandı demektir."(Zakaria, 2014: 13). Bir çok diktatöryal yönetim bile göstermelik bile olsa halkın oyuna başvurmak zorunda kalıyor, onu kendine referans yapıyor. Kitleler her yerde iktidarları demokrasi konusunda baskı altına alıyor, onları değişime zorluyor. Kitlelerin bu toplu talepleri karşısında "[...] çözüm Üçüncü

Dünya'da demokrasiyi paspas altına almakta değil."(Zakaria, 2014: 254). Üçüncü dünya ülkelerindeki demokrasi ihlalleri Batı tarafından kişisel çıkarlar uğruna çoğunluk görmezden gelinmektedir. Esasen bu ülkelerdeki iktidarlar da geliştirdikleri bir takım zırhlarla toplumlarını bu konuda kanalize etmeyi kısmen başarmaktadır. Bunların sıklıkla baş vurduğu araçlar "içişlerine müdahale edilmemesi", "bağımsızlık", "milli çıkarlar", "fitne çıkarma" gibi sembolik savunma araçlarıdır. "Üçüncü Dünya ülkelerinin üzerinde ısrarla durdukları bir kavram olmuştur: devlet, içte ve dışta egemen sıfatıyla varlık bulmuştur."(Dağı, 2000: 13). Bu yolla bu devletler siyasal anlamda dışa karşı bir zırh edinmeye çalışmışlardır. Demokratik yapısını tamamlamış hiç bir ülkede ulusalcılık, milli egemenlik bu kadar gündem olmaz.

Belli temel altyapılarını tamamlama sürecindeki ülke ve toplumların sayısı artmaktadır. "Dünya giderek daha fazla orta sınıf haline gelmektedir."(Held ve McGrew, 2014a: 41). Bu gelişme beklenmedik ülkelerde beklenmedik değişimlerin gelişmesine sebep olmaktadır. Toplumların ekonomik refah seviyesi, sahip oldukları olgunluk düzeyleri, eğitim ve küresel entegrasyon, ülkelerin siyasal sistemlerinin yavaş da olsa hızlı da olsa kabuk değiştirmesine neden olmaktadır. "Bunun sonucunda, her geçen gün daha fazla devletin açık küresel pazarın nimetlerinden faydalanarak sanayileşmesi ile birlikte 'Üçüncü Dünya' hızla değişmektedir."(Held ve McGrew, 2014a: 41). Artan ekonomik ve siyasi karşılıklı bağımlılık ülkelerin dahilde ve hariçte savaşla sorunlara çözüm bulma çabalarını azaltmakta, yerel ve küresel çapta barış girişimlerinin, uzlaşımın artmasına neden olmaktadır. "Küresel ekonomik bağımlılığın hızlı artışı göz önüne alındığında, kapitalist ülkelerin kendi ekonomileriyle başa çıkabilmeleri eskisinden çok daha zordur."(Giddens, 1994: 76).

Bu bölümde dünyanın farklı ülkeleri veya bölgelerinde demokratik uygulamaların neler olduğu ile genel bir değişim durumunu ele almak amacındayım. Tüm dünya ülkelerini tek tek incelemek, demokrasi ile ilişkileri konusunda tespitlere girişmek bu tezin amacı değildir, kapsamını da aşar. Ancak burada yeni dünya düzeni ile beraber demokratik gidişatın bir resmini ortaya çıkarmak, böylece gidişatın demokrasiden yana olduğunu göstermek için farklı coğrafyalardan örneklemelerle bir durum tespiti yapmayı denemekteyim.

1.2.3.2. Balkan Coğrafyasında Demokrasinin Görünümü

Balkanlar soğuk savaş sonrasında adeta terkedilmiş bir harabe ve nasyonalist çetelerin kol gezdiği bir virane durumuna düştü. Özellikle 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılmasından sonra bölgede çok hazin ve yıkıcı bölgesel etnik savaşlar baş gösterdi. 1989 yılında Romanya'daki komünist Çavuşesku diktatörlüğü kanlı bir devrimle yıkıldı. Böylece Romanya'da batılı anlamda bir demokratik sistem kuruldu ve ülke hızla AB'ye girdi. Hakeza Bulgaristan da Sovyetlerin dağılmasından sonra hızla demokratik dünyadaki yerini almış Nato ve AB'ye üye olmuştur. Yıllarca oradaki Türk azınlığa yönelik ayrımcılıklar böylece demokratik bir zeminde ortadan kalkmıştır.

Romanya, Bulgaristan, Slovenya, Hırvatistan ve hatta Yunanistan AB kapsamında hızla yeni dünyaya entegre olmuş, demokratik dönüşümün hızla yaygınlaştığı ülkeler olmuştur. Ancak bununla beraber AB'nin başat sürükleyici gücü olan Fransa ve Almanya Sırpların Bosnalı Müslümanları katletmesine savundukları değerlerin tersine, hamilik yapmaktan kaçınmadılar. Buna rağmen Bosna Hersek çok etnikli bir anayasal demokrasi ile AB kriterlerine hızla ilerlemektedir. Sırbistan nazlanarak da olsa AB ve bu arada insan haklarına saygı ve demokratik dönüşüm konusunda adımlar atmaya başladı. Bu arada Arnavutluk'ta entegrasyona yönelik gelişmeler yaşanmakta, AB sermayesi oraya yatırım yaparak orta sınıfın gelişmesine imkân sağlamaktadır.

Doğu Avrupa ülkeleri Sovyetlerden kurtulduktan sonra tarihsel süreçte ortak kaderdaşı oldukları diğer Avrupa ülkelerinde geçerli ekonomik ve siyasal hayatın sağlanması için ciddi çabalar sarf ettiler. Bu konuda başarılı dönüşümler de oldu. Çekoslovakya, Romanya, Polonya Macaristan'ın dönüşümleri takdir edilecek seviyededir. Bu ülkelerin ve toplumların bazıları, Sovyetler'den kurtulduktan hemen sonra hızlı biçimde, hem de şaşılacak biçimde sosyal açlığın verdiği aşkla oldukça güçlü köklenen liberal demokrasiyi kurmaya koyuldular.

1.2.3.3. Türkiye

Türkiye soğuk savaş yılları boyunca NATO'nun güçlü bir müttefiki olarak tarihsel olarak kendini konumlandırmıştır. Bir çok ülkeye nazaran erken

sayılabilecek bir devirde demokratik hayata geçmesine rağmen sık sık askeri ihtilallere maruz kalmış ve siyasal ittifaklardan kaynaklanan çıkarlar doğrultusunda bu askeri ihtilaller demokratik dünyadan yeterli tepkiyi almamıştır. Demokratik kurumsallaşmalar daha çok AB'ye aday olma süreci kapsamında yapılmaya başlanmış ve halen bu kurumsallaşmasını tamamlama sürecindedir.

Avrupanın doğu kısmının yeni dünya düzeni açısından ele alınmasında Türkiye tartışmasız ilk ve en önemli aktördür. AB aday ülkesi olmasına rağmen AB üyesi olan Bulgaristan için adeta bir şemsiye görevi görmekte ve bu anlamda Bulgaristan; "[...] bir ülke olarak giderek İstanbul'un bir banliyösü -bu durum 'İstanbulgaristan' şeklinde de adlandırılabilir-haline geliyor ki İstanbul hâlihazırda Budapeşte'den Bakü'ye kadar tüm bölgeye hakim ticari bir merkezdir."(Khanna, 2011: 82).

Bu arda Türkiye jeostratejik konumu, Müslüman bir toplumda demokratik bir kültür oluşturması açısından son derece önemli bir katalizör misyon yüklenmektedir. Son yıllarda AB katılım müzakereleri kapsamında önemli reformlar yapmış ve yine son yıllarda gösterdiği ekonomik atılımlarla tüm dünyanın tartışmasız ilgisini üstüne çekmektedir. "Türkiye Avrupalılaştıkça Avrupa da giderek Türkleşiyor."(Khanna, 2011: 82). Soğuk Savaş yıllarında müttefiklik ilişkileri esas alınarak gündeme gelmeyen anti-demokratik düzenlemeler, iki kutuplu düzenin yıkılmasından sonraki konjonktürde daha yakından takip edilmeye başlandı ve Türkiye'ye yönelik insan hakları ve demokratikleşme eleştirileri daha yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. "İran Devrimi, Afganistan'ın işgali ve Polonya krizleriyle 1980'lerin başında yeniden alevlenen Soğuk Savaş ortamında Türkiye'nin 'demokrasi ve insan hakları' gerekçesi ile sıkıştırılması düşünülmeydi."(Dağı, 2000: 110). Soğuk savaş bitince bu durum değişti.

Bunun sonucunda da evrensel insan haklarının temini konusunda önemli düzenlemeler getirildi. "İnsan hakları konusu Türkiye'nin dış ilişkilerinde en çok Avrupa Birliği ile olan ilişkileri etkilemiştir."(Dağı, 2000: 126). Çünkü son 30 yılda Türkiye'nin insan hakları alanındaki gelişmelerin büyük bir kısmı Avrupa Birliğine üyelik perspektifi çerçevesinden yapılan düzenlemeler olmuştur. "Türkiye- Avrupa Birliği ilişkileri önemli ölçüde siyasal sorunlar, bunlar arasında insan hakları ve demokratikleşme üzerine yoğunlaşmıştır."(Dağı, 2000: 126). 1987'de AIHM'e

bireysel başvuru hakkının tanınması, 1988'de Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Anlaşmasının imzalanması, 2002 yılında idamın kaldırılması, 2004 yılında DGM'lerin kaldırılması, 2010 yılında Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının verilmesi gibi kritik değişiklikler getirildi.

Öte yandan AB Türkiye'nin kendi başına hareket eden güçlü bir oyuncu olmasını istememektedir. Mahir Kaynak bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Yani AB, 'Ey Türkiye... Benim içimde olacaksın. Bana tabi ol. Kendi başına bir güç olma' diyor. Zaten bu bölgede çok güçlü bir Türkiye kimsenin işine gelmez."(Kaynak, 2013: 150). Bununla birlikte son yıllarda Arap ülkeleri ve özellikle Arap halkları üzerinde modernizmin İslami versiyonunu sunmak gibi bir misyon da yüklenmiştir ve bir çok Arap halkı açısından Türkiye gıpta ile bakılan bir ülke konumundadır. Bu perspektif Arap dünyasının kendi diktatöryal yönetimlerini sorgulamalarına, o ülkelerde de demokrasi kıvılcımlarının harekete geçmesine katkı sunmuştur. "Türkiye'de, liberalleşmenin güçlü bir itici gücü vardır: Ülkeye çeki düzen vermeye zorlayan Avrupa Birliği'ne girme hedefi."(Zakaria, 2014: 82). Bunun da itici gücü Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra oluşan paradigmanın Türkiye'nin salt güvenlik eksenli politikalarla batılılaşmasını sağlayamayacağını keşfidir. "Sonuçta, küresel ve bölgesel siyasetteki dönüşüm, Türkiye'nin kendini algılama ve Batı'ya yaklaşma biçimine etkiye bulunacak ve bu da ulusal düzeyde demokrasi ve insan hakları siyasetini etkileyecek gibi görülüyordu."(Dağı, 2000: 176). Osmanlı modernleşmesinin temel hareket karakteri olarak devlet tarafından kendine uygun bir toplum oluşturma kaygısıyla yapılan reformlar olmuştur. Ancak gelinen noktada Türkiye demokrasinin güçlenmesi ve kökleşmesi konusunda ileri derecede uygulama örneği de sunmaktadır.

1.2.3.4. Avrupa Bölgesi ve Demokrasi

Ağırlığı AB üyesi olan Avrupa bölgesi ve bu bölgenin ülkeleri demokrasi teorisinin ideale en yakın noktada uygulandığı saha olarak düşünülebilir. İdeal değilse bile mevcutlar içerisinde ileri bir safhada demokrasinin hayatiyet bulduğu kabul edilen bir realitedir. "AB, her yeni üye-devletin resmi statüsünü yücelterek

tarihin en genel şovenizm kaynaklarından birini geçersiz kılmış, çok dilli, heterojen bir imparatorluk olmasını sağlamıştır."(Khanna, 2011: 40).

Bu ülkelerin uluslararası değeri çok zayıf olan para birimlerinin yerine ikame ettiği Avro bu toplumların kendilerine olan güvenlerini tesis etmiş, dahil oldukları birliğin hayat standartları ile siyasi parametrelerinin kendi toplumlarında da cari olmasını talep eder olmuştur. Çek Cumhuriyeti, Romanya, Hırvatistan, Letonya vb. rüyalarında demokrasi hayal etmeyen ülke ve toplumlar ışık hızı ile liberal sistemin, demokratik kuşağın içine dahil olmuşlardır. Öte yandan bu kutbun periferisi durumundaki ülkeler ise AB üyelik şartlarını sağlamak için hızla bir imaj yenileme ve reform çabalarına girişmiş ve yeni dünya düzenindeki demokratik yerlerini almak için inanılmaz radikal değişimlere sahne olmuştur. Bu ülkeler uzun yıllar baskı altında istikrarsız yönetimler elinde çalkalanmışlardır. "Ne var ki, hiç olmazsa hapisten kurtulmuşlar ve hangi istikamette yol alacaklarına serbestçe karar verecek duruma gelmişlerdir."(Kennedy, 1999: 328).

Barındırdığı farklı kültür ve ırktan insanla Avrupa bölgesi, kozmopolitik bir toplumsal yapıya da sahiptir. Bu kozmopolitik yapısı ve tarihsel ardılı ile bu coğrafyadaki ülkeler zorunlu olarak demokratik olmak zorunda kalmaktadır. Bir yönü ile tarihsel olarak Hristiyan bir yönü ile Nazilerin uygulamalarından dolayı gelen bir mahcubiyet ile biraz Yahudi öte yandan yoğunlaşan Müslüman nüfusu ile biraz da İslam'dır. "Avrupa aslında İngiltere, Fransa ve Almanya'da giderek artan Müslüman nüfus ve Avrupa Konseyi ya da NATO aracılığıyla diplomatik olarak ve stratejik ilişkileri bulunan Arnavutluk, Bosna, Türkiye ve Azerbaycan'daki yaklaşık yüz milyon Müslüman düşünülünce kısmen Müslüman'dır."(Khanna, 2011: 43).

AB projesi esasen Doğu Batı çatışmasından sonra bir evrensel demokrasi birliği oluşturma projesine dönüşmüştür. Öyleki AB'ye üye ülkelerdeki sosyal kesimler bile AB'yi demokrasinin sürükleyici gücü olarak algılamaktadır. AB ülkelerinde birliğe yönelik farklı bakış açıları gözlenmekle beraber ağırlıklı görüş, birliğe küresel bir siyasi misyon izafe eden kozmopolitik bakış açısına sahip olanlarıdır. "Kozmopolitik tavır içinde olanlar ise bunların hepsinden farklı olarak ilerde bütün dünya meselelerini bir içişleri meselesi olarak ele alıp çözmeye çalışacak olan milletler-arası mukavelelere dayanan bir rejimin tesis edilmesini

istemekte, Avrupa devletini de bu rejimin çıkış noktası olarak görmektedirler."(Habermas, 2002: 115). Bu kapsamda birliğe üye olmaya aday ülkeler için katı demokratik ilkelere riayet ve buna yönelik kurumsallaşma şart koşulmaktadır. Bu şartlar "Hukuk devleti temeline dayanan, insan hak ve temel özgürlüklerine değer veren aynı zamanda serbest ve demokratik seçimlerle çok partili bir sisteme ve pazar ekonomisi prensipleri ve sosyal haklara dayanan çoğulcu demokrasiye geçiştir."(Wessels, 2005: 506).

AB için insan hakları genişlemenin ve derinleşmenin temel kriteri durumuna gelmiştir. "Dolayısıyla insan hakları konusunda oluşan siyasal hava, sadece, AB'nin dış ilişkilerine yönelik olmayıp, Avrupa'yı bütünleştirici yeni ve temel bir kimlik referansı işlevi görmeye başlamıştır."(Dağı, 2000: 42). Habermas'a göre; "Milli-devletin ötesinde kurulabilecek bir demokrasinin ilk emsalini Avrupa Birliği oluşturmaktadır."(Habermas, 2002: 36). "Maastricht anlaşmasının giriş bölümündeki özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlükleri ile hukuk devletine saygının tanınması yanında üyelerinin Avrupa ve dünyada barış ve güvenlik ve ilerlemeyi teşvik etmek için, ortak bir dış ve güvenlik politikası takip etmesi vurgulandı."(Wessels, 2005: 506). Burada esas hedef alınan şey ise üye devletlerin üzerinde özgün bir "Avrupa Anayasası"dır.

AB'yi teşkil eden ülkelerden AB bünyesinde görev alan bürokratların her bir üye devletin ulusal egemenliklerinden, üye devletlerin halklarından bağımsız elit bir grup olarak önemli kararlara imza atması demokratik temsil açısından bazı soruların sorulmasına yol açmaktadır. Esasen AB'nin başarı sebeplerinden birisi de tam olarak budur. Siyasi baskılardan uzak bir bürokratik yapı rasyonel kararlar almada daha etkili olabilmektedir. Bundan dolayı "Avrupa'nın yöneticileri arasında 'beni suçlama, Brüksel'i suçla' popüler bir bahane haline gelmiştir."(Zakaria, 2014: 247-248). Sonuç olarak eğer demokrasinin uygulanış biçimleri tartışılacaksa ve eğer bir demokrasi pratiği aranacaksa en azından şimdilik Avrupa bölgesindeki uygulamalara bakılınca resim netleşir. Bu kabul, bölgedeki herşeyin demokratik olduğu anlamına gelmez tabii ki. Son yıllarda gelişen ırkçılık akımları, Almanyaki Türklere yönelik baskı ve kondaklamalar, Fransa'da Romanlara yönelik ayrımcılıklar da anımsatılmalıdır.

1.2.3.5. Rusya ve Orta Asya Bölgesi

Varşova Paktı'nın dolayısıyla Sovyetlerin dağılımı bir çağ değişimi sayılmalıdır. "Sovyetler Birliği'nin çöküşü kuşkusuz gerçek bir devrim özellikleri göstermektedir. Bir sistem, bütün sosyo-ekonomik özellikleri ve politik ideolojisi ile ortadan yok olmuş; yeni bir düzen gelmiştir."(Şaylan, 1995: 158). Dünya ne kadar yeni bir düzene doğru ilerlese de Rusya ve onun hinderlantı demokratik düşünce realitesi bakımından çok fazla bir değişim ve dönüşüme ulaşamamıştır ve konuda hala katedilecek çok uzun ve meşakkatli bir yol vardır.

Sovyetlerin dağılmasından sonra Boris Yeltsin'in komünist parti bürokratları tarafından yapılan bir darbe teşebbüsünde tankların önüne çıkarak meydan okuması kesinlikle kayda değerdir. Ancak bu sembolik direniş bir dönüşüme evrilemedi. "Devrim sayılabilecek dönüşüm, Sovyetler Birliği'nin politik kadrolarını ya da bir başka deyişle siyasal seçkinlerini değiştirmeden gerçekleşmiştir."(Şaylan, 1995: 158). "Otoriter bir sistemi hukuka saygıda kusur etmeyen liberal bir demokrasiye dönüştürmenin de zorlukları vardır."(Kennedy, 1999: 305). Hele bu ülke Rusya ise ve esasında Soğuk Savaşın temel kutuplarından biri ise en azından psikolojik olarak bu dönüşüm hem ağır gelecek hem de yavaş olacaktır. Çünkü "serbest parlamento seçimleri yapılmasına ve bağımsız partilerin faaliyet göstermesine izin vermek yeterli olmamaktadır."(Kennedy, 1999: 305). Bununla birlikte siyasal anlamda Çin'e nazaran liberal bir yapılanma ile seçim sisteminin demokratikleştirilmesi ve sosyal hakların tesisi konusunda daha başarılı olmuştur. Ama siyasi partiler konusunda son derece başarısız bir sistem çıkmıştır ortaya. "Bu küçük bir ayrıntı olarak görülebilir ama partiler modern toplumlarda halkın kendilerini ifade ettikleri, uzlaştıkları, ahlaki ve siyasal değerleri kurumsallaştırdıkları mekanizmalardır."(Zakaria, 2014: 96).

Devlet gücünü yeniden tesis etmek, eskiden kendine tabi coğrafik alanlarda ve ülkelerde yeniden hükümlanlık tesis etmek için, istihbarat kökenli oligarşik bir ekiple demokrasinin asgari gerekleri gözardı edilerek toparlanma çabasına girişmiştir. Ukrayna örneğinde olduğu gibi manyetik alanındaki ülkelerdeki demokratik dönüşümlere ve seçimlere fiilen müdahale etmiştir. Ve bu arada, "Ukrayna, saat başı politikacılar generaller, aktivistler ve işadamları etrafında diplomatik oyunlar oynanan bir ülkedir."(Khanna, 2011: 57). Bu ülkedeki çekişmenin esas sebebi

Rusya'nın en batı periferisi ile Avrupanın en doğu periferisi arasındaki kesişim ve kırılmadır. "Turuncu Devrim" diye nitelenen halk hareketi ile AB hedefi doğrultusunda bir geçiş yaşansa da sürekli bıçaksırtı bir yolda yürüdü Ukrayna.

Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra onun hükümler alanına giren ülkelerde bir güç boşluğu doğdu. Bu güç boşluğundan dolayı krizler ve şiddet eksenli çatışmalar meydana gelmektedir. "Batı, başından beri pazar ekonomisi ve demokrasiyi uygulamaya koyduğunda, sadece Orta ve Doğu Avrupa'da milletler ve komünizmden kurtulmuş devletlerin bir kısmı demokrasi ve pazar ekonomisinin başarılı hamlelerini tanıyacaklarını ümit ediyordu. Pekçok devlet, milliyetçi şovenist olduğu gibi, ırkçı ve otoriter eğilimler de gösteriyordu."(Hacke, 2005: 328-329). Sovyetlerin dağılmasından sonra doğan "[...] bu yeni güç boşluklarını doldurmayı deneyen gaddar ve totaliter güçler o kadar da az değildir. Onlar geleneksel güçlerin, düzenleyici yasaların ve güvenlik yapılarının etkisiz olduğu ölçüde başarılı olurlar."(Hacke, 2005: 329).

NATO'nun salt askeri güvenlik mantığı ile Baltık ülkelerini içine alma hamleleri aslında usulen demokratik dünyaya kayan Rusya'nın etki tepki kuralı gereği yeniden derinden derine reorganize olmasına neden olmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra sosyal ve politik yöntemlerden önce direkt hedef gösterilmezse bile görsel olarak Rusya'nın etrafının kuşatılıyor algısının yerleşmesi derin ve tepkisel politikalara yol açmıştır. Vladimir Putin'in içinden geldiği askeri psikolojinin verdiği tecrübe ile bu ruh halinin Rusya'yı yeniden tarihsel misyonuna taşıma savaşının bir numaralı sebebi bu olmalıdır. Katılımcı bir ortaklık hissi ile geçişin hazmine gerekli sosyal destekle savunma refleksinin oluşması engellenilmiş olsa idi son bir kaç yıldır Orta Asya'da yaşanan çatışmalar yaşanmayabilirdi. "Böyle bir katılımcı, Rusya'nın prestijine önem veren ve onun endişelerini dikkate alan bir strateji, Rus iç yönetim sisteminin gelişmesinde demokrasiyi teşvik eden bir etki yapardı."(Czempiel, 2005: 432).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya ülkelerinin çoğu anayasal bir sisteme geçmesine rağmen çok azı gerçek bir demokratik yapıya kavuşabildi. Çoğu ya örtülü bir diktatöryal yapıda ya demokrasinin kısmen uygulandığı bir yönetim şeklindedir. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Letonya, Estonya

Litvanya Ukrayna hatta Gürcistan gibi ülkelerde demokratik gelişmeler olmuş bazıları da gerçek anlamda demokratik bir yapıya kavuşmuştur.

1.2.3.6. Amerika Bölgesinde Demokrasinin Görünümü

1.2.3.6.1. Amerika Birleşik Devletleri

Liberal demokrasinin en başarılı ilk uygulamaları ABD örneğinde görülmüştür. İki kutuplu dünya düzeninin sona ermesinden sonra Amerika, dünya ölçeğinde gerçek bir dönüşüm ve barışın sağlanmasına önayak olamadı. Liberal modern demokratik düşüncenin bir numaralı serbest piyasa aktörü olarak kendini görmesine rağmen bu şartları politik menfaatler uğruna çiğnemekten petrol kaygısı ile otoriter devletlerle işbirliği yapmaktan da geri durmadı. "ABD öncelikle, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi, NATO ve OECD gibi büyük uluslararası organizasyonların reformunu yapmak, pek çok taleplerini gerçekleştirmek için, öncelikle diğer güçlerle yeni bir başlangıç yapmak zorundadır."(Hacke, 2005: 336). "George Bush, ikinci döneminin açılış konuşmasında, 'Nihai hedef olan, dünyamızdaki tiranlıkların bitmesi; bütün devletlerde, kültürlerde demokratik hareketlerin ve kurumların gelişmesinin arkasında olmak ve bunun için gayret göstermek Amerika'nın politikasıdır.' demişti."(Zakaria, 2013: 250). Ama uygulama hiç de öyle olmadı.

Objektif bir gözle bakıldığında demokratik ilkelerden haberdar olan kimsenin buna itirazı olamazdı zaten. Ama uygulamada demokrasiye kasteden, ülkelerindeki demokratik hareketleri şiddetle bastıran Mısır, Suudi Arabistan ya da İsrail'deki antidemokratik uygulamalara "özel durumlar" gerekçesi ile ses çıkarmamaktadır. "Amerika, biri hariç tüm güçlere fazlasıyla sahiptir: meşruiyet."(Zakaria, 2013: 257). Bu durum Amerika'nın demokratik kaygılarının emperyal çıkarlarından sonra geldiği algısını güçlendirmekte, uluslararası kurallara olan inancı da zedelemektedir. Sadece kendisi için "özel durum"ların olduğu anlayışı açıklanabilir bir sav değildir. "Yoksa dünyanın geri kalanına 'söylediklerimi yap, yaptığımı yapma' mesajı vermiş olur."(Zakaria, 2013: 251).

ABD'de en azından kendi halkı için ileri sayılabilecek bir liberal demokrasi uygulamasını yürütmektedir. Göçmen bir insan topluluğunun kurduğu sistem herkesin sahiplendiği ama kimsenin de zorunlu olarak diğer insanları dışlama hakkını

kendinde görmediği bir sosyolojik yapı oluşturdu. Bu anlamda anayasal liberalizmin şekillenmesinde, bireyin yaşama ve mülkiyet hakkı, din ve konuşma özgürlüklerinin kuramsallaşmasında Batı Avrupa ile birlikte ABD siyaset tarihinin çok etkisi olmuştur. Bununla birlikte ABD'de yönetsel anlamda gayri demokratik yapılanmalar az değildir. "Birleşik Devletler Senatosu, güçlerini yitirmiş ve bir dönüşümün eşiğindeki Lordlar Kamarası hariç dünyanın temsili niteliği en az olan üst meclisidir."(Zakaria, 2014: 20). Senatoya her eyaletin nüfusuna bakılmaksızın ikişer üye gönderme hakkının olması her bireyin tek oyla temsil edilmesi prensibine pek de uygun değildir.

Öte yandan yönetim üzerinde etkin yarı kamusal kurum ve kuruluşlar demokrasinin tecellisi konusunda son derece ciddi sorunlara, kuşkulara yol açmaktadır. "Ancak bu doku yıpranarak Amerika'nın kendi illiberal demokrasi versiyonunu üretiyor."(Zakaria, 2014: 23). Üstelik ortalama bir Amerikalı bu durumun farkındadır. "Basitçe söylemek gerekirse çoğu Amerikalı, demokrasiye olan inancını kaybetmiştir."(Zakaria, 2014: 162). Çünkü artık popülerlik, veya salt seçimlerde kazanmak temel bir referans olmaya başladı. Örgütlü grupların etkinliği bireyi ikinci sıraya atmaktadır. "Sonuçta Amerikan sistemindeki derin bir dengesizliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır; daha çok demokrasi, daha az özgürlük."(Zakaria, 2014: 162). Toplumun her türlü tercihinin hemen kamuoyu araştırma şirketlerince ele alınması, yönetimlerin de bunlara göre karar vermeleri çoğunlukçu bir mantığın tipik yansımasıdır. "Günümüzde Washington, kamuoyunun tatmini üzerine örgütlenmiştir. Mümkün olan her olayda sürekli halkın nabzını tutmakla görevli bir ordu çalışmaktadır."(Zakaria, 2014: 167). Kamuoyunu şekillendirmede ise hiç bir ülkede olmadığı kadar lobilerin etkisi olduğundan doğal olarak lobilerin göz kırpmadığı bir konudaki düzenlemeler halkın lehine de olsa bariyerlerle karşılaşmaktadır.

11 Eylül olaylarından sonra Amerika kendi dahili sisteminde bile paranoyak antidemokratik uygulamalara sahne oldu. Daha önce bir çok konuda halkın sahip olduğu haklar, güvenlik kaygıları ile sınırlandırıldı. İnsanların seyahat özgürlükleri kısıtlandı ve yerli yersiz üst baş aramaları, hemen herkesin hatta diğer ülkelerin siyasetçilerinin bile dinlenilmesi bunun bariz örnekleridir. Herhangi bir yargılamaya

bile gerek görmeden dünyanın öteki ucundaki insanların terörist ilan edilerek Guantanamo ve benzeri askeri üslere tikanıp işkencelere maruz bırakılması ABD'nin demokrasiyi kendi anladığı şekilde yorumlanırsa meşru göreceği yorumlarına sebep olmuştur. Amerikanın tüm dünyada demokrasinin yayılmasını istediği savı hemen tüm dünya toplumları tarafından kuşkuyla karşılanmaktadır. Bu gelişmeler ABD'nin demokrasinin öncü savunucusu olduğu tezlerinin de çürümesine sebep olmuştur. Dahası bu antidemokratik uygulamalar Amerikan halkı tarafından da tasvip edilmeye başlandı. "Amerika bir anda ulusça, endişe tarafından ele geçirildi.; terörizmden, bazı ülkelerden, Müslümanlardan ve Meksikalılardan, serbest ticaretten, uluslararası örgütlerden ve mültecilerden korkar hale geldi."(Zakaria, 2013: 260). "Daha ilginç, yapılan her bir kamuoyu yoklamasında, Amerikalılara en çok hangi kamu kurumlarına güvendikleri sorulduğunda, üç kurum listenin her zaman en üstünde çıkmaktadır: Yüksek Mahkeme, silahlı kuvvetler, Federal Rezerv Sistemi. Üç kurumun paylaştıkları bir ortak nokta vardır: Demokratik olmayan bir biçimde işlerler."(Zakaria, 2014: 243).

Afrika kökenli Amerikalılara gerçek anlamda bir eşitlik hala özümsemiş değil. Makbul beyazların yanında zenciler hala ikinci sınıf vatandaş olarak tasavvur edilmektedir. Bir çok olayda federal polislerin sorgusuz sualsiz zencilere ateş edip öldürmesi ve bunu yapanların güvenlik kaygısıyla cezalandırılmaması büyük hayal kırıklıklarına yol açmıştır. "Latinolar ve Asya kökenli Amerikalılar ise iniş izni beklerken havada turlar atan uçaklar misali ilerde bir ara kabul görmeyi bekliyorlar. Şu sıralarda ilk kez önemli bir azınlık haline gelen Müslümanlar hala dışlanıyorlar."(Wallerstein, 2012: 125-126).

1.2.3.6.2. Latin Amerika

Latin Amerika ülkeleri yıllar yılı ABD'nin etkisinde gibi görünseler de aslında yapısal anlamda ABD ile çoğunlukla zıt yönlerde baktılar. ABD bu ülkelerde demokrasinin kökleşmesi-kurumsallaşması konusunda hiç kaygılı ve cesaretlendirici olmadı. Tam tersine bu ülkelere dolaylı veya doğrudan müdahalelerde bulunarak demokratik kurumların gelişmesine ket vurdu, halkın demokrasiye olan bakış açılarının olumsuz şekillenmesine sebep oldu. ABD yönetimlerinin Soğuk Savaş

yıllarında Latin Amerika ülkelerine müdahaleci politikasının insan hakları ihlalleri ve otoriter yönetimler gibi sonuçlara dönüşmesi bir çok otoriteyi hayal kırıklığına uğratmıştır. (Dağı, 2000: 48).

Bölgenin en güçlüsü konumundaki ülkeleri Meksika, Brezilya, Venezuela ve Şili'dir. Özellikle Venezuela son yıllarda ciddi anlamda alternatif bir demokratik deneyim örneği sunmaktadır. Chavez'in başını çektiği bu hareket, küresel karşıtı ama demokratik olarak devletin toplumsal dönüşüm için bir araç olarak kullanılması fikrini önplana çıkarmıştır. Chavez'in ölümünden sonra da ülkede onun çizdiği çizgide gidişat devam etmektedir. "Venezuela deneyimi, barındırdığı tüm belirsizliklere karşın, kendi coğrafyasında coşkulu bir direnişi olduğu kadar küresel bir umudu temsil etme gücünü temel alarak somut bir toplumsal dönüşüm projesine ve bunun somutlandığı bir 'devrim' coğrafyasına sahip olmasına borçludur."(Yıldızcan, 2011: 333). Bu ülkeler de olmasa ekonomik ve sosyal kalkınmışlık açısından Latin Amerikanın Afrikadan çok farkı kalmayacaktır. "Uzun yıllardır Güney Amerika'nın hiçbir iki ülkesi arasında ciddi bir sorun yaşanmamıştır; burası eyaletler arası savaş fikrinin çok eskilerde kaldığı bir kıtadır. Fakat neredeyse her Latin Amerika ülkesi liderlik, kaynaklar ve sosyal istikrar üzerine sürekli kendisi ile bir savaş halindedir."(Khanna, 2011: 190). Bunun sonucunda da ülkelerde sürekli karışıklık, istikrarsız siyasi düzen temel belirleyici etmen olmuştur. Bundan dolayı demokratik düşünceye saygı ve uygulama konusunda inançsal sorunlar her ülkede temel problem olmaya devam etmektedir. Bu ülkelerin çoğunda hala ailevi ve kabilevi gelenekler önalandadır. En demokratik ülkesinde bile bu ilişkiler kırılmamıştır. 1980'li yıllarda "Demokrasi adacıkları (mesela Kosta Rika) mevcuttu, ancak devletlerin birçoğu sağcı askeri dikta rejimleri veya sosyal devrimciler tarafından yönetilmekteydi; içeride gerilla savaşları, askeri darbeler ve işçilerin ayaklanması günlük vukuat haline gelmişti."(Kennedy, 1999: 264). Takip eden yıllarda yavaş ve sorunlu da olsa demokrasiye geçişler oldu. Ancak sabık yönetimlerin imzaladığı ağır koşullu anlaşmalar halkların belini büktüğünden sosyal sorunlar hiç sakinleşmedi.

1994 Yılında kurulan NAFTA yani Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasının en azından Meksika'yı birinci dünya ülkesi seviyesine çıkarması

bekleniyordu fakat bu gerçekleşmedi. Kuzey ve Güney Amerika arasında bir ekonomik işbirliği temin etmek fikri bile yıllarca çok güdük kaldı.

Latin Amerika'nın şüphesiz en demokratikleşmiş ülkesi Brezilya'dır. "Brezilya, Güney Amerikanın ABD'si sayılır. Sadece boyutları bile ülkeyi kıtanın doğal lideri konumuna sokmaktadır."(Khanna, 2011: 219). Gelişen sanayisi, turizm, spor, sahip olduğu enerji kaynakları ile Çin, ABD ve AB ile geliştirdiği ilişkiler ve sahip olduğu jeopolitik güç ve nüfusu ile özgül ağırlığı yüksek bir ülke konumuna gelmiştir. 2003 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün Meksika'daki toplantısında G-20'nin teşkilinde bu özgül ağırlığı ile çok etkili olmuştur. Bu girişim en azından gelişmiş ülkeler karşısında ikinci dünya ülkelerinin kısmi bir frenleme gücü elde etmesi demektir.

Öte yandan Şili de darbeci Pinochet'in yargılamasını temin ederek sosyal demokratik bir akışa girmiştir. Bu yönü ile "Şili ayrıca Latin Amerika'nın sunabileceği en iyi yönetim şekline sahiptir."(Khanna, 2011: 235). En azından Doğu Avrupa'da olduğu gibi kanlı diktatöryal geçmişi ile hesaplaşmasını göze almıştır.

Öte yandan yatırım ve kalkınmanın hızlandığı Meksika'da potansiyel olarak liberal demokrasinin hayatiyet bulabileceği bir ortam oluşmaya başlamıştır. 2000 yılında başarılı bir demokratik seçimle bu sürece hızlı bir giriş yapmışlardır.

1.2.3.7. Ortadoğu ve Afrika'da Demokrasinin Görünümü

1.2.3.7.1. Ortadoğu Bölgesi ve Demokrasi

İngiliz emperyal jargonunda: "'Yakın doğu' Kıbrıs'taki yakıt ikmalini, 'Orta Doğu' Yemen'deki Aden Limanı'nı, 'Uzak Doğu' ise Hint Okyanusu ve ötesini temsil eder."(Khanna, 2011: 242). Ama bu tabir artık sosyolojik bir içerik kazandı ve belli bir devlet felsefesinin sembolü oldu. Kennedy'ye göre bu bölgenin nasıl isimlendirileceği bile sorunlu. Çünkü eğer Ortadoğu denilirse Kuzey Afrikada aynı şartları taşıyan ülkeler dışarda kalmış olur, eğer İslam Dünyası denilirse bu sefer bu bölgede yer almayan Malezya, Endonezya gibi İslam ülkeleri ile İslam olmayan İsrail dışarda kalır.(Kennedy, 1999:269). Ortadoğu dünyanın bilinen en eski yerleşim alanlarını da ihtiva eden bir felaketler coğrafyasıdır. Tarihte bilinen bir çok devasa çatışmaya da sahne olmuştur, bir çok düşüncenin doğuşuna da kaynaklık etmiştir.

Ortadoğuya hakim olamayan hiçbir güç "dünyanın hakimi benim" iddiasında bulunamaz. Bundan dolayı bu bölgede çatışmalar da çekişmeler de hiç eksik olmamıştır ve biteceğe de benzemiyor. "Düzen ve istikrar, liberalizm ve demokrasi ve laiklik ve dini radikalizm arasındaki bu zorlu seçimler hiçbir yerde Orta Doğu'da olduğu kadar keskin olmamıştır."(Zakaria, 2014: 120). Tarihsel olarak sürekli devam eden ve her defasında bir başka sebebe dayanan güç denemeleri ile herçümerge dönen çatışmalar istikrarlı bir siyasi ortamın veya sistemin oturmasına her defasında engel olmuştur. Bazen küresel güç mücadeleleri bazen dinsel çatışmalar, bazen mezhepsel çatışmalar bazen enerji kaynaklarına sahip olma mücadelesi, bazen stratejik yollara sahip olma mücadelesi. "Günümüzde Arap dünyası, ikisi de liberal demokrasi için verimli zeminler olmayan otokratik devletler ve illiberal toplumlar arasında sıkışıp kalmıştır. Bu iki güç arasındaki tehlikeli dinamik, dini aşırılık ve şiddet dolu bir siyasal iklim üretmiştir."(Zakaria, 2014: 123). Bu sarmal öyle bir hal almıştır ki iktidarı ellerinde bulunduran yöneticiler kendi geleceklerinden korktuklarından olabildiğince sert tedbirlere başvurmakta ve bu sert tedbirler de etki tepki kuralı ile radikal akımlara güç ve enerji üretmektedir. "Sert polisiye tedbirler dışında yöntemlere itibar edilmeyen bu ülkelerde 'köktendincilik korkusu', toplumun militarizasyonu sürecinin meşru bir gerekçesi olarak öne çıkmaktadır."(Dağı, 2000: 94). Daha da hazin olanı bu otoriter rejimlerin batıya karşı bir şantaj gibi "biz olmazsak teröristler gelir" anlamına gelecek örtük telkinlerde bulunması ve Batının da bu entrikalara maslahat uğruna sessiz kalmasıdır. Bunun en modern ve en antidemokratik olanı Temmuz 2013'te Mısır'daki askeri darbeye Batının sessiz kalması ve hatta örtülü destek vermesidir.

Esasen "Norveç dışında dünyanın tüm petrol devletleri diktatörlüktür. Bu bir kaza değildir."(Zakaria, 2014: 262). Bu kaynaklara sahip ülkelerin çoğu hazır olanı yemeyi alışkanlık edinmişler ve bu durum zahmetsiz edinmeyi kural haline getirmiştir. Bundan dolayı buradaki sistemlerin herbiri ayrı bir yapıdadır. Kimi bireysel ve otokratik, kimi ailevi oligarşik ve antidemokratik kimi askeri ve seçkinci antidemokratik. Kimi muhafazakâr ve monarşik sistem durumundadır. Bu durumu aşmanın tek yolu yoğun bir modern demokratik eğitimden geçmektedir.(Kennedy, 1999: 271). Yine Kennedy'ye göre bu bölgedeki keşmekeşin altında bölgedeki yeraltı

zenginliklerine göz koyan, doğal olmayan sınırlarla devletçiklerin oluşmasına yol açan batının payı büyüktür. Ve mevcut durum asla İslam kültürü ile izah edilemez çünkü İslam kültürünün Batıdan önce çok sayıda bilimsel buluşa imza attığını, refah ve huzurun batıdan önce bu bölgede olduğunu tarih bize göstermektedir.(Kennedy, 1999: 270).

Ortadoğu sahip olduğu enerji kaynakları ile küreselleşmenin tam göbeğindedir. Bu ülkelerin çoğunda yaşayanlar "vatandaş"tan ya da "yurттаş"tan öte o ülkede oturan insanlar olarak algılanır. Buna rağmen Dubai, Beyrut, Riyad, Amman ve Kahire birer küresel kozmopolitik kent konumuna gelmişlerdir. Bölgeye hakim olan İslam inancının tüm inananlara eşitlik ve özgürlük vaad etmesine karşın İslam ülkelerinin çoğunda hiç de özgürlük ve eşitlik hakim konuma gelememiştir. Bunun tek sorumlusu din değildir. Ama toplumların güce bakışı, bu bakışın tarihsel süreçte evrimleşerek yozlaşması, itaatkâr bir toplumu yaratmıştır. Bu itaatkâr toplum sosyolojisi de siyasal erki elinde bulunduranlar tarafından suistimal edilmiştir. Parag Khanna bu durumu acı bir şekilde şöyle tasvir ediyor: "Şiiiler ve Sünniler, birbirlerini gayrimüslimlerden daha çok avlıyorlar."(Khanna, 2011: 245).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında önce İngiliz ve Fransızların sonra da Amerika'nın etkisi ile teşkil edilen kabilevi kolonyal devlet anlayışı, Siyasi İslam'ın yeniden gündeme oturması, her defasında başka bahanelerle özellikle de sahip olunan petrol kaynaklarından mütevellit sorunlarla bölge içi ülkelerin birbirleri ile veya diğer ülkelerle kapışması, dış askeri müdahaleler ve yine bu müdahalelerin doğurduğu terör sorunu bugünkü Ortadoğu çalkantısının temel sebepleridir. Bunun yanında belli bir mantığı olmayan bugünkü devlet sınırları da bu anlaşmazlıkların sebeplerinden biridir. "Osmanlı haritalarında kabileleri ve hangi yerleşimlerde yaşadıklarını belirten dökümlü, eğri çizgiler vardı. Alelacele çizilmiş bugünkü sınırlar ise devletleri bölerken hiç bir mantığa dayanmıyor."(Khanna, 2011: 284).

Ortadoğu ülkelerinin neredeyse tamamı bildik temel kural kaidesi olan demokrasiden uzaktırlar. Çoğu ülke tek partili sisteme sahip bir tür parti-devleti durumundadır. Teorik olarak en demokratik ülkenin bile Lübnan olduğu varsayıldığında ve buranın de yıllar yılı iç savaşlar, çalkantılar ve suikastlerle anıldığı düşünüldüğünde diğerlerinin durumu daha iyi anlaşılır. "Lübnan'da istikrar

olmadığı için özgürlük ve demokrasi sadece varsayılan şeylerdir."(Khanna, 2011: 294). "Küçük boyutlu olmasına rağmen Lübnan siyaseti dünyanın her yerindeki kadar karışık. 'ortaklıkçı demokrasi' olarak bilinen, oldukça hassas bir güç paylaşımı anlaşması ile yönetiliyor."(Khanna, 2011: 294).

Ürdün öteden beri sadece diğer ülkeler arasında bir tampon bölge olarak tasarlandığı için babadan oğula geçen bir monarşi sistemidir. Belki de bir aile devleti bile denebilir. Suriye ise özellikle Arap Baharı ayaklanmalarından sonra şiddetli bir iç savaşa sürüklendi ve Ortadoğunun Afganistan'ı olma yolunda hızla ilerliyor.

Irak ise tam olarak bir hercümerce sahne olmaktadır. "2003'teki ABD işgali, birleşmiş ve demokratik bir devlet kurmakta başarısız olduğundan beri Irak'ta hepsi birden oluyor."(Khanna, 2011: 303). Irak'taki tüm gruplar artık kendileri için çatışmaktadır. "Bu da kimse Irak adına savaşmadığı için Irak'ın varlığının sona erdiğini gösteriyor. Irak artık sadece harita üzerinde bir yer."(Khanna, 2011: 303). ABD güya Irak'ı demokratikleştirmek için, kimyasal silahlardan arındırmak için işgal etti ama ne demokrasiyi getirebildi ne kimyasal silahlar bulabildi. Oysa gerçekte demokrasi denilen şey bir yere ihraç edilecek veya zorla yaptırılacak bir şey değildir. "Ve Amerikan ordusunun yetenekleri savaşı kazanmayı kolaylaştırmış olsa da demokrasinin inşası, bir siyasal kültürün yeniden şekillendirilmesi ve yeni bir düşünce yapısının oluşturulması her zaman olduğu gibi son derece karmaşıktır."(Zakaria, 2014: 260). Orta Asya ülkelerindeki deneyimler toplumsal koşulları olmayan hızlı değişimlerin ne tür sonuçlara götüreceğini bizlere gösterdi. Son dönemlerde Irak ve Suriye'de yaşananlar Amerikan müdahalesi ve onun sonucunda yeni yapılanan siyasi güç dağılımının halkta oluşturduğu küskünlerin tepkisinin nereye varabileceğinin emareleri ile doludur. Bu tartışma ve çekişmelerin nerede durulacağına bir emaresi de yoktur. Işid terör örgütü gibi acımasız bir yapının bile bu kadar taban bulabiliyor olmasının temelinde dışlananların kaderlerine sessizce razı olamayacağını tersine kan davalarının, hesaplaşmaların kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

İran tarihsel olarak köklü bir devlet geleneğine sahiptir. 1979 İslam Devriminden sonra monarşi ile demokrasinin içiçe geçtiği bir cumhuriyet rejimi kurduğu iddiasındadır. Bir tür yarıdemokratik sistemdir. Meclis başkanını ve

cumhurbaşkanını halk seçmekte ise de bu makamlara aday olmak için bile dini otoriteden onay almak bir zorunluluktur. Max Weber'in patrimonyal devlet felsefesinin ete kemiğe bürümüş halidir İran rejimi. Buna göre halk kendisini devlete aidiyet hisseder. Devletin kerameti kendinden menkul üstün otoritesine halkın koşulsuz itaati istenir. Babaerkil aile yapısının devlet ölçeğindeki uygulamasıdır bu.

Körfez ülkelerinin ise demokrasi veya buna benzer siyaset felsefeleri ile pek bir derdi yoktur. Onlar daha çok Suudi Arabistan'ın hindersantı durumunda ve onun öfkelerini üzerlerine çekmemenin gayretinde olurlar. Çoğu kendilerinin tebası durumundaki halkların toplamından uluşan küçük şeyhliklerdir. Sahip oldukları yeraltı kaynakları ile dünyanın diğer yerlerinden buraya akan petrodolarlar sayesinde zengin ve kaygısız bir toplum halindedir.

Bu arada Suudi Arabistan ise son derece zikzaklı ve hiç kimseyi küstürmeden bir denge politikası güderek sahip olduğu para ile toplumu bir bütün olarak siyasetten uzak tutmasını başardığından halkın demokrasi vb. talepleri hiç gündeme bile gelememektedir. Öte yandan 11 Eylül olaylarından sonra genel olarak Arap dünyasında ABD aleyhtarı bir toplumsal yargı dipten ve derinden ilerliyor. Körfez ülkeleri ve bu arada Suudi Arabistan daha önce batı ülkelerindeki bankalara akıtılan paraların büyük bir kısmını yine Arap dünyasında yatırıma dönüştürmekte ve petrodolarlarla modern şehirler, mekânlar inşa etmektedir. Hatta son yıllarda bu gelişmelerin sağladığı getirilerle kadınların da iş hayatına atılması sağlanmıştır. Ancak "[...] beş refahın tadını çıkararak yozlaşmış toplum, tembellikleri petrol süreci bozulduğunda yakıcı hal alabilir."(Khanna, 2011: 327).

Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai şehri Arap dünyasının tartışmasız merkezidir. Bu şehir tamıtamına bir sürükleyici cazibe merkezi olup Lasvegas ile Singapur'un birlikte yaşanabildiği bir merkezdir. Paranın ne olduğunun her halde en iyi anlaşılacağı yer Dubai'dir. "Dubai'nin resmi dili Arapça değil, para."(Khanna, 2011: 334). Sahip olunan para yine parayı çekiyor, hızlı turizm ve ticarete yol açıyor ve giderek petrolle bağlarını kesen bir sistem yaratıyor. "Dubai ayrıca Arap dünyasının küreselleşmeden kopuk olmadığına, aksine ona zemin sağladığına da nihai kanıtıdır."(Khanna, 2011: 336). Arap yarımadası paranın yeniden keşfedildiği bir alan haline geldi. Artık sadece petrolü değil ama herşeyi satıyorlar.

Petrol geliri elde eden ülkeler belli bir yalancı refahı yaşıyorlar. Dahası bu yaşamın da kendilerini kalkındırdığını savlıyorlar. "Yıllar boyunca petrol zengini ülkeler, zenginliklerinin modernleşmeyi sağlayacağını iddia ettiler."(Zakaria, 2014: 140). Bunun da yüksek bedelli batılı ürünlerin ithali, lüks tüketim ile sağlanacağını sandılar. "Ama yöneticiler için Batı mallarını ithal etmek kolay; modern toplumun iç malzemelerini ithal etmekse-serbest bir piyasa, siyasal partiler, hesap verme, hukukun üstünlüğü- zor ve hatta tehlikelidir."(Zakaria, 2014: 140). Bundan dolayı gerçek bir demokratik dönüşüm için salt anlamda seçim olgusu buraları demokratikleştirmek için yeterli değildir, sağlıklı da değildir. "Gerçek liberalizasyon ve demokratikleşme süreçleri aşamalı ve uzun dönemlidir."(Zakaria, 2014: 156). Sonuç olarak Ortadoğu coğrafyasındaki ülkelerin demokrasi yolunda eğer istekli olurlarsa bile katedecek uzun yolları var.

1.2.3.7.2. Afrikada Demokrasi

Demokrasi penceresinden bakılacak olursa Afrika'nın Ortadoğudan çok da farklı olduğu söylenemez. "Latin Amerika, ABD'nin arka bahçesiye, Afrika da kesinlikle Avrupa'nın arka bahçesidir."(Khanna, 2011: 250). Arap ülkelerinin çoğu tarihten gelen alışkanlıklarını İslam'a rağmen değiştirmemişlerdir. Bu ülkelerin liderleri kendilerini dokunulmaz ve seçilmiş olarak topluma lanse ederler ve genellikle çarşı pazarda onların portreleri en çok satılanlar arasındadır. "Bu tür otokratik rejimlerde, ertesine güne çıkıp çıkmayacağından emin olmayan liderlerin birincil endişesi demokrasi değil, rejimin varlığını sürdürmesidir."(Khanna, 2011: 253). Çünkü rejim demek onların bireysel iktidarları demektir. Bundan dolayı gerek Ortadoğuda gerekse Afrikada, Güneydoğu Asya ülkeleri ile Doğu Avrupadaki ülkelerin gerçekleştirdiği dönüşüm bir türlü gerçekleşmemektedir. Bu anlamda Ortadoğu ve Kuzey Afrikanın bir çok ülkesinde devlet ve dolayısıyla seçkin idareciler toplumlarının ısrarlı talepleri olmadıkça yeni bir özgürlük kapısı aralama ve demokratik dönüşüm konusunda adım atmamakta ısrar etmektedir.

Sahra'nın güneyindeki Afrika ülkeleri için Kennedy: "Üçüncü Dünyanın Üçüncü Dünyası demektir."(Kennedy, 1999: 273). Buradaki hak hukuk ihlalleri, darbeler iç ve dış savaşlar süregiden kıtlık, sefalet ve etnik kıyımlar global dünyanın

karanlık bir resmini gözler önüne sermektedir. Küresel arenada etkili ülkelerin eski sömürgeleri durumundaki Afrika ülkelerinin şeffaf bir demokrasiye dönüşmesi konusunda dürüst davranıp davranmadıkları sürekli sorgulanmaktadır. "Örneğin, Batı dünyasının küresel demokratikleşme ve insan hakları dalgasından Kuzey Afrika ülkelerini muaf tuttuğu yolunda bir imaj, mevcut yönetimlerin demokratikleşmeme tutumlarına uluslararası bir destek anlamına gelirken, İslamcı grupların Batı karşıtlıklarını da güçlendirmekte ve haklılaştırmaktadır."(Dağı, 2000: 95).

Kadın hakları, bireysel mülkiyet, serbest teşebbüs kayıtsız ve şartsız seçme ve seçilebilme hakları, iktidar yolunun halka açık olması konusu hala çok yakın görünmemektedir. Politik rekabet kültürü ve demokratik ilkelere olan inanç eksikliğinden dolayı seçimler yapılsa da kuşkular ve seçimlere olan güvensizlik son bulmuyor. 1990'lardan sonra bir çok Afrika ülkesinde seçimli demokrasi denemeleri olmuştur. Ancak bu seçimler yanıltıcı sonuçlar da doğurmuştur. "Demokrasi her ne kadar Afrika politikasını halka açmış ve insanlara özgürlük getirmiş olsa da aynı zamanda birçok ülkede yozlaşma ve yasadışı daha kötü hale getiren kaos ve istikrasızlık da getirmiştir."(Zakaria, 2014: 100).

Buna rağmen 2010 yılında başlayan, Kuzey Afrika hattı boyunca Fas, Cezayir, Libya, Tunus ve Mısır'da halk ayaklanmaları yaşanmış ve "Arap Baharı" diye nitelenen bir akımla bu coğrafya hareketlenmiş ve çok ciddi demokratik taleplerle sosyal akımlara sahne olmuştur. Bir çok diktatör koltuklarını bırakmak zorunda kalmıştır. Bırakmayanlar da Fas'ta olduğu gibi halka daha fazla tavizler vermek, hak ve hukuk konusunda kadın hakları konusunda demokratik açılımlar yapmak zorunda kalmışlardır. Bu kapsamda Fas ve Cezayir'de alternatif partilerin kurulması, Sivil Toplum Kuruluşlarının teşkilatlanması, özgür basın konusunda güvenceler verilmesi, geçmişte yaşananlar konusunda soruşturma komisyonlarının kurulması konusunda adımlar atılmıştır. Ancak buna rağmen bu ülkelerin çoğunun ortak sorunu mevcut elitist kesimin gitmesinden sonra alternatif olarak demokratik bilgi ve birikime sahip bir kesiminin veya kurumların olmamasıdır. Yani gidenlerin yerine kimlerin veya neyin geleceği konusunda son derece belirsiz bir durum söz konusudur. Çünkü demokrasinin yerleşebilmesi için hem iktisadi imkân ve şartların yükselmesi hem de sosyo-kültürel zeminin oluşması lazım ve ne yazık ki ikisi de burada yok.

Kabilevi toplumsal yapılar, gelişmemiş orta sınıflar, girişimcilik ve eğitim konusundaki yetersizlikler öngörülemez gelişmelere her an gebe dir. Mesela Libya'da Kaddafi devrildi ama yerine kimin veya nasıl bir sistemin geleceği konusunda hazırlıksız olunduğu daha ilk aşamada belli oldu ve ülke fiilen bir kaç parçaya bölündü. Bu toplumlardaki siyasal ve sosyal değişimi Khanna şöyle tasvir etmektedir: "Arap yollarında araba sürmek gibi; yanlış dönüşler çetin ve hayal kırıklığı yaratan döngülerle cezalandırılıyor."(Khanna, 2011: 244). Bunun en bariz örneği Mısır'da yaşanan askeri ihtilaldir. Halkın haftalarca meydanlarda kalarak sivil itaatsizlik yolu ile gerçekleştirdiği devrimle Hüsnü Mübarek görevini bırakmış ve gösterilere yapılan kanlı müdahalelerden dolayı mahkemenin önüne çıkarılmıştır. Ancak öte yandan halk oylaması ile yönetime gelen yöneticiler karşı devrim ve askeri ihtilalle görevden uzaklaştırılmış ve bu süreçte insan hakları ihlalleri zirve yapmıştır. Bazı geri adımlara rağmen bu sosyal ve siyasal hareketlenmenin uzun vadede bölgede yeni değişim ve dönüşümlere nüve oluşturması kaçınılmazdır.

Mısır tarihsel bir birikime sahip olduğundan Ortadoğu için her zaman özgül ağırlığı yüksek olan bir ülkedir. Bundan dolayı, "Mısır, Arap milliyetçiliği ve İslamcılığın yüzyıllardır yayıldığı ve harmanlandığı temel süzgeç görevini görüyor."(Khanna, 2011: 273). "Hem İslamcılık hem de demokrasi konusunda Arapların devrilme noktası Irak değil, Mısır'dır."(Khanna, 2011: 274). Mısır'daki otokratik sistem gerekli değişim ve dönüşümü gerçekleştiremediğinden İslamcı akımlar sisteme muhalif her kesimi iktidara angaje ederek bireysel ve toplumsal özgürlük ve hürriyetler vaad ederek orta sınıflara en azından umut aşılama yı başarmıştır. Bu arada İslam ile demokrasi, ve otoriter rejim ile demokrasiler arasında bir tercih yapıldığında halk haklı olarak ilk tercihe sarıldı. Halkın çoğuna ilk tercih, mantıklı bir varsayım olarak akla yatkın geldiğinde Arap Baharı'nın estirdiği rüzgârla Mısır'da halk ayaklandı ve 2012 yılında tarihindeki belki de en demokratik ve şaibesiz seçimiyle yeni yönetim iş başına geldi. Demokratik kültür eksikliği, seçilenlerin halkın beklediği değişim ve dönüşümü hızlı gerçekleştirememiş olması, uluslararası siyasi oyunlarla da karşı devrim hareketi başladı ve nihayetinde teşkil edeceği örnekle kendi otoritelerinin de sarsılmasından korkan diğer Arap devletlerinin de desteği ile askeri ihtilal gerçekleşti.

Batı ile olan etkileşim, batıdaki yaşam özentisi İslam coğrafyasını ister istemez etkilemekte dahası İslam dünyası da diğer ülkeleri etkilemektedir. "Demokrasi, İslam dünyasındaki İslamcı Partileri ılımlı hale getirdi. Mısır'da İslamcı partiler artık, yükselen aşırılık karşısında dehşete düşen Mısırlılar adına, terörist eylemleri kınıyorlar."(Khanna, 2011: 276). ABD'nin siyasi olarak Arap halklarının demokratik dönüşümleri konusunda son derece kafası karışıktır. Bu liderlere bazen halklarını kaybetme pahasına destekler vermektedir. Tunuslu aktivist Moncef Marzouki "ABD dış politikasının 'aşırı İslamcı güçlerin büyümesinde büyük etkisi olduğunu' iddia ediyor."(Khanna, 2011: 276). Esasen radikal İslami akımların Ortadoğu ve diğer İslam ülkelerinde gelişmelerinin bir numaralı sebebi budur. Çünkü bu ülkelerin hemen hemen tamamında "Tüm komuta zincirleri tek bir otoriteye bağlıdır. Yani tüm şeffaflık, tamamen hesap sorulamayan tek bir lidere bağlıdır; her Arap devleti için bir lider."(Khanna, 2011: 278). Bu durumda devletten ve halktan önce liderler geliyor ve beklenen demokratik dönüşüm gerçekleşmiyor.

1.2.3.8. Uzakdoğu ve Güneydoğu Asyada Demokratik Görünüm

1.2.3.8.1. Uzakdoğu ve Güneydoğu Asyaya Genel Bir Bakış

20. Yüzyılın sonlarına doğru hızla yükselen Uzakdoğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri inovasyon yolu ile tüm dünyaya resmen üretim dersini verdiler. Keynesyen iktisat teorisini son derece dahiyaneye kullandılar. Çünkü Keynes nihayetinde devletin ekonominin içinde olmasını öngörüyordu ve bu felsefe bu bölgeye biçilmiş kaftandı. Üstelik serbest piyasa ekonomisine de yer vererek harmanlanmış bir kapitalist sistem oluştu. "Doğu Asya Batı'dan sadece en iyi teknolojileri ve standartları aldı ve onları kendine uyarladı."(Khanna, 2011: 355).

Doğu Asya ülkeleri politik konum itibari ile Sovyet sonrası Doğu Avrupa'ya kısmen benzerler. Buranın kısmi avantajı ekonomik açıdan daha yüksek bir potansiyele sahip olmasıdır. Bu potansiyel demokratikleşme konusunda daha ileri bir imkan yaratabilir. Çünkü "[...] ekonomik büyüme, demokratik anayasal devletlerin gelişmesini ve istikrarını kolaylaştırır."(Senghaas, 2005: 351). Kabul edilebilir bir teori ile serbest piyasa ve açık ekonomi politikasının demokratik dönüşüm için altyapı sağlaması mümkündür. Bununla birlikte Konfüçyüs'ün "erdemli prens"

idolünün etkileri ile ülkeyi iyi idare eden idarecilerin varlığı demokratik talepleri ve siyasal dönüşümü ağırlaştırmaktadır.

Güneydoğu asyada bazı ülkeler rol model görevini üstlenmiş durumda. "Singapur ve Malezya'nın liberalleştirilmiş demokrasi benzeri modeli bugün Doğu Asya tarafından tercih edilen modeldir. Muhalefet partileri ve seçimler var, ancak seçimler en yüksek makam için değil."(Khanna, 2011: 359). Ama buradaki esas önemli konu ekonomik imkan sağlama kaygısının siyasal anlamda demokratik özgürlük ve haklardan daha fazla ön planda olmasıdır. Küreselleşme Doğu Asyada orta sınıfın doğması şeklinde kendini göstermektedir.

1.2.3.8.2. Çin Halk Cumhuriyeti

Çin, çok kutuplu bir dünyanın temel güç merkezlerinden biri olarak kabul edilebildiğine göre onun demokratik düşünceyle olan yaklaşım ve parametreleri de bu tezin önemli konularından biridir demektir. Çin de demokrasi yolundadır.

Çünkü "Çin'in uzmanları, şaşırtma kabiliyetine sahipler: Dikkatle incelenmiş stratejik doktrinler ortaya atıyor ve hatta Amerika'nın hapsedme oranı, gelir eşitsizliği ve şiddet suçlarını eleştiren bir insan hakları raporu bile hazırlıyorlar."(Khanna, 2011: 408). Bu anlamda Çin, kendini sadece Amerika'nın kabul ettiği parametrelerle sınırlandırmadan bildiği yoldan ilerlemeye devam ediyor. "Çin şimdi Amerika'nın demokrasi, insan hakları ve ekonomik reform konusundaki baskılarından etkilenmiyor, ancak Avrupa'nın bu konulardaki rehberliğini memnuniyetle karşılıyor."(Khanna, 2011: 411). Aslında pratikte "[...] Çin'nin kurmayı umduğu devlet modeli Avrupa'nın devlet kapitalizmi normlarına dayanıyor, sosyal demokrasinin kaynağı da onların şimdiki sosyalist ideolojileri."(Khanna, 2011: 411). Her ne kadar kuramsal olarak komünist bir parti ve onun ilkeleri sınır olarak kabul edilmiş olsa da uygulamada Çin sisteminde Marksist ve Leninist bir ruh kalmamış durumda. Sovyetlerin dağılmasından hem ekonomik olarak hem de siyasal olarak iyi dersler çıkardı. Ekonomik alanda basbaya liberal bir yapının oluştuğundan bahsetmek mümkündür. 1978 yılında başa gelen Deng Xiaopin'in temel hedefi de buydu. Ancak bu liberal ekonomik dönüşümün Çin'de derinden bir siyasal dönüşüme gittiğini de görmek gerekir. Son derece başarılı ve yumuşak bir kapitalizme evrilme

sözkonusudur. "Çinliler bir zamanlar geri kalmış köylülerdi; şimdiyse parlak tüccarlara dönüştüler."(Zakaria, 2014: 55).

Hızlı ekonomik kalkınmadan ve merkezi hükümet sisteminin tüm sosyal yardım ve desteklemelerine rağmen hala sosyal buhranlar yaşanmakta ve insan haklarının bir çok konuda görmezden gelindiği bir siyasal sistem sürmektedir. Tüm enerjisini hızlı bir kalkınma hamlesine verdiği için sosyal ve kültürel haklar konusunda son derece ağır aksak gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak ekonomik kalkınmanın sosyal ve siyasal değişimleri de beraberinde getirmesini beklemek hayalcilik olmaz. "Kural, İspanya ve Yunanistan'dan; Güney Kore, Tayvan ve Meksika'ya her yerde geçerlidir: Piyasalaşma ve modernleşme sürecinde olan ülkeler orta seviye gelir düzeyine (kabaca 5 bin dolar ile 10 bin dolar arası) yaklaştıkça siyasi olarak değişmeye başlar."(Zakaria, 2013: 119). Ekonomik kalkınmışlık her ülkeye refah getirir ve bu refah seviyesi gelişmiş bir toplum ve haliyle hak hukukun önplana gelmesi demektir. "Birçok bilim insanının da belirttiği gibi bu, siyaset biliminde en önemli ve kanıtlanmış tek genelleme olabilir."(Zakaria, 2013: 120). Burnunun dibindeki Tayvan'ın etkisi ve 1997 de Hong Kong'un Çin'e bırakılması ile Çin, Batının kapitalist sistemini de tanımaya başladı. "Kapitalizm ve demokrasi arasındaki ilişkinin en önemli sınavı önümüzdeki yıllarda Çin'de yaşanacak."(Zakaria, 2014: 83). Çin Komünist Partisinin yönetim kadroları tam olarak ekonomiyi kapitalizme evirmenin salt ekonomik bir adım olmadığını biliyorlar. "Örneğin hükümet DTÖ'yle yaptığı anlaşmayı uygulamak için Çin yasalarında ekonomik ve medeni hakları güçlendiren geniş çaplı reformlar yapmıştır."(Zakaria, 2014: 86).

Çin siyaseti tamamen Komünist Parti'nin Politbürosu tarafından şekillendirilmektedir. Çin siyaset teorisinde partinin bu egemenlik gücü asla sorgulanır değildir. "Vekaletin geri alınması" diye tanımlanan olay asla vuku bulmadı. Komünist Parti "[...] aslında bu konuda çok az rekabetle karşılaştı, beş bin yılda bir kere olsun 'halk' iktidar için aday olmadı."(Khanna, 2011: 422). Tiananmen Meydanındaki ayaklanmalardan sonra Çin, komünist sistemi son derece pragmatist bir yolla yumuşattı hatta terk etti. Bunun yerine Çin sosyal dokusuna hakim Konfüçyüs bilgeliğinin kredibilitesini de kullanarak sosyal demokrasi ve

demokratik merkezîyetçilik, istikrar ve otoriteye saygı ve bunun sonucunda da sosyal erdemi önplana çıkararak bir açılım sağladı. Bununla birlikte "[...] parti hangi ideolojik düzenlemeleri yaparsa yapsın, kesinlikle yapmayacağı birkaç tane şey var: Çin'de yaşayan 40 milyon Hristiyan ve 30 milyon Müslüman (Hui olarak adlandırılan) için din özgürlüğü."(Khanna, 2011: 422).

Netice olarak Çin bildiğimiz anlamda bir demokratik sistem değildir elbet. Ama bununla birlikte dünyayı iyi okumakta ve klasik komünist yoldaşlık kavramından vatandaşlık kavramına geçiş, bunun hukuk içinde statülendirilmesi, bireysel mülkiyet hakkının tanınması, insan haklarına yönelik ihlallerin ve işkencenin teşhir edilmesi kayda değer küresel etkilerdir. Bununla birlikte Çin kendi içsel dinamikleri gerektirmedikçe batılı anlamda liberal bir demokratik sisteme geçmeyecektir. Bağımsız ve tarafsız medya hala çok uzak bir rüya. Bunun yanında "Çin, devlet ve insan haklarına dikkat etmez, hukuk sistemi ve hatta güç dağılımı yoktur."(Hacke, 2005: 335). Demokrasilerin olmazsa olmazı olan tarafsız yargı, hukuk devleti, alternatifli seçim sistemi için hala katetmesi gereken çok yol vardır. Doğu Türkistandaki Müslümanların haklı ve demokratik talepleri baskı ve zulümle bastırılmaktadır. Batılı dünya ise Çin ile ilişkilerinin bozulmaması için olup bitenlere göz yummaktadır.

1.2.3.8.3. Hindistan

Hindistan doğuda batıyı yaşayan bir sistem durumundadır. Ekonomik olarak son derece dinamik, çok kültürlü sosyal yapısı, çok etnikli ve çok dinli yapısına rağmen demokratik sistemi temel kuralları ile işleten bir yapıya sahiptir. "Hindistan, demokrasisini Birleşik Krallık ve Kongre Partisine borçludur."(Zakaria, 2014: 108). 1947'de bağımsızlığını kazanan Hindistan bugüne kadar uygulama sıkıntılına rağmen kesintisiz bir demokrasi deneyimi yaşamaktadır. "Britanyalılar ve Kongre Partisi olmaksızın Hindistan demokrasisini bugünkü haliyle düşünmek güçtür."(Zakaria, 2014: 109). Hindistan uzun süre İngiliz sömürgesi olarak kaldığından siyasal sistemin yapılanmasında İngiliz etkisini her alanda hissetmek mümkündür. Aşırı siyasal ve dinsel-etnik çeşitlilik siyasal alanda sık sık ittifaklara ve yer yer bölünmüş siyasal bir yapıya yol açmaktadır. Bu durum siyasal

istikrarsızlıklar da doğurmaktadır. Ama buna rağmen kendi bölgesine göre ileri sayılabilecek bir siyasal demokrasiye sahiptir.

Hindistan hem batı ile hem de Çin ile dinamik ve karşılıklı menfaate dayalı bir ticari ilişkiler ağına sahip. "Hindistan geçtiğimiz on beş yıl içinde Çin'in ardından dünyanın en hızlı büyüyen ikinci ülkesi oldu ve önümüzdeki on yıl içinde de bu hızlı büyümeyi sürdürme yolundadır."(Zakaria, 2013: 149). Buna rağmen sahip olduğu demokratik sistem ülkede yaygın olan altyapı sorunlarını ve fakirlik sorununa çözüm olamıyor. Çünkü ülke hala tarım ve doğaya bağlı olmaktan kurtulamadı. Çünkü: "Hindistan nüfusunun hızla büyümesi, hızlı ekonomik büyüme gerçekleşse bile dünyanın en yoksul nüfusu olarak kalmaya devam edecek."(Khanna, 2011: 374). Ülkede sefalet sınırlarında yaşayan milyonlarca insan mevcuttur. "Çoğu Hindistanlı ekonomik özgürlüğe sahip olmayınca, diğer özgürlüklerin tadını çıkarmak zor."(Khanna, 2011: 375). Buna rağmen Hindistan'da "[b]ugün renkli, açık, dinamik ve her şeyden öte, değişime hazır bağımsız bir toplum doğmaktadır."(Zakaria, 2013: 155). "En sonunda halkını ekonomik olarak güçlendiren gürültülü bir demokrasidir."(Zakaria, 2013: 155). Bunun yanında 21. yüzyılda bazı esnemelere rağmen hala ilkel bir kast sisteminin varlığını sürdürmesi çok ilginçtir.

1.2.3.8.4. Japonya

Japonya tam olarak bir 21. yüzyıl ülkesi olarak tahayyül edilebilir. İkinci Dünya Savaşı'nda yerle bir olan Japonya o tarihten sonra dünya siyaset sahnesine müdahil olmama konusunda yeminliymiş gibi davranmaya başladı. Askeri ve güvenlik konularında fazla yatırıma gitmediğinden bu alanda sağlanan tasarrufla diğer alanlarda önemli kaynaklar sağlamıştır. Klasik ortodoks ekonomi kurallarını çok fazla takıntı yapmamıştır. Sermayenin yetersiz kaldığı alanlarda devlet bizzat işe el atmıştır. "Devlet özellikle en uç teknolojileri kullanan sektörleri büyümenin öncüsü ve lokomotifleri olarak seçmiş, gelişme bu doğrultuda olmuştur."(Şaylan, 1995: 188).

Bir ülke bir bütün olarak kendini ekonomi ve teknolojiye adanarak önceleri taklit ve imitasyon ürünleri ile sonra da gerçek bir teknoloji devrimi ile tüm dünyanın teknolojik sıçrama yapmasına önyak oldu. Öyle ki halk dilinde buna "Japonya A.Ş."

diye bir ünvan bile takılmıştır. Bu sıçramaya rağmen halen siyasi ve askeri olarak dünya siyaseti ile çok da alakadar olmayan, iç barışını sağlamış bir devlet konumundadır. "Hala birçok yorumcuya göre Japonya, yarının teknolojiye dayalı global değişimleri için daha şimdiden en iyi hazırlanmış ülke olarak görülmektedir."(Kennedy, 1999: 178). Daha da ötesi kimi düşünürlere göre esasında Japonya'nın kendi başına bir kutupsal güç merkezi adayı olduğu kabul edilmelidir. Ancak gerçekçi olmak gerekirse siyasal hedefleri, askeri düzeni, devlet geleneği, coğrafik yapısı ve kültürel yapısı itibariyle tezimizin ana konularından birisi olan "çok kutuplu dünya" düzeninde Japonya'nın bir "kutup" olamayacağı daha doğrusu olmak istemediği varsayımı örtüşmektedir.

Japonya bir modern mucize sayılır. "1945'ten bu yana günden güne, Japonya'nın sağlam temellere dayanan refah yaratmadaki başarısının hızına hiçbir büyük devlet (ve birkaç küçük devlet) erişememiştir."(Kennedy, 1999: 178). Japonya çok yüksek standartta bir eğitim hayatına ve toplumsal refaha sahiptir. Nüfusun tamamına yakını okuryazardır ve nerdeyse tamamına yakını en azından ortaokul mezunudur. Japonya adeta robotlaşmış ve kendi kendine işleyen bir sistem icat etmiş durumdadır. Bu sistemin temelinde de şu hususlar yatmaktadır: "Katı, tekdüze eğitim normları; itaat, hiyerarşi ve büyüklere hürmet konularındaki sıkı sosyal konular, bürokratik seçkinlerin rehberliği, tasarruf ve yatırımların vazgeçilemez addedilmesi, tasarım ve hizmetin fanatizm derecesinde dikkate alınması, yerli yabancı bütün rakiplere karşı başarılı olmaya azmetmiş bir takım çalışması ruhu [...]"(Kennedy, 1999: 209). "Japon A.Ş".'nin tüm felsefesi bundan ibarettir.

Ülkenin siyasi sistemi parlamenter monarşidir. Bu sistemde kralın görev ve yetkileri tamamen göstermelik ve semboliktir. Batılı anlamda bir demokrasiyi uzakdoğuda en iyi temsil eden, uygulayan ülke hiç şüphesiz Japonya'dır. Sosyal dokusu ile ekonomik kalkınmışlık düzeyi parlamenter demokrasinin sorunsuz yaşanmasına katkı sunmaktadır. Çok partili bir siyasi hayat devam etmekte olup Liberal Demokrat Parti uzun yıllar iktidarda kalmış ve ülkenin kalkınmasında da büyük etkisi olmuştur ve halen iktidardadır. Gerek siyasi ve gerekse de ekonomik istikrar Japonya'nın kurumsallaşmış bir kimlik edinmesine yol açmıştır.

1.2.3.8.5 Diğer Asya Ülkelerinde Demokrasinin Genel Görünümü

Yukarda sayılan ana ülkelerin dışındaki Asya ülkelerinde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Tayland ve Tayvan gibi ülkelerde demokrasi, seçilenin kendisini herşey saydığı bir mecrağa gelmektedir. Bu da yasadışı girişimlere ve hatta darbelere zemin hazırlamaktadır. "Tayland'da demokrasi boks maçı yapmak gibidir; maç içinde yumruklar, ayaklar, dizler ve dirseklerin hepsi serbest."(Khanna, 2011: 359).

Doğu Asya ülkelerinden Singapur, Güney Kore ve Tayvan, Hong Kong ile birlikte "Asya Kaplanları" olarak yıllarca anıldılar ve bu bölgede siyasal ve ekonomik olarak çok büyük gelişmeler katettiler. Bu arada Singapur gerçek bir küresel devlet durumuna geldi. "Singapurlular sık sık, 'bizimle karşılaştırıldığında ABD üçüncü dünya ülkesi,' diyerek dalga geçiyorlar."(Khanna, 2011: 370). Bu ülkeler kalkınmalarını hızlı bir şekilde tamamlayarak gelişmiş ülkelerle aralarındaki mesafeyi iyice daraltmıştır. "Böylece belki de ilk kez, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş bir ülkeye dönüşebileceğini kanıtlamışlardır."(Şaylan, 1995: 186).

Malezya ise demokrasi ile İslamı harmanlayarak özgün bir sistem kurdu. Özellikle İran'ın tecrid edilmesinden epey bir ders çıkarmış durumda. Kadınların sosyal hayata katılmaları İslam dışındaki doğu kültürlerine verilen değerlerin karşılıklı hoşgörü ile birleştirilmesi ve sahip olunan yeraltı kaynakları ile hızlı modernleşmiş bir devletin doğuşuna yol açtı. Bu bakış açısı ile Suudi Arabistan'ın tutucu ve Vahhabi İslamına alternatif oluşturarak İslam Konferansı Örgütü'nün de sürükleyici gücü oldu. Toleranslı siyasi sistemi en azından Müslümanlar dışındaki toplumlar için laik bir sistemin geçerli olması, toplumsal barışın teşkilinde önemli rol oynamaktadır. "Bunun başarısı din ve devlet işlerinin ayrı olmasından kaynaklanıyor, devlet her zaman dine danışıyor ama onun tarafından yönetilmiyor." (Khanna, 2011: 383). Yapılan seçimlerde muhalefet de yarışmakta ve parlamentoda temsil edilmektedir. "Malezya göbeğinde Asya değerleri, İslam ve Demokrasi karışıyor ama henüz kaynama noktasına gelmedi."(Khanna, 2011: 384). Devlet kaynaklarının bireysel yatırımları teşvik edici biçimde kullanılması sonucu geniş yelpazeli bir orta sınıfın oluşmasını sağladığından bu sınıf aynı zamanda ülkenin demokratik işleyişinde güvence vazifesi görmektedir. Ülke ekonomisi Çin ile ciddi bir karşılıklı

alışveriş imkanı yaratmakta fiziksel yakınlık da bu ticarete doping etkisi sağlamaktadır.

Bu başlıkta üzerinde durulmadan geçilmemesi gereken bir ülke de adalar ülkesi olan Endonezya'dır. Komşusu Malezya'nın tam tersine ordunun hayatın her alanında olduğu, ekonominin bile askeriye tarafından idare edildiği bir sisteme sahip. Bunun sonucunda da ülkede yaygın insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır. İstikrarsız devlet yapısı haritadan kaynaklı ve federal devlet sistemi ile birleşince ülkede güven ve demokrasi uygulanamaz duruma gelmiştir. "Ekonomik, etnik ve dinsel olarak Endonezya'nın ada kümeleri şimdiden daha istikrarlı bir komşuya doğru kayıyor: Malezya."(Khanna, 2011: 387). Ekonomik problemler, kozmopolitik toplum ve coğrafik olarak dağılmış bir harita, gelir eşitsizliği ve askeriye'nin hayatın her alanına dahil olması, misyonerlik faaliyetleri ülkede çok sayıda etnik ve dini radikal grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. "Endonezya'nın kimliği arada kaldıkça, onun demokrasisi, engebeli bir yolda parçalarını kaybeden bir arabaya benziyor."(Khanna, 2011: 390).

Bununla birlikte İslam ülkeleri arasında liberal ekonomi ve liberal demokrasi konusunda ileri sayılacak uygulamaları da vardır. 1998 yılında Suharto'nun diktatörlüğünün son bulması önemli bir aşamadır. Bir yandan otoriter bir rejimden hür ve adil seçimlerin yapıldığı bir ortama gelindi, ortalama ekonomik büyümedeki artış süreç içerisinde toplumsal barış ilerlemesi ve demokratik kurumların sağlamlaşmasına yol açabilir.

Güneydoğu Asyanın diğer ülkeleri de Endonezya'dan daha fazla demokratik değildirlir. Burma tam bir Budist diktatör rejimi olup toplumsal kargaşadan, diğer etnik topluluklara soykırım yapmaktan demokrasiyi düşünecek durumda değildirlir. Dünya uyuşturucu üretiminin önemli bir miktarı bu coğrafyadan dünyaya yayılmaktadır. Tayland da Burma gibi askeri bir aristokrat sisteme sahiptir. Ordu 2006 da bir askeri darbe yaparak yönetime geldi. Çin'le yaşadığı gerginliklerden kaynaklanan kaygılar yaşamaktadır. Vietnam savaşından ABD'ye verdiği lojistik destekten dolayı uzun süre ABD'den himaye gördü. Burma'daki gibi Budizm ile yoğrulmuştur. Vietnam da is demokratikleşme konusunda Tayland ve Tayvan'a göre daha ilerde sayılır. "Vietnam rejimi açıkça ekonomiyi liberalleştirirken merkezi

politik kontrolü öngören Çin modelini örnek alıyor."(Khanna, 2011: 401). ABD'den, Çin'in önünde set olmasından dolayı ciddi yardımlar almakta olup üretim maliyetlerindeki avantajdan dolayı çok sayıda küresel şirketin fabrikalarına da ev sahipliği yapmaktadır. Filipinler ise Çin'in bir eyaleti ya da tarıma tahsis ettiği bir şehri gibi fonksiyon görmektedir.

Her bölgede demokrasinin gelişmesi için farklı faktörler zemin hazırlama fonksiyonu görmüştür. "Doğu Asya'da, Batı Avrupa'da olduğu gibi, liberalleştirici otokrasiler istikrarlı liberal demokrasilerin gelişmesi için gerekli zemini hazırladılar."(Zakaria, 2014: 57). Bununla birlikte gelişim sürecini tamamlamış batılı demokrasiler kadar şeffaf ve kurumsal değildirler. Ancak bugünkü batılı liberal demokrasilerin yakın bir tarihe kadar nasıl bir süreçte bulunduğu düşünüldüğünde bu ülkelerin yakın bir gelecekte gerekli dönüşümü sağlamalarının yüksek bir ihtimal olduğu düşünülmelidir. "Kimse yeni demokrasileri, otuz yıl öncesine kadar Batı ülkelerinin çoğunun bile ulaşamadığı standartlara göre yargılayamaz."(Zakaria, 2014: 58). Her ülke kendi şartlarında değerlendirilmelidir. Her ülkenin yaşadığı bir tarihsel tecrübesi, içinden yoğrularak geldiği bir geçmişi vardır. Dolayısıyla tarihinde demokrasiyi tecrübe etmemiş bu ülkelerin bir anda demokrasiyi yekpare özümsemelerini beklemek rasyonel olmasa gerek.

İKİNCİ BÖLÜM YENİ DÜNYA DÜZENİ, DEMOKRASİ VE DEVLETİN AŞINAN GÜCÜ

2.1. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN OLUŞUM SÜRECİNDE DEMOKRASİ

2.1.1 DEMOKRATİK FELSEFENİN TEMEL VARSAYIMLARI

2.1.1.1 Demokratik Düşüncenin Kuramsal Tarihi ve Kapsamı

2.1.1.1.1. Demokratik Düşüncenin Tarihsel Gelişimi

Demokrasi kelimesi tek başına tüm dünyada hem zamansal hem de mekânsal olarak hem de toplumsal olarak en fazla tartışılan bir kavramdır. Yüzyıllardır sayısız bilim adamı, düşünür ve filozof bu kavram üzerinde kafa yordu kendince ilkeler belirledi vazgeçilmez asgari şartları hususunda fikirler derc etti. Bu anlamda Demokrasinin üzerinde tamamen uzlaşmış bir kavram olduğunu söylemek güçtür. Tarih bize demokrasi de dahil herhangi bir yönetim biçiminin veya siyaset tarzının artık tartışılmaz nihai bir aşamaya geldiğini önşart olarak kabul etmenin tartışılacağını ispat etmiştir. Örnek olarak bugünkü demokratik yaşamın olmazsa olmazı olan özgür basın ve medya daha önceki yüzyıllarda demokratik bir varsayım değil iken bugün merkezi bir konuma oturdu.

Tarih, demokratik düşünceye çok şey katmış onu olgunlaştırmıştır. "Demokrasi fikri ile kurumlarının açık bir biçimde Eski Yunanlılar tarafından geliştirilmesinden bu yana geçen iki bin yıl, demokratik teori ve pratik ile ilgili olarak muazzam katkılarda bulunmuştur."(Dahl, 1993: 7). Kavramsal olarak klasik tanım çok yalın ve nettir: "Halkın yönetimi". "Abraham Lincoln'un meşhur 'demokrasi' tanımını herkes bilir: 'halkın halk tarafından, halk için yönetimi.'"(Erdoğan, 1999: 205). Kökeni Eski Yunan'a dayanır. "Siyasal yaşama ilişkin yeni kavramlarını ve bunun bir çok kent-devletinde ortaya çıkarttığı pratikleri anlatmak üzere, İ.Ö. beşinci yüzyılın ortalarına doğru Eski Yunanlılar demokratia sözcüğünü kullanmaya başladılar. Bu sözcüğü oluşturan köklerin anlamı yeterince basit, hatta kendiliğinden açık *-demos*, halk ve *-kratos*, yönetim veya otorite dolayısıyla 'halk tarafından yönetim [...]'(Dahl, 1993: 3). Bu en yalın halini kabul ettikten sonra kuramsal tartışma tam da burada başlar. Halk kim? Yönetim nedir?

Her sosyal olgu kendi koşullarında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla günümüz bakış açısından absürt gelen nitelikler vardı eski yunan demokrasisinde. "Çağdaş

demokratik bir bakış açısından, Eski Yunan demokrasisinin hayati önem taşıyan sınırlarından biri, hem teoride hem de pratikte, yurttaşlığın, modern demokraside zaman içinde oluşmuş olan kapsayıcılık özelliğinin aksine, büyük ölçüde dışlayıcı olmasıdır."(Dahl, 1993: 26). Çünkü toplum bireylerinin hepsi bildiğimiz anlamda eşit kabul edilmiyordu ve doğrudan demokrasi uygulamasının sebebi de budur. "Atinalı demokratlar, kendi demoslarının, yetişkinler arasında sadece bir azınlığı içermesini anormal olarak görmüyorlardı. Son yüzyıla kadar, demokrasinin birçok savunucusu, kadınların haklı olarak seçme hakkının, yani demosun dışında tutulduklarını kabul ediyorlardı."(Dahl, 1993: 145). Ama bu deneme kendi tarihsel bağlamında ele alındığında tek kişilik tiranlıktan son derece ileride olduğu da bir gerçektir. Hatta modern demokrasi kuramcılarında "Karl Poper demokrasinin aslında diktatörlükten kaçınmayı mümkün kılan yönetim olduğunu ileri sürmüştür."(Erdoğan, 1999: 205) Hatta Hayek'e göre sadece bu özellik bile tek başına demokrasi uğrunda sonuna kadar mücadele etmek ve onun uğruna savaşmak için yeterlidir.(Hayek, 1997: 8-9-147).

Aristocu gelenek ise doğrudan demokrasiden çok cumhuriyetçi bir gelenek benimsemiştir. Bu geleneğin esasında da halk egemenliği vardır ve hatta "cumhuriyetçi öğretisi bundan da öteye giderek, halkı yönetime katılmaktan mahrum bırakan hiçbir siyasal sistemin meşru, istenilir ve iyi olmadığını vurgulamıştır."(Dahl, 1993: 30). Ancak bu görüş Eski Yunan'dakinin aksine bir tür temsiliyet öngörmüştür. "Halka uygun düşen rol, Atina'da olduğu gibi yönetmek değil fakat, daha çok, siyasal topluluğun bütünü üzerinde gerekli olan yönetme işlevini yerine getirecek yeterliliğe sahip önderleri seçmektir."(Dahl, 1993: 31). 18. yüzyıl demokrasi düşüncesinde ise monarşik temsilin tersine temsil mekanizmasının "bir"den çok kişide olmasının yeğlendiği bir cumhuriyet evla kabul edilmiştir. "Gerçek pratikte ise temsil, demokratlar tarafından icat edilmemiş olup, monarşik ve aristokratik bir ortaçağ yönetim kurumu olarak gelişmiştir."(Dahl, 1993: 35). Bunun temelinde önemli iç ve dış sorunlar konusunda monarkların burjuva ve soyluları biraraya toplayarak onların fikirlerinden yararlanmak için oluşturduğu meclislerde aranmalıdır. Görünürde mutlak görünen bu monarşik yapılar temelinde bir ulus devlettiler. "Ulus, Avrupa'daki büyük ve kapsamlı değişim içinde ortaya çıkan ve bir

toplumsal kategori ya da toplumsal kolektivedir; modern devlet bu toplumsal kategorinin üzerinde kendini gösteren siyasal örgütlenmedir."(Şaylan, 1995: 24).

Sanayileşme dönemi düşünürleri klasik demokratik düşüncedeki kimi aksaklıkların, eksikliklerin farkındaydılar. "Montesquieu, İngiliz anayasasından hayranlıkla sözetmiş ve büyük bir devlette halkın bir yasama organı içinde toplanmasının olanaksız olması nedeniyle, halkın kendisinin doğrudan yapamayacağı işleri yapmak için temsilcilerini seçmek zorunda olduğunu belirtmişti."(Dahl, 1993: 35). Bu arada Montesquieu bu temsilin bizatihi kendisinin bile otoriterleşmemesi için kendinden önce J. Locke'un dile getirdiği bölünmüş bir kuvvetler marifetiyle icra edilmesi gerektiğini kuramlaştırarak günümüz kuvvetler ayrılığı ilkesinin de temelini atmıştır. "İkisi de siyasal iktidarın tek bir elde toplanmasının siyasal özgürlüğe büyük bir tehdit teşkil ettiğini düşünüyordu."(Erdoğan, 1999: 12). "Çünkü, toplumda iktidarı kullanan ve kontrol eden devlet, bu büyük gücü nedeni ile hak ve özgürlükler için bir tehlike oluşturmaktadır."(Şaylan, 1995: 51). Montesquieu'ya göre:" bir devlette yasama, yürütme ve yargı(lama)niteliğinde olmak üzere üç temel işlev ve bunlara karşılık gelen üç temel 'kuvvet'(hukuki iktidar) vardır."(Erdoğan, 1999: 137).

Düşünsel olarak beşeri yasaların da üzerinde doğal bazı normların olduğu düşüncesi ilk liberal düşünürler tarafından da kabul edilmiştir. "Onsekizinci yüzyıla gelindiğinde, anayasaların ve insan yapısı yasaların meşru ve kabul edilebilir olmaları için, doğa ve doğal haklar tarafından konulmuş 'daha üst düzeydeki yasalar'ı çiğnememeleri gerektiği inancı kökleşmiştir."(Dahl, 1993: 46). Doğal haklar teorisinin bu anlamda devlete yüklediği özel bir fonksiyon vardır. "Yani devlet, bir kişinin ya da grubun başka bir kişinin hak ve özgürlüklerini çiğnemesini engelleyecek; buna ek olarak üstün gücünü, bireyin hak ve özgürlüklerini kısıtlamada kullanmayacaktır."(Şaylan, 1995: 51).

Amerika ve Fransa'daki anayasacılık hareketleri insanların demokratik olmayan, doğal haklara riayet etmeyen iktidarlara karşı direnme hakkının olduğu bir meşruluk olgusunu geliştirdi. Anayasaların var olma sebebi de bunları güvence altına almak, yönetenlerin hukuk ve kurallara uygun davranmasını temin etmektir. "Şu halde, anayasacılık, daha somut olarak, devletin temel işlevlerinin farklı organ veya makamlar arasında paylaşılmasını, temel hakların anayasal olarak tanınıp güvence

altına alınmasını, devlet iktidarının belli hukuk kurallarına bağlanmasını ve bütün bu hususların nihai güvencesi olarak bağımsız mahkemelerin tesisini gerektirmektedir."(Erdoğan, 1999: 14). Böylece kötü bir rejimin oluşmasına engel güvenceler tesis edilmeye çalışılmakta ve eğer buna rağmen kötü ve insan haklarını ihlal eden bir iktidar oluşursa da direnmek bir hak olarak kabul görülmeye başlandı. "Demokratlar, liberaller, muhafazakarlar, radikaller, devrimciler, Hristiyanlar, Yahudiler, ateistler, ve bilinmezler, hepsi hiçbir kimsenin kötü bir devlete destek olma veya itaat etme yükümlülüğünün olmadığında bizimle aynı düşüncededirler."(Dahl, 1993: 46).

John Locke doğal haklar ve doğal eşitlik kavramlarının kuramcısı sayılır. "Locke'a göre doğal eşitlik, açık biçimde, hiçbir kimsenin bir başkasını (elbette erkek olduğu kadar kadın olarak da) kendi iradesine veya otoritesine tabi kılma hakkına doğal olarak sahip olmaması demektir."(Dahl, 1993: 106). Buradan kimsenin zoraki bir başkasının iradesine tabi kılınmayacağını, herkesin kendine özgü doğuştan gelen bir eşitliğinin olduğunu anlamamız gerekir. Jeremy Bentham'ın "herkes bir sayılmalı ama hiç kimse de birden fazla etmemelidir" özdeyişi Locke'un felsefesinin en net ifadesidir.

Demokratik kriterlerin de bir hedefi vardır. "Kendi kendini yönetmek, kişinin kendisi için tercih ettiği yasalara itaat etmek, kendi kaderini tayin etmek arzu edilen bir hedeftir. Böyle olmakla birlikte, insanlar bu hedefe yalıtılmış bir yaşam sürerek erişemezler."(Dahl, 1993: 111). Çünkü her insan bir toplumsal birimdir aynı zamanda. Dolayısıyla her yönetim hem total olarak toplumu hem bu toplumun bir ferdi olarak bireyi baskı altına almadan kendisini özgür biçimde ifade etme ve demokratik haklarını kullanma hususunda gerekli hassasiyeti göstermelidir. "Demokrasinin kendi kaderini tayin özgürlüğünü azamileştirmekle haklılaştırılması, Locke'dan bu yana yönetimlerin yönetilenlerin rızasına dayanması gerektiğine inanan herkes tarafından onaylanmıştır."(Dahl, 1993: 111). Çünkü yasaların, anayasaların, toplumun uyacağı kuralların yine toplumun en azından çoğunluğu tarafından temsil edilenler tarafından yapılması ilkesi sadece demokraside vardır.

Peki toplumun geriye kalan azınlığı yani %49'a ne olacak? J.J. Rousseau'nun Jean Bodin'den esinlenerek geliştirdiği toplum sözleşmesi kuramı egemenliğin

mutlak ve bölünmez olduğunu ileri sürüyordu. Bu varsayım bir oybirliği yani yüzde yüzü biraya getirme gerekliliğini vurguluyordu. Ama pratikte bunun mümkün olmadığı tüm toplumun bir konuda hemfikir olmasının, kollektif bir kararın alınmasının mümkün olmadığı kesine yakın bir ihtimaldir. J.S. Mill bu sorunu çözmek için önceki dönemlerin teorik tartışmalarını devre dışı ederek "temsil" kavramını demokratik tartışmanın gündemine koydu. Böylece demokrasinin mekânsal alanı genişleme imkanı buldu ve ulus devlet ölçeği temel bir parametre olarak gündeme geldi. Ancak J.S. Mill'in mekânsal gelişimin sonuçlarının toplumun azınlık tarafında bir soruna yol açmasını önlemek için aktif katılım olgusunu da kuramın içine dercetmiştir. J.S. Mill'e göre: "demokrasi, siyasal hayata aktif olarak katılma olanaklarını herkese sağlamak suretiyle, vatandaşlarının bağımsızlık, kendine güven ve kamusal ruha sahip olma özelliklerini başka rejimlerden daha fazla geliştirir."(Erdoğan, 1999: 226).

Öte yandan günümüz dünyasında temsili demokrasi varsayımının gerçek bir demokrasi için yeterli olmayacağı bunun yerine toplum bireylerinin herbirinin siyasal sürece katılımının ne kadar temin edilirse meşruiyetin de o kadar sağlam olacağını öngören bir demokrasi anlayışı vardır. "Bu yaklaşıma göre, halkın sürekli olarak kendisini ilgilendiren politikalarda söz sahibi olabilmesinin tek yolu vardır: katılımcı demokrasi."(Çukurçayır, 2000: 13). Modern dünyada buna kısaca "katılımcı demokrasi" denilir. Ve bu katılımın başat özelliği edilgen bir bireysel irade değil aktif katılımı dinamikleştiren bir boyuta sahip olmasıdır. Katılım, yalnız siyasal sistemle veya devletin yönetim biçimi ile ilgili bir sorun değil, belki de bundan daha ötede daha çok yurttaşla ilgili bir sorundur.(Çukurçayır, 2000:25) Yurttaşla ilgili bir sorundur çünkü "yurttaş" tamimatına demokratik felsefenin temel ölçütü, mihenk taşıdır. Bütün olgular varsayımlar onun aktif iradesinin, eyleminin etrafında şekillenir ona göre kuramsallaşır.

Modern çoğulcu demokrasi, değişik sınıfsal temellere, bu sınıfların temsil edildiği siyasal kurumlara, parti, dernek sivil toplumsal kurumlara, alternatif medya kanallarına ve benzeri yollarla toplumu etkileme imkanlarına tanınan toleransla farklılık göstermektedir. Günümüz modern demokrasi fikriyatında eski tanımlamaların hepsi birer veri olsa bile demokrasiyi tanımlamak açısından yetersiz

görülmektedir. Çünkü ortaya yine halkın farklı kesimlerinin teşekkül ettiği örgütlenmeler, kamusal birimler sivil toplumsal yapılar çıkmış önceki dönemlerdekinin tersine kadın erkek yerli yabancı ayrımı yapmadan saf eşitlik ilkesi kabul edilmiştir. Gerek Eski Yunan gerek Roma Cumhuriyet demokrasisinde ve gerekse erken modern temsili demokrasi felsefesinde hep geometrik bir eşitlik kabul edilmiştir. Yani her sınıfın içindeki insanlar kendi aralarında eşit kabul edilmiştir. Bir sınıftaki insan başka bir sınıftaki insanla eşit kabul edilmiyordu. Oysa çağdaş demokrasi aritmetik ve aynı zamanda sosyal bir eşitlik kabul etmektedir.

Günümüz demokrasi mülahazalarında daha önce test edilmemiş ama şimdi belirleyici konuma gelen araçlar ortaya çıkmaktadır. İnternetin adeta tüm toplumsal alanları ihata etmesi onun siyasal sistemle ilişkileri konusunda ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Buna "elektronik demokrasi", "internet demokrasisi" veya "sanal demokrasi" ya da "online demokrasi" diyenler ve hatta doğrudan demokrasinin yeniden dirildiği şeklinde yorumlayanlar bile var. "Dünyanın gerçek anlamda bir köy halini alması, internet sayesinde."(Çukurçayır, 2000:159) Çünkü internetin sunduğu sanal ortam yoğun katılımı biraraya gelince tüm sınırları ortadan kaldıran her an yaşayan bir ortam doğmuştur. İnternetin büyük desteğiyle insanlar elektronik ortamda birbirlerine 'daha eşit şartlarda' yaklaşıyorlar."(Rosenau, 2014: 276).

Günümüz dünyasında kamu hizmetlerinin önemli bir bölümüne erişimin internet üzerinden sağlandığı, bunun insanların hayatlarında önemli kolaylıklara yol açtığı bir vakıdır. Bilişim teknolojisindeki gelişmelerin sivil, kamusal ve bürokratik alanda ne tür gelişmelere yol açacağı kestirilmesi mümkün değildir. Çünkü takibi nerdeyse imkansızlaşan teknolojinin yarın bize ne tür yeni imkanlar sağlayacağı, bu imkanların toplumsal ve siyasal alanı nasıl dönüştüreceği son derece muallaktır. "Demokratik bir çağda yaşıyoruz. Geçtiğimiz yüzyılda demokrasinin yükselişi, dünyayı diğer tüm değişimlerden çok etkiledi. 1900'de bizim bugün demokrasi olarak tanımlayabileceğimiz tek bir ülke bile yoktu."(Zakaria, 2014: 13). Ama yeni yüzyılda artık her yerde demokrasi bir ideal yaşam biçimi olarak şekillenmekte, demokrasinin uygulanmadığı yerlerde bile insanlar bir gün demokratik bir ortama ulaşacakları hayalleriyle avunmak zorunda kalmaktadır. "Eğer çoğunluklar

istememezse, hür hukuka dayalı devlet ve demokratik kurumlar meydana gelemez."(Kühnhardt, 2005: 175).

2.1.1.1.2. Demokratik Düşüncenin Kapsamı

Demokrasinin esasında formel yani şekilsel bazı şartları olduğu gibi esasa ilişkin de vazgeçilmez temel içerikleri de olmalıdır. "[B]içimsel demokrasi seçim ve temsili, genel ve eşit oy, çoğunluğun yönetim hakkı, azınlığın korunması temel haklara dayanan hukuk devleti gibi ilkeleri kapsamaktadır."(Şaylan, 1995: 48). Modern demokrasi salt bu formel ilkelerin tanınmasını yeterli görmez. Bunun yanında bunların esasa müteallik özelliklerinin toplum ve devlet nezdinde içselleştirilerek uygulanmasını da yani esasını da temel varsayım sayar.

Devlet, birey ve toplumsal yaşamın kurallarını tanzim etmeye, etkin olmaya aday her düşüncenin olduğu gibi demokratik kuramın da zaman, mekan ve toplumsal koşullara göre içerikleri değişse de genel kabul gören bazı temel varsayımları vardır. Demokratik felsefenin bu varsayımları bazen birbirleriyle ilintili bazen de farklı anlamlar ihtiva eder hatta bazen de içiçe geçmiş ilkeler gerektirir. Bu ilkeler özetle şöyle sıralanabilir.

-Özgürlük ve eşitlik.

-Halk egemenliği.

-Yurttaşlık temelli, çoğulcu toplumsal yapı.

- Temsil esası.

-Adil, serbest, özgür ve düzenli aralıklarla yapılan seçimler

-Serbest siyasal örgütlenme, siyasal katılım olanakları ve muhalefet kanallarının açık olması ve bununla bağlantılı olarak etkili ve yarışmacı siyasal katılımın temini.

-Demokrasinin ruhuna uygun olarak çoğunluk yönetimi ve azınlık haklarının çoğulculuk ilkelerine göre teminat altına alınması.

-Sivil ve siyasi özgürlükler ile insan haklarının teminat altına alınması.

-İktisadi alanda devlet teminatında, serbest teşebbüs hürriyetinin yasal güvenceye kavuşturulması.

-Seçilmişlerin; ulusal ve ulusötesi de olmak üzere atanmışlara, bürokrasiye üstün olması.

-Hukuk devleti ilkesinin sağlanması ile bu ilkenin üstün bir anayasa ile teminat altına alınması.

Tekrarda fayda vardır ki demokrasinin sadece yukarıda sayılanlarla sınırlanması mümkün değildir. Her düşünürün kendine göre bir sınıflaması kendince önemseydiği ilkeler vardır. Yukarıda sıralanan demokrasinin temel varsayımlarından önemli bazılarını yakında görmekte tezimizin hedefi açısından ihtiyaç hasıl olmaktadır.

2.1.1.1.3. Demokratik Düşüncenin Temel Kavramları

2.1.1.1.3.1. Özgürlük ve Eşitlik

Demokrasi düşüncesinde özgürlük ve eşitliğin önemi, varlıkla yokluk arasındaki değerdedir. Bir yerde eşitlik ve özgürlük yoksa kuramsal ve pratik olarak demokrasinin var olduğunu da söylemek mümkün değildir. "O kadar ki, bazı yazarlar demokrasinin bir bakıma özgürlük ve eşitliğin bir sentezi olduğunu belirtmektedir."(Erdoğan, 1999: 215). Özgürlük bireyin herhangi bir baskıya maruz kalmadan herhangi bir konuda kendi içinden geldiği gibi bir istençle hür olarak düşünebilmesi, karar alabilmesi ve verdiği karar doğrultusunda eyleme bulunabilmesi hakkıdır. Bu hakkın mümkünatı iktidar erkinin yetkilerinin sınırlarının belli olması ile mümkündür. Bu sınırlama sadece seçilmiş iktidarın sınırlanması değil bir bütün olarak devletin sınırlanması olarak anlaşılmalıdır.(Hayek, 1997: 149). "Demokrasinin hakiki kıymeti bizi iktidarın suistimaline karşı koruyan sağlıklı bir önlem olarak hizmet etmesidir."(Hayek, 1997: 206) Çünkü iktidarın sınırlandırılması toplum düzeninin en önemli meselesidir.(Hayek, 1997: 193).

Birey, demokrasi açısından temel bir birim olarak kabul edilir. Ona yönelik her türlü tehdit ve sınırlama temel olarak özgürlükleri sınırlayıcı bir etken olarak kabul edilir. "Bu konudaki başlıca düşünce bireyin halk kitlesi tarafından bastırılabilmesine dikkat çeker."(Erdoğan, 1999: 215). Bundan dolayı toplumsal iradenin temerküz ettiği iktidarın yani devletin bireyin özgürlük alanının genişliği ile doğrudan ilişkisi vardır. "Böyle bakıldığında, bireysel özgürlükle demokrasi

arasındaki ilişki, sınırlı devletle demokrasi arasındaki ilişkiyle aynıdır."(Erdoğan, 1999: 216). Esasen demokratik olmayan bir düşüncede de devlette de özgürlükten bahsetmek mümkün değildir. "Mevcut sınırlanmamış biçimiyle demokrasi bugün, keyfi iktidara karşı bir koruyucu olarak işgörme yeteneğini büyük ölçüde kaybetmiştir."(Hayek, 1997: 206).

Bu ilkenin bir başka mütemmimi de eşitliktir. "Eşitlik ilkesi demokratik düşüncede merkezi bir rol oynamıştır."(Erdoğan, 1999: 217). Demokrasi halkın karar vermesi anlamına geliyorsa eğer, bu kararın mantıksal bir sonucunun olması toplumu teşkil eden bireylerin aritmetik bir eşitliğe de sahip olmasını gerektirir. İktisadi ve sosyo-kültürel alanda fırsat eşitliğinin teminat altına alınması da bunun bir parçasıdır. "Lipson'a göre fırsat eşitliği özgürlükle eşitlik arasındaki doğal bağlantının bir ifadesi olarak görülebilir. Çünkü, fırsat eşitliği özgürlüklerin eşitlenmesi ile ilgilidir."(Erdoğan, 1999: 220).

Özgürlük ve eşitlik birbirleri ile sıkı sıkıya bağlı ve ilintilidir. Eşitliğin olmadığı bir yerde özgürlüğün bir anlamı özgürlüğün olmadığı bir yerde de eşitliğin bireye kazandıracağı bir şey olmaz. Çünkü, "[...] özgürlük ve eşitliğin ikisi de liberal demokrasi düşüncesinde temel öneme sahip olan değerlerdir."(Erdoğan, 1999: 218).

2.1.1.1.3.2. Liberal demokrasi

Modern anlamda demokrasi denilince akla gelen şey esasen liberal demokrasi'dir. "Liberalizm hem bir ekonomik kuram ya da düşünce biçimini hem de genel felsefi bir bakış ya da düşünme türünü ifade eden bir sözcük olarak kullanılmaktadır."(Şaylan, 1995: 27). Bu yönü ile hem kuramsal hem de yaşamın pratik uygulanabilir bir projesini tanımlar. "Liberal bir demokrasi anlayışı, insan hakları ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde kalmak üzere, egemenliğin ancak meşru biçimde seçilen 'halkın temsilcileri' tarafından kullanılabileceğini öngörmektedir."(Dağı, 2000: 6). Bu öngörü salt çoğunlukçu bir yapıyı değil, tüm kesimlerini temsilini şart koşar. Liberal demokrasi, "[Ç]oğunluk yönetimi anlayışına dayanmaz; çoğulcu, katılımcı ve özgürlükçüdür."(Dağı, 2000: 6). Hayek bu konuda şöyle diyor: [...] eğer demokrasi çoğunluğun sınırlanmamış iradesinin yönetimi

anlamında kabul edilirse ben demokrat değilim ve hatta böyle bir hükümeti tehlikeli ve uzun vadede işe yaramaz addediyorum"(Hayek, 1997: 60).

Aristo'dan Rönesans'a uzanan döneme ilişkin cumhuriyetçilik felsefesi vatandaşların kamusal özerkliğini yani toplumsal bütünü, egemenliğin halka dayanmış olmasını önceliyordu. "Kökleri Locke'a uzanan liberalizm ise (en azından 19. yüzyıldan itibaren) çoğunluğun istibdadına dikkat çekmiş millet egemenliğine karşı insan-haklarının önceliğini müdafaa etmiştir."(Habermas, 2002: 151). Çünkü "Liberalizmin hareket noktası ya da temel kabulleri, öncelikle aklın öne çıkarılması ve bireyciliğin temel alınmasıdır."(Şaylan, 1995: 28). "Liberal toplum kuramı, toplumu birbirinden bağımsız, atomize bireylerden oluşmuş kabul etmektedir."(Şaylan, 1995: 29). Bu anlamda liberal felsefenin temel hareket noktası devletin şeklinin ne olduğu değil, içeriğinin ne olduğu ile ilgilidir. İçeriğinin temel özelliği bireyin özgürlüğünü, serbest hareket etmesini temin ediyorsa orada liberal bir yapı egemendir demektir. "Çünkü Benjamin Constant'a göre özgürlük, devlet yönetimini halkın eline geçirmesi ile sağlanamaz, aksine çoğunluğa dayalı bir tiranlık özgürlükleri kolayca kısıtlayabilir. Yani esas olan özgürlükler açısından devlet yönetiminin biçimi değil içeriği çok daha önemlidir."(Şaylan, 1995: 29).

Liberal düşünce ile demokrasi birbirinin tamamlayan düşünceler gibi görünse de demokrasi; iktidarın kaynağı, egemenliğin sahibi ile direkt ilgilenirken liberalizmin ilkesi iktidarın sınırlandırılması ile ilgilidir. "Liberal anayasacılıkla demokrasi arasındaki ilişki bugün daha çok 'anayasal demokrasi' kavramında ifadesini bulmaktadır."(Erdoğan, 1999: 18). Bu durumda liberalizm ile demokrasi aynı yöne bakan ortak bir paydada buluşan ama hareket noktası farklı olan bir bütünü mütemmimi durumuna gelmektedir. Birisi iktidarın mutlaka halka dayanması gerektiğini (demokrasi) ötekisi ise iktidarın halka dayanmasının yetmeyeceğini bunun yanında bir anayasal düzenle bu iktidarın sınırlanması da gerektiğini ifade ediyor (liberalizm). "Klasik-liberal demokrasi modeli, devlet iktidarının kullanımını frenleyen resmi veya resmi olmayan kurallar çerçevesinde işleyen bir anayasal demokrasi sistemidir."(Erdoğan, 1999: 211-212).

Öte yandan liberal düşüncesinin iktisat kaynaklı olduğunun bilinmesi gerektiği tabiidir. James Buchanan, Giovanni Sartori ve F.A. Hayek bu düşüncenin temel

savunucularıdır. "Bu ekole mensup yazarlar esas olarak siyasi iktidarın iktisadi konulardaki düzenleme yetkisinin sınırlandırılmasıyla ilgilenmekte ve bu amaçla bir 'iktisadi anayasa' önerisinde bulunmaktadır."(Erdoğan, 1999: 34). Hatta Sartori'ye göre: "liberal olmayan bir demokrasi teorik olarak mümkündür, ama bu olsa olsa totaliter bir demokrasidir."(Erdoğan, 1999: 213). Liberal demokrasi fikrinin kuramcılarında biri olan John Rawls da liberal demokrasiyi tamamen özgür, eşit ve rasyonel bireylerin mutabık kalacakları hükümet biçimi olarak tanımlamıştır.(Erdoğan, 1999: 225). İkisinin harmanlamasına "demokratik hukuk devleti" demek mümkündür. "Fakat günümüzde Batılı siyasal dokunun içinde kaynaşan liberal demokrasinin bu iki bileşeni dünya çapında birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Demokrasi her yere yayılıyor; özgürlük değil."(Zakaria, 2014: 18). Öyle ki bazı ülkelerde ismi demokrasi veya cumhuriyet olmasına rağmen esasında örtük hatta bazen açık birer otokratik sistem durumundadır. Orta Asya ülkelerinin epey bir kısmı Ortadoğu ülkelerinin çoğu bu kapsamda değerlendirilebilir. Hatta "Orta Asya gibi bazı yerlerde seçimler diktatörlüklerin yolunu döşedi."(Zakaria, 2014: 18).

Oysa demokrasi kendine has niteliklere sahiptir. "Kavram birbiriyle bağlantılı iki düşüncüyü bir araya getirir. Liberaldir, çünkü Yunanlılar ve Romalılarından bu yana bireysel özgürlüğü vurgulayan bir felsefi akımdır. Anayasaldır, çünkü hukukun üstünlüğünü siyasetin merkezine koyar."(Zakaria, 2014: 20). Bu olgunun biraraya gelmesi ile anayasal liberal demokrasi oluşur. Buradaki anayasal terimi insan hak ve hukukunun önceden genel ve eşit olarak kanun güvencesine alınmasını ifade eder. "Magna Carta, Connecticut Temel Tüzükleri, Amerikan Anayasası ve Helsinki Nihai Senedi'nin hepsi anayasal liberalizmin ifadeleridir."(Zakaria, 2014: 20). Esasen bu silsilenin belirlediği ilkeler salt liberal demokrasinin değil yönetim biçimi ne olursa olsun "insan olmak hakkı" siyasal ifadesinin ilkeleri olarak da algılanmalıdır. "Anayasal liberalizm hemen her türevinde insanların belirli birtakım doğal hakları olduğunu ve bunların korunması için yönetimlerin kendi güçlerini sınırlayacak temel bir yasayı kabul etmeleri gerektiğini savunur."(Zakaria, 2014: 20). Doğal insan hakları teorisi yasaların üzerinde bir anlam ifade eder. "Temel haklar demokrasi prensibinin sınırlarını da belirlemektedir."(Lübbe, 2005: 183).

2.1.1.1.3.3. Sosyal Demokrasi

Devletin varlık sebebi ve bu varlığının sınırlarını oluşturan yasal normlar toplumun varlık sebebini ortadan kaldırmaya, onu yokluğa götürecek sonuçlara vardırırmaya seyirci kalmaya sebep olamaz. Bu düşünce sosyal refah devlet düşüncesi ile sosyal demokrasi fikrinin doğuşuna kaynaklık etmiştir. "Devletin, toplumsal eşitsizlikleri yumuşatmak ve insanları özgürleştirmek için toplumsal ve ekonomik yaşama müdahalesi, 20. yüzyılda yeni bir devlet tipinin, refah devletinin, ortaya çıkmasına yol açmıştır."(Şaylan, 1995: 55).

Devlet felsefesi açısından bu yeni aşama insan haklarının salt devletin dokunmayacağı doğal haklardan ibaret olmayacağı, bunun tersine devletin aktif olarak müdahil olarak oluşmasına önyak olacağı bazı hakların da olduğu gerçeğinin kuramsallaşmasıdır. Çünkü tüm haklar devletin nötr kalması ile gerçekleşecek haklardan ibaret olamazdı. "Fakat 21. yüzyıl için demokrasi fikrini elverişli yapmak yalnız başına yeterli değildir. Demokrasinin sosyal koşullarını, onların ruhsal bilimsel kaynaklarıyla bu kaynakların yenilenme potansiyelini yeniden bir gözden geçirmeye ihtiyaç vardır."(Kühnhardt, 2005: 179). Bu düşüncenin temel tetikleyicisi 1929 dünya ekonomik buhranı karşısında bireylerin içine düştükleri çaresizliklere karşı devletin çözüm üretmek zorunda kalmasıdır. Böylece salt pasif bir hakkın değil bizzat devletin müdahil olmasıyla gerçekleşecek başta ekonomik olmak üzere başka bazı haklara ilişkin devletin sorumluluklarının olduğu gerçeği keşfedilmiş olunuyor. Marksist düşüncenin ısrarcı biçimde liberal politikalara getirdiği eleştiriler sosyal-refah devlet anlayışının yerleşmesinde büyük etkisi olmuştur. Keynesgil ekonomi düşüncesinin sosyal refah devlet teorisinin gelişimindeki katkısı tartışılmazdır.

Sosyal demokrasinin temel felsefesinin kuramsallaştıran düşünürlerden biri de Bernstein'dir. O, esasında Marksist bir düşünür olduğu halde demokrasi konusunda Marx'ın hata yaptığını öngörür. "Bir müddet sonra Marx'ın öngörülerinin doğru olmadığını görmüş, demokratik mekanizmalarla bazı iyileştirmelerin sağlanacağını savunmuştur."(Yılmaz, 2004: 13) Aslında "sosyal demokrasi" mefhumu sosyalist ülkelerdeki uygulamalardan etkilenilerek yapılan bir kuramsallaştırma değildir. Burada esasen anlatılmak istenen toplumdaki bölüşümün rekabetçi koşullara ayak uyduramayan toplum kesimleri açısından yeniden devlet eliyle asgari yaşam

koşullarının temin edilmesi ve alt kesim toplumsal birimler açısından bir takım pozitif adımlar atarak durumu tolere etmek çabasıdır. Devlet bu hizmetleri sosyal kamu hizmetleri yoluyla icra eder. Genel sağlık sigortası, sosyal güvenlik sistemi, devlet eliyle verilen eğitim hizmetleri, sübvansiyonlar ile destekleme politikaları bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu özelliklerin liberal bir demokrasi ile tümleşmesi sonucu şekillenen yeni yapı siyaset dili kuramında "liberal sosyal demokrasi" diye tanımlanmaktadır.

2.1.1.1.3.4. Çoğulcu Demokrasi

Demokratik düşüncenin en güncel ve modern yorumu "çoğulcu demokrasi"dir. "Çoğulcu toplum ve siyaset kuramı, Marksizme karşı tepki olarak formüle edilmiştir ve çoğulcu kuramların çıkış noktasının Max Weber olduğu söylenebilmektedir."(Şaylan, 1995: 71). Marx'ın ekonomi tabanlı toplumsal sınıflandırmasının tersine Weber bireyin sadece ekonomik açıdan değil tarihsel, sosyal ve kültürel açıdan da başka başka toplumsal katmanlara aidiyet hissettiğini belirtmiştir. "Yani bir birey, aynı zamanda birden çok kolektivitinin üyesi olabilmektedir."(Şaylan, 1995: 71). Bu varsayım hem toplumu teşkil eden farklı bireylerin azlığına çokluğuna bakmadan varlıklarını ontolojik olarak kabul etmeyi hem de her bireyin birden fazla kimlikle toplumsal bütün içinde varlığını devam ettirebilmesini gerektirir.

Şüphesiz ki bu çoğulculuğu salt olarak bireyin birden fazla kimliğe sahip olması olarak algılamamak lazım. Çoğulculuğun içine kimliklerin de çoğul olmasını, bireyin de çoğul bir kimlik yapısına sahip olmasını ve aynı zamanda çoğulluğun örgütsel alanda da temin edilip güvence altına alınmasını içermektedir. "Çoğulcu kuram, çağdaş sanayi toplumunun çeşitli değişkenlere göre oluşmuş toplumsal grup ve kuruluşlardan meydana geldiğini hareket noktası olarak almaktadır."(Şaylan, 1995: 72). Öte yandan bu varsayım devletin bir hakim blok tarafından tahakküm altına alınmasını da reddeder. "Çoğulcu demokrasi, toplumda mevcut bütün grup ve kuruluşların örgütlenerek devleti denetlemek yarışına girmeleri gerektiği varsayımına dayanmaktadır."(Şaylan, 1995: 72). Demokrasinin bir başka özelliği ve varsayımı olan düzenli seçimlerin yapılması ile çoğulcu demokrasi ilkesi bir arada

değerlendirildiğinde toplumsal teveccüh ve tercihler sonucu devinimsel olarak siyasi iktidarın başka başka blokların eline geçmesi veya geçebileceğinin bilinirliği bu kuramın demokrasi açısından önemini arzetmektedir. "Çoğulcu demokrasi kuramı, ideolojilerin işlevselliğini de yadsımaktadır."(Şaylan, 1995: 72).

Soğuk savaşın bitmesinden sonra çoğulcu demokrasi modern dünyada yeniden keşfedilmeye başlanmıştır. "Gerek entellektüel gerek uygulama düzeyinde refah devleti, kapitalizmi başka bir sistem ile değiştirmeyi değil kapitalizmin bunalımı aşarak işlerliğini sağlamaya yöneliktir."(Şaylan, 1995: 73). 1929

Bu durum daha çok 1980'li yıllarda devletin küçülmesi çabasıyla yeni gelişen orta sınıfların etkinliği ve yeni liberal akımların güç kazanmasının sonuçlarıdır. Çoğulcu demokrasi veya çoğulcu devlet anlayışı haliyle minimalist bir iktidar ve özgürlükçü bir hak kuramını gerektirir. Bu düşüncenin temel savunucularından biri Hayek'tir. "Söylem olarak yeni liberal akım sözcüleri, demokrasi ile kapitalizmin tarihsel olarak birbirlerini tamamlayarak geliştiğini vurgulamaktadırlar."(Şaylan, 1995: 93). "Batı'nın liberal demokratik kapitalizmini korumuş olan kurumlar ve tutumlar yüzyıllar içinde inşa edilmiştir."(Zakaria, 2014: 257). Devletin bu düzende üstlenmiş olduğu sınırlı fonksiyonları vardır. "Bu demokratik devlet, sadece dış güvenlik ve hukukun üstünlüğünü sağlamak amaçları için vergi toplayacaktır."(Şaylan, 1995: 93). O kadar ki Hayek devletin sürekli olarak toplumsal ve bireysel alana müdahil olmasından dolayı geçmiş demokrasilerin demokratiği konusunda tereddütte kalmaktadır.

2.1.1.1.3.5. İnsan Hakları

Modern demokrasi düşüncesinin olmazsa olmazlarından birisi de "insan hakları"dır. "[İ]nsan hakları, geniş kabul görmüş ve sıklıkla kullanılan bir kavram olmasına rağmen, kavramın içeriği üzerine tam bir görüş birliği olduğu söylenemez."(Dağı, 2000: 13). Bununla birlikte insan hakları mefkûresi esasen "doğal haklar" teorisinden gelir. Doğal haklar teorisine göre insan hakları; din, dil, ırk ve kültür ayrımı yapılmaksızın insanın "doğa halindeki" durumunda sahip olduğu haklardır ve bu hakların hiçkimse tarafından hiç bir devlet, kurum ve iktidar

tarafından sınırlanamayacağı veya sınırlanırsa insanın direnme hakkına sahip olduğu haklardır. Mülkiyet hakkı, yaşama hakkı, özgürlük hakkı gibi.

Çağdaş anayasal düşüncenin temel varsayımlarından biri de insan hakları alanının genişliğidir. "İnsan haklarının tanınması ve korunması, anayasal demokratik siyasal sistemin esasıdır."(Erdoğan, 1999: 161). Buradan insan haklarının esasında bir siyasal içerik barındırdığı ve devletin yapısı ile egemenliğin dayandığı erk noktasında bir hüviyete sahip olduğu açıkça ileri sürülebilir. "Bu tür iddiaların hedefi, devletin insan haklarına dayandırılmasını ve her türlü uygulamasında insan haklarını koruma duyarlılığı ile hareket etmesini sağlamaktadır."(Erdoğan, 1999: 161). Bu anlamda "insan hakları" evrenseldir her "insan" için vazgeçilmez ve dokunulmazdır.

İnsan hakları mefkûresi artık evrensel ölçekte yayılmıştır. "Günden güne gelişen insan haklarını ulusal ve uluslararası düzeyde koruma teknikleri bugün evrensel bir ortak güvence sistemi oluşturma yoluna girmiştir."(Erdoğan, 1999: 11). Evrensel ölçekte demokrasinin yayılması hak telakkisinin de yayılmasını beraberinde getirmektedir. "Demokratik sürecin doğası gereği, bir siyasal kültür ve süreç ile birleşmiş daha geniş bir kişisel özgürlük alanıyla birlikte varolması gereken hakların bir sonucu olarak demokrasi, başka herhangi bir rejim türünün vaadedebileceğinden daha kapsamlı bir kişisel özgürlük alanını sağlama eğilimine sahip bulunmaktadır."(Dahl, 1993: 111). "Bütün politikalar sonunda insan hakları politikası terimine dayanır. Sadece demokratik devletin değil her bir hükümetin en doğal görevi milletin ve bununla da her bir vatandaşının mutluluğunu temin etmektir."(Tomuschat, 2005: 367).

İnsan haklarına ilişkin düşünsel gelişim ile pratik uygulama kuşkusuz özel bir ortamın varlığını da gerektirir. "İnsan haklarının sağlam bir zemine ihtiyacı vardır. İnsan hakları hedefsiz ve istikrarsız bir dünyada ve ortamda gelişemezler."(Tomuschat, 2005: 367). İnsan haklarının örgütsel ve evrensel bazda bir takım ilkelere ve bağlayıcı kurallara kavuşturulması için çok sayıda ikili ve çok taraflı sözleşmeler ve beyannameler deklare edilmiştir. Tarihsel olarak bir misyon üstlenmiş 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirgesindeki haklar ile 1789 Tarihli Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi burada ilk elden anılmalıdır. Ancak

modern anlamda en önemlileri 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Türkiye'nin de 1954 yılında imzalayarak taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi Avrupa Konseyine üye ülkeler arasında ortak bir takım ilkeler çerçevesinde ortak kriterler geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu sözleşmeye taraf ülkelerdeki insan hakları ihlallerinin takibi ve ihlallerin önlenmesini temin etmek için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi teşekkül edilmiştir. Bu mahkemenin kararları üye ülkeler için bağlayıcıdır. "Bugün Avrupa'da bir yandan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin yarattığı kurumların, bir yandan da Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın içtihatları sonucunda bir 'Avrupa İnsan Hakları Anayasası' doğmuş gibidir."(Erdoğan, 1999: 197).

Birleşmiş Millet İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin temel ruhu insan haklarının devlet karşısında bile güvence altına alınması felsefesinden hareket ediyordu. Bildirinin yayınlandığı 1948 yılından bu yana BM bünyesinde sayısız kurum ve forum oluşturuldu. Esasen Birleşmiş Güvenlik Konseyinin, kendi halkına karşı bile olsa devletlerin insan haklarına aykırı kitlesel ihlallerine karşı harekete geçme görevi vardır. "Öte yandan, günümüz dünyasında insan hakları ihlalleri artık tümüyle bir iç hukuk sorunu olmaktan çıkmış ve 'dış müdahaleyi meşrulaştıran bir neden haline almıştır."(Erdoğan, 1999: 196). "1991'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ilgili devletin talebi veya rızası olmadan da olsa insani müdahaleden yana olduğunu ilan etti."(Matthews, 2014: 253). Irak'a müdahaleyi getiren bu düşüncenin bu ilk uygulaması belki kötü bir örnekti ama bu teorinin uluslararası ölçekte BM'nin bünyesinde meşru bir temele oturtulması evrensel kriterlerin ilerde küre ölçeğinde belli normlara kavuşturulması noktasında önemli bir deneyim olmuştur.

Olası keyfi müdahale ortamının önlenmesi için de yetersiz bile olsa kimi kısıtlamalar getirilmiştir. "İnsan Haklarının temel prensiplerine karşı ağır tecavüzlerin işlendiği bir duruma son vermek için şiddet tedbirlerinin alınmasına, bütün olayların sonunda sadece Güvenlik Konseyi yetkilidir."(Tomuschat, 2005: 376) Konsey Soğuk Savaş yıllarında esasen bu yetkisini karşılıklı inatlaşma ve iki kutuptan birinin himayesindeki ülkelere yapılabilecek müdahaleler karşısında tutuk kaldı ve hareket edemedi. Ama SSCB'nin dağılıp Soğuk Savaşın sona ermesinden

sonra Bosna savaşında Irak'ın Kuveyt'e saldırmasında, Somali'de insan hakları ihlallerinde Libya'daki iç savaşta Afganistan'daki Taliban yönetimine karşı, Suriye ve Irak'taki İşid eylemlerine mekan teşkil eden ülkelerin rızası aranmaksızın Güvenlik Konseyi kararları ile askeri müdahalelerde bulunuldu.

Kuralsız dış müdahalelerin uluslararası düzen üzerinde olumsuz etki yaratacağı, küresel güçlerin bunları kendi çıkarları için kullanma potansiyeli taşıdığı, kültürel ve haklara yönelik göreceliliğin yanlış uygulamalara yol açacağı gibi eleştiriler de yapılabilir. "Bu, yerel düzeyde insan hakları ihlallerini engellediği ve sınırladığı ölçüde ve insan hakları ve demokratikleşme hareketlerini teşvik ettiği sürece ahlaken sorgulanacak bir durum yaratmaz."(Dağı, 2000: 18). Çünkü bir devletin sınırları dahilinde işlenmiş bir hak ihlalinin, içerde bunun önlenmesine yönelik bir yol kalmadığı durumda insanların ne yapacağı sorusunun mutlaka cevabının bulunması gerekmektedir. Bu alanda alınacak kararların kaynağı Birleşmiş Milletler Anayasasının 39. maddesindeki "barışın tehdidi" düzenlemesidir. "Uluslararası barış güvencesi esas görevine paralel BM bugün insan hakları, azınlıkların korunması ve demokrasi alanında asgari standardın sağlanmasının en üst bekçisi ve garantörü olarak görülüyor."(Kühne, 2005: 381). Buradaki müdahale mutlak anlamda askeri veya cebri bir baskı olarak algılanmamalıdır. Bunun içeriğinde ekonomik yaptırımlar, diplomatik sınırlamalar ile muhtelif baskı araçları olarak da algılanmalıdır. "Bir başka ülkedeki insan hakları uygulamalarının iyileştirilmesinde ticari yaptırımlar etkilidir; eğer çok taraflı olarak uygulanırsa daha da zorlayıcı olabilir."(Dağı, 2000: 46).

2.1.1.1.3.6. Hukuk Devleti

Demokratik düşüncenin olmazsa olmazı hukuk devletidir. Bunun anlamı iktidarın ya da devletin tüm kural kaidelerinin belli olması, devlet kurumlarının tamamının önceden belirlenmiş yazılı hukuk kuralları çerçevesinde hüküm sürmesi ve böylece yurttaşların bu hukuk kuralları ölçüsünde "özgür" ve "eşit" biçimde hayatlarını idame ettirmesidir. "Hayek'e göre özgür bir ülkeyi keyfi yönetim altındaki bir ülkeden en bariz bir şekilde ayıran husus, ilkinde hukuk devleti ilkesine riayet

edilmesidir."(Erdoğan, 1999: 86). Hukuk devleti idealinin temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- 1- Yasaların soyut, genel kurallar biçiminde belirlenmiş olması.
- 2- Yasaların demokratik ve doğal evrensel insan haklarına, temel hürriyetlere uygun biçimde tasarlanmış olması.
- 3- Hukuk kurallarının herkes tarafından bilinmesi veya bilinebilecek şeffaflıkta açık ve belli olması.
- 4- Hukuk kurallarının herkese eşit ölçüde uygulanıyor olması.
- 5- Yasaların uygulanması hususunda icracı tüm kurumların eylem ve işlemlerinin bağımsız ve tarafsız yargı organlarının yargısal denetimine tabi olması.

2.1.1.2. Demokrasi ve Ulus-Devlet

Demokrasinin doğuşu Eski Yunan kentlerinden biri olan Atina'da gerçekleşmiş sonra diğer şehirlere yayılmıştır. Roma'da da kent ekseninde bir uygulama alanı bulmuştur. 18. yüzyıla kadar demokrasinin uygun uygulama alanının birimsel olarak "kent" ölçeğinin ideal olduğu varsayıyordu. "Genel olarak kabul edildiğine göre, demokratik veya cumhuriyetçi yönetim sadece küçük devletler için uygundur."(Dahl, 1993: 272).

1648 Westfalya Barış anlaşması ile Avrupadaki din savaşları sona erince monarşik ve oligarşik elitlerin otoriteleri de gözden düşmeye başladı. Bu durum giderek ulusların bilinçlenmesine ve kendi egemenliklerini talep etme sürecine soktu. Bu süreç Fransız İhtilali ile doruk noktasına ulaştı. Böylece hem ulus-devlet sistemi genel geçer temel belirleyici güç olarak ortaya çıktı hem de ulus devleti teşkil eden milletlerin ulusal egemenliklerini şekillendirdi. "Ulusal devletlerin doğuşunun bir sonucu olarak onyedinci yüzyıldan itibaren demokrasi fikrinin, mekanı kent devletinden ulusal devlete aktarılmamış olsaydı, uygulamada herhangi bir geleceği olmazdı."(Dahl, 1993: 272). Kuramsal olarak J.S. Mill, demokratik düşüncenin mekânsal anlamda uygulama alanının kent devletinden ulusal devlete teşmilinde önemli bir kilometre taşı rolünü üstlenmiştir. Bu çağ açıcı değişim, demokrasinin mekânsal olarak bir sıçrama yapması demektir. J.S. Mill demokrasiyi kent ölçeğinde uygulamanın onu sınırlandırmak olacağını düşündüğünden o güne kadar tasavvur

edilenin ötesine geçerek "temsil" kavramını ulusal devlet ölçeği ile harmanlayarak günümüz demokrasininin şekillenmesine önemli bir katkı sağlamıştır. "Kent" ölçeğinden "Ulus" ölçeğine dönüşüm, uygulama pratiği açısından bir temsilen kurgulanmasını zorunlu kılıyordu. Bu yeni felsefe feodal her türlü kalıntının da bölünmez iktidar varsayımıyla safdışı edilmesi demektir. Bu gelişme karşılıklı olarak ulus devletin de kendisini tahkim etmesine katkıda bulunmuştur. "Demokrasininin Batı toplumlarında gelişmesi ve oradan batı-dışı toplumlara yayılmasının ulus-devletin bütünlüğünü korumada perçin işlevini yerine getirdiğine kuşku yok."(Kazgan, 1997: 231).

Bu varsayım çok sayıda değişime de yol açmıştır. "En belirgin değişim, elbette, eski çağ demokrasininin yurttaş meclisinin yerini büyük ölçüde temsilcilerin almasıdır."(Dahl, 1993: 273). Ölçek olarak büyümüş, kozmopolitikleşmiş bir devlet yapısını demokratik düşüncedeki bu dönüşüm sağlanmadan yine demokrasiye uygun nasıl yönetilebileceği büyük bir çıkmaz olurdu. "Ulusal devletlerin yönetimlerini demokratikleştirmeye yardımcı olan bir araç olarak temsil, hem tarihsel bir olgu hem de eşitlik mantığının geniş ölçekli bir siyasal sisteme uygulanması olarak anlaşılabilir."(Dahl, 1993: 273). "Eski kent-devletinin demokrasi görüşünün son derece dikkat çekici bir parçasını oluşturan, kent, dil, ırk, tarih, mitos, tanrılar ve din alanlarında ortak bağlılıklar tarafından birleştirilmiş görece türdeş yurttaş nüfusu, artık bütün pratik amaçlar açısından imkansızlaşmıştır."(Dahl, 1993: 276-277).

Bahsedilen bu genişleme sonucu artık türdeş bir toplum yapısının demokrasi varsayımı için geriye dönülmez biçimde geride bırakıldığı söylenebilir. Demokrasininin kentsel ölçekten ulusal ve ülkesel ölçekte uygulama alanı bulması beraberinde esasa yani içeriğe ilişkin genişlemelere de olanak vermiştir. Mesela adil yargılanma hakkı sadece yurttaşlara ait bir hak olmaktan çıkıp yabancılara da tanınmıştır. Kadınlara da siyasal hayata katılma hakkı verilmiştir. Siyasal hakların kapsam ve şekilleri de genişlemiştir. "Çünkü toplumun ölçeği büyüdükçe, her kişi, zorunlu olarak bütün nüfusun daha küçük bir bölümünü tanımakta ve kendisi de daha küçük bir nüfus bölümü tarafından tanınmaktadır. Buna karşılık, her yurttaş giderek artan sayıdaki yurttaş önünde bir yabancı haline gelmektedir."(Dahl, 1993: 280).

Bunun sonucunda toplumsal ilişkiler anonimleşmekte her birey salt kendisi olarak var olmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, 1918 yılında ADB başkanı Woodrow Wilson her ulusun kendi egemenliğinde devlet kurma hakkının olduğunu meşhur deklarasyonla ilan etti. Ulus devletin küresel çapta yaygınlaşmasının en önemli kilometre taşlarından birisi bu bildiri olmuştur. Klasik ulus devletler sistemi, tüm dünyanın ulusal ve egemen devletlerden teşekkül edeceği varsayımından hareket eder. Bu sistemde devlet "egemenlik hakkı" ile korunur.

Demokrasinin esas uygulama alanının sınırları belli bir ulus devlet sahası olarak kabul edilmesi, globalleşme ile çözülen ulus-devlet yapısının aynı zamanda demokrasinin de çözülmesini beraberinde getirdiğini kabul etmek anlamına gelir. Demokrasinin temel uygulama alanı biriminin ulus devlet olarak kabul edilmesi günümüz demokrasi sorunsalının içinden çıkılmaz bir hal almasını doğurur. Bunun iki ana sebebi vardır. Birincisi, global dünya ülkelerarası birlikler, bölgesel paktlar ulusüstü örgütlenmeler vasıtasıyla ulus devlet mentalitesini yukardan aşağıya isteksiz de olsa bir dönüşüme zorlamaktadır. "Ayrıca, özellikle gelişmiş, ileri dünyada ulusal devleti aşan sosyo-ekonomik ve politik bütünleşmelerin giderek ivme kazandığı apaçık bir gerçektir."(Şaylan, 1995: 202). Mesela AB, NAFTA gibi bölgesel kurumlar bu kapsamda ele alınabilir.

İkinci olarak Çağın ruhuna ve imkanlarına uygun olarak mikro fırkalaşmalar ve bilinç düzeyinin tabana yayılması sonucu ademi merkezîyetçi siyasi ve kültürel yapıları popülerleştirmiş bu ruhu kavrayamayan ülkelerin kaotik ortama sürüklenmesini beraberinde getirmiştir. Çoklu kimlik ihdasları veya varolan kimlik farkındalığının artması dipten gelen bir baskı ile klasik ulus devlet formunun sınırlarını zorlayarak yine aynı noktaya yani dönüşüme zorlamaktadır. Çünkü "[...] günümüz dünyasında bireyler çok farklı kimlikleri ve aidiyetleri aynı anda yaşamak ve benimsemek durumundadırlar."(Özkul, 2013: 138). Bir birey kendini hem Türk vatandaşı, hem AB vatandaşı, hem Müslüman hem Hümanist sayabilmektedir. Çünkü bilinç düzeyi yükselmesi bireyin aidiyet hissettiği kimlik sayılarını artırmaktadır. "Küreselleşme süreciyle aynı anda gelişen yerelleşme ve bunun neden olduğu kimlik kaymaları, sosyal bilimciler için önemli araştırma konusu olmuş ve

birçoğu bireylerin çoklu kimlikleri olduğunu ve buna koşut olarak sadakat aidiyet ve/veya bağlılık duygusunun birçok düzeyde aynı anda yaşayabileceği görüşünü benimsemişlerdir."(Özkuş, 2013: 139).

Özetle bu çağın ruhuna uygun olarak bir birey birden fazla kimliğe sahip olabilir ve bu kimlikler mutlak manada çatışmak veya çelişmek zorunda da değildir. "Bu niteliğiyle küreselleşme, 'otoriter devletler' karşısında bireyi 'özgürleştirici' bir işlev taşıyor."(Dağı, 2000: 7). "Demokratik düzen, kader birliğine sahip bir cemaat olarak- millet inancında kökleşmiş bir zihniyete muhtaç değildir. İctimai bütünleşmeden yaşanan eksiklikleri, vatandaşlarının siyasi katılımı marifetiyle kapatabilmek demokratik anayasa devletinin bir meziyetidir."(Habermas, 2002: 97). Toplumsal temele oturup içselleştirilmiş bir demokrasi kültürünün topluma hakim olması halinde bu beklenti hiç de imkansız değil tam tersine uygulanması mümkün rasyonel bir kuramdır. "Demokratik süreç, içtimai adaletin gereklerine riayet ettiği sürece tesanütsüzleşme tehlikesini bertaraf edebilir."(Habermas, 2002: 98).

Bütün bunlar ulus devleti ister istemez kendini yeniden tanımlamak zorunda bırakmaktadır. "Sözü edilen bu yeni çözümlemenin temel kavramı minimal devlet olarak tanımlanabilmektedir."(Şaylan, 1995: 202). Temel hareket noktası devletin minimal olarak yapılanması olarak kabul edildiğinde ise devletin temel fonksiyonu de düzene ilişkin formları yani yasaları tesis edip bireyin hareket alanını genişletmek olmuş olmaktadır. "Hatta ulus devlet artık ulus devlet olmaktan çıkmakta, yalnızca 'devlet' olmakta, yani siyasal bir birim olmaktan çok idari bir birim haline gelmektedir."(Drucker, 1993: 220). "Böylece tam ve kesin bir pazar özgürlüğü çerçevesinde yeni liberalizm tarafından en temel, etik değer kabul edilen bireysel özgürlük gerçekleşmiş olacaktır."(Şaylan, 1995: 202). Ulusal egemenlik ve ulus devletin içine girdiği bu siyasal çıkmaz ve zorunlu işlev değişimi, ancak daha çok demokrasi, daha çok çoğulculuk, yerel ve alt kimliklere verilen her türlü imkanın artırılması, kayıtsız ve şartsız evrensel insan haklarına riayet ile aşılabilir. Küresel çaplı bir gözlem ile dünyanın bir çok bölgesindeki çatışmaların kargaşasının bu yeni düzenin gidişatının iyi okunmamasından kaynaklandığını tespit eder. Bu esnekliği gösteremeyen ülkelerin sonucu nereye varacağı belli olmayan krizlerin içine gireceği sayısız örnekle sabittir.

2.1.1.3. Uluslararasılaşan Demokrasi

2.1.1.3.1. Demokrasinin Uluslararasılaşma Süreci

Tarihsel süreçte demokrasi için pratik ve kuramsal olarak üç temel kırılma noktasından söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki antik Yunan şehir devletlerindeki yöresel ve şehir kapsamlı demokrasi denemeleridir. İkinci kırılma noktası önce İngiltere'deki Magna Charta bildirisi ile başlayıp sanayileşme döneminde Fransız Devrimi ile devam edip şekillenen ve ulus devlet kapsamlı temsil esaslı demokratik uygulamalardır. Son aşamada ise demokrasinin ulusötesi sınırlara ulaşması, devletin sınırlarını aşması merhalesidir. Bu gün "[...] şehir devletlerinden ulusal demokrasiye geçişe benzer şekilde ulus ötesi bütünleşmelerle birlikte demokraside de değişme eğilimleri öne çıkmaktadır."(Yılmaz, 2004: 224). Şehir devletlerindeki demokrasi, ulusal bazda geniş çaplı temsili demokrasinin yaygınlaşması ile zayıflamış ve bir dönüşüm yaşamıştır. "Demokratik sürecin imkanları ve sınırları, büyük ölçüde, varolan ve oluşum halindeki toplumsal yapılara ve bilinçliliğe bağlıdır. Bununla birlikte, demokratik görüş vaadettiklerinde o kadar cüretlidir ki, bizi sürekli olarak ileriye bakmaya ve yapılarla bilinçliliğin sınırlarını kırmaya davet etmektedir."(Dahl, 1993: 396).

Bugün bununla paralel olarak uluslararası alanda demokrasinin daha geniş kapsamlı uygulamalara evrilmesi modern ulusal demokrasinin eksen kaymasına yol açmaktadır. "Siyasi topluluklar acaba milli-devlet sınırları dışında kollektif bir kimlik tesis edebilmek suretiyle millet-sonrası bir demokrasinin meşruiyeti için gerekli olan şartları yerine getirebilirlermi?"(Habermas, 2002: 116). Bu sorun küreselleşmenin gelişmesi ve uluslararası örgütlenmelerin artışı ile demokratik düşünce çerçevesinde kafaları kurcalayan bir problematiktir. "Nitekim Avrupa Birliğine giden yolda ulusal devletler böyle bir çıkmaz ile karşı karşıya kalmış ve bazı alanlarda ulusal egemenliğin kaybolması gündeme gelmiştir."(Yılmaz, 2004: 225).

Esas tartışılması gereken demokrasinin bu son dönüşümünün nasıl olacağıdır. Bu aşamaya demokrasinin uluslararasılaşması demek mümkündür. "Bu demokrasi biçimini, yani modern toplumların kendi üzerlerinde demokratik bir nüfuz ve tesir uygulamasını, milli sınırların dışında da geliştirebilmek mümkün müdür?"(Habermas, 2002: 25). Habermas ulusal devlet formunun ve hatta etnik milli

toplum düşüncesinin bu konuda esnetilmek zorunda olduğunu savunmaktadır. Bunun için de "millet" kavramının içeriğine vurgu yapmaktadır. "Millet kavramı, kavim-milleti ile vatandaşlar-milleti arasında gidip gelmektedir. Bir tarafta kavim-milletin varlığının tabii olduğu tasavvur edilirken (imaginer) diğer tarafta ise vatandaşların hukuka dayanılarak bir millet olarak teşekkülü yer almaktadır."(Habermas, 2002: 131).

Demokrasi-toplum ilişkisinin tarihsel süreç içindeki gelişimi ciddi anlamda analiz edilirse bu savın olanaksız olmadığı ileri sürülebilir. "Eğer bugünkü kolektif kimlik, mahalli şuurdan, hanedanlık şuuruna oradan da milli ve demokratik şuura gelişen bir soyutlama süreci sonucunda meydana gelmişse, böyle bir bilinçlenme süreci niçin bundan sonra da devam etmesin?"(Habermas, 2002: 132). Bu değişim ve dönüşümün gidişatı ve ivmesinin; ortak siyaset kurumlarının gelişmesine, ortak kamusal alanların tesisine, evrensel sivil toplum akımlarının seyrine, ortak paydada buluşan partilerin plan ve programlarının uyumlulaştırmasına, toplumların bilinç düzeylerinin birbirine yaklaşmasına, sınıraşırı kültürel ve sosyal kaynaşmaların seviyesine bağlı, ekonomik kalkınmışlığın dünya ölçeğinde yaygınlaşmasına, kitle iletişim araçlarının bu konudaki enformasyonun yayılmasına yapacakları katkıların etkisine bağlı olacağı da tabiidir.

Drucker, transnasyonal kurumların tasarım ve yapılanmasının önümüzdeki onyılların en kilit konuları arasında olduğunu öngörmektedir.(Drucker, 1993: 210). Evrensel düşünmek artık batıya özgü veya sadece orada yaşanılması gereken bir olgu olmaktan çıkmıştır. Demokratik kuramsal ilkeler batıda neşvü nema bulmuş olabilir ama artık oraya özgü değildir. "Artık dünya tarihi ve dünya uygarlığı vardır, ama bunların her ikisi de 'Batılılaşmış' durumdadır."(Drucker, 1993: 11).

Demokrasinin bu yeni evresine "üçüncü demokrasi dalgası" diyenler de var (Robert Dahl gibi, S. Huntington gibi) buna "küresel demokrasi" diyenler de var (Francis Fukuyama ve Fareed Zakaria gibi). Dahası kuramsal olarak demokrasi kavramı nerdeyse artık tek başına hiç kullanılmamaktadır. "Çoğulcu demokrasi", "insan haklarına dayalı demokrasi", "katılımcı demokrasi", "anayasal demokrasi" gibi sıfatlar önüne eklenerek tanımlanmaktadır. Robert Dahl bu yeni evreye kendi tanımıyla demokrasinin bir başka evresi olarak "poliarşi" demektedir. Dahl

poliarşinin tanımını şöyle yapmaktadır: "[...] ulusal devletlerin siyasal kurumlarını demokratikleştirme ve liberalleştirme çabalarının tarihsel ürünü olarak: sadece her tür demokratik olmayan rejimden değil fakat, eskinin küçük ölçekli demokrasilerinden de önemli bakımlardan ayrılan, belirgin bir siyasal düzen tipi."(Dahl, 1993: 278). Dahl'ın yaptığı kavramsallaştırma esasen çoğulcu makro demokratik yapıyı anlatmaktadır. Çünkü küresel gidişat bu dönüşümü kaçınılmaz kılıyor. "Hayati önem taşıyan kararların ölçeği, ulus devletin ötesine geçip, ulus-ötesi etkileme ve iktidar sistemlerine yöneldi."(Dahl, 1993: 397). Demokrasinin bu yeni evresi o kadar halklar nezdinde kabul görmektedir ki en muhteris tiranlar bile meşruluk kaynaklarını "cumhuriyet" veya "demokratik cumhuriyet" kisvelerinin altına saklamak zorunda hissetmektedirler. "Hemen hemen bütün devletler, bu arada geliştirilmiş olan birleşmiş milletler insan hakları kartasını lafzen kabul etmiş durumdadır. Lakin bu hakların geçerliliği, muhtevası ve silsile-mürettibi hususunda tartışmalar yaşanmaktadır."(Habermas, 2002: 155).

Devlet her yönüyle ve her tarafa taviz vermek, kendini yeni şartlara adapte etmek durumuna gelmiştir. "Güç, ulus devletlerden yukarı aşağı, sağa sola, her yöne dağılıyor. Böylesine bir atmosferde ulusal gücün geleneksel uygulamaları, hem iktisadi hem askeri anlamda daha az etkili oluyor."(Zakaria, 2013: 20). Demokrasinin ölçek olarak evrensel baz alması siyasal düşüncenin ulus ölçekten ulusötesi ölçeğe geçişi konusunda da tartışmalar yaratmıştır. Demokratik uygulama uluslararası sisteme nasıl uyarlanmalıdır. Bu konuda da üzerinde uzlaşmış bir kuram yoktur. Kent devletinden cumhuriyete oradan ulus devlete ve son aşamada ulus-devletten ulusötesi örgütsel yapıya dönüşüm konusunda tüm önceki deneyimlerin faydası veya tecrübesi etkili olacaktır.

Uluslararasılaşan insan hakları mefkûresi AGİT, Nato ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kanalıyla evrensel bir insan hakları mevzuatı ve bunun yaptırımlarını şekillendirme konusunda kurumsallaşmaktadır. Bu gidişatin orta ve uzun vadede tüm ulusların üzerinde anlaştıkları bir evrensel anayasa olgusunun teşekkülüne imkan sağlaması gelinen noktada çok da uzak bir ihtimal değildir. "Dünyanın içine girdiği ekonomik, kültürel ve siyasal süreç içinde, piyasaların, ahlakın, hukukun ve kültürün küreselleşmesinden bahsedilmekte ve açıkça küresel anayasa'nın açık bir biçimde

savunulduğu görülmektedir."(Özkul, 2013: 150-151). İnsan hakları alanındaki uluslararası mahkemelerin kararlarını kabul eden, kendi anayasal düzenlemelerinin üzerinde gören ülkelerin sayısı hiç de az değildir. Bu durum "vatandaşlık" olgusunun uluslararası hukukta "özne olarak" tanınması demektir.(Keyman, 2000: 11). "Dünya çapında bir başarı elde etmekten uzaksa da, son elli yıl içinde demokrasi, modern anlamıyla, bir siyasal fikir, amaç, ve ideoloji olarak hemen hemen evrensel bir güç kazanmıştır."(Dahl, 1993: 271). Dünyanın genel gidişatı bu konuda hızlı değişimlerin de çok uzak olmadığını göstermektedir. "Şimdi ise, ulusal devletin de ötesinde, daha da geniş ve daha kapsayıcı, ulusüstü siyasal kuruluşlar yer almaktadır."(Dahl, 1993: 271).

Yeni dünya düzeni olarak ABD'nin lanse ettiği soğuk savaş sonrası dönem aynı zamanda dünyadaki bir çok ülkenin demokratik bir düzene ermesi/erdirilmesini de içine almaktadır. Bu olgu salt Amerikan'ın siyasal beklentisi değildir. Dünyanın bir çok toplumunda artık bilgilendirilen sosyal aktörler uluslararası siyaset ve demokratik gelişmelerle yakından ilgileniyorlar. "Bununla birlikte, demokrasi fikri, demokratik olmayan ülkelerdeki insanlar için güçlü bir biçimde çekici olmayı sürdürecektir ve ülkelerde modern dinamik ve çoğulcu toplumlar gelişirse, otoriter yönetimler için de daha çok demokratikleşme yönündeki baskılara direnmek giderek daha zorlaşacaktır."(Dahl, 1993: 335). Bu varsayım demokrasi arayışında bulunan tüm toplumsal birimler tarafından kavranmış durumdadır. Bundan dolayı "Toplumlar, güvenliklerinin siyasal sistemlerinin geleneksel olarak sürdürdüğü savunma tedbirleriyle sağlanamayacağı ve onun daha çok uluslararası alandaki yönetim sistemlerinin demokratik organizasyonuna bağımlı olduğunu biliyorlar."(Czempiel, 2005: 429). Çünkü bu ulusal demokratik olgunluğun gerçekte şiddet ve düzensizliğin en büyük panzehiri olduğunu artık her medeni toplum farkına varmış durumdadır. "Dış siyasi güvenliğin sağlanması için toplumsal istekler siyasi sistemleri aktif demokratikleşme politikasıyla görevlendirmiş oluyor."(Czempiel, 2005: 429).

Gerekli tüm şartlar sağlandıktan sonra meşru bir dış müdahalenin gerekçesi de yine demokratik olmak zorundadır. "Bir başka ülkedeki demokrasi uğruna iç işlerine müdahale, dış politika demokrasi anlayışının geleneğinden

kaynaklanıyor."(Czempiel, 2005: 430). Ancak demokratik kaygılarla bir başka ülkenin içişlerine müdahale mantığı son derece hassasiyet gerektirmektedir. Eğer bu türden bir müdahale müdahil olunan ülkede askeri bir rejimin kurulmasına, anti demokratik kurumların tesisine yol açıyor, sözkonusu toplum için daha da çekilmez koşulların oluşmasına neden oluyorsa esasen demokrasinin kendi felsefesine darbe indirilmiş, felakete yol açılmış olur. "Eğer bir halk katliamı olur ve o da Ruanda durumunda olduğu gibi, hükümet tarafından gerçekleşirse, hemen uluslararası askeri bir eylem haklı ve yerinde olur. Bu aşırı durumun dışında dış müdahale haksız ve yerinde değildir."(Czempiel, 2005: 430).

Şüphesiz ki demokrasinin tarihsel tecrübesinin getirdiği batılı anlamdaki şematik uygulanma biçimi her toplumda uygulanmak zorunluluğu yoktur. Her toplumda demokrasinin kendine özgü farklı katılım şekilleri vardır. Burada esas olan insan hak ve özgürlüklerinin esas alındığı, demokratik katılım kanallarının tüm toplumsal kesimlere açık olma şartlarının teminidir.

İnsan haklarına riayet kimi uluslar arası kurumlara katılımı da temel şart kabul edilmektedir. "İnsan haklarının uygulanması çağrısı, onlara yaklaşım ve onların anayasal politik haklar çerçevesinde ve kanunlara uygun olarak gelişmesinin mücadelesi geleneksel iç politik önemi aşarak asrımızın ikinci yarısında uluslararası boyutlar kazandı."(Lübbe, 2005: 183). En azından şekilsel olarak bu hakların tanınması Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi kurumlara girişte temel şarttır.

Burada özel olarak zikredilmesi gereken şey, günümüz kalkınmış ülkeleri ile toplumlarının demokratikleşmesini tamamlamış ülkeler/toplumlar olmasıdır. En kestirme yolla acaba demokrasi bir toplumun kalkınma ve refahını mı sağlamaktadır. Yoksa refah ve kalkınmasını tamamlamış ülkeler mi demokratikleşmektedir. "Son 200 yılda meydana gelen ekonomik gelişmelerin piyasa ekonomisinin sonucu olduğu gibi bugün de bir ülkede ekonomik liberalizm derecesi ne kadar yüksekse refah, büyüme ve yaşam standardı o kadar yüksektir."(Yılmaz, 2004: 93). Bunun çok basit ve anlaşılır bir sebebi vardır. Ekonomik serbest girişim, istikrar ve hesap verilebilir bir güvenli ortam ile hak hukuk arama yollarının açık olduğu bir saha ister. Bunlar da ancak demokratik bir ortamda geçerlidir.

2.1.1.3.2. Uluslararasılaşan Demokrasinin Sorunları

İki kutuplu dünya sisteminin çökmesi çoğu çevrede tek taraflı olarak demokrasinin zaferi olarak ilan edildi. Bu zafer sarhoşluğunun yaklaşım tarzının temelinde aslında kapitalist kutbun zafer sevinci yatmakta idi. Ama beri taraftan demokratik kültür fenomeninin de önünde açılmış bulunan özgür ortamdan neşvü nema bularak yayıldığı yadsınamaz. "İlk kez Afrika'nın güneyinden başlayıp, Latin Amerika'dan sonra bazı Doğu Asya ülkelerinin izlediği demokratikleşme deneyimine, dağılan sosyalist bloktan ayrılan ülkeler de katılınca, dünya çapında demokrasi zaferine son noktayı koydu."(Özkul, 2013: 152). Bu gelişmeler yer yer içinde bazı paradoksal sorunlar da getirmiş olsa da totalde durumun en azından eskisine nazaran daha ileri bir evrede olduğu muhakkaktır. Demokratik dönüşümünü tamamlayamamış ülkelerde sivil toplum olgusu ve iktidarın yetki alanlarını sınırlandıran yapılar çoğaldıkça demokratik kurumsallaşmanın da tamamlanması beklenir. Bu ülkelerde tüm değişimlere rağmen demokrasinin uygulanması konusunda ayak direyen, onca gelişmeye rağmen değişim ve dönüşüme direnen yerel bazı elitlerin olduğu artık herkesin malumudur. Bu direncin ne kadar süreceği ise bu ülkelerdeki aydınlanmaya, ekonomik ve sosyal refahın artmasına bağlı olacaktır.

Demokrasinin ulusötesi çapta dönüşüm ihtiyacı sadece gelişmekte olan ülkelere has değildir. Aynı sorun gelişmiş ülkelerde de kafa karışıklığına yol açmaktadır. "Bu çerçevede gelişmiş ülkelerde de 'demokrasinin demokratikleştirilmesi' ile daha katılımcı hale getirilmesi yönünde çabalar ortaya çıkmaktadır."(Yılmaz, 2004: 225). Çünkü iletişim ve bilgi teknolojilerindeki tüm gelişmişliğe rağmen modern bireyin demokrasiye ve siyasete ilgisi azalmakta, en önemli görev olan seçimlere katılım azalmaktadır. ABD başkanlık seçimlerindeki oy verme oranları 1960 tan beri neredeyse %20 düşmüştür. (Zakaria, 2014: 163). Diğer gelişmiş ülkelerde de durum bundan farklı değildir. "Tüm gelişmiş demokrasilerde insanların politikacılara ve siyasal sistemlere saygısı, tüm dönemlerin en düşük düzeyinde."(Zakaria, 2014: 243).

Karmaşık siyasal ve sosyal ortamların varlığı birey ve toplumsal demokrasi katılımını da etkilemektedir. "Diğer yandan artan karmaşıklık da insanların kamusal sorunları anlama kapasitesini azaltmaktadır."(Yılmaz, 2004: 226). Dahası

demokrasinin sosyal bünyesindeki bu dönüşüm bizatihi siyasetin içindeki siyasetçilerin dahi bürokrasinin mahkumu durumuna düşürmektedir. Bu bürokratik yapılar ile uluslararası kurumlardaki bürokrasinin elele vermesi ulusal iradenin bulanıklaşmasına neden olmaktadır. "Bu yeni kozmokrat elit tipi küresel dünyayı yönetmeye dönük bir tavır takınmakta, küresel nitelikli kurumlar ve çıkarlar adına demokratik karar alma süreçlerini ve ülke çıkarlarını gözardı etmektedir."(Yılmaz, 2004: 227). Habermas bu durumu "demokrasi kaybı/açığı" olarak nitelendirmektedir.(Habermas, 2002: 29). Bu durum klasik olarak çok önem atfedilen ve halen bir çok çevrede önemi ısrarla vurgulanan "milli irade" olgusunun da değer aşımına yol açmaktadır. "Bu demokrasi kaybı/açığı, karar alma işlevinin milli karar alma mercilerinin elinden alınarak, hükümet temsilcilerinden teşkil olunan devletler arası komisyonlara havale edilmesinden kaynaklanmaktadır."(Habermas, 2002: 29).

Artan ulus-üstü yapılanmalar, bu şartlara uygun demokratik yaklaşımın ne olacağı sorununu da gündeme getirmektedir. "Dolayısıyla liberal demokrasinin yeniden tanımlanması ve vatandaş hakları ötesinde kültür ve kimlik haklarını da içeren bir tarzda ele alınması arayışları başladı."(Yılmaz, 2004: 235). Çünkü geleneksel liberal demokrasi kuramı bireyi soyut, seküler bir nesne olarak salt bir "vatandaş" gözü ile görmekte idi. Oysa gelinen noktada insanın etik, tinsel ve kültürel değer boyutunun kişiliğinin mütemmim bir cüzü olduğu, demokrat olmanın bunlardan arınma şartını beraberinde getirmediği kabul görmüş bir kuramdır. Yani daha çok demokrasi her zaman daha çok özgürlük olmadığı veya daha çok mutluluk olmadığı artık açık açık sorulmaya başlanmıştır. Bunun sonucu olarak devletin insanları salt "birey" olarak kabul etme devri kapanmıştır. Çünkü o bireyin beraberinde sosyal ve değersel bir boyutu da vardır ve devletin görevi onu bu boyutu ile kabul etmektir.

2.1.2. YENİ DÜNYA DÜZENİ VE DEMOKRASİ İLİŞKİLERİ

2.1.2.1. Soğuk Savaş Sonrası Demokrasi Tartışmaları

Dünya genelinde bir demokratikleşme eğilimi zaten bir vakıadır. "Sovyetlerin çökmesi ve soğuk savaşın bitmesi ile demokratik devletler artmaya başlıyor."(Yılmaz, 2004: 81). Bu akışın tarihsel olarak birden çok sebebi vardır. Ama

esas sebep yeni dünya düzeninin ekonomik ilişkilerinin gereklilikleri ve onun pragmatizmidir. Çünkü yeni ekonomik iklim serbest piyasa ve esnek uyumlu iktidarlar gerektirmektedir. Yeni düzende demokratik kültürü tüm bireyler ve toplumlar nazarında arttırmaktadır. "Zira bu toplumların demokratik kültürü benimsemesi için uluslararası baskı ve yardım yapılması demokratik yönetimlerin sayısını arttırmaktadır."(Yılmaz, 2004: 101). Demokratik yönetimlerin sayısının ve zaten demokratik olanların demokratik derinlikte yol almasının salt sebebi bu değildir. Dünya siyasal ve ekonomi haritası gözönüne alındığında ekonomik açıdan müreffeh, sosyal açıdan kalkınmış ve siyasal açıdan istikrarlı bir düzene sahip ülkelerin neredeyse tamamı demokratik gelişimini tamamlamış ülkeler olduğu görülecektir ve bunun rastlantısal olmadığı sabittir. Demokrasi taleplerinin artmasının bundan ayrı düşünülmesi olanaksızdır.

İki kutuplu dünyanın yıkılıp yerine meçhul bir evrenin başladığı doksanlı yıllarda komünist blokta yer alan ülkeler arasında demokrasiye yönelme ve onun sosyal ekonomik nimetlerinden faydalanma konusunda hayalci bazı yarışlar yaşandı. Ama manzara sosyo-kültürel ve ekonomik olarak bu ülkelerin hazır olduğu bir durum değildi. Demokratik idealler esasen bu ideali özümsememiş devletsel kurumlar tarafından tesis edilmeye başlandı. "Yani toplumun bağımsız, kendiliğinden oluşacak organizasyonlara olan ümitleri, oligarşiye eğilimi olan demokrasinin kurumları tarafından benimsendiler ve böylece tekrar körleştirildiler." (Kühnhardt, 2005: 180).

Oysa Batılı anlamda demokratik sistemin bir temeli, tarihsel süreçte tırmandığı bir merdiveni vardı. Çok geçmeden bu yeni demokratik yolun yolcularının çoğunda beklentilerin sanıldığı kadar erken gelmeyeceği anlaşılınca da toplumsal buhranlar kaçınılmaz oldu. "Bu durumdan oluşan gerginlikler komünizm sonrası bütün ülkelerde demokrasi testi sınavına dönüştü."(Kühnhardt, 2005: 180).

Batı dışındaki bölgelerde demokrasinin geleceği belki bir kültür erozyonunu değilse bile bir kültür kaynaşmasının gerekli olacağı, bu yolda ilerleyen toplumların da buna hazırlıklı olması gerektiği tabiidir. Demokratik kültürün içselleştirildiği ülkelerde gerek tarihsel yaşanmış sosyo-kültürel birikim ve gerekse devletin demokratik çözüm yolları geliştirme konularındaki başarısı toplumlarının yeni

düzenin koşullarına adaptasyonu konusunda önemli ilerlemeler katedilmesine sebep oldu. "Gelişmekte olan ülkelerdeyse, hem bastırma ve bütünleştirme süreci tamamlanmadan ulus-devletin aşılması olgusu yaşandığı, hem demokrasi yeterince gelişmemiş olduğu, hem de yoksulluk dolayısıyla sağlanabilen olanaklar sınırlı olduğu için, ayrılıkçılık çok şiddetli olabiliyor."(Kazgan, 1997: 219). Çünkü Batının yüzyıllardır özümseye özümseye yaşadığı artık kanıksanan ulusal yapı efsanesi, yeniden atomize olan dünyanın geri kalanında daha yeni keşfedilmeye başlandı. Bu formdan yani ulus-devlet formundan beklenen sonuçlar henüz elde edilmemişken onun da toplumların elinden bir şekilde kayıp gidiyor olduğunu görmek etnik ve kültürel çatışmaların çıkmasına yol açmaktadır. "Başka bir deyişle, daha geniş demokratik özgürlük artık ulus-devletin parçalanmasıyla birlikte gidiyor."(Kazgan, 1997: 232).

Klasik sınıfsal mücadele yerine etnik ve kültürel ve dinsel hareketler sosyal alanın savunuculuğunu üstlenmektedir. Demokratik gelişimini tamamlamış ülkelerde bu gidişatın yadrganır tarafı yok çünkü onlar açısından bunlar teferruat durumuna geldi. AB'ye dahil ülkelerden herhangi birinde rahatlıkla bir bölgenin bağımsızlaşma talebi referanduma götürülebiliyor olması bu durumu izah etmektedir. Nihayetinde ayrılan yer de bir üst siyasal yapı olan AB'nin sınırlarında kalmaktadır. Ama demokratik ve siyasal gelişmişliğini tamamlayamamış geri kalan ülkelerde bu olay bu kadar basit cereyan etmiyor, kültürel dinsel ve etnik çatışmalara sebep oluyor. "Eski dünyada savaşların değiştirdiği ülke sınırlarını, yeni dünyada küreselleşme ve ona uyum ya da tepki süreçleri çizecek gibi gözüküyor."(Kazgan, 1997: 233).

Bu dönüşümün de zorluğundan ve demokrasiye geçen ülkelerdeki iktidarların veya etkili çevrelerin menfaatlerini, güçlerini koruma kaygısı ile "Klasik batı demokrasisinin kurallarından bazıları birkaç ülkede kabul edildi, diğerleri diğer yerlerde şekil olarak uyduruldu, ama içerik olarak tanınmayacak ölçüde kısmen değiştirildi."(Kühnhardt, 2005: 181). Yeni düzenin dünyada yarattığı tektonik sosyal hareketlenme her ülkede farklı boyutlarda sonuçlar türetti. "Demokrasinin geleceği, bu kavram ve ilişkilerin dışında öncelikle ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, kültür çevresinden kültür çevresine birbirinden farklılık gösteren mevcut durumlara bağlıdır."(Kühnhardt, 2005: 181).

Demokrasinin temel ilkeleri olan insan onuruna saygı, bireyin temel haklarına kanun önünde eşit teminat sağlanması, tüm vatandaşların din dil ırk ayrımı gözetmeden seçme ve seçilme hakkının kanun teminatına alınmasının kendini üzerinde bina ettiği sosyal koşullar siyasal mekanizmaları vardır. Dolayısıyla bu koşulların yeni siyasal iklimlerden ne tür reflekslerle karşılanacağı yeteri kadar bunaltıcı bir temele sahiptir "Bu ortam az gelişmiş ülkelerde 'yönetişim' süreci ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Yönetişim süreci: siyasal katılımı, hesap vermeyi ve şeffaflığı içermekte, bunun hayata geçirilmesi ve denetimi için sivil toplum örgütleri ana aktörler olarak öne çıkmaktadır."(Yılmaz, 2004: 395). Bunun temel amacı yozlaşma ve yolsuzluklar karşısında toplumun korunmasıdır. Ama yönetim salt bununla da sınırlı değildir. Günümüzde güvenlikten insan haklarına oradan çevre sorunlarına uzanan ekseninde hükümetler arasındaki ilişkileri çekip çeviren kurumlara gönderme yapmak için de kullanılmaktadır.(Halliday, 2014: 578). "Bu nedenle de devletler kadar, aralarında en kayda değer olanın BM olduğu hükümetler arası örgütlerin faaliyetlerini ve hükümetdışı STK'ları ve ulus-ötesi hareketleri de kapsar [...]"(Halliday, 2014: 578).

Burada en can alıcı konu siyaset ya da iktidar konusunun devlet yönetmekten farklı olduğunun farkındalığında olmaktır. Demokrasi her ne şekilde olursa olsun bir devlet yönetmekten çok halkın egemen ve üstün iktidar sahibi olduğu bir siyaset ya da iktidar şeklidir. Habermas'ın deyimiyle, "Demokratik bir hukuk devletinde vatandaşlar kendilerini, itaat vazifesiyle yükümlü oldukları kanunların müellifi görürler."(Habermas, 2002: 131). Aksi bir düşünce her tür yönetimi de demokrasi sayar ki bu durumda halkın değil bürokrasinin egemen olduğu teknokratik bir yönetim biçimi ortaya çıkar. Yeni dünya düzeninin demokratik süreç açısından önemli basamaklarından birisi hayati önem taşıyan kararların ölçeğinin ulus-devletin ötesine geçip, ulus-ötesi etkileme ve iktidar sistemlerine yönelmesidir. "İnsan haklarına dayalı demokratik bir yönetim hem ulusal, hem de uluslararası meşruiyetin bir temeli olarak kaçınılmaz."(Dağı, 2000: 2).

Dünya bir bilgi çağında yaşıyor ve "bilgi" de diğer tüm olgular gibi küreselleşmekte, hiçbir mahremiyet ve gizlilik kalmamaktadır. Bilgi ve açıklığın doğruluk, dürüstlük, hakaniyet ve demokrasiyi de beraberinde getirdiği farz

olunmaktadır ki bu her zaman böyle olmamaktadır. "Sınırlar dahilinde ve sınırların ötesinde 'sorumluluk duygusu' barındıran yeni bir küresel etiğe ve zengin ile yoksul devletler arasında yeni bir küresel anlaşmaya ihtiyaç vardır."(Held ve McGrew, 2014a: 42). "Ayrıca, bilgi toplumunun yarattığı 'iletişim çoğulluğu' kitlelerin denetimini imkansız kıldı; insan hakları ve demokrasi küresel bir kimliğin temel referans noktaları olarak ortaya çıktı."(Dağı, 2000: 1).

Yeni dünya düzeni siyasal anlamda küresel bir uzlaşa ve karşılıklı bağımlılık anlamına gelmektedir. Görünen boyutu ile her ne kadar sürükleyici güç ABD gibi görünse de esasen içerisinde bir yığın çelişkiyi de barındıran bir karşılıklı bağımlılıkla gerçekleşmektedir bu süreç. "Yeni dünya düzeni ya da bir başka deyişle kapitalizmin yeniden yapılanması dünya ölçeğinde herhangi bir üstün ve belirgin siyasi otorite tarafından yürütülmemektedir."(Şaylan, 1995: 179-180). Formel bir şablonu olmayan bu karşılıklı bağımlılık ve bunun gereği olan uzlaşa hedefi sivil veya resmi birden fazla uluslararası forum veya örgüt tarafından temin edilmektedir. "Her ülkenin iş dünyası ile siyasal seçkinlerini gayriresmi bir biçimde bir araya getiren toplantılar ile bu kurumlar yeni dünya düzeni ile ilgili uzlaşmanın biçimlenmesine önemli katkılar sağlamaktadır."(Şaylan, 1995: 180). Öte yandan devletlerin tarafı olduğu İMF, Dünya Bankası OECD gibi formel ve resmi kurumlar da bu uzlaşının bir başka tarafı durumundadır. Bu uzlaşının boyutu ile yaygınlığı demokrasinin temel unsurları konusunda da yeniden tanımlamalara gereksinim duymaktadır. "Yani bir başka deyişle yeni dünya düzeni aynı zamanda demokrasinin gerçekleşme ortamı olarak da tanımlanmaktadır."(Şaylan, 1995: 182).

İnsanlık tarihinin mirası sayılan gelişmelerden tüm dünya insanları istifade eder duruma geldi. Hem sosyo-kültürel hem siyasi ve ekonomik birikim insanlığın ortak geçmişi sayılarak tüm toplumlar tarafından içselleştirilmektedir. "Açık toplum ve piyasa serbestliği sayesinde bilgiden servetten ve diğer ülkelerin icatlarından istifade edilmektedir."(Yılmaz, 2004: 94). Bu gelişme bu çağa özgü bir olaydır. "Küreselleşme, en somut haliyle, temsili demokrasinin güncel biçimlenişini ve kurumlarını -elbette liberal niteliğini gözönünde bulundurmak kaydıyla- ele alarak kavranabilir."(Yıldızcan, 2011: 294).

2.1.2.2. Küresel Demokrasinin Ekonomiyle İlişkisi

Demokrasi ile liberal ekonomik düzenin atbaşı gittiği genel bir kanıdır. Ama bu durum o kadar da berrak değildir. Zira liberal ekonominin amacı kâr maksimizasyonu iken demokratik düşüncenin hedefi birey hak ve hukukunun önplanda olması, iktidarın toplumun elinde olmasıdır. Liberal ekonominin temel birimi para, demokrasinin değeri ise bizatihi birey ve onun oyudur. Demokrasinin sosyal bir boyutu vardır ve toplum için asgari yaşam koşullarının temini örtük bir demokratik varsayımdır. Oysa saf ekonomik idealde böyle bir şart ve beklenti yoktur. Ekonominin küreselleşme yarışında siyasetin bir adım önünde olduğu bir vakıadır. Çünkü ekonominin kendi kuralları küresel ölçekte kurumsallaşmasını tamamlamıştır. Oysa siyasal yapı açısından bu konuda yeterli bir kurumsallaşma temin edilememiştir. Küresel bir kimlik ile tüm dünya için geçerli bir insan hak ve bilinci beklentilerin gerisindedir. "Kısaca uyum politikalarının demokratik yapılarla gerçekleştirilmesinin daha kabul edilebilir ve kalıcı olması demokratikleşmeye önem verilmesinin ana nedenidir."(Yılmaz, 2004: 395).

Ekonominin küresel yeni düzene ilişkin altyapısını tamamlamasına rağmen siyasal anlamda demokratik düşüncenin pratik yapılanmasını tamamlayamamasının birden çok sebebi vardır. Yukarıda belirtildiği gibi temel araçları ile hedeflerinin farklı olması bunun sebeplerindedir. Ama aynı zamanda demokratik teorinin tabulaştırılıp yüceltilmesine rağmen pratiğinin bazı ülkelerde paspas gibi ayaklar altına alınması da bunun hazin sonucudur. Söylemde demokrat kesilen ülkeler, siyaset insanları hatta bazen ilim insanlarının, uygulamada pragmatik yorumlarla demokrasinin ilkeleri ile zıt alana düşmeleri sık rastlanan bir vakıadır.

Kuramsal olarak demokratik normlar kutsanırken demokratik karar alma süreçlerinin gözardı edildiği, otoriter uygulamaların ekonomik ve siyasi çıkarlar uğruna görmezden gelindiği bir ortam türemektedir. Hatta Morgenthau'ya göre demokrasi ve insan hakları konusunda Amerikanın dünyaya bakışı konusunda müttefikleri ile diğerleri arasında ayırım yapması normaldir. Ona göre; "[...] bütün insan hakları ihlalleri aynı kefeyle konulamaz; ihlallerin müttefik ülkelerde mi yoksa rakip ülkelerde mi olduğu önemlidir. Müttefiklerin insan hakları politikasıyla zayıflatılması düşünülemez."(Dağı, 2000: 35). Bu bakış açısı sağlıklı bir demokratik

bakış açısı olmamasının yanısıra ülkeleri stratejik çıkarlarını evrensel insan haklarının önüne geçirdiğinin de izharıdır.

"Yönetişim" diye adlandırılan popüler bir yorum biçiminde siyasal olarak karşılıklı uzlaşya dayalı, belli hedefler doğrultusunda ödün verme formasyonunu da içeren teori, aynı zamanda demokrasi ilkelerinin de uzlaşya konu olmasını, elit ve etkin kesimlerin önplana alınarak demokratik iradenin esas sahibi olan "halk" ya da "millet" mefhumunun icabında görmezden gelinebileceğini kurgulayan bir yaklaşım halini almıştır. "Yönetişim kavramı, ulusal düzeydeki aktörlerin tek başlarına siyasal olanı anlamakta ve açıklamakta yetersiz kaldığından hareketle ulusüstü ve ulusaltı bir dizi aktör arasında karşılıklı etkileşimin ve formel ile enformel süreçlerin biraradalığının varlığına vurgu yapar. Bunun sonucunda, hükümetler, özel sektör ve sivil toplumun temsilcileri ile işbirliği geliştirmek ve 'birlikte yönetmek' durumundadır."(Yıldızcan, 2011: 303).

Yönetişimin bir boyutu da siyasal iktidarın iktidar dışındaki sosyal kesimlerle birlikte yönetme boyutudur ama global açıdan bu anlayış bürokratik elitlerin türemesi ve demokrasi teorisinin pragmatik çıkarlar doğrultusunda yozlaşmasını da beraberinde getirmektedir. Kavramın popülerleşmesinin temelinde de globalleşmenin temel aktörlerinden Dünya Bankasının etkisi yüksektir. Bu tekniğin görünürde katılımcı demokrasi özlemi ve amacı yatsa da gerçekte global kurumsallaşmasını tamamlamış ekonomik aktörlerin felsefi altyapısını tahkim etme fonksiyonu vardır. Sovyetlerin yıkılması sonucu reel sosyalist uygulamanın görünürlüğünün azalması liberal temsili demokrasinin görünür tek amaç ve uğrak haline gelmesine yol açmıştır. "Bu eğilim, aynı zamanda siyasal süreçlerin yeniden kurgulanması ve siyasal egemenlik biçimlerinin değişimi gibi büyük sorulara da küresel yönetişimi adres göstermiştir."(Yıldızcan, 2011: 299).

2.1.2.3. Kozmopolit Demokrasi Teorisi

Demokrasinin tahayyül edilebilen en geniş yorumu kozmopolitik ölçektir. Demokrasinin kozmopolitik ölçekte ele alınmasını savunanlar devletlerin içinde, devletler arasında ve devletler karşısında ve diğer kurumlar karşısında demokrasinin hayatın her alanından evrensel ölçekte dikkate alınması gerektiğini ilke edinir. Bu

yaklaşım demokrasinin hem yeniden yorumlanması hem de dikey ve yatay olarak yeniden yayılması demektir. "Kozmopolit demokrasi 'bölgelerin ve küresel ağların olduğu kadar, demokratik kurumların, kentlerin ve ulusların politik bir düzeni' arayışındadır."(McGrew, 2014: 594).

Temelinde birey ve bireylerden teşekkül eden toplulukların özerkliği esasından hareketle evrensel bir demokrasi kuramını hedef edinir. Bu aynı zamanda küresel bir tek demokratik devlet hedeflenmesi demek değildir. "Amaç bir dünya hükümeti kurmak değildir, bunun yerine 'küresel' ve bölünmüş bir otorite sistemi, demokratik yasanın biçimlendirdiği ve sınırlarını çizdiği değişik ve kısmen üst üste çakışan güç merkezlerinden oluşan bir sistem'dir."(McGrew, 2014: 594). Esasen küreselleşmeyi ve yeni dünya düzenini ısrarla savunuların temel hedefi ulus-devlet ötesi bir demokratik kurumsallaşma sağlayarak ve bununla da ulus devletin yetersiz kaldığı kozmopolitik düzenin sorunları karşısında yeni demokratik çözümler geliştirmektir. Egemen devletin soyut hatta somut sınırlarının evrensel bazı ortak kriterlerle aşılması ve böylece ortak değerler ve kriterler geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu da ulus-ötesi bir toplum bilinci ve ortak değerler etrafında normlaştırılmış kuramların kabul edilebilirliğine ilişkin ilerlemelerin sağlanmasına bağlıdır.

Bu süreç nasıl bir dönüşümle gerçekleşir sorusu farklı cevapları olan bir soru haline gelmektedir. Ancak küresel bir demokrasi hedefi kapsamı itibariye büyük ve karmaşık bir düşünsel gelişime de ihtiyaç duymaktadır. "Bu nedenle, kozmopolit demokrasi siperleri varolan küresel yönetim yapısının yeniden kurulması sürecini gerektirir."(McGrew, 2014: 594). Bu anlayış var olan yapıların, devletlerin yerel ve ulusal yapıların bir bütünü bir parçası olarak kurgulanmasını ama yerel özerkliklerini de korumasını öngörür. Bu aşamada bu bir tür kuramsal tezdir ama dünyanın demokrasi yolunda son 50 yıldır katettiği yol bu tezi haklı çıkaracak donelerle doludur. Bundan dolayı "[k]ozmopolit demokrasi, küresel yönetimin ve dünya düzeninin yeniden biçimlendirilmesi için son derece yüklü bir gündem betimler."(McGrew, 2014: 595). Bu varsayımların kurgulanması kesinlikle liberal düşünceden bağımsız değildir. Tam tersine onun açtığı yolda ve üst form olarak kurulmuş bir düşüncedir. Nihayetinde herkesin kabul ettiği klasik demokratik

hakların, üzerinde uzlaşmış anayasal hukuk kuralları ile hukuk devleti ilkesinin çoğulculukla harmanlanarak küre ölçeğinde yeniden yapılandırılmasıdır.

Küresel kozmopolit demokrasi evrensel ölçekte bir eşit bireyler olgusunu varsayar ve bir tür dünya vatandaşlığı olgusunu temenni eder. "Kuşkusuz, ulus-ötesi demokrasiyi savunanlar politik toplulukların küreselleşmeyle dönüştürüldüğünü, bu nedenle de 'değişmez ve ulusal topraklarla sınırlandırılmış bir birim olarak halklar' düşüncesinin artık savunulamaz olduğunu öne sürmektedirler."(McGrew, 2014: 598). Bu düşünceye getirilen en büyük eleştirilerden birisi ulusal ve egemen devlet formunun nasıl aşılabacağına dairdir. Oysa ulus-devlet formunun formalitelere kaldığı üzerinde nerdeyse küresel bir ittifak oluşmuştur. "Küreselleşme ve bölgeselleşme yoğunlaştıkça, yeni politik topluluk biçimleri ortaya çıkmaktayken, modern politik topluluklar da önemli bir değişim deneyimi yaşamaya başlamışlardır."(McGrew, 2014: 601). İletişim ve ulaşım kanallarının hertürlü sınırları aşındırdığı bir dünyada küresel toplulukların ortak paydaları çoğalmakta, ortak yazgıları benzeşen toplumlar gelişmeler karşısında benzer refleksler göstermektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonraki hızlı küresel kurumsallaşma süreci yeni bir demokratik kurumsallaşmanın düşünsel ve pratik temel atışına tecrübe teşkil edecektir. "Son elli yılda gelişen, çok-terafli, bölgesel ve ulus-ötesi düzenlemelerin yığılması, örtülü bir küresel anayasa yaratmıştır. Devletler, sınır-ötesi sorunları yönetme ve düzenleme arayışı içinde kendi güç ve otoritelerini bir sisteme bağlamış ve ortak ilişkilerini yönetmek için ayrıntılı bir kurallar, haklar ve sorumluluklar sistemini kurumsallaştırmışlardır."(McGrew, 2014: 602). Esasında bu gelişme devletlerin ya katılmak ya da seyretmek zorunda oldukları bir süreçtir. Üstelik seyirci kalacakların treni kaçırıyor korkularına kapıldıkları bir süreçtir. "Bu nedenle, kozmopolitanizm bir başka çağ için politik ideallerden oluşmuş değil, buna karşın, devlet egemenliğini değişik yollarla zaten dönüştüren yönetim sistemleri ve kurumları içinde yerleşiktir."(Held, 2014: 609). Bu bir tür uluslararası veya ulus-üstü anayasalaşma demektir. Şimdilik olmak üzere bunun en ileri örneği AB kapsamındaki gelişmelerdir. Bu gelişmelerin "demokrasi" ve "karşılıklı uzlaş" yani gönüllü katılım çerçevesinde gelişiyor olması yadsınamaz ve küçümsenemez bir boyuttur. Uluslararası topluluğun bu demokratikleşmesi, küreselleşme süreçlerine,

ulus-ötesi sivil toplum etkinliklerine ve büyüyen bir demokratik devletler topluluğunun sosyalleştirici dinamiğine yanıt olarak, son yıllarda hızlanmış görünür."(McGrew, 2014: 602). Yukarda da değinildiği gibi dünya toplumlarının ortak reflekslerle ortak amaçlara gayri ilintili olarak verdiği tepki veya yarattığı etki bunun bariz örneğidir. "Değişime açık politik güçlerin ortak amacı, sorumlu, duyarlı ve saydam bir küresel yönetim sistemidir."(McGrew, 2014: 602).

Mantıklı bir düşünme biçimi küreselleşen siyaset ve hem küresel hem bölgesel olarak yapılanmış bir ekonomi sisteminin yarattığı sorunlara yine aynı ölçekte çözüm aranmasını gerektirir. "Buna göre, ulus-ötesi demokrasi olayı, küresel sosyal adalet tezinden ayrı tutulamaz."(McGrew, 2014: 603). Çünkü her birey ve hatta bireylerden teşekkül eden her topluluk doğuştan sahip olduğu bir takım insani hak ve hürriyetlere sahiptir ve bunlar asla ulustan ulusa veya devletten devlete değişen şeyler değildir. Dolayısıyla en ileri derecede demokratlaşmış bir toplumdaki bireyler ile kapalı ve kendi haline terk edilmiş toplumlardaki bireyler ancak karşılaştırmalı mantıkla ileriye doğru evrilebilirlerse evrensel uygun davranılmış olur. İnsan haklarına ilişkin uluslararası anlaşmalarda her ülkenin çekirdek ve evrensel, vazgeçilmez bazı haklara riayetinin zorunluluğu önplandadır. Örneğin İnsan Hakları Evrensel beyannamesinin 21. maddesinde bu ortak değerler sayılmış olup, demokratik ilkelere riayet de bu haklar arasındadır. Bu ilkeler siyasi gücün "insan hakları"na dönük olarak sınırlanmasını hedefler. Çünkü "[l]iberal uluslararası düzenin bazı dayanakları, özellikle de ilkesel anlamda tek tek kişilerin ve herkese uygulanan demokratik değerlere, insan haklarına ve evrensel standartlara bağlılığı temelinde inşa edilir."(Held, 2014: 609-610).

Davit Held kozmopolitik demokrasi anlamında herkesin bir şekilde üzerinde anlaştığı şu ilkelerin olduğunu ve kozmopolitik demokrasinin de bu çerçevede geliştiğini ileri sürer:

- "1- eşit değer ve saygınlık;
- 2- etkin temsiliyet;
- 3- kişisel sorumluluk ve hesap verme;
- 4- razı olmak;
- 5- etkileşimli müzakere ve oy verme işlemi yoluyla ve ortaklaşa karar alma;

6- Kapsayıcılık ve yardımcı olma

7- Ciddi zarardan kaçınma ve acil gereksinimlerin karşılanması."(Held, 2014: 610).

Held bu ilkelere ilk üçüne "kurucu ilkeler" demektedir olup "[p]üf noktası, her insanın eşit törel özen konusu olmasıdır; her insan, önündeki seçimler yelpazesi konusunda özerk davranabilme ve etkilenen her insanın taleplerinin eşit biçimde gözönünde tutması gereken hangi kurumların yaratılmasına ve nasıl davranılmasına karar verme yetisindedir."(Held, 2014: 616). Sonraki üç ilke ise "meşrulaştırıcı ilkeler" olarak adlandırılır. "[B]ireysel olarak başlatılan faaliyeti ya da kişisel olarak belirlenmiş faaliyetleri daha yaygın, ortaklaşa uzlaşmış ya da ortak olarak onaylanmış eylem yapılarına ya da düzenleyici rejimlere dönüştürülmesinin temelini oluşturur."(Held, 2014: 616). Kısaca bu üç ilke siyasi erkin meşruiyet temelini oluşturur. "Son ilke (yedinci ilke), gereksinime öncelik tanıyan bir yapı kurmaya başlar; yaşamsal olanı yaşamsal olmayan gereksinimden ayırmak yönünde, kamu kararları için belli bir kalkış noktası ve yönlendirici bir program yaratır."(Held, 2014: 616).

Bu yaklaşım sınırlamaların da çeşitliliğinin de kurumsal yapının da yine küre ölçeğinde kabul edilebilir ilkelere göre yapılandırılmasını şart koşar. "Kozmopolitizm, kamu yaşamında olması gereken çeşitlilik ve farklılıklar yelpazesini sınırlayan ve yöneten evrensel ya da örgütleyici ilkeler oluşturur."(Held, 2014: 616). Habermas, haklı olarak bu türden bir yapılanmanın demokratik şartlarda toplumların taleplerinin siyasi iktidarları bu yönde zorlamasıyla mümkün olabileceğini iddia eder: "Ama bu 'uluslararası ilişkiler'den dünya iç siyasetine kayan perspektif değişimi nüfusları bunun için onları ödüllendirmediği sürece hükümetlerden beklenemez."(Habermas, 2014: 647). Bunun sebebi çok basit. Her ülkede seçimler oluyor ve o ülkede iktidara talip olanlar halktan teveccüh görece işlere öncelik verirler. Halkın kozmopolitik talepleri arttıkça ancak küresele olan düzenleme istemi istenir olacak. "Hükümetteki seçkinler kendi ulusal arenaları içindeki konsensüs ve yeniden seçilmeyle ilgilenmek zorundadırlar; dolayısıyla ulusal bağımsızlığın eşgüdüm prosedürlerine kozmopolit topluluğundakileri içinde

hareket ettikleri için cezalandırılmamalıdır."(Habermas, 2014: 647). Yani kozmopolit toplumu da onun ilkelerini de belirleyecek olan halktır yani seçmenlerdir.

Küresel bir demokratikleşme süreci, ulus devletin yukarıya doğru katılımcı bir taviz verme ya da en azından kurucu bir öge olarak yeni yapılanmada rol almasını gerek şart olarak öngörür. "Kozmopolitan hukuk, bölgesel, ulusal ve yerel 'egemenliklerin' bunların tümünü kapsayan yasal bir çatının yönetiminde olmasını gerektirir; ancak bu çatı altında birlikler kendi kendilerini çeşitli düzeylerde yönetebilirler."(Held, 2014: 617). Bu yaklaşım, klasik devlet teorisinin kökten dönüşümünü belki de yeni ilkeler çerçevesinde yeniden yaratılmasını önermektedir. "Böylesi bir durum, [...] bir uluslararası sistem olduğu kadar bir uluslararası topluluk da olan bildiğimiz devletler sisteminin sonu anlamına gelir."(Bull, 2014: 681). "Bu görüşte ulus-devlet 'sarıp solar'. Ancak bu, devletlerin ve ulusal demokratik oluşumların gereksiz olduğunu öne sürmek değildir. Bunun yerine, devletler artık, zaten çeşitli ortamlarda olduğu gibi, kendi sınırları içindeki tek meşru güç merkezi olarak görülmeyeceklerdir."(Held, 2014: 618). Dolayısıyla "egemenlik" kavramı bir tür reenkarnasyona uğramaktadır. "Kozmopolitçi egemenlik, sadece devletler tarafından yönetilen değişmez sınırlar ve toprak parçaları düşüncesinden sıyrılmış olan ve bunun yerine kapsayıcı kozmopolitçi bir meşru yapının biçimlendirdiği ve oluşturduğu politik düzenleyici ilişkiler ve faaliyetler yapılarından oluştuğu düşünülen egemenliktir."(Held, 2014: 618).

Kozmopolitan bir düşüncenin de klasik devletsel erklere tekabül eden yasal, politik, kurumsal, ekonomik ve kültürel boyutları ayrıca bulunmaktadır. Burada esas farklı olan konu kozmopolitan bir yapının hem içeriye hem dışarıya dönük işlemedir. Çünkü modern devlet hem ulusötesi yapılanmalar nedeniyle dışarıya yönelik kısıtlanmakta ve hem de demokrasinin evrenselleşmesiyle meşruiyet kazanan ve içeride yeni oluşan alt gruplardan, sivil toplumdan yana iktidar sınırlanmaktadır.

2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNDE DEVLET VE TOPLUM İLİŞKİLERİ

2.2.1 YENİ DÜNYA DÜZENİ VE YENİ DEVLET ANLAYIŞI

2.2.1.1. Küresel Yeni Düzenin Devlet Anlayışına Getirdiği Yenilikler

Devlete dair ileri sürülen her argüman aynı zamanda toplumsal kurama ilişkin ileri sürülmüş bir tezdır. Dünya, mütemadiyen globalleştğine göre yeni düzende devletin yapısı, işlevleri ile felsefesi de bu yeni sürece göre şekillenmek, şekillendirilmek zorunluluğu hasıl olmaktadır. "Küreselci tezin merkezinde bugün, küreselleşmenin, siyasal iktidarın biçimini ve doğasını dönüştürmekte olduğu kanaati vardır."(Held ve McGrew, 2014b: 150). Dünyayı globalleştiren temel dinamiklerden birisi olan devlet, dünya küreselleştikçe kendisini de buna göre yeniden şekillendirmek zorunda kalmaktadır.

Tarihsel olarak "düzen" ve "düzensizlik" arasındaki çekişmeden dolayı edinilmiş tecrübelerden dolayı devletin bir kutsiyetinin olduğu bir giz olarak toplumsal kabul görmüştür. "Bilindiği gibi geleneksel toplumlarda devlete karşı gelmek, yani siyasal otoriteye meydan okumak, Tanrı'nın emirlerine karşı gelmek ile eş tutulmaktadır. Belki de modern devleti, geleneksel devlet tipinden ayıran özelliklerin başında bu meşruiyet anlayışındaki kesin farklılık yatmaktadır."(Şaylan, 1995: 18). "Dünya, 21. yüzyılın başlangıcında, modern ulus-devlet sistemi ile küresel yönetişimin postmodern biçimleri arasındaki bir geçiş aşamasında bulunmaktadır."(Steger, 2013: 93). Bu aşamada iktidar veya devlete ilişkin tüm düşünceler yeni düzene göre kendini gözden geçirmek zorunda kalmaktadır. "İvmelenen küreselleşme koşullarında ulus devlet, büyük yaşam sorunları için çok küçük; küçük yaşam sorunları içinse çok büyük duruma gelmiştir."(Giddens, 1994: 67).

Yukarıda bahsedilen devlete dair gizem artık kutsiyetini yitime sürecine girmiştir. "Ulus devlet yerine çoğulcu bir yapı geçmekte, ulus devlet ana aktör olmak yerine bu çoğul bileşenlerden biri haline gelmektedir."(Yılmaz, 2004: 63). İdrak ettiğimiz bilgi toplumu, örgütlenmenin neredeyse sınırsız olduğu bir çağın, Drucker'ın tanımıyla "kapitalist ötesi" toplumdur.(Drucker, 1993: 13-14). Her siyasal görüş bu konudaki değişime farklı yorumlar getirirse de veya bu aşamayı farklı isimlendirirse de buluştukları ortak payda artık hiç bir şeyin eskisi gibi olmadığıdır ve

herkes bundan emin. "Emin olabileceğimiz bir başka şey de, siyasette 400 yıldır geçerli olan egemen *ulusal devlet* sisteminden şimdi bile ayrılmış olduğumuz, onun yerine bir çoğulculuğa kaymış olduğumuz, bu çoğulculuğun içerisinde ulusal devletin de tek siyasal birleşim olmaktan çıkıp, siyasal birleşimlerden biri durumuna gelmesine yaklaştığımızdır." (Drucker, 1993: 13).

Yeni dünya sisteminde devletlerarası ilişkiler salt iki devletin karşılıklı ilişkileri bağlamında ele alınacak aşamayı çok geride bıraktı. Modern ulus devletin en başat özelliği Thomas Hobbes'tan ve Jean Bodin'den beri kabul edilen şartsız, sınırsız ve bölünmez egemenlik anlayışıdır. Üstelik de "Hobbes gibi devlet kuramcıları için devlet belli bir topluluk veya bölge içindeki en yüksek referans noktasıdır: Yöneten ve yönetilenlerden bağımsızdır ve özel siyasal özellikler taşır."(Held ve McGrew, 2014a: 45). Bu anlayış hem ülke içine hem dışa dönük olarak ulus devletin görece sınırsız bir egemenliğe sahip olması demektir. "Gelgelelim, bu iddiaları kağıda geçirdiğimiz anda, bunların modern dünyanın gerçekteki işleyiş biçiminden ne kadar uzak olduklarını görürüz."(Wallerstein, 2012: 72). Yeni dünya düzeninde klasik devlet felsefesi son derece aşınmıştır ve alınacak hiçbir karar salt kararı alan ulus-devletin egemenlik sahası veya egemenlik gücü ile savunulacak pozisyonda değildir ve ulus devlet açısından bu bir sorundur. "Açıktır ki, bu sorunlar siyasi düzenlemelerin ulus-devlet çerçevesinin ötesine evrilmesini ve böylece yeni kavramsal alanların ortaya çıkmasına karşılık gelmektedir."(Steger, 2013: 83). "Ülke ve siyasal iktidar arasındaki özel bağ kırılmıştır. Çağdaş dönem, siyasal sınırlar içinde ve boyunca yayılan yönetim tabakalarına tanık olmaktadır."(Held ve McGrew, 2014a: 20).

Devlet mefhumunun tekelciliği küreselleşme süreciyle aşınınca yerine de doğal olarak bir sosyal olgunun gelmesi elzem olmuştur. "Aynı anlayışa göre, küreselleşme sürecinde devlet aktörünün öncelikli karar alıcı olmaktan çıkması sonucunda bireysel ve toplumsal alanlarda bir dönüşüm gerçekleşmeye başlamıştır."(Serdaroğlu, 2011: 220). Ulus devlet felsefesi, ülke ve devlete bağlılık ve aidiyet duygusunu pekiştirerek psikolojik bir sinerji ile ülkelerin karşılıklı rekabete girmesi ülkelerin hem sömürülmesine hem de sömürmesine zemin hazırlamış ve bir çok savaşın da sebebi olmuştur. Wallerstein'e göre "egemenlik" olgusunun modern devlet tarihinde ilk defa

değer kaybediyor olması esasen kapitalist sistemin bir krizidir. Çünkü; "Kapitalist bir dünya ekonomisi, devletlerarası bir sistem içinde birbirine bağlanan egemen devletlerden oluşan bir yapıyı gerektirir."(Wallerstein, 2012: 87). Bunun sebebi özel girişimin, devletin egemenlik ve otoritesinin sağlayacağı vergisel, güvenlik, ayrımcılıkların temini, sosyal tepkilerin göğüslenmesi fonksiyonundan yararlanmak istemesidir. "Devletlerin güçlerinin beş yüzyıldır ilk kez düşmesi de öyle; bu düşüşün nedeni, sık sık ileri sürüldüğü gibi, uluslararası şirketlerin güçlerinin artması değil, halklarının tedrici iyileştirme olasılığına duydukları inancı yitirmelerinin sonucu devletlere tanıdıkları meşruiyetin azalmasıdır."(Wallerstein, 2012: 87).

1945'te Birleşmiş Milletler'in kurulması ve bununla bağlantılı olarak tedricen kurulan ve giderek güçlenen uluslararası örgütler giderek kendilerini oluşturan ulus-devletlerden ayrı birer güç merkezine dönüştüler. "Küreselleşme eğilimleri 1970'lerde güçlenince, bağımsız devletlerden oluşan uluslararası topluluğun hızlı bir şekilde ulus-devletlerin egemenliğine meydan okuyan küresel bir siyasi karşılıklı bağımlılık ağına dönüşmekte olduğu görüldü."(Steger, 2013: 88). "Yeni uluslararası ve ulusötesi kurumlar hem egemen devletleri birbirine bağlamış hem de egemenliği, iktidarın paylaşılan kullanımına dönüştürmüştür."(Held ve McGrew, 2014a: 20).

Kuramsal ulus devletin temel felsefesi devletin dışarıya karşı bağımsızlık, içerde ise milletin egemenliğinin geçerli olması idi. Dolayısıyla içerde çıkacak sorunlar yine o ulusun kendi sorunu idi. Ama yeni dünya düzeni ve bu düzenin liderleri, Westfalya sisteminin çöktüğünü, dolayısıyla sınır ötesindeki hatalı hareketlerin, sadece ondan etkilenen devletlerin sorunu olmadığına inanıyordu.(Steger, 2013: 88). Çünkü aksi bir durumda "Demokratik kontrol mekanizmalarının gelişmediği ülkelerde siyasal otorite, 'devlet egemenliğini' bireyin hak ve özgürlüklerini yok edecek bir biçimde kullanabilir."(Dağı, 2000: 228). Halbuki BM'nin kuruluş felsefesinde her ne kadar kurucu ögeler devletler bile olsa esas olan "birey"dir. Dolayısıyla bu bireye yönelik gayri insani uygulamalar artık o ülkenin bir iç meselesi olmaktan çıkmıştır. "Devletler, iktidarlarında daha fazla bir azalmadan muzdariptirler, çünkü ulus ötesi güçlerin yayılması tek tek devletlerin diğer halkların ve kendi vatandaşlarının faaliyetleri üzerindeki kontrolünü azaltır."(Held ve McGrew, 2014a: 22). Devletler bu güç kaybının farkında olsa da

artık eskisi gibi sınırsız imkana sahip olmadıklarının da farkındalar. "Bundan böyle etkin siyasal gücün yalnızca ulusal yönetimlerde bulunduğunu varsaymak mümkün değildir. Ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde gerek kamusal gerek özel çok sayıda kuvvet ve aktör, etkin güç için mücadele etmekte bundan değişken paylar almaktadır."(Held ve McGrew, 2014a: 54).

Artık istenen şeyler değil istenmeyen şeyler de küreselleşmenin bir parçası durumuna geldi. "Küresel terörist ağların faaliyetleri modern-ulus sistemine dayalı geleneksel ulusal güvenlik yapılarının yetersizliğini ortaya çıkarmıştır ve bu da ulusal hükümetleri uluslararası yeni işbirliği biçimlerine yönelmeye zorlamaktadır."(Steger, 2013: 92). Bu konuda esasen küresel düzenin getirdiği çatışma ve terör olayları sınır tanımaksızın tüm ülkeler için bir ulusal güvenlik sorunu teşkil etmekte ve sadece bu sebepten bile modern devletler birbirlerine hem bağlanmakta hem de birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. "Bu nedenle tek tek devletler, önemli siyasal problemlerini veya birçok kamusal fonksiyonu etkili şekilde yönetmek için artık tek başlarına, uygun bir siyasal birim olarak değerlendirilemiyor."(Held ve McGrew, 2014a: 22).

Yeni dünya sistemi bir taraftan devlet formunu zayıflatırken bir taraftan da ikame kurumlar teşkil etmektedir. "Klasik merkezi devlet tarihi devrini tamamlamış, artık geleceğe yönelik siyasi organizasyon durumundan yoksun olarak tanınıyor."(Lübbe, 2005: 188). Kennedy'nin haklı olarak sorduğu gibi: "Döviz ticaretinin günün yirmidört saatinde de sürdüğü veya, bu konu bakımından, yerkürenin ısındığı bir çağda bakanlar kurulu veya ticaret bakanlıkları gibi ulusal teşkilatların hala önemi kalmış mıdır?"(Kennedy, 1999: 158). "

Yeni dünya düzeninde ve modern ulus devlet anlayışında her ulus devletin içinde mikro ulusal akımların ortaya çıktığı ve özellikle Doğu Bloğu ülkelerinin Rusya'dan kopmasından sonra bu furyanın tüm dünyayı etkisi altına aldığı bir vakıadır. Çoğu ülkede özerklik talebi yer yer bağımsızlık talebi gibi tezahür eden bu akımlar bazen de ulus devletleri zor duruma düşüren sürtüşmelere neden olmaktadır. Bir çok devlet uzun süre bu tür tartışmaları "içişleri" saymış, gelen eleştirilere de "içişlerine müdahale" diye savunmaya geçmiştir. "Bu modern hayata ayak uyduran azınlıkların ağırlaşan haklı isteklerini sakinleştirme veya anayasal politikayla

önemsizleştirme yoluyla çözmek istemek kanıtlanmış bir hayalciliktir."(Lübbe, 2005: 186). Çünkü bunun ülkelerin daha da içinden çıkılmaz buhranlara sürüklenme potansiyeline sahip olduğu sayısız kere görülmüştür. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere ülkelerin taraf olduğu sözleşmeler bu konuda hemen her ülkeyi belli vaatlere uymak zorunda bırakmaktadır. Bu anlamda yeni dünya düzeninde iç politika ve dış politika ayrımı fazla bir anlam ifade etmemeye başladı. Ülkelerin veya hükümetlerin "iç politika meselesi" dedikleri şeyler ya bir başka ülkenin veya bir başka uluslararası örgütün ilgi ve etki sahasına girmektedir. "Çözüm, uzun vadeli doğabilecek aktüel zorluklardan zarar görmeden, azınlıkların tespit edilen haklarının içeriğinin genişletilmesindedir."(Lübbe, 2005: 186). Örneğin 2014 Bağımsızlık referandumunda İskoçların efsaneleşmiş ulusal bilinçlerine rağmen İngiltere'den ayrılmaya hayır ağırlıklı oy kullanmaları tamamen sahip oldukları özgüven ve haklardandır. Yine İtalya'da bu politikanın başarısı sonucu çoğu mikro uluslar yöresel folklorik ayırt edici özelliklerinin yanından makro ulusal kültürün özümsemiş bir parçası olarak kendini algılıyor.

"Üst kimlik" denilince tarihsel olarak akla ilk gelen devlet iken modern dünyada "üst kimlik" denilince akla gelen tüm evrensel değerlerdir. Devletsel fonksiyonlarda bundan uzak değildir. "Bu husus ise milli- devletlere has bir takım hükümlerlik haklarının Avrupa hükümetine devredilmesini icap etmektedir. Bu durumda milli devletlerin elinde esasen ancak, diğer üye devletlerin iç işlerine tesir etmeyecek alanlarda, düzenlemeler yapma yetkisi kalmaktadır."(Habermas, 2002: 129). Mesela güvenlik ve savunma konularında Avrupa devletleri iki kutuplu dünyada yetersiz kaldıklarından bu konuda her zaman Nato veya doğal müttefik ABD ve uluslararası kurumlara güvenmek zorunda kaldılar. "Modern medeni alemde devlet içindeki huzur, devamlı büyüyen etki alanıyla, artık geleneksel, ulus devletlerin bağımsız karar yetkilerini aşan şartlara tabidir."(Lübbe, 2005: 189). Bu durum ulus devlet açısında daha önce maruz kalmadığı bir iktidar kaybıdır. "Hükümlerlik kaybı, devlet sınırlarını aşan ekolojik doğal sorunlardan tutun da büyük alanların, iletişim tekniğinin medya boyutuna ve kültürel sonuçlarına kadar devam eder."(Lübbe, 2005: 189).

Kısaca yeni dünya düzeninde devletler ve iktidarlar kendilerini hem mental hem örgütsel olarak yeniden konumlandırmak zorundadır. Bu zorunluluğun gerekçeleri yukarıda anlatılan hususların özetiyle şunlardır:

- Ulus aşırı meşruluk kaynaklarının gelişmesi ile toplumsal bakışın değişmesi
- Yaşam alanlarının artık sınırların ötesine taşınması
- Ulusötesi resmi/sivil örgütlenmelerin çeşitlenmesi sonucu gücün dağılması
- Karşılıklı bağımlılık ve ülkelerin birbirine olan ihtiyaçlarının artması
- Sosyal ve ekonomik alanlarda evrensel ölçütlerin sınırsız yayılması
- Küresel ekonomik bağlantıların karmaşıklığı
- Güvenlik, terör, çevre gibi sorunlara ulusal çözümlerle cevap verilememesi
- İnsani, evrensel ve uygarlaşmaya dair temel doğrularda temerküzleşme

Artık teorik ve pratik hiç bir konuda ulusal sınırlar baz alınarak karar alınmayacağı herkesin kabul etmesi gereken, kabul etmeyenlerin de hayal kırıklığına uğrayacağı bir gerçeklik haline gelmiştir. Çünkü insanlığı ilgilendiren temel konulardan olan savaş, savaş suçları, egemenlik ve özgürlük, insan hakları, demokratik katılım, çevre ve benzeri konularda her devletin artık her istediğini herhangi bir engelle karşılaşmadan yapamayacağına, onu tahdit eden bir takım sınır ötesi yaptırım tehditlerinin olduğuna inanılıyorsa -ki böyledir- ortada ulusaşırı bir egemenlik olgusu vardır demektir. "Girmekte olduğumuz çağda milli hiçbir ürün veya teknoloji, milli şirket ve milli endüstriler olmayacağı düşüncesi, geleneksel tarzda düşünmeye alışmış olan herkesi hayretler içinde bırakmaktadır."(Kennedy, 1999: 65).

2.2.1.2. Küresel Karşılıklı Bağımlılık

Yeni dünya düzeni; devletlerin yetki ve etki alanlarını sınırlandırdığından tüm devletleri diğer devletlerle veya diğer birlik/örgütlerle işbirliğine yöneltmekte, bunu bir yükümlülük haline getirmektedir. "Bu iddialar modern devletin hemen hemen ulus üstü, hükümetler arası veya ulus ötesi güçlerin nüfuz ettiği bölgesel ve küresel karşılıklı bağımlılık ağlarına artan bir şekilde gömülü hale geldiği ve kendi kaderini tayin edemeyeceğini ileri sürer."(Held ve McGrew, 2014a: 22). Bu da yeni düzenin devlet egemenliğine ve meşruiyetine bir meydan okumasıdır.

Küresel sistemler bir ağ gibi tüm ülkeleri sarmakta ve bu ağın dışında kalan ülkeler beklenmedik bir şekilde izole olmaktadır. "Devlet meşruiyeti üzerinde konuşulur hale gelmiştir çünkü, bölgesel ve küresel karşılıklı bağımlılığın muazzam varlığı yüzünden devletler temel mal ve hizmetleri vatandaşlarına uluslararası işbirliği olmadan sağlayamaz ve hatta sonraki siyasal düzenlemeden tamamen kurtulabilen küresel sorunlar -küresel ısınmadan mali piyasalardaki hızlı hareketlere- ile yüz yüze gelmekte tamamen yetersizdir."(Held ve McGrew, 2014a: 22-23). 1997 yılında Tayland'da başlayan ekonomik krizin tüm dünyayı sarması, 2008 yılında ABD'de başlayan ekonomik krizin tüm dünyayı kasıp kavurması, Suriye'deki iç savaşın tüm ülkelerde yankı bulması, İran'ın nükleer silah girişimlerinin tüm dünya tarafından kaygıyla izlenmesi yeni dünya düzeni açısından artık bağımlılığın hiç kimse tarafından gözardı edilemeyeceğini gösteren güncel örneklerdir. "Ozonun incilmesi dünyanın her yerinde aynı anda mevcuttur ve dünyanın farklı bölgelerine göreceli dağılımı alansal mesafe ve sınırlara bakmadan değişir."(Scholte, 2014: 109).

Yeni dünya sisteminde alanların, fiziksel mekanların önemi iyiden iyiye aşınmış durumda. Hemen herşey sanal duruma gelmiş ve yine bu sanal ortamda birbirine bağımlı bir hale bürünmüştür. "Artık alansalcı bir dünyada yaşamıyoruz ve bu değişim siyaseti kuramsallaştırma ve yapma biçimlerimizde esaslı dönüşümler gerektiriyor."(Scholte, 2014: 114). Bu dönüşüme direnen devletler çok uzaktan değil bizzat kendi toplumundan gelen tepkilere baskılara maruz kalmaktadır. "Bu evrende, kapalı kalmayı seçen bir devlet kaçınılmaz olarak gerilemeye ve maddi gelişmeye istekli tebaası arasında yükselen bir hoşnutsuzlukla karşı karşıya kalmaktadır."(Hoffman, 2014: 133-134).

Karşılıklı bağımlılık gerek askeri, gerek çevresel, gerek ekonomik ve kültürel olarak hemen her alanda kendini izhar etmektedir. Yüksek sosyal hareketlilik, nüfusun yeryüzünde sürekli turizm ve farklı saiklerle yer değiştiriyor olması, bilimsel imkanların tüm ülkeleri, toplumları küresel bir ağla birbirine bağlayan olması bu bağımlılığın başka versiyonlarıdır. "Küreselleşme, kendi başına düşünüldüğünde, farklı ülkelerdeki insanlar arasında etkileşim ve karşılıklı bağımlılığın artışı ifade eder."(Scholte, 2014: 105). "Esas olarak küreselleşme, karşılıklı bağımlılığın dünya çapındaki şebekelerini ifade eder."(Nye, 2014: 140). Bu ağlar belki elli sene önce

hayal bile edilemezken bugün en bigane insanlar bile tek başına bir fenomen haline gelmektedir.

2.2.1.3. Küresel Devlet Sisteminin Unsurları

Yeni dünya düzeninde gelecekte hatta belki de tahmin edilenin öncesinde evrensel bir devlet değilse bile küresel bir hükümetin olabirliğini şimdiden düşündürmeye başlamıştır. Halihazırda "[...] ulus devletlerin uluslaşma sürecini kontrol ettiği gibi her ülkenin halkına saygılı ve küreselleşme sürecini yönlendirebilecek bir dünya devletimiz yok."(Stiglitz, 2014: 570). Bunun yerinde belki gelecekte kurulacak bir dünya devletinin nüvesini teşkil edecek ve eksisi artışı ile birbirleri ile ilişkili kurumlar var. "Devletler sistemini yöneten kuralların esaslı bir şekilde değiştiğine ve uluslararası hukuki düzenin yapıtaşını oluşturan parçalarına, niteliklerine, yapısına ve statüsüne ilişkin sonuçlarıyla, yeni bir evrensel anayasal düzenin oluşmakta olduğuna inanan küreselciler bulunmaktadır."(Held ve McGrew, 2014b: 152).

Örneğin, "Held, siyasal ve iktisadi ilişkilerin kuruluşunda devlete kontrol araçları sağlayan klasik egemenlik rejiminden, devlet iktidarının kapsamını ve doğasını sınırlamayı gözeten uluslararası liberal egemenlik düzenine geçiş olduğunu iddia etmektedir."(Held ve McGrew, 2014b: 152). Reel-politik açıdan hayal gibi görünmesine rağmen imkansız ve olasılıkdışı da değildir. Küresel insan hakları ilkeleri, demokratik insan hukuku uygulamasının evrensel ölçekte hayatiyet bulması isteği, küresel ölçekte birbirine bağlanan ağlarla örülü modern dünya bu olasılığı düşünmeye mücbir kılmaktadır. "Bu ağlar pek çok biçim alırken ve farklı fonksiyonların çeşitliliğini sunarken, 'yeni bir hükümet hükümet-ötesi düzenleyici işbirliği çağının' habercisi olmakta ve 'küresel yönetişimin ayırt edici kendine özgü üslubu olarak hükümet-ötesici bir görüşü savunmayı tanımlamaktadır."(Held ve McGrew, 2014b: 153). Çünkü "[...] küresel gelişmelerle birlikte yeni bir yönetim mantığı ve yapısı ile yeni bir egemenlik biçimi ortaya çıkmıştır."(Yılmaz, 2004: 337).

Bu gelişmeler doğrultusunda daha 1970'li yıllarda Bertrand Russel "İnsanlığın Yarını" diyerek global bir hükümet biçiminin uzuvlarını kurgulamıştır. Russel'in

öngördüğü küresel insanlık devleti için bir takım bölgesel federal yapılar varsayılır. "Bunlar 1-Çin, 2-İslam Dünyası, 3-Batı Avrupa, 4- Sovyetler 5-ABD ve Kanada, 6- Latin Amerika, 7- Afrika, 8- Japonya gibi alanlardan oluşacak ve esas rolü ulus üstü varlığa destek vermek olacaktır."(Yılmaz, 2004: 339). "Russel'e göre ulus üstü dünya hükümetinde silahlı kuvvetler kendi ulusal hükümetlerine bağlı olabileceğinden silahlı gücü büyük birlikler şeklinde çok uluslu kılmak gerekecektir."(Yılmaz, 2004: 339). Küresel bir devlet umudu sadece Russel tarafından dile getirilmemiştir. Örneğin: "Kant, cumhuriyetlerden (liberal devletlerden) oluşan bir evrensel siyasal örgütlenmenin uluslararası düzeyde savaş sorununu çözeceğine inanır."(Dağı, 2000: 235). Bunun temel gerekçesi liberal cumhuriyetlerin barışa ve gönüllü uyuma meyilli oldukları tezidir. "Kant'ın öngördüğü dünya konfederasyonu gönüllü bir birliktir ve ulusların moral gelişmelerinin doğal bir sonucu olarak doğacaktır."(Dağı, 2000: 235).

Tüm teorik tartışmalar, umutlar ve kuramlar bir yana bırakılacak olursa mevcut durumda dünyada belki bir yekpare tek devlet henüz yoktur ve belki de çok uzaklardadır. Ama buna rağmen klasik devlet teori ve uygulamasını aşan, yarının "dünya devleti" yapılanmasına da örneklik teşkil edecek çok devletli ve çok uluslu örgütlenmeler azımsanmayacak bir çoğunluktadır ve iyi de yol almışlardır. Bunların herbirini tüm detayları ile almak tezimizin kapsamını aşar. Ama belli başlı yapılanmaları yeni düzenle olan ilişkileri bakımından ele almak da zorunluluktur.

2.2.1.3.1. Birleşmiş Milletler

İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru dünyada bir üçüncü genel savaşın çıkmaması için tasarlanmış, tüm dünya ülkelerinin üye olduğu global en büyük örgüttür. "Birleşmiş Milletler gevşek bir devletler topluluğudur."(Habermas, 2014: 643). Birleşmiş Milletlere üye olan ülkeler çok farklı ve heterojen özelliklere sahipler. "Bugün Birleşmiş Milletler nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu, meşruiyet durumu ve ekonomik gelişme düzeyi itibariyle aşırı farklılıklar gösteren üye devletleri birleştiriyor."(Habermas, 2014: 643). Buna göre de her üye devlet BM genel kurulunda temsil ediliyor.

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesi vardır. Bu üyeler ABD, İngiltere, Fransa Çin ve Rusya'dır. Karşılıklı menfaat ve

birbirinin manyetik alanlarına müdahil olmama prensibi doğrultusunda küresel aktörler çok defa demokratik hak ve özgürlüklerin ihlaline de göz yummaktadır. Bundan dolayı yeni dünya düzeninin önceliklerinden birisi bizatihi kutupsal merkeze dönüşen ve aynı zamanda da BM'ye yön veren ülkelerin demokratik ilkelere riayet etmesini temin etmektir. Dünyanın demokratikleşmesi esasen bu gücü elinden bulduran ülkelerin uluslararası kabullenilmiş yöntemlere ve demokratik sürece uygun hareket etmesi ile mümkündür. "Bu küresel güçler 'milli menfaatlerden' mürekkep perspektiflerini genişleterek 'küresel iradeyi' gözönünde bulduran bir bakış açısına dönüştürmelidirler."(Habermas, 2002: 145).

Küresel güçler BM teşkilatını bir yönetim mekanizması olarak değil, birbirlerini dengelemek için tasavvur edip algılamaktadır. Daimi üyelere tanınan veto hakkı bu temel varsayımdan kaynaklanmaktadır. BM'de alınan kararlar aslında çok defa BM'de şekillenen kararlar değildir tersine bu güçlerin BM dışında aldıkları kararları meşrulaştırmak için başvurdukları bir forumdur. "Bu bakımdan, ortak yönelimler içermediği için BM yapısının bir uluslararası rejim oluşturduğunu kabul etmek güçleşmektedir."(Serdaroğlu, 2011: 239).

Yeni dünya düzeninde çok kutuplu yapının getirdiği bir uluslararası sistem var. Bu kutuplardan "[...] her birinin kendi sistemi var ve her sistem küresel yönetimin uluslararası altyapısını zedeliyor, kanunlar ve enstitüler tek başına hükümdarlık yarışına karşı koyabilir yargısını çürütüyor."(Khanna, 2011: 442). "Süper güçlerin menfaatleri çakıştığında, BM kötü bir şekilde ilgisiz göründü, tıpkı Milletler Cemiyeti gibi."(Khanna, 2011: 444). Yeni dünya düzeninin kutuplarının birbirleriyle olan ilişkileri ve her konuda online ortak karar alabiliyor olmaları küresel bir barış ve demokratik kültürel yapının oluşmasının önündeki en büyük engeldir. Güvenlik Konseyi üye sayısının artırılması da dahil, çalışma metodlarının yeniden yapılandırılması, caydırıcı uluslararası bir gücün teşkili ve bu kapsamda operasyonel etkisinin artırılması, ekonomik olarak Birleşmiş Milletlerin mali açıdan güçlendirilmesi gerekmektedir. Afrikadaki hiç bir ülkenin, İslam dünyasında hiç bir devletin Güvenlik Konseyi daimi üyesi olmamasının anlaşılır bir tarafı yoktur.

Tüm dünya devletlerinin üye olduğu bu devasa örgütsel yapı hala bir parlamentoya sahip olmamak, yargısal bir niteliğe haiz bir mahkemeye sahip

olmamak, demokratik ve adil bir yürütme mekanizmasına sahip olmamak konusunda eleştirilere muhatap olmaktadır. Bu durum dünya insanların bakışaçılarını etkilemekte ve kozmopolitik bir demokrasi felsefesinin yerleşmesine negatif etki etmektedir. BM mefkûresi açısından yapılması gereken yapısal kurgulama ve dönüşümler salt siyasi iktidarlara bırakılmamalıdır. Bu yönde oluşacak küresel bir ideal düşünce tüm dünya toplumlarının ortak sorunsalıdır. "Böyle bir değişimi sadece hükümetlerden beklemek mümkün değildir. Perspektifin 'milletler-arası ilişkilerden' bir dünya-içişleri siyaseti istikametinde değişebilmesi için halkın böyle bir şuur değişimini onaylaması ve takdir etmesi gerekmektedir."(Habermas, 2002: 145). Birleşmiş milletler veya ilerde belki de başka bir ismi alacak olan tüm dünyayı veya en azından onun anlamlı bir bütünü kapsayacak bir küresel devlet istencinin halen somut bir uygulaması yoktur. Böyle bir hedef veya normatif bir düşüncenin ilk hedefi ilk muhatapları da hükümetlerden çok sivil toplum veya dünya siyasi hareketlerinin evrensel boyutlu teşekkülleridir.

2.2.1.3.2. Ulus Devletler

Bugün etrafında yığınla tartışmanın döndüğü "ulus devlet" insanlık tarihinin önemli bir sosyal ve siyasi aşaması olarak varlığını sürdürmüştür. "Westphalia Antlaşması'ndan (1648) bu yana uluslararası sistem bir 'devletler sistemi'dir ve bu sistem, devletlerarası ilişkilerde karşılıklı egemenlik alanlarına saygı gösterilmesi esasına dayanır."(Dağı, 2000: 14). Bu süreç ile "milli devlet" olgusu dünya siyaset literatürüne girdi ve bundan sonra tüm dünyanın şekillenmesine hatta sayısız savaşın çıkmasına neden oldu. "Modern milli devlet, devlet ve milletin aynı kabul edilmesine dayanır."(Maull, 2005: 310). "Bu koşullar altında, 'küresel manzara', silahlı çatışmalar ve pazarlık ya da hem çatışmalar hem de pazarlık yoluyla, herşeyden önce her bir devletin yasama ve yürütme egemenliği kurduğu toprak parçasını ayıran ve kapatan sınırların ("uluslararası garantiye alınarak") çizilmesini ve korunmasını amaçlayan *devletler arası* politika sahnesiydi."(Bauman, 1999: 73).

Ama ortak bir milli kimlik oluşamaması veya oluşturulamaması ulus devlet için ruhsal tartışmaların başlamasına ve yine dahili ve uluslararası sistem açısından buhranların başlaması demektir. İki kutuplu dünya sisteminin evrilmesi ile dünyadaki

ulus devletlerin sayısı hızla arttı. Bununla birlikte "[...] millet ve milli devlet olmanın süreci (nation building) 'üçüncü dünya' denilen pek çok devlette bugüne kadar bitmedi. Bu yüzden bu devletlerin çok hassas noktaları ve istikrarsızlıkları da oluşmaya başladı."(Maull, 2005: 311).

Modern devletler, devletler hukuku açısından şekilsel olarak eşit aktörlerdir ve uluslararası sözleşmeler de bu bağımsızlık ve eşitlik kuralına göre yapılmaktadır. Ancak politik açıdan bu eşitliğin gerçek bir temeli yoktur. Uluslararası güç farklılıkları devletlerin eşit olmayan özgül ağırlıklarına göre etkinlik göstermektedir. Güçlü devletlerin her alanda etkinlikleri daha fazla kabul görmekte, psikolojik olarak daha meşru olarak algılanmaktadır. Bunun yanında artık devlet dışı birimler de küresel birer aktör oldular. "Hatta bazı düşünürler yeni küresel yönetimi hükümet olmadan yönetim olarak, eskinin devlet merkezli yönetimi yerinde çok merkezli ve hükümet dışı kuruluşların yönetimi olarak nitelemektedir."(Yılmaz, 2004: 63). Devlet mefhumu iç ve dış baskılar sonucu eksen kaymasına maruz kalmaktadır. "Etnik ve bölgesel politikadaki ani artışla birlikte, ulus devletler içerde merkezkaç güçlerin baskısına maruz kalmıştır."(Erdoğan, 1999: 132). Popüler yerel kültür unsurlarının öne çıkması, yekpare bir kültür ve etnik yapıdaki ulus devletlerin içerden de ciddi meydan okumalarla muhatap olmasını getirmektedir.

Ulus devlet sadece dışsal etkenlerden değil bizatihi hükümrانlık alanındaki sosyal unsurlardan gelen tepkilerden de etkilenmekte, bu baskılara da uygun çözümler geliştirmek zorunda kalmaktadır. "Bu durum ulusal hükümetlerin kendi iktisadi kaderlerini kontrol etmelerini son derece zorlaştırmaktadır."(Erdoğan, 1999: 133). Bununla birlikte soğuk savaş sonrasındaki yeni düzende her ne kadar ulus devlet bir yetki aşımına uğrasa da ulus devlet sayısının artması bir vakıadır. "Küreselleşme sürecinin yol açtığı kaotik ve anarşik bir milletlerarası sistem içinde, milli devletler varlıklarını devam ettirmek için, herşeye rağmen gücü ellerinde tutmaya çalışacaklardır."(Özkuş, 2013: 159). "Mamafih, ulus devletlerin etkinlik ve gücünü zayıflatan ve globalleşmeyi artıran bütün etkenlere rağmen, globalleşme günümüzde ulus devletler hala siyasi örgütlenmenin baskın biçimi olarak durmakta ve siyasal faaliyet esas itibariyle egemen devletler içinde cereyan etmektedir."(Erdoğan, 1999: 133). "Son yirmi, otuz yıl içinde ulus devletin güçleri

bir miktar aşınmaya uğramış olabilir, fakat ulus-devlet birçok insan için kimliğinin birinci dereceden merkezi olma özelliğini hâlâ korumaktadır."(Kennedy, 1999: 172). "Devletler hala küresel arenadaki temel oyuncular arasındadırlar, fakat artık sadece tek ana kurum değildirler."(Rosenau, 2014: 272). "Ulus devlet solup yok olacak değildir. Daha uzun süre en güçlü siyasal organ olmayı sürdürebilir. Ama artık vazgeçilmez olmaktan çıkmıştır."(Drucker, 1993: 19).

Devletin vergi topluyor olması, en üst güvenlik organizasyonuna sahip olması, kanunlara tabi olma, askerliğin hala birçok yerde zorunlu olması, her bireyin bir devletin pasaportunu taşıyor olması ve uluslararasılaşan terör olaylarından dolayı sınırların güvenlik derecelerinin sıkılaştırılması ihtiyacı gibi emareler bunun kanıtıdır. Ulus devletler hala dışardan gelecek saldırılara karşı vatandaşlarının güvenliğini temin etme, içerde çıkan toplumsal sorunlara çözüm bulmak, ekonomik alanda güven temin ederek yatırım ortamını sağlamak, sağlık ve sosyal güvenlik konularında asgari şartların tesis edilmesi hala devletin temel fonksiyonları olmaya devam ediyor.

2.2.1.3.3. Uluslararası Örgütler

Devletin küresel dış ve iç baskılar sonucu içine düştüğü acizliği karşısında tarihin önceki dönemlerinde görülenin çok ötesinde çok sayıda uluslararası işbirliği ve örgütlenmeler gerçekleşmiştir. Bu örgütler devletin egemenlik sahasını zorlamakta ve uluslararası ilişkilerin önemli aktörleri haline gelmektedir. "Uluslararası organizasyonlar uluslararası gelişmeler üzerindeki tesir imkanlarını ve fırsatını devlet güçlerini kullanma haklarından yani devlet otoritesinden alıyorlar."(Maull, 2005: 312). "Nitekim sistem artık yalnızca devletlerden ve onların arasındaki ilişkilerden oluşan bir yapı olmaktan çıkarak 20. yüzyılda güç ve etkinlikleri gittikçe artan devletlerarası örgütleri, şirketleri, gruplaşmaları ve başka devletdışı birimleri de kapsayan global bir sistem haline gelmiştir."(Arıboğan, 1996: 71). "Bir başka deyişle 'global sistem' devletler, hükümetlerarası örgütler, hükümetlerdışı örgütler, global şirketler, bankalar, yasadışı örgütlenmeler ya da bireyler, gruplar gibi birçok aktörün karşılıklı etkileşiminden doğan bir ilişkiler bütünü haline gelmiştir."(Arıboğan, 1996: 75). "Bu siyasal karşılıklı bağımlı olmanın

yaygınlaşması modeline; BM, G7, İMF, DB, AB, APEC, ARF [ASEAN] ve MARCOSUR zirveleri ve diğer resmi ve resmi olmayan toplantılar da dahil olmak üzere önemli uluslararası siyasa-yapma alanları arasında ve kendi içlerindeki yoğun bir faaliyet ağı da eklenebilir."(Held ve McGrew, 2014a: 20).

Bu örgütlenmelerin kırılma noktası İkinci Dünya Savaşıdır. "Daha savaş bitmezden önce kurulan Birleşmiş Milletler'i 1940'lı yılların ortasından itibaren İMF, Dünya Bankası, GATT izledi; daha sonra OECD, eski OEEC dönüştürülerek ortaya çıktı. Bu kurumların hemen hepsinin yan kurumları var."(Kazgan, 1997: 48). "Birleşmiş Milletler'in de kültürden (UNESCO) tarıma (FAO), uluslararası sınai kalkınmadan (UNİDO), dünya sağlık örgütüne (WHO) kadar uzanan çok sayıda yan örgütü var."(Kazgan, 1997: 48). Yeni global dünya düzeninde uluslararası örgütlere üye olmak bir zorunluluk halini almış bulunmaktadır. Kaldı ki üye olunmazsa dahi güçlü devletlerin inisiyatifindeki örgütlerin kararları çoğu devlet için bağlayıcı konuma gelmiştir. "Böylece sistem içerisindeki devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri kolaylaştırmak ve düzenlemek amacıyla kurdukları bu örgütlere üye olan, ya da yeni örgütler oluşturma eğilimleri süratle artarak gelişmektedir."(Arıboğan, 1996: 202).

2.2.1.3.4. NATO

Nato 1949 yılında SSCB'nin yayılmasına karşı ABD ve Batının başat ülkeleri tarafından bir ortak savunma örgütü olarak teşkil edildi. NATO, bir dünya örgütü değil belki ama hür dünyanın silahlı örgütüdür. Soğuk savaş yılları boyunca da fonksiyonunu icra etti. Ama soğuk savaşın sona ermesinden sonraki fonksiyonunun ne olacağı hala bir muamma. Soğuk savaş yıllarında NATO'nun bizatihi varlığı Batı dünyasında rahat uykuların uyulmasının yegane güvencesi oldu. Fakat doğu-batı çatışmasının sona ermesi ile Nato ülkelerine olası saldırı ihtimali de son derece zayıfladı.

Bu yeni durum karşısında NATO'nun askeri anlaşma profili yavaş yavaş eksen değiştirmeye başladı. 1991 Yılında yeni düzen şartlarına uyumun sağlanması için Nato bir konsept değişikliğine gitmiştir. Bu değişiklikle güvenlik şemsiyesinin sınırları genişletilmiş, uluslararası demokratik kurumların hayatiyetinin korunması,

üye ülkeler ile Avrupa genelinde genel bir eşgüdüm ve güvenlik temini için yeni stratejiler geliştirmiştir. "Yeni şartlar yeni görevleri gerektirir ve yeni imkan sağlarlar ve bunlar yeni araçlar ve yeni uluslararası yapılanmalar ister."(Rühl, 2005: 439). Avrupa Birliğinin bir ittifak olarak NATO'ya olan ihtiyacını, herhangi bir yerden gelebilecek saldırıları göğüsleyecek bir askeri mekanizması olmadığından NATO'ya halen ihtiyaç duymaktadır. Bu yönü ile Nato AB ve bundan da öte tüm Avrupa ülkeleri için bir psikolojik koruma sağlıyor. Bundan başka NATO'nun bizatihi kendisi de yeni şartlara, potansiyel risklere karşı sakin de olsa hayatiyetini sürdürmesi gerektiği son onbeş yıllık süreç bize göstermiştir. "Bugün Nato, Batılı birlik ile orta Avrupa devletleri arasındaki ilişkileri düzenlemeye ve güvenlik sorunlarında güçlü bir teşhis ve işbirliğine olanak sağlamaya yönelik hedefe hizmet etmektedir."(Haftendorn, 2005: 469). Bu arada Türkiye'nin de bulunduğu stratejik konum itibariyle NATO'nun hep gücüne güç katmakta hem de gücünden güç almakta olduğu zikredilmelidir.

2.2.1.3.5. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)

OECD esasında sanayileşmesini tamamlamış veya tamamlama aşamasındaki ülkelerin kendi aralarındaki koordinasyonu demektir. "Bununla sözü edilenler, günümüz dünya ekonomisinin çekim merkezini oluşturan demokratik pazar ekonomili anayasal sistemle yönetilen yüksek gelirli endüstri ülkeleridir."(Senghaas, 2005: 343). Bu örgütlenmenin çıkış noktası ekonomik olsa da esasında sadece ekonomiyle sınırlı kalmamış, batılı anlamda kurumsallaşmasını geliştirmiş ve oturmuş bir sisteme sahip ülkelerin oluşturduğu bir teşkilattır. "OECD dünyası ve onun üyeleri İkinci Dünya savaşından sonra barış bölgesi ve veya barış bölgeleri olarak meydana geldi."(Senghaas, 2005: 344). Bu yönüyle "OECD dünyası demokrasilerin bir dünyası oldu."(Senghaas, 2005: 346). Genel kabule göre OECD şu şartları genel ilke kabul eder:

- Demokrasi.
- İnsan haklarına saygı.
- Yurttaş özgürlüğüne bağlılık.

En son Estonya'nın 2010 yılında katılımı ile üye sayısı 34'e yükselmiştir. "OECD ülkeleri öncelikle diğer OECD ülkelere yatırım yapıyor ve neticede teknoloji transferi, öncelikle kendileri arasında yapılıyor."(Senghaas, 2005: 351). OECD ülkeleri aynı zamanda ortak siyasi paydalar konusunda da birleşmektedir. Bu üyeler arasında gerek özel sektör ve gerekse hükümetlerarası ilişkiler konusunda ortak esnek kurallar geçerlidir. "Onlar arasında savaş artık politikanın bir aracı olarak düşünülüyor."(Kaiser ve May, 2005: 406).

2.2.1.3.6. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİK/AGİT)

1973 yılında Helsinki zirvesi ile Avrupadaki bölünmeleri önlemek, kendi aralarında koordinasyonu sağlamak üzere Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı kuruldu. Doğu batı çatışmasının sona ermesi üzerine AGİK'in dönüşümü başladı. Bu kapsamda 1990 Paris Anlaşması ile Doğu Bloku ülkeleri ve Amerika kıtasından da başka ülkelerin de dahil edilmesi ile AGİT kuruldu. "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı, 1994 yılındaki Budapeşte Zirvesi'nde bugünkü statüsünü kazanarak, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (AGİT) dönüştü."(Hyd, 2015)

AGİT çok üyeli Avrasya Atlantik eksenli bir teşkilat olarak kurgulandı. "Soğuk Savaş döneminde iki blok arasında bir yumuşama belgesi olan Helsinki Nihai Senedi'nin amacı; sınırların ihlâl edilemezliği ve devletlerin toprak bütünlüğü esaslarına bağlı kalınarak, Avrupa'da karşılıklı güven anlayışının güçlendirilmesine, barış ortamına elverişli şartların geliştirilmesine, demokrasi ve insan haklarının zemin kazanmasına katkıda bulunmaktır."(Hyd, 2015) Bu kurumsallaşma 1992 Helsinki zirvesi ile şekillendi. Helsinki zirvesi AGİT'in bölgesel bir aktör olduğunu, başta Avrupa olmak üzere üye ülkelerin güvenliği olmak üzere dünya güvenliği için temel bir köprü olduğunun altını çizdi.

AGİT birden fazla fonksiyon icra etmiştir. "Doğu Batı çatışmasının koşulları arasında [AGİT] bir taraftan Avrupa'daki mevcut durumun istikrarını temin edip, diğer yandan bölünmeyi yavaş yavaş ortadan kaldıran esnek şekiller üretmek suretiyle onun üstesinden gelinmesine önemli bir katkıda bulundu."(Haftendorn, 2005: 470). AGİT Doğu Avrupanın dönüşümü, demokratik hazmı için katkıda bulundu. "Orta ve Doğu Avrupa devletlerindeki vatandaşlık hakları hareketleri,

bağlantılı ve onların toplumlarının demokratik yeni düzeni için onlara bir örnek teşkil eden insan hakları alanında katkıda bulundu."(Haftendorn, 2005: 470). Esasen önceki Doğu Batı çekişmesinden sonra AGİT'in NATO'dan ayrı olarak tüm Avrupa için güvenlik ve barışın temini açısından güvenli bir şemsiye görevi göreceği umudu çok yükseldi.

50'nin üzerinde üyesi olan ve içinde farklı siyasal kültürlere sahip devletlerin oluşturduğu teşkilat bir çok konuda yetersiz kalmakla eleştirilmektedir. Tüm üyelerin beraber hareket edebileceği bir müşterek prensipler manzumesi sağlanamadı. Yine de AGİT'in insan haklarına ilişkin izleme toplantıları insan hakları mefkûresinin uluslararasılaşmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

2.2.1.3.7. Avrupa Konseyi

Türkiye'nin de kurucu üyelerden olduğu Avrupa Konseyi tüm Avrupayı içine alan bir organizasyon olarak 1949 yılında kurulan multidevletli bir örgüttür. Bu kurumla bağlantılı olarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tüm Avrupa için evrensel insan hakları standartlarının temini ve olası ihlallerin telafisi için sürekli gündemdedir. Dışişleri bakanlığının resmi web sayfasında Avrupa Konseyinin amacı şöyle özetlenmektedir: "Avrupa Konseyi (AK)'nin amaçları, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek; azınlıklar, ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, uyuşturucu madde ve çevre konularındaki sorunlara çözüm aramak; Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak olarak özetlenebilir."(Mfa, 2015a).

Avrupa Konseyinin en geniş ve en etkili organı Avrupa Parlamentosudur. Çok milliyetli yapısı ile ortak bir Avrupa değerler sisteminin temini için çok önemli bir fonksiyon görmektedir. BM'nin tanıdığı Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi tüm Avrupa hatta dünya için önemli önemli evrensel kriterler geliştirmiş ve bunun denetimini de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine havale etmiştir. Üye ülkelerdeki insan hakları ve demokratik hakların ihlali konularında önemli fonksiyonlar icra etmektedir. Türkiye de 1987 yılında bireysel başvuru hakkını 1990 yılında da AİHM'nin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiştir.

2.2.1.3.8. Dünya Bankası ve İMF

Dünyada para ve ekonominin gerçek anlamda iki kurumsal patronu bulunur: Dünya Bankası ve İMF. "İMF ve Dünya Bankası, İkinci Dünya Savaşı sonrası, 1944 yılı Temmuz ayında New Hampshire'da düzenlenen BM Bretton Woods Para ve Mali Konferansı sonucu kurulmuştur."(Stiglitz, 2014: 566). Dünya ekonomi sisteminin temel yapı taşları olarak teşekkül edilmişlerdir. Temel varlık sebepleri uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, uluslararası para sisteminin garanti altına alınması ve bununla bağlantılı olarak düzenli bir uluslararası devletler sisteminin temin ve korunması için gerekli mali teminatların sağlanması ve bu sistemin korunmasıdır. Avrupanın yeniden inşası ile küresel bir yeni kriz için önlemlerin alınması temel varlık sebepleridir.

Bu kurumlardaki ABD etkisinin ağırlığı her daim tartışma konusu olmuştur. Ancak bununla birlikte liberal bir ekonomik düzenin sağlanması ve devamı konusunda bu kurumların dünya ölçeğinde önemli etkinliği olmuştur. "İMF, dünya genelinde vergi mükelleflerinden sağlanan paralar ile kurulan kamusal bir kurumdur."(Stiglitz, 2014: 567). Keynesyen ekonomi düşüncesinin ürünü olduğu halde krizlerin önlenmesinde yetersiz kalmıştır. "İMF, küresel istikrar olan asli görevinde iflas etti; aynı zamanda komünizmden piyasa ekonomisine geçmekte olan ülkelere yol göstermek gibi, aldığı yeni görevleri de başaramadı."(Stiglitz, 2014: 570).

Aslında İMF, ekonomik istikrar için küresel düzeyde kolektif bir harekete ihtiyaç olduğu düşüncesi üstüne kurulmuştur. Temel hareket noktası BM nasıl siyasal istikrarı hedeflediyse IMF'nin de ekonomik dünya istikrarına katkı sunmasıydı. (Stiglitz, 2014: 567). Esasında İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan çok devletli uluslararası yapıların hepsi sadece bir ülkeyi hedef edinerek kurulmadı. Hareket noktası küre ölçeğindeki sorunlara yine küre ölçeğinde çözüm aramaktı. "Dünya bankası ise, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası olarak savaş sonrası Avrupanın toparlanmasına yardım etmek için kurulmuştur."(Yılmaz, 2004: 33).

İMF ve Dünya Bankası bir çok konuda küresel tartışmalara da sebep olmaktadır. "Bugün IMF'nin ve Dünya Bankası'nın nerdeyse tüm faaliyetleri, gelişmekte olan dünya (tabi ki tüm borç verdikleri) içindeyken bu kurumlar

sanayileşmiş ulusların temsilcileri tarafından yönetilmektedirler."(Stiglitz, 2014: 568). Öyle ki oturmuş bir teamüle göre IMF'nin başkanı daima Avrupalı, Dünya Bankasının başkanı da daima Amerikalıdır ve sanayileşmiş ülkeler tarafından kapalı kapılar ardında seçilirler.

2.2.1.3.9. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

Dünya Ticaret Örgütü esas olarak önceleri GATT olarak faaliyet gösteriyor iken Uruguay Round görüşmelerinden sonra 1994'te DTÖ olarak reorganize oldu. Ana amacı tüm dünyada ülkeler arasındaki gümrük duvarlarını kaldırarak kurallara dayalı veya en azından gümrük tarifelerini ticareti etkilemeyecek bir orana indirerek ticaretin önünü açmaktır. "Bir grup ayrıntılı anlaşmaya dayalı DTÖ yapısı, katılan devletlerin ortak ilkeler etrafında uyumlaştırmak için müzakere ettikleri ortak ya da karşıt çıkarılardan kaynaklanmaktadır. Hatta DTÖ ve ona bağlı anlaşmalar küreselleşmenin temel düzenleme çerçevesi olarak görülmüştür."(Serdaroğlu, 2011: 240). Bu değişimler yirminci yüzyıl sonlarına doğru küresel ticaretin muazzam bir şekilde artmasına yol açmıştır. Toplam 160 üyesiyle Birleşmiş Milletlerden sonra en fazla üyeye sahip uluslararası örgütlenmelerdendir.

Üye ülkelerden temsilci bürokratların katılımı ile şekillenen bürokratik yapısının demokratik sorumluluk ve temsiliyet problemi tartışma konusudur. Çünkü her üye eşit temsil edilmektedir. Ama işin aslına bakılırsa DTÖ'nün başarılı olmasının temelinde de bu siyasi baskılardan arındırılmış olmanın verdiği rahatlık yatar. Bu rahatlığın temelinde de kimseye ya da herhangi bir üyeye ayrıcalıklar tanınmamış olmasındandır. BM Güvenlik konseyi gibi bir veto uygulaması yoktur. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), belki de bir "gaflet" sonunda "demokratik" bir yapı içinde kuruldu."(Boratav, 2004: 129). "Böylelikle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki gibi sadece seçkin ülkelere bahşedilmiş veto hakkı yoktur ve Dünya Bankası (DB) ve IMF'de olduğu gibi 'hissedarların sermaye payları' oranında ağırlıklandırılmış bir karar alma mekanizması yoktur."(Boratav, 2004: 129). "DTÖ'nün kuruluşuna damgasını vuran 'yapısal hata' (yani 'bir üye, bir oy' ilkesi), böylece 'zenginler kulübü'nün bu uluslararası kuruluşun çalışmalarına egemen olmasını önlemiş görünmektedir."(Boratav, 2004: 131). "ABD, GATT

müzakerelerinde her ne kadar baskın ve belirleyici bir konumda olsa da burada alınan kararlar tek tarafın empoze ettiği kararlar olmaktan ziyade bir çok hükümetin görüşlerini yansıtan ince elenmiş kararlardır."(Habermas, 2002: 33). Boratav'ın "yapısal hata" olarak nitelendirdiği bu durum aslında belki de görüşmeler esnasında dünyadan oraya yığılan sivil toplum ve bireylerin göstermiş olduğu tepkiler ve bu tepkilerin dünyada yaptığı yankıydı. Bu yankıdan olmalı ki toplantılardaki üçüncü dünya ülkeleri temsilcileri de belki de ilk kez egemenlerin isteklerine ayak dırtip eşitliğin sağlanmasına katkıda bulundular. (Boratav, 2004: 131). "Eğer ticaret müzakereleri sürekli demokratik girdilere izin verseydi imtiyazlar, sınırlamalar ve siyasal olarak güçlü gruplar için konulmuş kalkanlarla kalbura dönerdi."(Zakaria, 2014: 248).

2.2.1.3.10. Çokuluslu Şirketler

Güncel hayatta bu konu ele alınınca çok tartışma yaratacağı besbellidir. Çünkü çokuluslu mega şirketler sözkonusu olunca herkesin söyleyecek bir kaç sözü vardır. Lakin polemik boyutu bir tarafa bırakılıp tarafsız bir gözlemlerle bakılacak olursa günümüz devasa, ulus-devlet sınırlarını çoktan aşmış mega şirketlerden bazıları kesinlikle yeni dünya düzeninin sadece ekonomik olarak değil kültürel ve hatta siyasal boyutu ile de en önemli aktörlerinden biridirler. "Görünürde şirketler mal veya hizmet üreterek para kazanmayı hedefleyen apolitik kurumlar iken gerçekte uluslararası siyasetten iç politikaya kadar yaygın bir etki alanına sahiptirler."(Yılmaz, 2004: 69). "Teknolojik gelişmeyi de denetleyen bu dev kuruluşlar artık dünyanın hangi yöresinin gelişeceğini ve hangi yörelerin yeni teknolojiye sahip olacağını da belirlemektedir."(Şaylan, 1995: 149). Çünkü bu şirketler bütün ülkelerin ekonomisini, fiyat politikalarını, o ülkelerdeki halkın zevk ve tercihlerini etkileyen toplumsal birer birimdirler aynı zamanda. "Firmalar şimdi düzinelerce ülkeyi; satın alan, montajlayan, üreten, pazarlayan ve malları satan büyük zincirlerin parçaları gibi kullanıyor."(Zakaria, 2013: 42).

Yukarıda ulus devletlerin ekonomik iktidar aşımına uğradığı belirtilmişti. İşte bu aşımın uğrayan ekonomik iktidar, yumuşak bir geçişle çok uluslu şirketlere doğru kaymaktadır. "Küreselleşme sürecinin yürütücüsü büyük 'çok uluslu

şirketlerdir."(Şaylan, 1995: 149). Bu şirketlerin yöneticisinden orta düzey idarecilerine kadar çalışanından lojistik hizmet ilişkilerine kadar faaliyet gösterdikleri ülkelerin şekillenmesine son derece etki etmektedirler. Florida sahillerindeki villalarında oturup dünyayı bir kaç tuşla yöneten ceoların bir iki tıkla herhangi bir ülkedeki milyarlarca doları bir başka yere transfer etmeye karar verdiğinde bir ülkenin sisteminin yerle bir olması her an mümkün hale gelmiştir. Bugün Microsoft, Samsung, Facebook, Twitter, IBM veya Phillips, BP ve Shell ve benzeri firmalar bir çok ülkeden daha çok toplumsal ve siyasal etkilere yol açmaktadır. Bu tür multi uluslu şirketler üretim, yatırım, ve satış planlarını yaparken kürenin tamamını gözönüne alarak adım atmaktadırlar. "Amerikalı iktisatçı J.K. Galbraith, Kuşku çağı adlı eserinde, yaşamımızın çağdaş şirket tarafından biçimlendirildiğini, hükümetin de büyük ölçüde şirketlerce yönetildiğini, güvenden yoksun bir çağda yaşadığımızı ve şirketin bu güvensizliğin ana kaynaklarından biri olduğunu işaret etmektedir."(Yılmaz, 2004: 69). "Galbraith'e göre bugün dünya çağında mal üreten büyük şirketlerin en önemli çabası, ulusal farklılıkları asgariye indirerek tüm sanayileşmiş toplumları tek tip ülkeler durumuna getirmektir."(Yılmaz, 2004: 70).

Dolayısıyla eğer bir demokratikleşme çabasından bahsedilecekse bu tür şirketlerin yapısının da demokratikleşmesi kaçınılmazdır. Çünkü: "Bugün dünyanın en büyük 100 ekonomisinin yarısından fazlasını büyük şirketler oluşturmaktadır. Şirketler ülkelerden büyük olunca şirketleri kimin yönettiği ve şirketin nasıl yönetildiği de önemli hale gelmektedir."(Yılmaz, 2004: 311). "Doğrusu, sınırları kalkmış bir dünyanın gerçek 'mantığı' hiç kimsenin denetimi altında olmadığıdır- belki de bunun istisnası, en yüksek karı getiren şirket hangisi ise parasını ona yatıran hissedarlarına karşı sorumluluk taşıyan çokuluslu şirketlerin yöneticileridir ki, bazılarına göre, bunlar artık yeni hükümdarlar olmuştur."(Kennedy, 1999: 67). "Çokuluslu şirketler, küresel ilişkilerin belli bir aşamasının tarihsel ürünleridir."(Friedman, 1999: 93).

Küreselleşme ile birlikte kamusal alan ortadan kalkmakta, hükümetler çokuluslu şirketlerin halkla ilişkiler birimi gibi fonksiyon görmektedir. "Bu dev kuruluşların yöneticilerinin verdikleri kararlar dünyanın çok değişik yörelerinde

yaşayan milyonlarca insanın kaderini, kendi hükümetlerinin verdikleri kararlardan çok daha fazla etkileyebilmektedir."(Şaylan, 1995: 150). İnsan haklarının önüne serbest ticareti koymak, özgür girişim uğruna insan haklarının ihlal edilmesi, çevreye ve demokratik kültüre çok uluslu şirketlerin verdiği hasarın onarılması şarttır. Bu konuda gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkeler için kriter belirleme dayatmaları kesinlikle adil değildir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin çevreyi az kirlletmesini talep etmek doğal da olsa etik değildir. Çünkü aynı ülkeler çok daha önceleri zaten çevreyi kirlletmişlerdi ve günümüz küresel ısınmasına en büyük etkiyi onlar yapmıştı. Dolayısıyla sanayileşmesini tamamlayıp onun nimetlerinden faydalanan ülkelerin sanayi hamlesine geç başlamış ülkelere bir borcu olmalıdır. "Gelişme yolundaki ülkelerde, çevre üzerindeki yapılan bütün bu tahribat, tabii ki, gelişmiş ülkelerde çok daha önceleri aynı şekilde düşüncesizce uygulanan tedbirlerin bir devamı niteliğindedir."(Kennedy, 1999: 131). Mesela 1952 yılında Londra üzerinde oluşan bir kirli hava bulutunda dört bin kişi zehirlenerek hayatını kaybetmiş binlercesi ise hastalanmıştı.(Kennedy, 1999: 131). Şimdi bu durumda dünyanın geri kalanına "siz sera etkisini azaltmak için ve atmosferin daha az ısınması için sanayileşmeyi durdurun" demenin mantığı ve gerekçesi nasıl izah edilebilir. Çünkü dünyanın geri kalanının da büyümeye, artan nüfuslarını beslemeye ve istihdama ihtiyacı vardır. Bunun yerine sanayileşmesinin tamamlamış ülkelerin dünyanın geri kalanının hava sahalarının temizlenmesi, temiz enerji kaynaklarının temini konusunda destek olması daha makul olur. Çevreci kuruluşların gelişmekte olan ülkelerdeki büyük yatırımlar konusunda hemen eyleme geçmeleri son derece manidardır.

Tüm tartışmalar ve münakaşalar gözönüne alınıp bir tarafa kaydedildikten sonra bilinmesi ve kabul edilmesi gereken şey şudur. Yeni dünya düzeni artık bu çokuluslu şirketleri de hesaba katmak zorundadır. Zaten ister istemez bu şirketler kendilerine dikkati çekmektedir. Dolayısıyla bir dünya devletinden söz edilecekse bu örgütlenmeler de artık onun doğal bir organı durumuna gelmiş durumdadır. Uluslar arası normlar sisteminin gelişimi çok uluslu şirketlerin dünyaya yayılmış şubelerinin, yatırımlarının güvencesini temin etmeye çalışan hakemlik vb. düzenlemelere göre şekillenmektedir.

2.2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNDE TOPLUM İLİŞKİLERİ

2.2.2.1. Birey ve Toplum İlişkileri

Yeni dünya düzeninde birey ile birey ve birey ile toplumun bağları son derece zayıflamış olup tüm dünyada anlık ve bireysel sebeplerle verilmiş kararlar ve yaşamlar önplana çıkmaktadır. Hem toplum hem birey tek tek ve ayrı ayrı olarak devletin sınırlarının ötesiyle etkileşmektedir. "Toplumsal alan, siyasal sınırlar tarafından durdurulamayarak devletler ötesi bir niteliğe dönüşüyor."(Dağı, 2000: 7). Bundan da ötede bu geçişkenliğin artık yadsınamaması ve kontrol edilememesidir. Bunu önlemeye yönelik düzenlemeler bile ulus sınırlarını aşmıştır. Uluslararası ilişkilerin temel öznesi devlet ya da devletlerin teşkil ettiği multi-devletli örgütlenmelerdir. Oysa demokratik bir toplumda veya devlette temel yapı taşı bizatihi bireyin kendisidir. Küreselleşmenin ileri bir safhasında bireyin bizatihi kendisinin sınırötesi bir birim olarak dikkate alınması beklenmelidir. Nitekim bir çok ülkede uluslararası mahkemelere bireysel başvuru hakkının tanınması bunun en bariz örneğidir.

Gelişen ucuz teknolojik ürünler düşük gelirli toplum kesimleri tarafından da kullanılır oldu. İnsanlara "[b]üyükannelerinin ve büyükbabalarının 1930'larda büyüdüğü dünya onlara Orta Çağ kadar uzak."(Strange, 2014: 158). Drucker da bu hususta şöyle diyor: "1990'da doğan hiç kimse, dedelerinin dünyasını (yani benim kuşağımın dünyasını) hayal bile edemeyecektir."(Drucker, 1993: 11). Globalleşme ve yeni dünya düzenine muhalefet eden seslerin bile, kendisini o kadar kötüledikleri küreselleşme sürecinden kurtaramadıkları aşıkardır. "Modernite karşıtları mesajlarını yaymak için ve yeni yandaşlar bulmak için küreselleşmenin sağladığı araçları kullanmak durumundandır."(Steger, 2013: 21). Bunun en bariz örneği El kaide ve İşid'in bile modern teknolojik imkanları kullanmış olmalarıdır. Yine bu kapsamda "[...] teknoloji, ideolojiyle birleşerek aracısız bir dünyanın kapılarını açmıştır. Kendi kendinizin borsacısı, gazete editörü, avukatı ve doktoru olabilirsiniz."(Zakaria, 2014: 256).

Geleneksel toplumsal bağların çözülmesi, aile ve akrabalık bağlarının ekonomik ve bireysel psikolojik kaygılarla zayıflaması insanların yer yurtlarına olan bağlılıklarını zayıflatmış ve "kaybedecek bir şeyim yok" ya da "nerde karnımı

doyuruyorsam vatanım orasıdır" diyen bir kitlenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu kanaat, yaygınlaşan göç dalgalarına sebep olmaktadır. Yerinden yurdundan kopan insanların kimlik siyaseti refleksi ile toplu tepki iradesini zayıflatmaktadır. Esasen liberal siyaset ve modern anayasal devlette "[...] insanların erdemli olmasından ziyade akılcı olmaları ve kendi çıkarları doğrultusunda yasalara uymaları istenir."(Yılmaz, 2004: 139). Bu durum tam anlamıyla bireyciliktir. Değerden soyutlanmış bireyin seküler bir kişilik olacağı bu aşırı bireyciliğin de toplum için daha tehlikeli sonuçlara yol açacağı ciddi bir kaygıdır. "Küreselleşme koşullarında birey ve toplum ilk kez karşı karşıya kalmaktadır."(Aslanoğlu, 1998: 85). Hatta bireyciliğin bu kadar ilerlemesi sonucu "dünyayı ben mi kurtaracağım" düşüncesinin oluşmasına sebep olduğu bu durum, demokrasinin en büyük ilkesi olan seçimlere katılım oranlarını düşürmüş, siyasete ve toplumsal olaylara duyarlılığı zayıflatmıştır.

Bu türden tarihsel kırılmalar bireyin öncesinde bağlı olduğu güçlü aidiyetlerden koparmaktadır. "Kopuş, bir yandan fertlerin gözlerini açarken, diğer yandan da hata yapma riskini arttırmaktadır."(Habermas, 2002: 107). Hürriyet ve özgürlük bir yandan da bireyin bu yaşamsal süreçte kendini gerçekleştirme, gerçekleştirdiği kişiliğine uygun ilişkiler kurma, sosyal kuralları tasarlayarak öğrenme imkanı vermektedir. "Belli bir şekilde başarıyla sonuçlanmış olan öğrenme süreçleri örnek yaşam tarzlarına dönüşmektedir."(Habermas, 2002: 107).

Sanal ilişkilerin ve üyeliklerin önplana geçtiği bir tür siber demokrasi olgusu yeni neslin hayatının kayda değer zamanını almaktadır ve bir tür sanal topluluklar meydana gelmektedir. "İyi ya da kötü, teknoloji bireylere geçmişte yalnızca hükümetlerin sahip olduğu olanakları sunuyor."(Nye, 2014: 143).

Globalleşme, küçülen bir dünyayı yaratırken beraberinde de parçalanan bir toplumu, hatta parçalanan bireyleri de yaratmaktadır. "Evrenselleşme, kimlikle fark, modern benlikle ötekilik, liberal demokrasi ile milliyetçilik gibi karşıtlıklar globalleşme sürecinin küçültücü ve parçalayıcı niteliğinin kurucu öğeleri olarak kullanılıyor."(Keyman, 2000: 3). Bunlar ve benzeri etkenler sahipsiz yerel kültürü ve bireyi kendini globale en azından kendinden olmayan başka kültürlerle uyuma zorlar. Bu da bireyin yaşam kalıplarını etkiler. "Kimliklerimizle kültürel ya da bireysel bir ilişkileri varsa bile, artık onlara ilişkin konularımızın toplamını ortaya koyarak ne

olduğumuzu bilebileceğimiz birleştirici, yapılandırıcı ya da sağlamaştırıcı bir güce sahip değiller.”(Hall, 1998: 68).

Ailenin tarihsel süreçte edindiği anlamlar ve harmonisi yeni düzende ciddi anlamda değişmektedir. "Başka bir açıdan bakıldığında, geleneksel ailelerde ilişkiler dikeydi, yani bir hiyerarşi vardı. Baba değişmez otorite idi."(Özkul, 2013: 147). Globalleşmenin toplumsal alandaki değişimlerini en iyi aile yapısındaki değişiklikler üzerinde gözlemek mümkündür. Bu dönemde çekirdek aile yapısı önemli değişimlere sahne olmuş, önemli aşınmalara uğramıştır. Aileler bölünüyor, ve birey yalnız yaşamayı tercih ediyor. Yeni dünya düzeni bireyin serbestiyet alanını genişlettikçe aile bağları zayıflamaya başladı. ABD ve Avrupa'da erken yaşlarda ailelerinden ayrılarak yalnız yaşamaya başlayan gençlerin sayısı her gün artmaktadır. Evliliksiz ve çocuksuz birlikteliklerin artması toplumun yaşlanmasına da yol açmaktadır. "Modern birey akranlarıyla, aynı kafadan insanlarla ilişki kurmakta serbesttir."(Özkul, 2013: 148). İnsan haklarını evrensel boyutta güvence altına almaya dönük garantiler ve düzenlemeler arttıkça bireyin bu gidişatının devam edeceği güçlü bir olasılıktır. "Bu yeni paradigma, bireyleri gerek milli gerekse milletlerarası alanda hak sahibi sayarak, milli devletlerin kendi sınırları içindeki egemenlik haklarını sınırlandırmaya ve aşındırmaya başladı."(Özkul, 2013: 149). "Ayrıca daha yerel siyasal bağlılıklardan taviz vermeden ulus ötesi bir toplumsal hareketin hedef ve talepleriyle -bu çevre, toplumsal cinsiyet ya da insan hakları konularında olabilir- sıkı sıkıya özdeşleşmek de pekala mümkündür."(Held ve McGrew, 2014a: 48).

2.2.2.2. Global Kültür ve Yerel Kültür İkileminde Ulusal Kültür

Dünya varolduğundan beri her toplum diğer toplumlara benzemeyen direk kendisinin varetği özgün kültürel özelliklere, sembollere, değerlere sahip olmuştur. Yeni bir dünya düzeni oluşmakta ve bu yeni düzen de tarihteki örnekleri gibi kendine has yeni kültürel kodlar üretmektedir. Çünkü "[...] küreselleşme geleneksel siyasi, kültürel ve coğrafi sınırları giderek aşan yeni toplumsal ağların ve faaliyetlerin yaratılmasını ve mevcut olanlarının çoğaltılmasını içermektedir."(Steger, 2013: 27). Global kültürün bir parçası olduğunu hisseden bunu yoğun olarak yaşayan, bunun

geleceğine dair kanaat ve beklentisi güçlenen birey bu doğrultuda evrensel eylem tarzını da değiştirir.

Dünyanın muhtelif coğrafyalarında küreselleşme ve yeni dünya düzeninin etkileme gücü muhtelif seviyelerde hissedilmektedir ve bu etkileşim tek düze olmaktan ziyade inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. Aslında globalleşmenin kültürel boyutu hakkında sadır olan görüş ayrılıklarının en önemli sebebi de bu etkilenmenin derecesinden kaynaklanmaktadır. "Milli kültür kodları ile yabancı kültür kodlarının çatışması ve uyumsuzluğu, sosyal ve kültürel hayatta ikilemlere, bunalımlara ve ekonomik yapılanmalara neden olmaktadır."(Özkuş, 2013: 16). Kültürel yabancılaşma da denilen bu yeni süreç, sayısız çatışmayı kültürün her alanına yaymaktadır.

Modern kültür olgusunda üzerinde en çok tartışılan, ortak bir kanaate varılamayan yegane şey kültürlerin birbirine mi benzediği yoksa farklılaştığı konusudur. Bu konuda iki ayrı bakış açısının önplana çıktığını söylemek mümkündür. Bazı düşünürler "[...] dünyada mevcut kültürlerin çeşitliliğini yansıtan bir kültürel gökkuşağına yöneldiğimizi öne sürmektedir."(Steger, 2013: 101). Japonya ve Uzakdoğu kültürünün, Latin kültürünün dönem dönem tüm dünyayı etkisine alan çıkışları; imkanı yerinde olan insanların belli bir ülkeden çok, mevsimsel olarak farklı ülkeleri mesken tutmaları; mobilitesi son derece yüksek turizm hareketleri bu yerel unsurların dünyaya kendilerini tanıtmaya imkanı bulmaları bunun en bariz örnekleridir. Mesela Rio karnavalı tüm dünyanın bildiği evrensel bir kültürel harekete dönüştü ama Brezilya'nın kültür kodlarını yansıtır. Öte yandan mesela bir çok kültürel sembolü içinde barındıran yoga seremonisi Hint kaynaklıdır ama tüm dünyanın rutin yaşamsal bir ritüeli haline geldi. O halde yeni küresel düzen yerel kültürlerin de merkez kültürler karşısında kendilerini kanıtlama imkanı bulduğu bir süreç haline de gelmektedir. Bu tez doğru ise modern yeni küresel düzende kültürel etkileşimin karşılıklı olduğu da bir olgu haline gelmiş olur. Çünkü; "[...] günümüzde yerel kültürlerin de büyük kültür endüstrileri aracılığıyla küresel dolaşıma sokulduğu bir gerçektir."(Üstel, 2011: 125). Teknolojinin de globalleşmesi sayesinde yerel kültürler de kendilerini tanıtmaya fırsatı bulmaktadır. "Böylece kültürel çatışmalar ve baskın kültürlerin egemenliği yerine kültürel bir diyoloji mümkün

olabilir."(Özkul, 2013: 18). Aslında bu durumun demokrasinin temsili olmaktan çıkıp doğrudan demokrasinin temini konusunda yeni bir pencere açması da güçlü bir olasılıktır.

Ama bazı düşünürler de aslında yaşanan şeyin dünyanın Amerikanlaşması olduğunu öne sürmektedir. Bu görüş "Batı normlarının ve yaşam tarzlarının daha savunmasız kültürleri bastırıldığını ileri sürmektedir."(Steger, 2013: 101). Buna bir tür "homojenleşme" de denilebilir. "Genelde homojenleşme yaklaşımında öne çıkan görüş, kültürel olarak farklı toplulukların küresel düzlemde dolaşımında olan mal, hizmet ve kurumlar tarafından yönlendirildiği ya da yönetildiği iddiasına dayanır." (Üstel, 2011: 90). Üstelik bu homojenleşme sadece şekilsel değil içerik olarak da gerçekleşmektedir. "Dünyanın batılılaşması" veya "dünyanın Amerikanlaşması" tabirleri tam da bunun için söylenmiş olmalıdır.

Bu iki genel kuramsal yaklaşımın yanında bir başka varsayım da esasen küresel yeni düzenin kendine yeni bir kültür yarattığı ve bu yeni kültürün mekanla bağının kalmadığı savıdır. Bu savın özünde modern kültürün esasında ne batı kültürü olduğu ne de başka bir bölgenin kültürü olduğu, bunun tersine kendine yeni bir kültür yarattığı düşüncesi yatar. Latouche'nin ifadesiyle: "Hala Batılılaşmadan söz edilebilir mi? Artık ne Batı Batı'dır ne Beyaz Beyaz. Sanayi efsanesinin türedileri Japonları, arkasından onların Güneydoğu Asyalı şanslı taklitçilerini Batılı sayabilir miyiz."(Latouche, 1993: 13). Çünkü yaşanmakta olan evrenselleşme olgusu kendisi gibi evrensel kodları da içinde bulunduran bir yeni ve yersiz kültür de oluşturmaktadır. Bu yeni sanal kültürün daha önce yaşanmışlığı olmadığından epistemolojik olarak teste tabi tutulma kaygısı da zamanı da yoktur. Bunun başlıca nedeni ışık hızı ile ilerleyen değişim ve bu hıza yetişmeye çalışan etkileşim tektoniğidir. Bu hızlı dönüşüm kültürün mekan ve toplumla olan ilişkisini de son derece zayıflatmıştır.

Birleşmiş milletlerin çok sayıdaki örgütlerinden birisi de kültür ve eğitimle ilgili olan 1945 yılında kurulmuş Paris Merkezli UNESCO'dur. UNESCO 2000'li yıllarda kültürel çeşitliliğin ve mirasın korunması konusunda global ölçekte çalışmalar yapmıştır. 2001 tarihli Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve 2005 tarihli

Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi gibi. "Bu iradenin en önemli sonucu ise UNESCO'nun Kültürel Çeşitlilik Üzerine Evrensel Beyanname ve Sözleşme metinleri oldu."(Üstel, 2011: 112). UNESCO dünya genelinde tüm insanlığın mirası sayılan yerlerin tespiti ve korunarak gelecek nesillere aktarılması konusunda önemli fonksiyonlar icra etmektedir. Tüm ülkeler UNESCO'nun aldığı kararlara uyma eğilimde ve saygı duymaktadır. "Unesco bünyesinde kültürel çeşitliliğe ilişkin farklı yaklaşımların varlığı, demokratikleşme ve/veya demokrasi tartışmalarında çeşitlilik olgusunun önümüzdeki yıllarda da temel bir sorun olarak yer alacağını göstermektedir."(Üstel, 2011: 118).

Güncel tartışmalarda kültürel benzeşme ve farklılaşmalar konusunda da farklı tartışmalar yaşanmaktadır. "Dünyadaki güçlü türdeşleşme eğilimlerinin mevcudiyetini kabul etmek başka şeydir, gezegenimizde mevcut kültürel çeşitliliğin yok olmasının mukadderat olduğunu öne sürmek çok farklı birşeydir."(Steger, 2013: 105). "Robertson kültürel küreselleşmenin her zaman yerel bağlamda gerçekleştiğini öne sürerek kültürel türdeşleşme tezini reddetmekte ve kültürel alışveriş sonucunda ortaya çıkan küresel ve yerelin karmaşık etkileşimini ifade etmek üzere 'küreselleşme'den söz etmektedir."(Steger, 2013: 106). Gerçekte "küresel dolaşıma girebilen herşey yerelle karışmakta, başka bir ifadeyle melezleşmektedir. Melezleşme bir yandan farklılıkları ortaya çıkarırken öte yandan farklılıkların birbirine benzeşmesine yol açmaktadır."(Yıldızcan ve Adadağ, 2011: 16). Bu melezleşmenin kendisini en çok hissettirdiği alanlardan biri de ulusal kültürel alanlardır.

Yeni dünya düzeninde hem medya hem dil hem müzik ve bunun yanında sayısız kültürel unsurun evrensel boyutta etki ve etkileşim içinde olduğu tartışmasıdır. Yabancı dil öğrenimi, akademik ve uluslararası bilimsel veri mübadeleleri, farklı boyutlardaki turizm hareketleri kültürel yeni düzenin çok net kodlarını bize vermektedir. Dünya ölçeğinde neredeyse her birey anadilinin yanında bir ve daha fazla dil bilmekte hatta bunları öğrenmek için sınır ötesi seyahatlere çıkmaktadır. "Kültürel uyum gerçekten kendi kendine oluşuyor."(Lübbe, 2005: 187).

Yeni dünya düzeninde eski sosyal yapılar kırılıyor ve toplumsal uyumdaki yeteneğini kaybediyor. Tüm kültürlerin birbirlerini etkilemesi sonucu atalardan gelen

değerlerin bütünü olan kurallar sorun oluyor, kimlikler ve anlamlar önemini yitiriyor.(Mauil, 2005: 319). "Diğer taraftan kültürel süreçlerin ve iletişimin küreselleşmesi, yeni topluluk imgeleri, yeni siyasal katılım güzergahları ve yeni kimlik söylemlerini ortaya çıkarmaktadır."(Held ve McGrew, 2014a: 48). "Başarılı siyasal toplulukların bir kimlikler, kültürler ve etnik gruplar çokluğuna karşı değil, aksine bu çoklukla birlikte çalışması zorunluluğu giderek artmaktadır."(Held ve McGrew, 2014a: 48). Yeni düzenin sosyal koşullarında ulusal kültürün alt etmenleri durumundaki yerel kültürler daha bir önplana çıkmakta hatta yer yer onları aşmaktadır. Bu durumda alt kültürlerin birbirleri ile olan ilişkileri de ayrı bir mecraya kaymaktadır.

2.2.2.3. Devletsiz Gençlik ve Sosyal Medya

Küresel yeni dünya düzeninin en büyük güç kaynaklarından birisi hiç tartışmasız medya ve iletişim sektörüdür. Bütün dünyada olası en ufak bir gelişme anında canlı yayınlarla tüm dünyaya yayılmakta, tüm dünya kamuoyu tarafından seyredilmekte böylece küresel etki-tepkilere yol açmaktadır. "1989 yılının Haziran ayında Pekin'de kutsal barış meydanında daha fazla demokrasi için yapılan gösteriler bu konuda başlangıç oldu."(Hoge, 2005: 265). "Bütün kıtalardaki insanlar günümüzde doğal afetlerin, felaketlerin, politik ve askeri çatışmaların anında şahidi olabiliyorlar."(Hoge, 2005: 265). "Gazete okuyan bir köylü 'aynı zamanda hem Şili Devrimiyle, hem Doğu Afrika'daki savaşa, hem kuzey Çin'deki katliamla, hem de Rusya'daki açlıkla ilgilenir'."(Giddens, 2014: 87). İletişim ve basın kanallarının bu kadar evrenselleşmesi anında tüm dünyada etki yaparak politik bir baskı aracı hatta sonuç tayin edici bir güç olabiliyor. "Bu yeni teknik imkanların ağırlaştırıcı politik etkileri de vardır. Devletlerin sansürle görevli kuruluşları, bir kamera tarafından çekilen ve doğrudan uydu üzerinden direkt dünyaya yayın yapılan haberlere hiçbir şekilde sansür uygulayamaz."(Hoge, 2005: 265).

Bu yeni teknik imkanlar devletlerin medya üzerindeki etkilerinin zayıflamasına ama öte yandan yayını yapan medya kaynaklarının belirli bir yöne dayalı yayınla sonuçları etkileme gücüne sahip olmayı beraberinde getirmektedir. Bu etkinin sonucu olarak "[...] demokratik ülkelerdeki politikacılar, modern medya haberlerinin

politika üzerindeki artan etkisi üzerine ekseriya çekimsiz davranarak ve eleştirerek fikirlerini açıklıyor."(Hoge, 2005: 266).

"İnternet ve diğer yeni teknolojilerin sağladığı olanaklar sayesinde, bireycilik, tüketicilik ve çeşitli dini ifade tarzları, daha önce görülmemiş bir serbestlikte ve yaygınlıkla dünyayı dolaşmaktadır."(Steger, 2013: 100). Eskiden bir yerde bir darbe veya ihtilal olduğu zaman ihtilalcilerin ilk işi ulusal medyayı ele geçirmek olurdu. "Ama günümüzün enformasyon teknolojisi binlerce haber kaynağı yaratarak denetimi imkansızlaştırmıştır, fikir ayrılıklarını kolaylaştırmıştır."(Zakaria, 2014: 15). Artık herkesin bağlı olduğu ve fakat kimsenin kontrol edemediği bir internet dünyası var ki tek başına günümüz dünyasının en büyük buluşudur. "Teknoloji ve enformasyonun demokratlaştırılması herkesin herşeyle ilgilenebilmesinin yolunu açmıştır."(Zakaria, 2014: 15). "Enformasyon teknolojileri vasıtasıyla, bireyler kendi ilgi ve kültür çevrelerine yakın enformatik gruplar oluştururken, aynı zamanda bütün bir dünya kültürü ile etkileşim içinde yaşamaktadır."(Özkul, 2013: 14). "Yeni iletişim sistemleri; özgül kişi, olay ya da sorunlarla doğrudan temas gerektirmeyen yeni deneyimler, yeni kavrayış biçimleri ve yeni siyasal referans çerçeveleri yaratmaktadır."(Held ve McGrew, 2014a: 54-55). "Böylece milli ve sınıf bilinci etrafında bütünleşen bireyler değil, sosyal gruplar ile bütünleşen bireyler çoğalmaktadır. Bunun sonucunda ortak küresel bilincin gelişmesi bilgisayar ağları vasıtasıyla daha da hızlanmaktadır."(Özkul, 2013: 16). Artık bir tuşla herkes küreselin bir parçası olabiliyor ve kişi nerdeyse dünya oraya gelebiliyor. "Zaten bu günkü değişimin hızı ve çok boyutluluğu da, çok şey bilen, dünyaya çok boyutlu bakabilen, kendi yaratıcılığının önündeki sınırları kaldırma imkanı bulabilen insanın gücü ve yeteneği sayesinde değil midir?"(Dursun, 1998:158).

İletişim ve etkileşimdeki bu yaygınlık çoğunlukla yerel ve ulusal kültürlerin küresel etkilerle yeni anlamlar kazanmasına neden olmaktadır. "Özellikle uydu teknolojisinin gelişmesi, sınırları ortadan kaldırmış; bu teknolojiyi daha iyi kullanabilen genç nesillerin, geleneksel değer ve kurumları değiştirme potansiyelleri gelişmiştir."(Özkul, 2013: 129). Bu değişim hızı, hayatın her yönünü takip edilmesi imkansızlaşan bir anafora sokmaktadır. "Buna en son ve en etkin örnek olarak, 2010 yılında Tunus'ta gençlerin başlattığı ve daha sonra diğer Arap ülkelerine yayılan

değişim süreci verilebilir."(Özkul, 2013: 129). Günümüz gençliği sosyal medyada sanal olarak sosyalleşmekte ve artık ülke, sınır, toplumsal katmanları tanımamakta ve protest bir gençlik yetişmektedir. Kişiler ve gruplar interneti, yeni üyeler bulmak, tarihleri belirlemek, deneyimleri paylaşmak, lojistiği planlamak, hedefleri belirlemek ve duyurmak gibi amaçlarla kullanmaktadır(Steger, 2013: 170. Daha önce çok zor, yüksek maliyet ve emek gerektiren bu olayları bir kaç dakikalık bir web gezintisi ile sağlayabilmektedir. Bu da büyük bir liderlik veya bürokratik bir yapıya ve yüksek maliyetlere katlanmadan ani ve kararsız sokak gösterilerine olanak hazırlamakta ve yepyeni boyutlar katmaktadır. "Bilgi ve haberleşme, 21. yüzyılın herkesi ilgilendiren ana konuları olacaklar."(Grewlich, 2005: 273).

Bu arada yeni düzenin bir başka boyutu da insanların geleneksel demokratik siyasi kurumlardan hatta seçimlerden uzaklaşmasıdır. "Bugün küresel gelişmelerle birlikte siyaset önemsizleşirken kamusal alanın zayıfladığı, iktidarın büyükçe bir kısmının siyasetin dışında konumlandığı gözlenmektedir."(Yılmaz, 2004: 172).

2.2.2.4. Yeni Düzendeki Bireyin Varoluş Savaşımı

Klasik toplum ve devlet yaşamında bireyin hareket alanı genelde ülkenin sınırları veya toplumsal sınırlardır. Ama artık bu durum geçerliliğini yitirdi. "Brzezinski'ye göre geçmişte ve dünya tarihinin büyük bölümünde eşitsizliğe tahammül edildi. Çünkü kıtalar birbirine uzaktı."(Yılmaz, 2004: 121). Bu uzaklık sadece kıtalarla ilgili değil bitişik ülkelerdeki halklar bile birbirinden son derece uzaktı. Ama günümüz toplumunda gelişen ulaşım ve iletişim araçları sayesinde dünyanın ücrâ köşelerindeki olumlu ve olumsuz gelişmeler aynı anda dünyanın öte ucunda etki-tepki görebilmektedir. Bunun sonucu olarak refahı yaşayan toplumları gören yoksullar kimliksel sorunlar buhranlar yaşayabilmektedir. Bu hayat şartlarına ulaşma özlemi ideali uğruna her yıl yüzbinlerce insan kaçak yollarla müreffeh batı ülkelerine gitmek için yollara düşmekte, binlercesi yollarda, denizlerde can vermektedir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin resmi rakamlarına göre 2013 yılı sonu itibariyle zorla yerinden edilen kişi sayısı 51.2 milyona ulaşmıştır; bu rakam 2012'de rapor edilmiş olan 45.2 milyon kişiden tam altı milyon fazladır.(Unhcr, 2015)

Toplumsal ve bireysel alan son derece minimal hale gelmektedir. "Diğer taraftan artan farklılaşma ve uzmanlaşma ile insanlar sabit gruba bağlılığını yitirmekte, göreceli ve çoklu alt kimlikler oluşturmaktadır."(Yılmaz, 2004: 168). Bireyin içinde düştüğü bu yeni durumu özgürleşme olarak gören görüşler olduğu gibi bunun modernizmin insanı sürüklediği değerden soyutlanmış bir buhran olduğunu, günümüzde insanın içine düştüğü boşlukların, bunalım ve mutsuzluğun esas sebebinin bu olduğunu serdeden görüşler de vardır. Hemşehri akraba ve aile bağları zayıflayan, çekirdek aile içinde kendine has mekanlarda kendine ait eşyalarla büyüyen yeni nesil, tüketim ve marka meraklısı bir olarak büyümektedir. Sorunlarla mücadele yeteneği kazanamamış sosyal bağısıklığı zayıflamış insan, belli bir süre sonra karşılaştığı sorunlar karşısında bunalıma girebilmektedir. "Bireyin öne çıkması ve yıkılan sosyal çevreyle birlikte atomlaşması, yalnızlaşma ve anlam ile özgürlük kaybı oluşmaktadır."(Yılmaz, 2004: 174). "Her yeni modernleşme hamlesi ile fertler arasında paylaşılan hayat-alanları yeniden organize olmak ve ardından tekrar kapanmak için açılmaktadır."(Habermas, 2002: 106).

Diğer taraftan yeni dünya düzeninde bireyin iş ve çalışma hayatına bakış açısı da değişmektedir. Geleneksel emek işçisi üretimin robotlaşmaya kayması sonucu mütemadiyen bitmektedir. Bunun yerine "[...] yükselen yeni sınıf olarak bilgi işçileri öne çıkmakta, emek işçilerinin sayısı azalırken bilgi işçilerinin sayısı artmaktadır."(Yılmaz, 2004: 174). Emegin bu kadar özel nitelemeye sahip olması geleneksel yetenek ve kabiliyetle donanmış işçilere daha doğrusu işsizler için "maaşın önemi yok yeter ki iş bulalım" mantığının gelişmesine neden olmaktadır. Hatta her ikisi de emekten geçinen bu iki kısım işçi ve çalışan arasında bile çatışmalar çıkmaktadır. "Eski, yerleşmiş, az çok güven içinde belirli bir ücret alan işgücü ile tehlikeli dalgalar halinde gelen ve eski çalışanları hem tehdit eden hem de onları sosyal ve ekonomik rakip olarak gören yeni işgücü arasında çatışma oluşmaktadır."(Yılmaz, 2004: 196).

Bunun tam tersine varlıklı aileler için ise devlet, siyaset, değer gibi mefhumların bir anlamı kalmamış oluyor. Kahvaltısını Newyork'ta öğle yemeğini Paris'te akşam yemeğini İstanbul'da yiyip yatmak için Malta'ya giden bir insanın ülkesi yoktur. Bugünün profesyonel yöneticileri için de bu durum farklı değildir.

Buna "Ceo'krasi" diyenler bile var. "Kaldı ki nitelikli kesimler için ulusa bağıllık da eski anlamını yitirmektedir. Nitekim yeni profesyonel mesleklere sahip olan kesim ülkelerinden çok çalıştıkları şirketlerine bağlıdır."(Yılmaz, 2004: 185). "Bu ulusal olmaktan çok dijital yurttaşlar grubu için ülke önemli olmaktan çıkmıştır."(Yılmaz, 2004: 270).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÜRESEL SİVİL TOPLUM VE YENİ DÜNYA DÜZENİNİN GELECEĞİ

3.1. SİVİL TOPLUM VE DEMOKRASİ İLİŞKİSİ

3.1.1. SİVİL TOPLUM

3.1.1.1. Sivil Toplumun Tanımı ve Gelişim Süreci

Sivil toplum olgusu tarihsel bir basamak, gelişmenin bir evresidir. "Siyaset bilimi kitaplarının ele aldığı sivil toplum, Batıda gelişen bir kavram olarak, mutlakiyetçi idarelerden modern ulus devletine geçişte ortaya çıkan bir fenomendir."(Bulaç, 1995: 271). Esasında Ortaçağın özgün koşullarında Kilise-aristokrasi-burjuva-monarşi denkleminde şekillenen ve daha çok günümüz dünyasında popülerleşen bir toplumsal düşünce ve eylem tarzıdır. Temel olarak ticaret erbabının özgür kentsoylularla beraber hareket ederek monarşi ve kilise karşısında güvenli bir alan oluşturma çabasının ürünü olarak gelişmiştir. Bu çaba ortaçağ kentlerinin kendi şartlarında şekillenmiştir. "Sivil toplum ve şehir arasındaki ilişki, bu kavramın şehir burjuvazisine ait olduğunu gösterir."(Bulaç, 1995: 272). Magna Charta da Rönesans da bu akımın ürünüdür. "Ancak sivil toplumun tarihi, ortaya çıktığı özel siyasi ve sosyal şartlar bugün çoğu insanı ilgilendirmiyor."(Bulaç, 1995: 272).

Bugün için "sivil toplum" olarak anlaşılan şey daha çok iktidar erkiyle desteklenmiş ve hayatın her alanını ihata eden "resmi" veya "politik" alanın dışında başka alanların kalıp kalmadığı, eğer kalmışsa bu alanların resmi olmayan toplumun içinden süzülüp gelen örgütlü yapılar kanalıyla doldurulması ve resmi kamusal alanda gelişen ve toplumu etkileyen karar ve eylemlere karşı toplumsal duruşu ortaya koymaktır. "Burada mutlak anlamda resmi ve sivil fenomenler iki karşıtlık değilse bile, iki ayrı alan olarak tasarlanabilir."(Bulaç, 1995: 274). Jonh Keane sivil toplumu şöyle tanımlar: "En soyut anlamıyla, üyeleri öncelikle devlet dışı faaliyetlerle-ekonomik ve kültürel üretim, ve yaşamı ve gönüllü birlikler- uğraşan ve bu faaliyetler dolayısıyla devlet kurumları üzerinde her çeşit baskı ve denetimi uygulayarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren kurumların oluşturduğu bir bütün olarak kavranabilir."(Keane, 1994: 35).

Kavramsal anlam itibariyle "sivil toplum" genellikle devlet ile karşıtlığı ile anlam kazanmaktadır. Sivil toplum teorisi batı dünyasından doğu dünyasına, solcusundan liberaline, İslâmcısından laikine kadar uzanan geniş bir yelpazede tartışılmış, her kesim kendince bazı sonuçlara varmıştır. Geride bıraktığımız son 15 yıl, idrak ettiğimiz çağın tam bir sivil toplum çağı olacağını gösteriyor. Çünkü sivil toplum ve ona verilen önem bir sistemin, devletin ve toplumun uygarlık seviyesini de göstermektedir.

Gerek Marxist siyasal ekolde, gerekse liberal-demokratik ekolde "sivil toplum" üzerine önemli tartışmalar, öneriler, değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Hepsinin ortak noktası sivil toplum olgusunun devletin olmadığı alan olarak anlaşılmasıdır. Buradan sivil toplumun antagonist olarak mutlak anlamda devlet karşıtlığı olarak anlaşılması gerekir. Anlaşılması gereken şey her ikisinin ayrı kulvarda olduğudur. Sivil toplum- devlet karşıtlığı tarihsel ortaçağ koşulları için doğrudur. Ancak bugünkü koşullarda her türlü devlet anlayış ve yapısının sivil toplumla karşıt olduğu ve hatta mücadele halinde olduğunu söylemek yanlış olur. Bütün anlattıklarımızın ışığında kamusal hayatın meşruiyetinin sivil toplumun varlığı ve güçlülüğüne gösterilecek müsamahadan geçtiğini söylersek yanlış söylemiş olmayız.

Sivil toplum, üstün erkle desteklenmiş bir hukuk alanına egemen olamayacağına göre siyasal iktidar ve siyasal alanın varlığı realitede elzem duruma gelmektedir. "Özünde siyasi iktidar olan hiçbir öğreti zaten salt sivil proje olamaz." (Bulaç, 1995: 279). "Bu anlamda, STK'lar devletin yerine geçen örgütlenmeler ya da devletin rolünü azaltma girişimlerine bir çözüm değildir; bu kuruluşlar, devletlerin rolü için daha geniş desteğin bir parçasıdır."(Halliday, 2014: 586).

3.1.1.2. Sivil Toplum Kuramları

3.1.1.2.1. Marxist Sivil Toplum Teorisi

Marxist gelenekte çok sayıda düşünür kendi zaviyelerinden sivil toplum olgusunu açıklamaya çalışmıştır. Burada bir gelenek olarak bu düşünce akımının temel ortak noktalarını izah etmeye çalışacağız.

Sivil toplumu devletten ayırarak onu ayrı bir alan olarak ele alan ilk düşünür F. Hegel'dir. O güne kadar siyasal toplumla özdeş anlamda ele alınan sivil toplum,

Hegel'de birbirinden ayrılır. Ancak paradoksal olarak Hegel sivil toplumu kötü olarak telakki eder. Çünkü "Hegel'in dünyasında fert hiçbir şeye devlet herşeydir."(Ebenstein, 1996: 260). Hegel devlet dışındaki kompleks her alanı sivil toplum olarak kabul eder bunu da devlet karşıtı bir saha olarak kabul eder. Hegel'in en büyük önceliği devlettir ve adeta onu tanrılaştırır. "Hegel'in devlet tapıncılığı, zirvesine onun şu cümlesinde erişir: 'Devlet, dünyada mevcut İlahi Düşünce'dir.'"(Ebenstein, 1996: 260). Hegel, devleti en üst seviyede bir ahlaki organizasyon gördüğünden, devletsiz sivil toplumun ihtiraslara meydan olacağını düşündüğünden devleti sivil toplumun üstünde ve önünde görür ve devleti önceler.

Marx'ın sivil topluma yaklaşımı Hegel'den biraz farklılık arzeder. Hegel devleti kutsamıştır. "Marx ise Hegel'den farklı olarak devleti sivil toplumun üstünde değil onun bir türevi olarak görüyordu. Ona göre, sivil toplum esas olarak mülkiyet ilişkilerine dayanan burjuva düzeninin kendisiydi; onun için de devlet faaliyeti hakim sınıfın çıkarlarına hizmet ederdi. Sivil toplumun çelişkileri ise ancak devletin ortadan kalktığı, sosyal ve siyasi hayatın yeni ahlaki birliği içinde aşılabilirdi."(Sta, 2015) Marx, Hegel'in yarı Tanrısal, kuşatıcı devlet anlayışını eleştirmiş ve Hegel'in iddia ettiği gibi devletin objektif, etik kurallara sahip olmadığını ve toplumsal yaşamda nihai hedefi temsil etmediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre devlet arızı bir aygıttır ama öyle bir aygıttır ki burjuvanın çıkarlarını gerçekleştirmede kullandığı bir araçtır. Dahası ona göre siyasal yaşam toplumsal yaşamın bir uzantısı, bir görüntüsünden başka bir şey değildir.

Devletin içinde geliştiği politik yaşam, sosyal yaşamın açmış olduğu zemin içinde gelişir. Dolayısıyla aradaki normlardan bağımsız olarak düşünülemez. "Siyasi İktisadın Eleştirisi'nin(1859) önsözünde, 'sivil toplumun anatomisi siyasi iktisadın içinde bulunabilir' tezine dayalı olarak genel tarih felsefesini kısaca beyan eder."(Ebenstein, 1996: 294). Devlet, kişinin gelişiminin bir sonucu olarak değil, çıkarlarının şekillendirdiği bir sonuç olarak görülmelidir. Dolayısıyla Marx da sivil toplumu devlet ile ilintili, onun güdümünde bir yapı olarak telakki etmektedir. Çünkü ona göre toplumsal yaşam bireysel mülkiyete göre şekilleniyor. Bireysel mülkiyet kapitalizmi doğuruyor ve kapitalizm emeğin sömürücüsüdür. Siyasal yapı da toplumsal yapının bir yansıması olduğuna göre aralarında birebir ilişki vardır. Tam

da bu noktada Marx'ın sivil toplum hakkındaki görüşleri şekillenir. "O halde, Marx'ın sivil topluma özgü medeniyetten anladığı, cemaat bağlarının çözüldüğü, şehrin özgür havasını teneffüs ederek özel çıkarlarının peşinde koşan rekabetçi bireylerden meydana gelen ilişkiler ağıdır."(Sarıbay, 1995: 128).

Sosyalist sivil toplum teorisi Marx'ın ölümüyle bitmedi ve onun görüşlerinden de ibaret değildir. Bernstein, Lenin, Gramsci vb. bir çok fikir ve eylem adamının etkileri katkıları oldu. Sadece Gramsci'nin görüşlerinin bilinmesi, bu katkı ve etkinin bilinmesi için ipucu verir. Tarihsel bir perspektiften yapılacak analizler de böylece daha tutarlı olur.

Marksist literatürde sivil topluma yeni ve derin bir boyut kazandıran düşünür kuşkusuz Antonio Gramsci'dir. Onun temel kavramı "hegemonya"dır. Hegemonya'nın (iktidarın) sadece siyasi alanı yok bir de sosyo-kültürel boyutu var. "Ona göre sivil toplum devletin siyasi alanda yaptığını sosyo-kültürel alanda yapan yapıdır. Gramsci'de sivil toplum, Hegel ve Marx'ta olduğu gibi olumsuz anlamda ele alınmıyor. Bu kavram daha çok, hegemonyayı açıklayan analitik bir kavram olarak kullanılıyor.

Hegel'den Marx'a, Marx'tan Gramsci'ye uzanan çizgide farklı sosyalist versiyonlar belirdi. Ancak bugüne kadar bütün sosyalist versiyonlar sivil toplumun devletin denetiminde ve emrinde olması konusunda ittifak halindedir. Sosyalist fraksiyonların bölünme ve ayrı düşünme nedeni sosyalist bir topluma ulaşmada kullanılacak araçlar konusundadır. Gerek Marx gerekse de sonraki Marxist gelenek devlet ile sivil toplum arasındaki ayrıma itibar etmez. Marxçı kuram bu temelde sivil toplumun karşılaşma ve grup örgütlenmesi kalıplarını; ve bunun yanısıra da sivil toplumdaki çatışma ve hareketleri bir üretim tarzının mantık ve çelişkisiyle bir tutar. Sivil toplumun diğer kurumları önemini kaybeder. Bunların hedefinin su götürmez bir şekilde, kapitalizmin bunaltıcı iktidarına bağlı olduğu varsayılır."(Keane, 1994: 27). Oysa burada unutulmuş çok önemli bir husus var ki modern sivil toplum uğraşısı hem siyasete hem de burjuvaya karşıdır. "Devlet sivil toplum ayrımından kapitalizme eş değer olarak söz etmeyi sürdürmek bütün zengin ve anlamlı siyasal söylem ve gelenekleri tahrif etmek olur."(Keane, 1994: 58). Marx da sonrasında gelen sosyalist

kuramcılar da bazı ortak paydalarda buluşurlar. "Her iki yaklaşım da evrensel siyasal iddialara çekince koyar."(Keane, 1994: 277)

Marxist geleneğin genel geçer kuramsal sivil toplum anlayışının yanında tarihsel ve realite yönünün de değerlendirilmesi gerekir. Kuşkusuz 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra devletçi sosyalist gelenek, sol siyaset üzerinde en fazla oranda etkili olmuştur. Bu geleneğin başat özelliği sivil toplumun yukarıdan ve siyasal araçlarla şekillendirilmesi, bütünleştirilmesinin savunulmasıdır. Tipik bir Hegelyen devlet anlayışı realiteye egemen olmuş, devletin evrensel çıkarın bekçisi ve temsilcisi olduğu vurgulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar SSCB'de egemen olan bu anlayış, 1945'den sonra Doğu Avrupa'da ve hatta Orta Avrupa'da totaliter ve monolitik komünist partiler vasıtasıyla halklar üzerinde her türlü hegemonik denetimi kurmuş, sivil toplum ve halksal kültür adına ne varsa terörize edilmiştir. Sendikalar, gençlik örgütleri, barolar vb. sivil toplumu temsil etmesi gereken tüm birimler komünist parti tarafından oluşturulmuş, bunların her birisi partinin bir kolu haline gelmişti. Bütün uygulamalar devletin halk üzerinde ceberrutluğunu artırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Halka dayatılan tek tip yaşam tarzı, kalıplaşmış resmi ahlak, her türlü sivil toplumsal unsuru yok etme politikası yıllarca bir çok topluma zor anlar yaşatmıştır. Modern sol düşünce, demokratikleşmeden devletin yeniden yapılandırılmasını anlıyor ve bunu savunuyor. Ancak devlet ile toplumun özdeşleştirilmesine yönelik klasik düşünce devam ediyor. Sol düşüncenin çoğu mensubu demokratik yollarla bazı hedeflerine varacağına inanıyor. Onun için de güçlü bir sivil toplumun oluşmasını istemiyor ve hatta karşı çıkıyorlar

3.1.1.2.2 Demokratik Sivil Toplum Yaklaşımı

Demokratik sivil toplum yaklaşımı sözleşmecî düşünürlerden günümüze kadar uzanan geniş bir düşünce erbabı tarafından farklı kuramlarla şekillenmiştir. Montesquieu'dan Tocqueville'ye, Spencer'den Weber'e birçok ünlü düşünürün bu konuda önemli çalışmaları vardır.

"Tocqueville'nin en ünlü kitabı ve siyasi düşünceye olan en kalıcı katkısı Amerika'da Demokrasi (1789-1840) adlı kitabıdır."(Ebenstein, 1996: 240). Bu kitabında şöyle der: "Birleşik Devletler'de kaldığım süre içinde ilgimi çeken yeni

nesneler arasında hiçbir şey bana şartların genel eşitliğinden fazla güçlü bir şekilde etkili olmadı."(Ebenstein, 1996: 241). O, Amerikan demokrasisini ideal kurumsal demokrasinin ete kemiğe bürünmüş hali olarak kabul ediyordu. Bununla birlikte demokratik gidişatın ilerde suistimal edilmesinden korkuyordu. ABD'de topluma tanınan sivil alanın eşitlik ve özgürlüğü onu çok etkilemiştir. Ona göre demokratik bir sistemde halkın oyuyla işbaşına gelebilecek despotlar olabilir. "Tocqueville, demokratik despotizmin tek-insan veya sınıf tiranlığının klasik formlarından farklı çalışacağını görmüştü: 'Daha yaygın ve daha yumuşak olacaktır; insanlara işkence etmeksizin onları alçaltacaktır.'"(Ebenstein, 1996: 24).

Devlet eşitsizliklere direnmek, ayrıcalıkları kaldırmak adına merkezileşebilir. Durum böyle olunca sivil toplumun siyasal aygıtı verdiği iktidar, sivil toplumun kendine karşı çevrilebilir. Bunun çözümü de siyasal iktidarın tek elde toplanmaması ve sivil toplumun örgütlü ama devlete bağımlı olmamasıdır. Devletten bağımsız, çoğulcu ve örgütlü bir sivil toplum, demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Her kim devlet ile sivil toplumun birleşmesini teşvik ederse, demokratik devrimi tehlikeye atmış olur. Önünde toplumsal engeller olmayan, devlet iktidarı her zaman tehlikeli ve sakıncalıdır, despotizme çıkarılmış davetiyedir.(Keane, 1994: 82).

J. Locke. Spencer gibi düşünürler ve onların yolundan gidenlerin betimlediği liberal sivil toplum kuramı da demokratik düşüncenin bir ürünüdür. Bu ekol devleti bir araç olarak görür. Bugünkü anlamıyla sivil toplum olgusunu kuramsallaştıran liberal düşünce yapısının siyaset felsefesidir. Liberal düşüncede sivil toplum olgusu, uygar ve hedeflenen bir toplumsal yapı biçimi olarak telakki edilmektedir. Devlet ve devlet dışı alan ayrımını tanımlamak için sembolleştirilmiştir. Devletin amacı insanların hak ve hukuklarını güvence altına almak olmalıdır. Toplumun amacından sapan devlet meşruiyetini yitirir. "Devletin kurumsal ve ideolojik alanlarının dışında kalan toplumsal kurumlar ve yapılar sivil toplumu oluşturmaktadır."(Şaylan, 1995: 31).

Bu görüş bugün evrensel ölçekte realize olmuşa benziyor. Çünkü uluslararası kurumlar, devletin birey üzerindeki yetkisine sınırlamalar getirmiştir. En az hükümet eden devletin en iyi hükümet olduğu görüşü modern demokratik felsefenin de bir ideali haline gelmiştir. Hatta yer yer gerçekleşmiştir. İnsan hak ve hürriyetleri

evrensel ölçekte devletin sınırlarını zorluyor. Dolayısıyla klasik liberal devlet düşüncesi bugün de değer kazanıyor. Anglo-sakson dünyada türeyen, Anglo Amerikan dünyadan güçlenen bu siyasi felsefe J. Locke'tan bu yana etkili olmuştur.

STK'lar toplumun şekillenmesine ve yeni değerlerin yaratılmasına da imkan sağlarlar. "Gönüllü sivil kuruluşlar ve toplulukların geliştirdiği ortak değerler, daha geniş toplumsal kitlelerin davranış kalıplarını da etkilemektedir."(Özkul, 2013: 16 Yeni dünya düzeni bunun zeminini temin ediyor. "Böylece değer yargılarında çoğulculuk ve farklı değerlerin birarada sürdürülmesi anlayışı gelişmektedir."(Özkul, 2013: 16). "Sivil toplumun gücü, kapsamı ve etkinliği ile haklı olarak demokrasinin yerleşikliği arasında belirleyici ilişkiler kurulmaktadır."(Şaylan, 1995: 31).

Bütün anlattıklarımızın ışığında kamusal hayatın meşruiyetinin sivil toplumun varlığı ve güçlülüğüne gösterilecek müsamahadan geçtiğini söylersek yanlış söylemiş olmayız. Sivil toplumun bu serüveni modern anlamdaki Demokrasinin gelişim sürecinden bağımsız olarak düşünülemez. Çünkü demokrasinin özünde toplumun öncellenmesi yatar. "Sivil toplumun son derece önemli, ek bir anlamı daha vardır. Yasal güvence altında bulunan ve kendi kendini örgütleyen çok sayıda kamusal alanı -üretim birimleri, ev yaşamı, gönüllü örgütlenmeler ve topluluklara yönelik hizmetler- kapsayan, devlet dışı bir alan olma potansiyeline sahiptir." (Keane, 1994: 36).

Demokratik düşüncenin temelinde rölativizm vardır. Ancak bu görecelilik anarşizmi getirmez. Bunu önlemenin yolu da güçlü siyasal kurumlardır. Çünkü demokratik bir şekilde birarada yaşamının olmazsa olmaz koşulu farklı görüşteki insanların ortak noktası olan güvenli, objektif ve sınırları belli bir kamusal alan tasarımıdır. Göreceliğin getireceği çatışmaları dolaylılamaya yönelik devlet mekanizmalarına ihtiyaç olduğu gibi, tehlikeli devlet iktidarı tekellerinin kurulup gelişmesini önlemeye yönelik mekanizmalara da ihtiyaç vardır. Sözgelimi, düzenli seçimlere tabi olan etkin ve kudretli bir yasama meclisi, hukuk devleti ve bağımsız yargı ile bir araya geldiğinde, siyasal iktidarın sık sık el değiştirmesini ve farklı çizgileri izlemesini sağlayarak ve böylece de aşırı derecede merkezi ve her şeyi kapsar bir hale gelmesini önleyerek, despotizm riskini en aza indirir. Çoğulcu ve kendi kendini örgütleyen bir sivil toplum, göreceliğin zımni bir koşuludur.(Keane,

1994: 308). Sarıbay bu sosyal göreceliğin kaosa dönüşmemesi için sağlanması gerekenleri şöyle açıklar: "Bu bağlamda, sivil toplum içindeki topluluklar için; çoğulluk, onların birbirlerine karşı özerkliklerini; kamusallık birbirlerine karşı sorumluluklarını; özellik birbirlerine karşı bireyselliklerini; yasallık ise tabi olacakları ortak çerçevelerini sağlar."(Sarıbay, 1995: 141).

Ancak sivil unsurlardan herhangi birisi kamusal alanda despotik bir egemenlik kurduğu zaman bir bütün olarak sivil toplumun kalbini durdurmuş olur. Demokratik düşünce en gelişmiş şekliyle buna da "sivil itaatsizlik" diye bir kurumla çözüm getirmeye çalışmıştır. Peki sivil itaatsizlik için de hukuki ve siyasi ortam yoksa durum ne olacak. Sarıbay'a göre bu durum sivil toplumun ve demokrasinin tükendiği yerdir. "Geriye kalan ise, sivil toplumun kendisini Devlet'ten ayrı olarak, ideoloji, efsane ve kültür aracılığıyla yeniden üretmeye çalışması olmuştur."(Sarıbay, 1995: 21). Bu yüzden de, sivil itaatsizliğin yaratacağı kamuoyu baskısı hukuki oluşum sürecindeki yanlışlıkları düzeltmenin ve yenilikleri hayata geçirmenin son olanağıdır.

Çoğulculuk, devletin topluluklara, gruplara, cemaatlere, sivil toplum kuruluşlarının her birisine ve nihayet her bireye hiçbir "iyi", "kötü" değerlendirmesinde bulunmadan eşit yaklaşımını gerektirir. Devlet nötr olmak zorundadır. Devlet bir "iyi" anlayışını kabul ediyorsa, hele "iyi" yi kabul etmek bir yana onun savunucu öncüsü olmaya çalışıyorsa/oluyorsa çeşitlilik gösteren bir topluluğa bir takım inançları, değerleri benimsetme tehlikesine atılıyor demektir. Bu anlayış ise modern çoğulcu demokrasinin ruhuna aykırıdır. Devlet her türlü farklılığı olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Modern demokrasilerde "[...] devlet ve sivil toplum arasındaki ilişki, mantıksal olarak ancak hiçbir toplumsal kesimin hakim iktidar olmamasıyla; dolayısıyla hiçbir hakim ideolojinin (veya tek hakikatin) rehberliğine ihtiyaç duyulmamasıyla mümkün olabilir."(Sarıbay, 1995: 141). Bu anlamda toplumu "kim yönetirse iyi veya kötü olur." sorusu kaçınılmaz olarak yanıtı olmayan bir sorudur.(Sarıbay, 1995:141). Devletin hakim bir ideolojisi olduğunda kaçınılmaz olarak bu ideolojiden yana olmayan kesimler en hafif tabiri ile mobbinge maruz kalacaktır. Kimin yönettiği değil nasıl yönettiği daha çok önemli bir sorudur. Devletin sosyal doku karşısında düzenleme ile iktifa edip nötr pozisyon alması en savunulan görüş haline gelmiş bulunmaktadır.

3.1.2. DEMOKRATİKLEŞME İLE SİVİL TOPLUM İLİŞKİSİ

Demokratikleşme, siyasal çatışmaların olmadığı toplumun tek tipleştiği bir süreç olarak değil, tersine toplumsal farklılık, siyasal ayrılık, devlet kurumlarının güvencesindeki sivil toplumsulaşma olarak kabul edilmelidir. Küreselleşmenin en başat demokratikleşme mekanizmaları sivil toplum unsurlarıdır. "Bu perspektiften bakıldığında, küreselleşme sürecinde demokrasi yerine daha küçük unsurların geçmesinin en açık göstergelerinden birisi, sivil toplum olgusuna yapılan vurgudur."(Özkul, 2013: 154).

Bir ülkenin demokrasi seviyesi buhrana yol açacak aşamaya gelmeyene kadar olası her türlü sivil toplumsal yapılanmaya ve girişime tahammül edebilmekle ilgilidir. Yurttaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri, dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan yapılara ve etkinliklere sivil toplum kuruluşları yada kısaca STK denir. Demokratik sivil toplum da bu anlayışı anlatmak için kullanılır. John Keane der ki: "Sivil kuruluşlar, siyasal iktidarın başından hiç eksilmeyen bir bela kesilmelidir."(Keane, 1994: 37).

Sivil toplumun hem tarihsel hem modern zamanlardaki temel yaşamsal alanı iktidarın ceberrutluğuna karşın kamusal alanın sınırlarının hemen dışında gerçekleşen sivil alanda etkinlik sağlayarak kamusal alanın da ilgili olduğu sektörel bazda etkilemektir. "Küresel ideoloji etki gücünü, en iyi ve güçlü bir biçimde sivil toplum kuruluşlarını çoğaltarak; devlet üzerindeki baskısını ve ağırlığını artırmayı hedeflemektedir."(Özkul, 2013: 154). Modern demokrasilerin önemli meşruiyet göstergelerinden birisi de sivil toplumsal alanın genişliği ile bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına gösterilen müsamaha ve etkililiği olarak ele alınmaktadır. Siyasi düşünce anlamında bu durum "minimal devlet" anlayışının kabul edilmesiyle mümkün olacaktır. Küresel ölçekte demokrasi taleplerinin görünür halde talep edilmesi de sivil kurumların sayesinde olmuştur.

Öte yandan küresel kurumlarda temsil edilen bazı zayıf ülkeler ile küresel sivil toplum kuruluşlarının kendilerini evrensel ölçekte tanıtabiliyor olması yeni dünya düzeninin sivil toplum açısından getirdiği bir gelişmedir. Demokratik bir dünyada

sivil toplum olgusu ile sivil toplum kurumları, toplumlar ile toplumları bireyler ile bireyleri hatta ülkeler ile ülkeler arasında ve bunlar arasındaki çapraz ilişkilerin tesisinde bir yapıştırıcı görevi görecektir. "Bu sistemin yarıkları içerisinde yeni oluşmakta olan bir ulus-ötesi sivil toplum yer alır."(Held ve McGrew, 2014a: 39). Dolayısıyla ülkeler arasında devlet dışı ilişkilerin geliştiği boşlukta hayatiyet bulan sivil toplumsal kurumlar aynı zamanda küresel anlamda demokratikleşmenin de nüvesini teşkil etmektedir. "Bu küreselleşmeci yoruma göre siyasal iyinin kökleri, birbiriyle kesişen topluluklar ile yeni gelişmekte olan ulus-ötesi sivil toplum ve küresel siyasal örgütlerdir."(Held ve McGrew, 2014a: 47). Siyasal iyi ve erdem her zaman halkın bağrında aranmalı, onun teveccühü, tercihi esas olmalıdır. Locke'dan beri gelişen liberal demokrasi kuramında egemen olanın devlet değil halk olduğu neredeyse herkesin üzerinde ittifak ettiği bir düşüncedir. "Locke'un açıkça ifade ettiği gibi, yasa yapıcıları ve yasama organları karşısında 'Halk her zaman En Yüksek Güce sahiptir.'"(Held ve McGrew, 2014a: 46).

Sivil demokratik toplumsal mekanizmalar siyasilerin reflekslerinin de şekillenmesine katkıda bulunur. "Demokratik rejimlerin temel öncülleri ile insan haklarına yönelik küresel bir ilginin uyuşmazlığı tezlerinin aksine demokratik güçlerin varlığı, hükümetleri diğer ülkelerdeki insan hakları ihlallerine karşı uluslararası bir tavır almaya zorlamaktadır."(Dağı, 2000: 34). Yeni dünya düzeninin yarattığı yeni ekonomik düzen orta düzey sivil toplumların oluşması ve güçlenmesine katkıda bulunur. Bu karmaşık sivil toplumsal birimlerin yeni demokrasi dalgasına katkısı kesinlikle yadsınmaz.

3.2. KÜRESEL SİVİL TOPLUM VE YENİ DÜNYA DÜZENİ

3.2.1. ULUSAL SİVİL TOPLUMDAN KÜRESEL SİVİL TOPLUMA

3.2.1.1. Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Nesil Küresel Sivil Toplum

Yukarıda sivil toplumun tanımı ve gelişim sürecini anlatırken bahsettiğimiz sivil toplum mülahazalarının çoğu onları kuramsallaştıranlar tarafından ulusal ölçek baz alınarak şekillenmiştir. Oysa günümüz dünyası artık küresel bir dünyadır ve ulusal ölçek adeta bir çekirdek aileye dönmüş durumdadır. Dolayısıyla tüm sosyal olgular gibi sivil toplum da bu yeni şartlara göre kendini konumlamak, geleceğini buna göre tasarlamak zorunda kalmıştır. "Küresel Sivil Toplum" tanımlaması bu zorunluluktan ortaya atılmış bir kavramdır. Kaldor bu olguyu tüm yönlerini ihata edecek şekilde şöyle tanımlar: "Küresel sivil toplum olarak tanımlayabileceğimiz şey, bireylere küresel arenada bir ses sağlayan, bireyle küresel kurumlar arasında köprü oluşturan bu grupların, ağların ve hareketlerin etkileşimleri olmalıdır."(Kaldor, 2014: 664)

Yeni dünya düzeninin içinden yoğrulmuş modern küresel dünya sistemi sivil toplumun da ana etmenlerden biri olarak küresel ölçekte yapılanmasına, yeni roller almasına neden olmuştur. Çünkü klasik ve ulus alan baz alınarak kurgulanan sivil toplum anlayışı küresel uygarlığın yeni düzenine uymamaktadır. "Soğuk savaşın bitmesi yalnızca devletler arası düzenlemeleri değil, aynı zamanda devletler, piyasalar ve sivil toplum arasında iktidarın yeniden taksimini getirdi."(Matthews, 2014: 247). Bu yeni taksimatta ve yorumlama biçiminde devletin alanı olabildiğince daralmaktadır. "Bu dünyada devletler zayıflarken küresel Sivil Toplum Örgütleri de önem kazanmaktadır."(Yılmaz, 2004: 74). Çünkü evrensel sorunlar evrensel dayanışmayı ve küresel toplum refleksini ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki bazen hükümetlerin çözemediği kimi sorunları STK'lar veya hükümet dışı organizasyonlar çözebilmektedir.

Dünya üzerinde gerçek anlamda kaç STK'nın olduğunu kimse bilemez. Artık STK'lar ulusötesi düşünüp ona göre yapılıyorlar. "Pek çok ülkede bocalayan hükümetlerin artık idare edemediği hizmetleri; kentsel ve kırsal topluluk kalkınması, eğitim ve sağlık hizmetleri sağlıyorlar."(Matthews, 2014: 248-249). "Bu gruplar küresel bir 'uygarlık sürecini' özlüyorlar ve küresel sivil toplumda farklı görüşlerin

temsilini bunun için bir önşart olarak görüyorlar."(Kaldor, 2014: 665). Mary Kaldor bu türden küresel sivil toplum örgütlerini "küresel vatandaş ağları" diye isimlendirmektedir. (Kaldor, 2014: 665).

Ağlarla örülmüş dünyada düzeni şekillendiren en önemli etmenlerden biri de yeni nesil sivil toplumsal birimler ve ilişkilerdir. "Bireylerin, toplumların kendi aralarında bir diyalog, iletişim ağı oluşturabilmeleri, böylece ortak sorunlarına ortak dili kültür ve geçmişleri bağlamında, vatandaşlıkla bağlı oldukları merkezi bir otoritenin denetimine tabi olmadan çözüm üretebilmeleri mümkün olmaktadır."(Serdaroğlu, 2011: 220). Küresel sivil toplum tam olarak budur.

Peki "[d]oğmakta olan küresel sivil toplum dünya düzenine ne katkıda bulunabilir."(Hoffman, 2014: 133). Bu sorunun birden çok cevabı vardır. Küresel sivil toplumun temel işlevi; bireylerin sınırları aşan sorunları, güvenliklerini ilgilendiren çevre sorunları, insan hakları ihlalleri, siyasi temsil sorunu, sağlık sorunları ile kültürel hakların sağlanıp sürdürülmesi için örgütlemeyi toplantı düzenlemek, bildirgeler yayımlayarak ortak anlamlar yaratmaktır. Tüm bunlar yapılırken devlet nezdinde bir hukuki yaptırım olmasa da bir baskı unsuru olmak, yönlendirici fonksiyon işlevi görmek küresel bir sivil toplumun varlığına işaret eder. "Yeni fikirleri besliyorlar; savunuyor, protesto ediyor ve kamusal desteği harekete geçiriyorlar; hukuki, bilimsel, teknik ve politika çözümlenmeleri yapıyorlar; kurum ve değerleri değiştiriyorlar."(Matthews, 2014: 248).

Uluslararasılaşan sivil toplum unsurları her haliyle fert fert bireyleri temsil ederler. "Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace gibi uluslararası STK'lar, ulus-devletlerin ve devletlerarası örgütlerin verdiği siyasi ve ekonomik kararlara meydan okuyan milyonlarca sıradan vatandaşı temsil etmektedir."(Steger, 2013: 96). Bu temsil yükseldikçe uluslararası sivil kurumların hükümetler üzerindeki etkisi daha da artmaktadır. "Giderek, STK'lar en büyük hükümetlere bile zorlayıcı yönlendirmelerde bulunabiliyorlar."(Matthews, 2014: 248). Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Açık Toplum Enstitüsü, Greenpeace, Kızılhaç gibi uluslararası sivil toplum birimleri "[...] kendi aralarında ve zaman zaman devletle de işbirliği ve dayanışma oluşturan sözkonusu birimler kendilerine bir düzenleme, 'soft law' kavramı ile çerçevelendirilen yeni bir norm kaynağı oluşturmaktadır."(Serdaroğlu,

2011: 220-221). Bu durum küresel sivil toplumsal düşüncesinin tek tip olduğu veya yeknasat bir yapıda olduğu anlamına gelmez. Çünkü küresel de olsa her sivil hareketin etkilendiği kaynaklar, içinden doğarak serpildiği siyasal ve kültürel ortamlar farklıdır. "Bugün kültürel ve siyasal kimlikler sürekli olarak gözden geçirilmekte ve yeniden inşa edilmektedir."(Held ve McGrew, 2014a: 47).

Sivil toplumsal örgütlerin bu şekilde globalleşmesi ekonomik aktör olan şirketlerin ve siyasi örgütlenmelerin dengelenmesi için hayati önem taşımaktadır. "Bu anlamda küresel ekonomi ile küresel sivil toplum aynı madalyonun iki yüzüdür. Görevi de küresel arenada temsil edilemeyenlerin sesi olmaktır."(Yılmaz, 2004: 261).

İçsel veya dışsal kaynaklı olarak hakları zedelenen insanlara uluslararası sivil toplumsal alanlardan destek gelmesi içişlerine müdahale olarak algılanamaz. "Temel hak ve özgürlükleri kendi yönetimleri tarafından çiğnenen insanların şartlarının iyileştirilmesine ilişkin uluslararası bir duyarlılığın bulunması, demokratik ülkelerde vatandaşların çıkarlarını zedelemeyiz."(Dağı, 2000: 34).

Bu türden ilişkilerin yaygınlaşması demokratik toplumsal güçlerin ve siyasi kararlara etki etme fonksiyonu gelişmiş birimlerin de ortaya çıkmasına vesile olmaktadır. "Son zamanlara kadar uluslararası örgütler, ulusların örgütleriydiler, uluslar tarafından kurulmuşlardı ve uluslar için vardılar. Şimdi STK'lar aracılığıyla dünya halklarıyla doğrudan bağlar oluşturarak kendi yönetim birimlerini inşa ediyorlar."(Matthews, 2014: 252). Nitekim "küreselleşmeye karşı ilk ciddi tepkilerden biri 1995'lerde başlayan ve OECD bünyesinde yürütülen Çok Taraflı Yatırım Anlaşmasına karşı 600 civarında Sivil Toplum Örgütlerinin yürüttüğü kampanyadır."(Yılmaz, 2004: 300). Bu kampanya küresel boyutta o kadar etkili oldu ki sözkonusu görüşmeler altı ay süre ile ertelenmek zorunda kalındı. Yine 1999'da Seattle'daki DTÖ görüşmelerine yüzbinlerce uluslararası gönüllü ve yüzlerce sivil toplum örgütü karşıt gösteriler düzenledi. Dünyanın dörtbir tarafından gelen plansız ve dağınık göstericiler ortalığı hallaç pamuğuna çevirerek toplantıların nihayete ermeden sonlandırılmasını sağladılar. "Dolayısıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar küresel gelişmelerle birlikte, dünya kamuoyunu ve yeni bir aktör türü olarak küresel sivil toplum örgütlerini dikkate almak zorunda kalmaktadır."(Yılmaz, 2004: 25).

Eğer iyimser tahminler tutarsa "[...] siyasi küreselleşmenin nihai sonucu, karşılıklı hoşgörü ve hesap verilebilirlik bütünü içinde gelişen çoğul kimliklerin temelini oluşturacak olan kozmopolit bir demokrasinin ortaya çıkması olabilir."(Steger, 2013: 97).

3.2.1.2. Sivil Toplumun Geleceği

Sivil toplum olgusu kesin olarak ulus ve ulus ötesi çapta etkin bir güçtürler. Ancak belli bir düzenin olmadığı her saha salt sivil toplumla yürütülemez. "Demokratik düzene uyum sağlayan, ülke içinde işleri yoluna koyan sivil toplum güçlerinin kurulması, dışarıda güvenilir ortaklara sahip, hesabını kitabını iyi yaparak geleceğini garanti altına alabilen devletlerin varlığı ile mümkündür."(Tetzlaff, 2005: 45). Demokratik bir dünya düzeninin teşkilinde şüphesiz ki sivil toplum olgusunun etkisi çok olacaktır. "Ancak küresel toplum sadece sivil toplum örgütleriyle de kurulamayacaktır." (Yılmaz, 2004: 162). Bu süreç bizatihi toplumun kendisi tarafından başarılmalıdır. Habermas; yeniden seçilme kaygısı olan iktidarların/hükümetlerin küresel sorumluluk gerektiren konularda cesur adımların atılmasına onay veren ilkesel sözleşmelere imza atmaktan imtina edeceğini, dolayısıyla tüm insanlığı ilgilendiren hususlarda esas belirleyici olanın hükümetleri de bu konuda cesaretlendirecek olanın toplumun kendisi olduğunu belirtir.(Habermas, 2002: 69-70).

Günümüz küresel dünya düzeninde sivil toplum açısından can alıcı sorun bu yapıların toplumsal ve siyasal alanda meşru temel bulup bulmadığıdır. "Esas mesele, böyle geniş coğrafyaya yayılmış rejimlerin bünyesindeki sivil toplum ve siyasal kamu-oyunda kozmopolitik bir zaruri-tesanüt şuurunun oluşup oluşmayacağıdır."(Habermas, 2002: 70). Bu şuur oluştuğu iç politikaya tesir ederek ülkeler adına hareket eden siyasal aktörlerin zihniyetini de değiştirecektir. "Böylelikle bu aktörler kendilerini milletler-arası bir toplumun -ki böyle bir toplum, mecburen ortak çalışmayı ve menfaatlerin karşılıklı gözetilmesini gerektirmektedir-mensubu olarak göreceklerdir."(Habermas, 2002: 70). Bu aktörlerin yani siyasal elitlerin olaylara salt ulusal veya milletlerarası bir mesele olarak değil de bir "dünya içişleri meselesi" olarak bakabilmesinin temini için önce halkların bu türden yönelimleri

takdir etmesi gerekir ki muktedirler de ona göre cesur adımlar atabilsin. "Binaenaleyh böyle bir 'projenin' muhatapları hükümetler değil aksine hükümet-dışı örgütlenmeler ile içtimai hareketler yani milli hudutları aşan bir sivil toplumun aktif mensuplarıdır."(Habermas, 2002: 71).

3.2.1.3. Yeni Dünya Düzeninin Olumsuzlukları

Sorunsuz bir dünya veya problemsiz ve nakırası olmayan bir siyasal argüman insanlık tarihinde hep ideali kurulan bir totem olmuştur ancak "en iyi" denilen şeyler bir nesil sonra "acaba.." dedirten eleştirilere maruz kalmıştır. Dünyanın içinde bulunduğu bu yeni global düzene de ihtiyatla bakmak hayal kırıklıklarının yaşanmaması açısından gereklidir. Çünkü: "Küreselleşme ekonomik ve sosyal açıdan pek çok fırsat yaratmasına rağmen pek çok soruna da yol açmaktadır. Herşeyden önce gerekli donanıma sahip olmayan ülkelerin ve bireylerin marjinalleşmesi gibi bedelleri getirmektedir."(Yılmaz, 2004: 27). Devlet ve siyasal gücü elinde bulunduranlar verecekleri her türlü kararda bu ihtimali de gözönünde bulundurmaları zorundadır. Çünkü "küreselleşmiş bir dünyada neredeyse tüm problemler sınırların ötesine taşar. Terörizm, nükleer silahlanma, hastalık, çevresel bozulma, ekonomik kriz ya da su kıtlığı gibi konular birçok ülke arasında önemli işbirliği ve koordinasyon sağlanmadan ele alınamaz."(Zakaria, 2013: 47).

Yeni dünya düzeninin temel aktörü olan çok uluslu şirketlerin esas amacı ekonomik rant olduğundan bu rantı edinmek için kullanacakları sosyal ve ekonomik faktörler bundan faydalanmayan tüm toplumsal birimlerin ölçülemeyen kaynaklarının (mesela çevre kirliliği) tüketilmesine sebep olmaktadır. Küresel yeni düzenin insanı ortaçağ türünden bir yeniden köleleştirme durumuna sürüklediği, küreselleşmenin yeniden yorumlanarak toplumsal eşitsizliklerin önüne geçilmesi beklentisi ve küreselleşmenin insanileştirilmesi talebi tüm dünya insanların en büyük beklentisidir.

Dünya düzeni ister çok kutuplu olsun ister tek kutuplu olsun fakir ülkeler ile zengin ülkeler arasındaki gelir bölüşümü makası çoğunlukla açılmaktadır. Bununla birlikte fakirliğin eşliğini aşarak "gelişmekte olan ülkeler" kategorisinde bulunan ülkelerin yeni teknolojik imkanları kullanarak hızlı kalkınma hamleleri

gerçekleştirerek bu makası daralttığı durumlar da az değildir. Bu kategoriden olmak üzere, Hindistan, Brezilya, Güney Kore, Türkiye, Malezya gibi ülkeler sayılabilir. "Bu süreçte zenginler belki daha zengin olmaktadır ama fakirler de daha kötüye gitmemektedir."(Yılmaz, 2004: 94). "Kore gibi bir ülke 1960 yılından itibaren bir kalkınma diktatörlüğünün şartları altında sanayi öncesi toplumdaki sanayi sonrası topluma geçişi tek nesil içinde gerçekleştirmiştir."(Habermas, 2002: 48).

Bu çelişkili durum ülkelerin kendi içinde de geçerlidir. Çünkü küreselleşmeyi başaran ulusal firmalar bile küçük ve orta ölçekli ulusal firmalar karşısında avantaj sağlamaktadır. Bu arada toplumsal katmanlar arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğinin de arttığı bir vakiydir. Yukarıda ülkeler için belirtilen çelişkili durum toplumlar için de geçerlidir. Zira "Dünya ölçeğinde hızlı büyüme zengin-fakir tüm insanlar için imkan sağlamaktadır."(Yılmaz, 2004: 92). Bunun sonucu olarak hiç beklenmedik bir şekilde sıfırdan zirveye tırmanmış hayat hikayelerine sık sık rastlamak mümkündür.

Yeni dünya düzeninin bir boyutu da mikro milliyetçilik olgusunu tetikleyerek toplumların hatta devletlerin bölünmesine sebep olmasıdır. Yeni dünya düzeninin getirdiği güvenlik ekseni kayması sonucu bir çok ülkede daha önce çeşitli saiklerle gündeme gelmeyen/getirilmeyen mikro ölçekli sorunlar alenen dillendirilmeye başlandı ve bu durum siyasal hayatı da çok sayıda tartışmanın içine sürükledi. "Bugün doğuda Sovyet bloğunun yıkılması, batıda ekonomik ve sosyal gerilimler, göçler, durum farklılıkları ve kimlik arayışları yeniden yaşandı ve gün ışığına çıktı."(Hassner, 2005: 91). Mikro milliyetçi akımlar, bölgesel dini akımların su yüzüne çıkmaya başlaması hatta yeni yeni mezhepsel akımların türemesi gibi. Böylece "Soğuk Savaş sonrası, özellikle Avrasya coğrafyasında, uluslar ve etnik gruplar 'köklerini' yeniden keşfediyorlar."(Dağı, 2000: 75). Mevcut ulus-devletler çoğulcu bir yapısal demokratik dönüşümle bu yeni gelişmelere cevap veremezlerse bu sorunun kalıcı istikrarsızlıklara sürüklenmesi uzak bir ihtimal değildir. Çünkü dünya ölçeğinde terör hareketleri artmakta, küresel göç hareketleri artmakta, ülkelerin kendi içlerinde ve lokal olarak bazı bölgelerde sürekli istikrarsızlıklar ve çatışmalar artmakta, küresel ısınmadan dolayı iklim değişiklikleri hızla artmakta ve

tüm bunlar dünya toplumlarını tedirgin eden korkulu gelecek beklentilerine sevk etmektedir.

3.2.1.4. Yeni Dünya Düzenine Eleştiriler

3.2.1.4. 1. Genel Eleştiri Konuları

Yeni dünya düzenine ve haliyle küreselleşmeye getirilen en büyük eleştiri onun masum, tarihsel bir süreç olmadığı tam tersine planlı, programlı ve amaçlı bir süreç olduğuna yöneliktir. "Başka bir ifadeyle küreselleşmenin eleştirisini yapanlar çoğunlukla küreselleşmenin normal bir sürecin parçası olmadığını, aksine ideolojik bir olgu olduğunu savunmaktadır."(Özkul, 2013: 155). Bu eleştirinin temeli, küresel güçlerin dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda dizayn ettikleri ve bu dizayn için diğer devlet ve toplumları ortak bir potada buluşturmak istediği varsayımına dayanır. Bu varsayım doğru ise eğer çağdaş insan hakları hareketleri, demokrasi ve özgürlük aslında emperyal güçlerin elinde sadece bir araç olarak algılanmış olur. Örneğin Hoffman'a göre: "Küreselleşme büyük ölçüde İkinci Dünya Savaşı sonrasında köklerini bulan ve ABD'nin ekonomik gücü üzerinde temellenen Amerika'nın eseridir."(Hoffman, 2014: 136).

Bir başka eleştiri konusu ise, esasen devletin bile küresel ölçekli sermaye için bir araç olduğu ve küreselleşmenin kapitalin sahibi sınıflar ile küresel sermaye şirketlerinin kendi önlerini açmak için devleti dahi kullandığı yönündeki kanaattir. Bu eleştirinin temel gerekçesi günümüz globalleşme hareketinin temel sürükleyici gücünün küresel çok uluslu şirketler tarafından temin ediliyor olmasıdır. Çünkü devasa şirketler artık devlet kapasitesinin ötesine taşınmış durumdadır ve bu şirketler artık sınır tanımamaktadır.

Önemli eleştiri alanlarından birisi de ister planlı ve amaçlı olsun isterse kendiliğinden spontane bir süreç olarak geliyor olsun sonuçta zenginle fakir arasındaki gelir adaletsizliğinin arttığı yönündeki eleştirilerdir. Üstelik bu eleştiri salt bireysel adaletsizlikten değil zengin ülkeler ile fakir ülkeler arasındaki eşitsizliğin artmasını da içermektedir. Bu eleştiriler ana hatlarıyla küresel düzenin bugünkü işleyişinin zengini daha zengin, yoksulu da daha yoksul hale gelmesine ortam hazırlamasına yol açmasına yöneliktir.(Özkul, 2013: 157).

3.2.1.4. 2. Küreselleşme Karşıtı Hareketler

Dünyanın değişik coğrafyalarında yeni düzene karşı gelişen ulusal ve uluslarötesi sivil veya siyasi hareketler bulunmaktadır. Bu hareketlerin bazıları özel korumacı mantıkla hareket etmektedir. "Özelci korumacılar, kendi ülkelerindeki ya da bölgelerindeki ekonomik, siyasi ve kültürel rahatsızlıkların büyük bölümü konusunda küreselleşmeyi suçlayan gruplardan oluşmaktadır."(Steger, 2013: 154). İran'ın yıllardır küreselleşme zincirine direnmesi, Venezuela lideri Hugo Chavez'in yıllarca sergilediği duruş, Küba'nın ABD'nin burnunun dibindeki ulusalcı duruşu hatta 'yeni dünya' düzeninin görünür sözcüsü durumundaki ABD'de sözcülük ve teorisyenliğini Patrick J. Buchanan'ın yaptığı milliyetçi ve korumacı Reforma Partisi hareketi bunun bariz örnekleridir. Bir çok ülkedeki büyük veya küçük ulusalcı partiler be kategoride değerlendirilebilir.

Hatta son 20 yılda oldukça güçlenen redikal İslami hareketlerin epey bir kısmı salt yeni dünya düzenine değil toptan bir direnişle tüm batılı değerlere ve onun temsil ettiği tüm küresel girişimlere de isimlerine yakışır biçimde redikal karşı koymalar sergilemektedir. Bunun şiddete varan tepkileri 11 Eylül olayları ile zirveye çıkmış ve 21. yüzyılın daha başlarında dünyanın bir numaralı gündemini oluşturmuştur.

Ama bazı akımlar ulusal koruma güdüsünden çok yeni düzenin söylemine paralel uluslarötesi söylem ve hareketlerle, küresel gücün yine küresel ölçekte yeniden ve adil dağıtılmasını savunan, çevresel etkiler kapsamında küresel bir direnç teşkil etmeye çalışan sivil tepkiler arz etmektedir. Bu "[...] evrenselci korumacılar, kendilerini küresel Kuzey ve Güney arasında daha eşitlikçi bir ilişki kurulmasına adanmış ilerici siyasi partilerin içinde yer almaktadır."(Steger, 2013: 156). Bu düşüncenin temel hedefi evrensel bir karşıt cephe oluşturmaktır. Siyasi anlamda Avrupa genelindeki 'Yeşiller Hareketi', Greenpeace hareketi, ABD ve Avrupadaki anarşist gruplar bu anlamda sayılabilir. İrili ufaklı ve farklı konularda yoğunlaşmış sayısız uluslarötesi sivil toplum kuruluşları bu cepheden değerlendirilebilir. Uluslararası öğrenci hareketleri, hayvan hakları dernekleri çevre örgütleri hatta çiftçilerin kendi aralarında kurdukları hareketler bu kapsamda sayılabilir.

Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzenine ilişkin olarak gelineen noktada artık bunun insani ve evrensel değerlere nasıl evrileceği konusu temel tartışma konusu

olmuştur. Çünkü: "[K]üreselleşme, artık tüm toplumların yaşamlarını sürdürmek ve ilerlemek için kullandıkları stratejilerden biri haline geldi."(Khanna, 2011: 21).

Dünyanın bu yeni düzenine hangi gözle bakarsa baksın sahip olunan ideoloji ne olursa olsun karşı gelenler de şiddetle savunanlar da bazı ortak zeminlerde buluşmak zorunda kalmaktadır. Küresel ekonomi, küresel adalet beklentisi, küresel kültür etkileşimi, küresel çevre sorunları en zıt insanları, ulusları, siyasetçileri ve bilim insanlarını bir platformda buluşmaya zorlamaktadır ve işte küreselleşme denilen şeyin miheng taşı da burada gömülüdür: Herkes herkese her konuda muhtaçtır ve biz istesek de istemezsek de karşımızdakilerle bağlantılı olmak, etkileşimde bulunmak zorundayız. Bu zorunluluk kaçınılmazsa madem oyunu bu yeni düzene göre oynamak gelen çığm önünde ezilmekten daha fazla tercih edilebilirdir. "Görünürdeki radikal eleştirisine karşın küresel muhalefetin ontolojik düzeyde küreselleşmeyi, onu ateşli şekilde savunanlarınkine çok benzer bir gerçeklik olarak kavraması ilgi çekicidir."(Yıldızcan, 2011: 320).

Küreselleşme ve yeni dünya düzenine karşı gösterilen tepkilerin esas sebebi bizatihi dünyanın küreselleşmesine gösterilen tepkilerden çok küreselleşmenin uygulanma biçimi ile ortaya çıkan sonuçlarına ilişkindir. "Nitekim muhaliflerin önemli bir kesimi alternatif küreselleşme projeleri oluşturmaya çalışmaktadır. Davos'a karşı Porto Alegre zirvesi gibi toplantılar bu arayışa işaret etmektedir."(Yılmaz, 2004: 142). Robertson'a göre "tek-dünyacılık" ya da "kozmpolitanizm" suçlamasıyla karşı duruşların olduğu muhakkak ama bu bile globalleşmenin bir parçasıdır. Yani globalleşme karşıtları da globalleşmenin bir parçasıdır. "İşte bu özel anlamda, küreselleşme ve küreselcilikten bugünden yarıya önceden öngörülebilir bir geri çekilme olamaz."(Robertson, 1999: 25). Çünkü antiküreselciler de küreselcilerle aynı kaynaklara dayanmakta aynı araçları kullanmakta benzer tür organizasyon ilişkisine girmektedir.

3.2.2. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN GELECEĞİ

3.2.2.1. Çatışmacı Teoriler

Dünya iki kutuptan tek kutuba oradan da ara vermeden çok kutuplu bir evreye doğru hızla yol almaktadır. Bu gerilim ve geçiş süreci sancılı ve kaygılı bir şekilde

devam etmektedir. Dünya bir bütün olarak tüm yönleri ile değişmeye başladı. "Bu hareketlilik tektonik itmelere benziyor ve dünyanın farklı yerlerinde suçlamalara, gerilimlere ve şiddet eylemlerine neden oluyor."(Kühne, 2005: 381). "Kabul etmeliyiz ki, bu tür bunalımların bir çoğunu önceden bilip hazırlıklı olmaya imkan yoktur.; Yugoslavya'yı bölüp parçalayan dehşet, kan ve şiddetin olacağını beş yıl önce bilemediyse on yıl sonra hangi savaşların hangi patırtıların olacağını bugünden bilmeyi nasıl düşünebiliriz."(Kennedy, 1999: 449). Göç sorunları, tükenen enerji kaynakları, ülkelerin farklı nüfus yapıları, gelişen teknoloji, silah bolluğu, etnik ve dini kaygılar ve radikal akımlar bu çatışmaları körüklemekte, beslemektedir. 11 Eylül'ü kimse önceden bilemezdi, Charlie Hebdo saldırılarını da. Global dünya bu anlamda bir sürü beklenmedik değişimi, olayı da içinde barındırıyor.

Dünyanın bundan sonra nereye gittiği ile ilgili dünya genelinde yankı yapmış öngörüler, tezler öne sürülmüştür. Francis Fukuyama'nın Tarihin Sonu (The End Of History) ve Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması (The Clash of Civilizations) adlı tezleri tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Tarihsel olarak sosyal ve siyasal olaylarla ilgili öngörülerde bulunmak son derece riskli bir konudur. Çünkü artık dünya sadece dünyadan ibaret değildir ve hızla uzay çağına doğru ilerlemekteyiz.

Huntington soğuk savaşın bitimi sonrası küresel dünyanın, evrensel ve tek bir bütüne doğru gitmediğini medeniyetler temelli bir oluşuma doğru gittiğini ve dünyada tek bir medeniyetin hakimiyeti yerine 6 veya 7 medeniyet alanı olacağını belirtmektedir."(Yılmaz, 2004: 273). Bu doğrultuda ulus devletlerin etkinlik ve egemenlik alanları daralıp gerilerden yükselen medeniyetler ve kültürler hem önemli hale gelecek hem de esas çatışma medeniyetler arasında olacaktır. Huntington bütünleşmeci değil çatışmacı bir perspektiften uluslararası alana bakmaktadır. "Medeniyetler Savaşı" tezini formüle ederken asıl amacı batı dünyasının üstünlüğünü pekiştirmektir. Samuel Huntington tarihin bu döneminin medeniyetler arası bir çatışma evresi olduğunu ileri sürer. Ona göre "[...] gelecekteki dünya politikasındaki sürtüşme ve çatışmaların önemli kaynağının temelini ne ideolojik, ve ne de ekonomik yapının oluşturacağıdır. Daha çok bu çatışmalar farklı ve birbirlerine zit

kültürlerin birbirleriyle sürtüşmelerinin neden olacağı bir hareketten oluşuracaktır."(Bredow. 2005: 98).

Huntington bu çatışmaların ana eksenlerinin batı ve diğer kültürel ve medeniyetsel bloklar arasında olacağı savı ile batının buna göre tavır alması gerektiğinden bahseder. Aynı sebepten dolayı esasen devletin ehemmiyetinin devam edeceğini öngörür. Çatışmanın eksenini her ne kadar devlet değil medeniyetler olsa da yine de aynı medeniyete müntesip devletlerin de bir blok oluşturacağını varsayar. Hatta "kimlik hakkı, serbestlik, anayasaya uygunluk, insan hakları, eşitlik, hürriyet, hukuk devleti, demokrasi, serbest pazar, din ve dünya işlerinin ayırımı gibi değinilen konular diğer medeniyetlerde pek az yankı uyandırıyor."(Bredow. 2005: 100). Psikolojik bir bakışla ortak kültürel değerleri paylaşan ülkelerin benzer politik kararlar verdikleri vakidir. Ancak Huntington'ın kurguladığı türden bir blok hareketin, daha net ifade ile haçlı orduları gibi bir birlikteliğin çağdaş dünyada oluşmasını beklemek uç bir beklenti gibi durmaktadır. Bredow bu konuda şu tespiti yapar: "Buna rağmen Huntington'un özdeşleştirdiği medeniyetlerin istikbalde karşılıklı olarak kendi başlarına cephe kurlmaları, birbirleriyle ortaklaşmaları veya karşılıklı savaşlar çıkarmaları ihtimal dahilinde değildir."(Bredow. 2005: 102). "Geleceğin savaş tablosu hiçbir şekilde farklı görüşlü medeniyetlerin çatışması tarafından belirlenmeyecektir."(Bredow. 2005: 104).

Huntington esasen geçmiş çatışmaların milli devletler arasında olduğunu gelecekteki çatışmaların ise devletlerden ziyade farklı ve daha büyük kültürel havzalar arasında gerçekleşeceğini öngörmektedir.

Geleceğe dair çatışma ve çekişmelere ilişkin bir diğer teori ise Francis Fukuyama tarafından öngörülen varsayımlardır. "Fukuyama, endüstrileşmiş demokrasiler ve büyük demokratikleşmemiş dünya arasında özellikle Rusya ve Çin'in yapacağı 'en sert ve en tehlikeli' savaşlar olacağını iddia ediyor."(Pfetsch, 2005: 135). Kısaca "tarihin sonu" diye nitelendirdiği teorisine göre "[...] gelecek, kapitalizm ve liberal demokrasi modellerinin zaferiyle totalizm tarihinin sonunu getirecek ve hemen güçlü ekonomik toplumların ekonomik yönden zirve mücadelesini güçlendirecektir." (Pfetsch, 2005: 135).

Fukuyama'nın tezinin temeli liberal demokrasinin nihai hedef olarak muzaffer olduğudur. Çünkü ona göre: "Liberal demokrasi ve pazar ekonomisi, bizim modern toplumlarımız için tek sürdürülebilir imkanlardır"(Fukuyama, 1999: 177). "SSCB'nin dağılması, Doğu Avrupa'da komünizmin çökmesi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomisini liberalleştirme yolunda attığı adımlar Fukuyama'nın savlarındaki dayanağı oluşturur: Demokrasi ve piyasa ekonomisi bütün ülkeler için artık tek model olacağına göre ideolojinin, tarihin sonu gelecekti."(Kazgan, 1997: 231). Öyleki Fukuyama'ya göre Sovyetlerin dağılması Soğuk Savaş'ın bitiminden daha önemlidir. Çünkü bu komünist ideolojinin liberalizm karşısında ideolojik olarak kaybetmesi anlamına geliyor.(Keyman, 2000: 5-6).

Ona göre "Güç artan şekilde beşeri sermaye ve bilgi ile ilgili hale gelmiştir."(Yılmaz, 2004: 277). Hatta "Fukuyama istikrarlı demokrasinin de uluslararası rekabetin politik askeri alandan ekonomik zenginliğe kaydırılmasıyla mümkün olacağını belirtmektedir."(Yılmaz, 2004: 277). Bu yönü ile Fukuyama, Huntington'un temel aldığı "medeniyetler çatışması" yerine ulus devletlerin temel aktör olduğu bir düzenin ivme kazanacağını öngörür. "Bu anlamda tarih, ekonomik ve siyasal liberalizmin zaferi ile kapanmıştır."(Dağı, 2000: 254). Ama bu düzen öyle modernist bir düzen ki kapitalizmin bilimin her konuda temel belirleyici olduğu, değer olgusuna puanın verilmediği pozitivist argümanların temel parametre kabul edildiği bir düzendir. "Tarihin sonu" denilen şey de tam da bu varsayımların nihai muzaffer olarak tarihin sahnesine çıktığı bir yapıdır. "Tarihin liberal demokrasi ile son bulması, Fukuyama'ya göre bu sistemin toplumun bütün kesimleri, unsurları ve bireylerinin 'tanınma' arzularını tatmin edebilecek tek sistem olmasındandır."(Dağı, 2000: 255).

Bu düşünce liberal demokrasinin nihai ve ulaşılması gereken bir hedef olarak kabul eder ve buna da erişildiğini varsayar. Bunun zıddı olarak da İslam dünyasının alternatif geliştiremediğini belirtir. "Fukuyama'ya göre İslam ülkeleri liberal demokratik dünyaya tepkilidir ama hala alternatif bir sistem de oluşturamadılar."(Yılmaz, 2004: 279). Liberal demokratik düşüncesinin hala istenilir olmasını da buna kanıt olarak sunar. Bununla birlikte "Fukuyama, liberal demokrasilerin sorunlardan uzak olmadığını da farkındadır. İşsizlik, çevre sorunları,

uyuşturucu alışkanlığı, evsizler, AIDS gibi sorunlar liberal demokrasilerin de uğraşmak zorunda kaldıkları sorunlardır."(Dağı, 2000: 256). Öte yandan Fukuyama Doğu Bloku ülkelerinin çökmesinden sonra bölgesel olarak milliyetçi akımların dönemselsel olarak yükseleceğini ve gerçek bir liberalizmden önce bu bölgenin bu aşamayı geçirmek zorunda kalacağını öngörmektedir. "Bu durumda milliyetçilik ve etnik çatışmalar sorunu çözülmeden, bu ülkelerde liberal demokrasilerin yükselip kurumsallaşmasını beklemek fazla iyimserlik olacaktır."(Dağı, 2000: 257).

ABD dış politikasının son yirmi yıllık fikir babalarından biri olan Zbigniew Brzezinski'nin temel tezi ise çatışmalarda ABD'nin nihai üstün güç olarak kabul edilmesi gerektiği üzerinedir. Fukuyama, tarihin sonunun Batı kapitalizminin zaferiyle sonuçlandığını savunurken "Brzezinski ise Sovyetlerin çöküşü ile ilk defa gerçek anlamda küresel bir gücün dünya hakimiyetini sağlama pozisyonuna geldiğini ve yeni dönemin Amerika dönemi olduğunu belirtiyordu."(Yılmaz, 2004: 272). Brzezinski'nin teorisinde Amerika'nın üstünlüğünün alternatifi ise şiddet ve düzensizlik olarak belirtilmektedir.

Çatışma teorilerinden biri de Robert Kaplan'a aittir. Onun kısaca "kargaşa teorisi" olarak adlandırılan tezine göre gelecekte esas çatışmalar halihazırda düzene işlerlik kazandıran kurumlar ve örgütler arasında olacaktır. "Bu 'kargaşa teorisi' denilen öncelikle Batı Afrika'da gözlenen çetelerin küçük savaş eğilimleri gelecekte her yerde olacaktır."(Pfetsch, 2005: 136). Afganistan, Lübnan Suriye ve Irak'taki devlet harici örgütsel yapılar ve bunlar arasındaki çatışmalar bunun bariz örnekleridir.

3.2.2.2. Uzlaşmacı Yaklaşımlar

Karl Jaspers'in meşhur bir sözü vardır: "Avrupa felsefesinin gün batımından, dünya felsefesinin şafak sökümüne uzanan yoldayız."(Aktaran Robertson, 1999: 85). Eski dünya algısı çürümüş durumda ve insanlık yeni bir dünya algısını kurgulayıp pratize etmek zorundadır. Çatışma teorilerinin herbirisi dünya çapında yankılar uyandırmış tartışılmış karşıt teoriler, akımlar geliştirilmiştir.

Davit Held, çağdaş demokrasiden taviz vermeden ama uygarlığın birikimini de inkar etmeden, bunlar üzerinden "kozmpolitik demokrasi" teorisi ile dünyanın

gelecekte barış içinde ve küresel bir iktidar yapısı ile şekilleneceğini savunur. Buna ilişkin olarak gelecekte şu öngörülerin gerçekleşeceğini, hatta bazılarının bugünden gerçekleşmiş olduğunu ileri sürmektedir.

"-Bölgelerle, devletlerle ve yerel birimlerle bağlantılı bir küresel parlamento

-Farklı siyasi toplumsal ve ekonomik güç alanlarıyla içiçe geçmiş yeni bir haklar ve ödevler sözleşmesi

-Siyasi ve ekonomik çıkarların birbirinden resmen ayrılması

-Yerelden küresele doğru giden bir uygulama mekanizmasına sahip, birbiriyle bağlantılı bir küresel hukuk sistemi."(Steger, 2013: 97).

Küresel kapsamlı her farklılık ve gerginlik yeni çatışma alanlarının yaratılması potansiyelini içerir. "[K]üreselcilik ve muhalifleri arasındaki şiddetli bir çatışmanın önlenmesi için dünya liderleri kapsamlı bir 'Küresel Yeni Sözleşme'yi tasarlamak ve uygulamak zorundadır."(Steger, 2013: 181). Bu belki tüm dünyanın tek bir devlete dönüşmesi demek değildir. "Böyle bir siyaset herşeyden evvel üye ülkeleri birleştirmek yerine bu ülkeler ve sistemler arasında harmoni sağlamak hedefiyle yapılmalıdır."(Habermas, 2002: 43).

Her bölgesel alanın kendi dinamikleri vardır. Barışa yönelik her girişim bu dinamikleri dikkate almak durumundadır. "Demokrasinin geleceği, bu kavram ve ilişkilerin dışında öncelikle ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, kültür çevresinden kültür çevresine birbirinden farklılık gösteren mevcut durumlara bağlıdır."(Kühnhardt, 2005: 181). Soğuk savaş sonrası bölgesel çatışmaların artması, yukarıda özetlenen çatışma teorilerinin yaygınlık kazanmasından sonra dünya genelinde küresel barışı, ortak değerler etrafında ortak paydalarda oluşan hümanist ve evrensel insani konuların önplana çıkarılması için de "dinler arası diyalog", "medeniyetler ittifakı" gibi akımlar ve girişimler de olmuştur. "Nitekim 1993 yılında Şikago'da toplanan Dünya Dinleri Parlamentosu ve burada kabul edilen Dünya Ahlakı Beyannamesi bu tür bir arayışa işaret etmektedir."(Yılmaz, 2004: 281). Bu platformun temel amacı dinleri ayıran değil birleştiren ortak noktaların tespiti ile toplumsal barış ve küresel uzlaşma için bir ortam sağlamaktır. "Dünya ahlakı projesi tek tek dinlerin yerini alacak ve dinleri bütünleştiren bir beyanname veya din olmak yerine değişik ahlaki gelenekleri ve asgari müştereklerini bir araya getirmeye

çalışmakta, dinlerarası barışı ve bir arada yaşamayı hedeflemektedir."(Yılmaz, 2004: 281).

Bütün bunların üzerine "[...] şüphesiz ki çok temel bir yaklaşım olan insanlığın tek ve bütün olarak bir arada ve birlikte yaşama arayışı de en temel arayışlardan biridir."(Yılmaz, 2004: 289). Geçmişte dünyada vuku bulan çatışmaların hatırı sayılır bir kısmının sebebi dinseldi. Oysa bugün Dinlerin kendisi bizatihi evrensel barış için ortak paydalarda buluşmanın, ekonomik sıkıntılar ile seküler siyasetin önünde yalnızlaşan bireye güçbirliği anlayışı ile destek vermeye çabalamaktadır. İnsanlık ve medeniyetin her aşaması kendinden öncekilerin emeği, birikimi üzerinde yol almaktadır. Bugünün önceki tarihsel deneyimlerden daha avantajlı olan tarafı bir çok ülkenin multi-kültürel ve çok dinli bir toplumsal yapıya sahip olmalarıdır. Mesela bir çok Avrupa ülkesi ile Amerikada ağırlıklı toplumsal yapı Hristiyan olsa da içlerinde Yahudi, Müslüman ve Budist ağırlıklı diğer din mensupları da uzlaşmacı ortamda beraber yaşayabilmektedir. Bu birikim, bize tarihsel olarak dünyada savaşlar çoğunlukta olsa da ilerlemenin hak ve hukuka değer verilen barışın egemen olduğu ortamlarda sağlandığını göstermektedir. Olası çatışmaların daha büyük savaşlara varma potansiyeli her zaman mümkündür. Bunun önüne geçecek en büyük güç evrensel barıştır, yeni kutupların karşılıklı uzlaşısıdır, küresel bağımlılığın diktatöryel çıkışların hareket alanını daraltmasıdır. "Nihai olarak bugünkü küreselleşme dalgası korkuyla umut arasında bir yerde konumlanmaktadır."(Yılmaz, 2004: 20).

Netice olarak "[b]elalı bir döneme girmiş durumdayız. Sonucun ne olacağı belirsiz. Şu anda içinde bulunduğumuz sistemin yerini ne tür bir tarihsel sistemin alacağından emin olamayız."(Wallerstein, 2012: 87-88). "Dolayısıyla komünizmin çöküşü tarihin sonu değildir ama bir dönemin sonu olduğu kesindir. Bunun insanlığın zaferi olduğu ise tereddütlüdür."(Yılmaz, 2004: 63) Bundan dolayı da yerelleşme ile küreselleşme arasında karmaşık bir etkileşim olduğu gibi, küreselleşme süreçlerine karşı çıkan güçlü direniş hareketleri de ortaya çıkmaktadır. (Özkul, 2013: 123).

3.3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tezimizin buraya kadar ki çözümlenmeleri ve elde edilen bulgular sonucu genel bir değerlendirme yapmak artık mümkün hale gelmiş bulunuyor. İkinci Dünya Savaşı sonucunda şekillenen iki kutuplu temel dünya düzeni 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile sona erdi. Bu sona erişin nasıl bir dünya sistemi doğuracağı kısa süreliğine bir bocalamaya yol açtı. İlk zamanlarında; ABD ve müttefikleri tarafından tüm dünyada serbest piyasanın yaygınlaşması, evrensel insan haklarının tüm dünyada yayılması, devletler arasında savaşın sona ermesi ve demokrasinin küresel ölçekte yayılmasını anlatmak üzere dillendirilen yeni dünya düzeni 2000'li yıllarda belki de ABD'nin tahmin ettiğinin ötesinde bir eksene doğru kaymaktadır.

Yeni dünya düzeni, küreselleşmenin bir ileri evresi ve onun dinamikleri üzerinden gelişen bir süreçtir çünkü, onun araçlarından nemalanmış, yararlanmıştır. Sanıldığı aksine yeni dünya düzeni artık ABD'nin kontrolünden çıkmış tüm dünyayı ilgilendirir hale gelmiştir. Bu yeni süreç bir sürü düzensizlik ve başboşluğu bünyesinde barındırıyor olsa da "yönetişim" denilen bir yeni siyasal yorumla bu düzensizlikler de kendi başına bir düzen teşkil etmektedir. Yeni dünya düzeni ekonomik, siyasal ve sosyokültürel olarak tüm dünyayı etkileyecek çok kutuplu bir dünya sistemi doğurmuştur. Bu temel kutuplar hinderlantlarıyla birlikte ABD, Çin, Rusya ve AB'dir.

21. yüzyıl dünyası artık ekonomik savaşlara sahne olmaktadır. Devlet dışı çok-uluslu şirketler de temel ekonomik birimlerden oldular. Öte yandan klasik devlet teorisi bu yeni durumu yorumlamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü bu yeni düzen daha önce test edilmemiş bir bakır pist görünümündedir. Sanal ekonomi hızla yayılmakta, bölgeselleşmeler ile uluslararası ekonomik aktörler devletlerin ekonomik egemenliklerini son derece sınırlandırmıştır. Bu baskılar sonucu devlet bir anlamda geri çekilmek ve minimal düzenleyici ve eşgüdümü sağlayıcı bir alana sıkışmak zorunda kalmıştır.

Siyasal olarak da devletin egemenlik sahası son derece zayıflamıştır. Siyasal yeni dünya düzeninin muhtevasında politik ve askeri bağlantılar, ulus devlet yapısının yeni anlamlar edinmesi/kaybetmesi, askeri ve siyasi ittifaklar, küresel güç olma mücadeleleri, uluslararası örgütlenmeler ve bölgeselleşmeler yer almaktadır.

Siyaset devlet sınırlarının ötesine taşınmıştır. İçişleri kavramının bir anlamı kalmamıştır. Bu yeni süreçte ulus-devlet yapısı güç kaybetmiştir. Güvenlik, barış, demokrasi, İnsan hakları vb. sorunlar bir içişleri meselesi olmaktan çıkmıştır ve dış müdahalelere bile zemin türemiştir. Irak, Libya vb. ülkelere yapılan dış müdahaleler buna örnektir. Bu da demokratik tartışmaları da beraberinde getirdi. Bunun iki ana sebebi vardır.

-Küresel düzen, ülkelerarası birlikler ve bölgesel paktlar ve ulusüstü örgütlenmelerle yukarıdan aşağıya ulus devleti zoraki de olsa dönüştürmektedir.

-Çağın ruhuna uygun olarak bilinç artışı mikro firkalaşmalar başlatmış, ademi merkezi siyasi ve kültürel yapıları popülerleştirmiştir. Dipten gelen yeni kimlik ihdasları ulusal formu dönüşüme zorlamaktadır.

Bütün bunların sonucu olarak devlet yapısı sadece çoğul bileşenlerden biri durumuna gelmiştir. Çünkü klasik devlet yapısı günümüz yaşam sorunları için son derece güdük kalmaktadır. Bundan dolayı uluslararası kurumlar neredeyse bir devlete ait tüm fonksiyonları icra eden kurumsallaşmalar gerçekleştirmektedir. BM, NATO, AIHM, IMF ve DTÖ gibi örgütler bu bağlamda sayılabilir.

Kültürel olarak yeni dünya düzeni hem yeni bir harmoniyle kendine has bir kültür türetmekte hem yerel kültürlerin küresel ölçekte kendini ifade olanakları sağlayarak onları küreselleştirmektedir. Dolayısıyla hem bir kültürel benzeşme hem farklılaşma akışı söz konusudur. Bu bağlamda olmak üzere yeni düzende birey ile toplum ve devlet ilişkisi bir yozlaşma sürecine girmiş bireylerin devlet ve topluma ilişkin duyarlılık ve aidiyetleri erozyona uğramıştır. Bir tür çok kimlikli ve çok aidiyetli gençlik yetişmekte olup böylece küresel bireycilik ön plana çıkmaktadır.

Demokrasi tarihi Atina'da başlamıştı. Belli bir şehir ölçeğinde doğmuş ve tarihsel olarak üç kırılma noktası yaşamıştır. Doğuşundan 1215 tarihli Magna Charta'ya kadar şehir ölçekli ve kısıtlı erkek vatandaşın katıldığı doğrudan demokrasi süreci ilk kırılmadır. İkinci aşama ise ulusal egemenlik teorilerinin geliştiği demokrasi kuramının kökleştiği içinde sanayi devrimi ile anayasacılık hareketlerini de barındıran ve ikinci dünya savaşına kadar süren dönemdir. Bu dönemde Locke'un doğal haklar ve eşitlik teorisi, Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı ve J.S. Mill'in temsil kuramı çağ açıcı olmuştur. Son olarak İkinci Dünya

Savaşından sonra başlayan ve 21. Yüzyılda hızlanarak devam eden geç modern çoğulcu demokrasi anlayışı ve bunun küresel ölçekte gündeme gelmesini anlatan “kozmpolit” veya bazılarının “sanal demokrasi” dedikleri süreçtir.

Bu son sürecin en başat demokratik ayrıcalığı sivil toplumun küreselleşerek bir erdem halini almasıdır. Modern demokratik devletlerin uygarlık seviyeleri sivil toplumsal kurumlara duyulan müsamaha ile ölçülür oldu. Bu süreçte sivil toplumsal kurumlar da tüm diğer alanlar gibi ulusal sınırların ötesine taşınarak küresel bir yapılar ağı haline geldi. Öyle ki devletin dahi uzanamadığı bazı hususlarda STK’lar önemli fonksiyon icra etmekte yer yer devlete yol gösterici rolünü oynamakta ve sorunlara ya çözüm üretmekte ya da çözüm yolları göstermektedirler.

Günümüz dünyasında demokrasi, her coğrafyada farklı biçimde algılanmaktadır. "Batıda demokrasi en geniş boyutta ilerleme kaydetti ve öyle doğal hale geldi ki, demokrasinin devamının koşullarını sormaya kalkmak tuhaf karşılanır oldu."(Kühnhardt, 2005: 182). Ama bazı bölgelerde ise hala demokrasi bir hayal olarak durmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyada demokrasinin dört ayrı gelişimi söz konusudur;

- Demokratik ülkelerin sayısı artmaktadır.
- Demokrasi kültürü tüm toplumlarda artmaktadır.

-Zaten demokrasi ile yönetilen ülkelerde de demokratik kurumlar artmakta ve derinleşme sağlanmaktadır. Örneğin bazı bölgelerin rahat rahat bağımsızlıklarını oylayabilmeleri bunun ispatıdır. Çünkü referandum sonucu bağımsızlık kazanıp ayrılırsalar da aynı kültürde kalmaya, makro bir birliğin parçası olmaya devam edeceklerine olan inanç tamdır.

- Demokrasi bir meşruiyet kriteri haline gelmektedir. Öyle ki darbe yoluyla yönetime gelen iktidarlar bile kendilerini demokrasi havarisi gibi dünyaya lanse etmek zorunda kalmaktadır.

Tüm bu demokratik gelişimin/artışın iki ana sebebi var: Özgür ortamın artışıyla toplumsal istencin baskısı ve serbest piyasa şartlarının ülkeleri dönüşüme zorlaması.

Bütün bunların yanında yeni demokratikleşme dalgasının bazı temel sorunları da vardır. Bunları şöyle tespit etmek mümkündür:

- Demokrasi sadece bir yönetim biçimi değil bir yaşam biçimidir ve sosyo-kültürel temelleri vardır. Dolayısıyla hiçbir yere demokrasi ışık hızıyla gelmez.

-Ulusötesi yapılanmalarla Habermas'ın tabiri ile 'demokrasi açığı' ortaya çıkmaktadır. Küresel bürokrasi ile küresel yapılanmalar demokrasinin demokratlaşmasını gerektirmektedir.

-Hegemonik güçler kendi menfaatleri uğruna antidemokratik rejimleri destekleyebilmektedir.

-Küresel terör olaylarının artışı kimi antidemokratik düzenlemelere zemin hazırlamaktadır.

-Küresel ölçekli demokrasi denemeleri daha önce test edilmemiş bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Gerek batıda gerekse dünyanın diğer yerlerinde demokrasinin geleceği tartışmaları halen devam etmektedir. "George F. Kennan bugünün sorunlarını hayali olarak şöyle tasvir etmişti: 'Dünyanın istikrarı için en tehlikeli alanlardan biri, eğer günün birinde Rus Hakimiyeti yıkılmaya başlarsa gelecektir.'"(Hacke, 2005: 336). O gün geldi mi? "Bizim şimdi dünya tarihinin uzun süre devam eden bir krizli devresinin başlangıcında bulunmamız muhtemeldir."(Hacke, 2005: 337). Bu krizli dönemde yapacağımız her tedavinin bir sonraki adımda bizim için başka sorunlara yol açmaması için çok dikkatli davranmalıyız. Nitekim Lpson'un şu sözü her zaman hatırdta tutulmalıdır: "Bir kuşağın uygulamaya koyduğu tedaviden daha sonraki kuşağın gidermeye çalıştığı hastalık doğar."(Yılmaz, 2004: 315).

Yeni dünya düzeni için gelecek öngörülerinin temel ortak varsayımı karşılıklı bağımlılığın tarihin hiç bir evresinde görülmemiş biçimde artacağıdır. Bu karşılıklı bağımlılık beklentisi ulus devletlerarası bağımlılığı aşarak topluluklar, kültürler arası bağımlılığa dönüşme potansiyelini fazlası ile içermektedir. Bu bağımlılık potansiyeli yüksek teknoloji ve ekonomik olarak gelişmiş bir yapı ve aynı şekilde siyasi sistem olarak demokrasiye sahip olmakla gerçekleşmektedir. Çünkü demokrasi, "[...] hiyerarşileri yıkmakta, bireyleri güçlendirmekte ve toplumları politikaların ötesinde değiştirmektedir. İçinde yaşadığımız dünyanın karakteri demokratik düşüncenin bir sonucudur."(Zakaria, 2014: 15). Özetle:

-Dünya, çok kutuplu bir yeni düzene gitmektedir.

-Bu düzen globalleşmenin ileri bir aşaması olarak ele alınmalıdır.

-Devletlerin klasik mentalitesi tüm boyutlarıyla ve hızla değişmektedir.

-Bu yeni süreçte birey, toplum ve devletlerin demokrasiye yönelişi artmaktadır.

-Bu yönelişin nihai durağının, sivil toplumsal unsurların da etkin olduğu kozmopolitik bir demokrasi olması genel gidişat açısından kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Arıboğan, D. Ülke. (1996). Globalleşme Senaryosunun Aktörleri (1. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Aslanoğlu, Rana A. (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme (1. Baskı). Bursa: Asa Kitabevi Yayınları.
- Bahçeli, Devlet. (1998). 21. Yüzyılın Güçlü Türkiye'si İçin Lider Ülke Stratejisi: Önem ve Anahatları *Yeni Türkiye Dergisi (Sayı: 19. Ocak-Şubat/1998)*. 284-285.
- Bauman, Zygmunt. (1999). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları (1. Baskı). (Çeviren: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, Korkut. (2004). Yeni Dünya Düzeni Nereye? (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınevi.
- Bredow, Wilfried Von. (2005). Medeniyetler Arası Tartışma ve Çatışmalar (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 97-104.
- Bulaç, Ali. (1995). Modern Ulus Devlet. İstanbul: İz Yayınları.
- Bull, Hedley. (2014). Devletler Sisteminin Ötesinde (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 681-686.
- Cengizbay, Kadir. (1998). Globalleşme ve Kamusal Alan (Derleyen: E. Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay) Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam. (1. Baskı) Ankara: Vadi Yayınları, 166-200.
- Czempiel, Ernst-Otto. (2005). Dış Müdahale(İç İşlerine Müdahale). (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 427-435.
- Çukurçayır, M. Akif. (2000) Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Dağı, D. İhsan. (2000). İnsan Hakları Küresel Siyaset ve Türkiye (1. Baskı). İstanbul: Boyut Kitapları Yayınları.

- Dahl, A. Robert. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri* (Çeviri: Levent Köker). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği-Türk Demokrasi Vakfı Yayını.
- Davutoğlu, Ahmet. (1998). Uluslararası İlişkilerdeki Gerilim Alanları ve 21. Yüzyıl İle İlgili Projeksiyonlar. *Yeni Türkiye Dergisi* (Sayı: 19. Ocak- Şubat/1998). 306-307.
- Drucker, Peter F. (1993). *Kapitalist Ötesi Toplum* (Çeviren: Belkıs Çorakçı). İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.
- Dursun, Davut. (1998). Küreselleşme Toplumun İnşasında Bilginin Artan Önemi. *Yeni Türkiye Dergisi* (Sayı: 19. Ocak- Şubat Sayısı). 154-159.
- Ebenstein, William. (1996). *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri* (Çeviren: İsmet Özel). İstanbul: Şule Yayınları.
- Erdoğan, Mustafa. (1999). *Anayasal Demokrasi* (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Friedman, Jonathan. (1999). *Küresel Sistem, Küreselleşme ve Modernitenin Parametreleri*. (Çeviren: Bülent Peker). (Derleyenler: Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay). *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*. (2. Baskı). Ankara: Vadi Yayınları, 82-115.
- Fukuyama, Francis. (1999). *Tarihin Sonu Mu?*. (2. Baskı). (Çeviren: Cemal Aydın). Ankara: Vadi Yayınları.
- Giddens, Anthony. (2014). *Modernliğin Küreselleşmesi* (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). *Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması*. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 81-87.
- Giddens, Anthony. (1994). *Modernliğin Sonuçları*. (1. Baskı). (Çeviren: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Grewlich, Klaus W. (2014). *İletişim, Danışma ve Mikroelektronik* (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). *Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması*. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 273-282.
- Habermas, Jürgen. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti* (Çeviren: Medeni Akbaş). İstanbul: Bakış Yayınları.

- Habermas, Jürgen. (2014). Ulus Sonrası Konumlanma (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 642-648.
- Hacke, Christian. (2005). Büyük Güçler (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 205-210.
- Haftendorn, Helga. (2005). Doğu-Batı Çatışmasının Sonunda Uluslararası Düzene Bölgesel Girişimlerin Katkısı (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 461-477.
- Hall, Stuart. (1998). Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler (Editör: Anthony D. King). Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi (1. Baskı). (Çevirenler: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 63-96.
- Halliday, Fred. (2014). Küresel Yönetişim: Beklentiler ve Sorunlar. (Çeviren: Ezgi Sarıtaş). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 578-590.
- Hardt, Michael ve Negri, Antonio. (2014). İmparatorluk Olarak Küreselleşme (Çeviren: Cemil Poyraz). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 144-147.
- Hassner, Pierre. (2005). Milli Devlet-Milliyetçilik- Kimlik Tespiti (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 83-95.
- Hayek, Friedrich A.(1997). Hukuk, Yasama ve Özgürlük. (1. Baskı). (Çeviren: Mehmet Öz). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Held, David. (2014). Kozmopolitizm: Küreselleşmeyi Evcilleştirmek (Çeviren: Ezgi Sarıtaş). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 609-627.

- Held, David ve McGrew, Anthony. (2014a). Büyük Küreselleşme Tartışması (Çeviren: Ali Serkan Mercan, Eray Sarıot). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 7-70.
- Held, David ve McGrew, Anthony. (2014b). Siyasal İktidar ve Sivil Toplum: Bir Yeniden Biçimlendirme Mi? (Çeviren: Ali Serkan Mercan, Eray Sarıot). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 149-154.
- Hoffman, Stanley. (2014). Küreselleşmelerin Çarpışması (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 133-139.
- Hoge, James F. (2005). Büyük Medyaların Dünya Politikasına Etkisi (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 265-271.
- Hyd (Helsinki Yurttaşlar Derneği). (2015). Uluslararası Belgeler. <http://www.hyd.org.tr/?pid=354>, Erişim tarihi: 06.05.2015
- Kaiser, Karl. May, Bernhard. (2005). Dünya Ekonomisi ve Karşılıklı Bağımlılık (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 403-410.
- Kaiser, Karl. (2005). Yeni Dünya Politikası: Almanya'nın Rolü İçin Ortaya Çıkan Sonuçlar. (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 515-531.
- Kaldor, Mary. (2014). Küresel Sivil Toplum (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 662-666.
- Kaynak, Mahir. (2013). Yeni Dünya Düzeni (8. Baskı). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Kazgan, Gülten. (1997). Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

- Keane, John. (1994). Demokrasi ve Sivil Toplum (Çeviren: Necmi Erdoğan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Kennedy, Paul. (1999). Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken (3. Baskı). (Çeviren: Fikret Üçcan). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Keyman, E.Fuat. (2000). Türkiye ve Redikal Demokrasi (1. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Keyman, E.Fuat. (1998). Globalleşme ve Türkiye: Radikal Demokrasi Olasılığı (Derleyen: E. Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay) Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam. (1. Baskı) Ankara: Vadi Yayınları, 34-55.
- Khanna, Parag. (2011). Yeni Dünya Düzeni (1. Baskı). (Çeviren: Elif Nihan Akbaş). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- King, Anthony D. (1998). Kültür Mekanları, Bilgi Mekanları. (Editör: Anthony D. King). Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi (1. Baskı). (Çevirenler: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 17-38.
- Kreile, Michael. (2005). Üretim Hizmetlerinin Uluslararası Hale Gelişi (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 211-218.
- Kühne, Winrich. (2005). Yeni Birleşmiş Milletler (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 377-388.
- Kühnhardt, Ludger. (2005). Demokratikleşmenin Geleceği (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 173-182.
- Latouche, Serge. (1993). Dünyanın Batılılaşması (1. Baskı). (Çeviren: Temel Keşoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lübbe, Hermann. (2005). Devletlerin Egemenlik Hakları, Uluslararası Organizasyonlar ve Bölgeselleşme (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 183-191.

- Matthews, Jessica T. (2014). İktidar Kayması (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 247-256.
- Maull, Hanns W. (2005). Hangi Aktörler Dünya Politikasını Etkiliyor (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 300-320.
- May, Bernhard. (2005). Serbest Ticaret İçin Yeni Talepler (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 233-243.
- McGrew, Anthony. (2014). Ulus-Ötesi Demokrasi Modelleri (Çeviren: Ezgi Sarıtaş). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 591-608.
- Mfa (Dışişleri Bakanlığı). (2015a). Avrupa Konseyi. http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa , Erişim Tarihi: 06.05.2015
- Mfa (Dışişleri Bakanlığı). (2015b). Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC). <http://www.mfa.gov.tr/asya-pasifik-ekonomik-isbirligi-forumu.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 06.05.2015
- Modelski, George. (2014). Küreselleşme (Çeviren: Eray Sarıot). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 75-80.
- Nye, Joseph S. (2014). Küreselleşme ve Amerikan Gücü (Çeviren: Cemil Boyraz). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 140-143.
- Özdan, Vedat.(2015). Dünyanın En Çok Dış Ticaret Fazlası Veren Alman Ekonomisi ve Başarının Sırrı?. <http://t24.com.tr/yazarlar/vedat-ozdan/dunyanin-en-cok-dis-ticaret-fazlasi-veren-alman-ekonomisi-ve-basarinin-sirri,11245>, Erişim Tarihi: 21.04.2015
- Özkul, Osman. (2013). Kültür ve Küreselleşme (2. Baskı). İstanbul: Açılımkitap Yayınları.

- Payne, Anthony. (2014). Küreselleşme ve Bölgeselci Yönetişim Tarzları (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 257-268.
- Pfetsch, Frank R. (2005). Yeni Devredeki Savaşın Rolü (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 133-140.
- Robertson, Roland. (1999). Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür (1. Baskı). (Çeviren: Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Rosenau, James N. (2014). Yeni Bir Küresel Düzendeki Yönetişim (Çeviren: Ali Rıza Güngen). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 269-281.
- Rühl, Lothar. (2005). Ortaklaşa Güvenlik ve İttifaklar (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 437-447.
- Sarıbay, A. Yaşar. (1995). Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıbay, A. Yaşar. (1998). Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam (Derleyen: E. Fuat Keyman, A. Yaşar Sarıbay). Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam. (1. Baskı) Ankara: Vadi Yayınları, 14-33.
- Scholte, Jan Aart. (2014). Küreselleşmede 'Küresel' Olan Ne? (Çeviren: Mehmet Celil Çelebi). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 107-115.
- Schwarz, Hans-Peter. (2005). 20. Yüzyılın Sonunda Yeni Dünya Politikası 1914'den Önceki Olayların Başlamasına Geri Dönüş Mü? (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 3-22.
- Senghaas, Dieter. (2005). Barış Bölgeleri. (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 343-352.

- Serdaroğlu, Selcan. (2011). Küreselleşmenin Düzenlenmesi Bir Yanılsama Mıdır? Olası Çerçevesel ve Sınırlar. (Derleyenler: Özgür Adadağ, Cemil Yıldızcan). Küreselleşme ve Demokrasi. Ankara: Dipnot Yayınları, 211-253
- Sta (Sivil Toplum Akademisi). (2015). Sivil Toplumun Ruhunu. http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=489:sivil-toplumun-ruhu-&catid=50:gazetelerden&Itemid=114, Erişim Tarihi: 29.04.2015
- Steger, Manfred B. (2013). Küreselleşme (2. Baskı). (Çeviren: Abdullah Ersoy). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Stiglitz, Joseph. (2014). Küresel Kurumların Vaatleri (Çeviren: Ali Serkan Mercan). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 566-570.
- Strange, Susan. (2014). Devletin Azalan Otoritesi (Çeviren: Cemil Boyraz). (Derleyenler: David Held, Anthony McGrew). Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınları, 155-163.
- Şaylan, Gencay. (1995). Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tetzlaff, Rainer. (2005). Sömürgeciliğin Kalkması ve Yeni Devletler Sistemi (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 23-46.
- Tomuschat, Christian. (2005). Evrensel İnsan Hakları Politikası (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 367-376.
- Tutar, Hasan. (2000). Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi (1. Baskı). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Unhcr (BM Mlteciiler Yüksek Komiserliği). (2015). II. Dünya Savaşı sonrası dönemde küresel çapta zorla yerinden edilenlerin sayısı ilk kez 50 milyonun üzerine çıktı. <http://www.unhcr.org.tr/home.php?content=561> Erişim Tarihi: 30.04.2015

- Üstel, Fusun. (2011). "Küreselleşen Hangi Kültür" Ya Da Kültürel Küreselleşmenin Demokrasi Sınırı. (Derleyenler: Özgür Adadağ, Cemil Yıldızcan). Küreselleşme ve Demokrasi. Ankara: Dipnot Yayınları, 87-130.
- Wallerstein, Immanuel. (2012). Bildiğimiz Dünyanın Sonu (4. Baskı). (Çeviren: Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel. (1993). Jeopolitik ve Jeostrateji (1 Baskı). (Çeviren: Mustafa Özel). İstanbul: İz Yayınları.
- Walter, Norbert. (2005). Küreselleşen Sermaye Piyasası ve Milli Değer Sistemleri (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 205-210.
- Wessels, Wolfgang. (2005). Düzen Faktörü Olarak Avrupa Birliği (Editörler: Prof. Dr. Karl Kaiser, Prof. Dr. Hans-Peter Schwarz). Yeni Yüzyılda Yeni Dünya Politikası. (1. Baskı). (Çeviren: Müjdat Kayayerli). Ankara: Sinemis Yayınları, 503.513.
- Yıldızcan, Cemil. (2011). Küreselleşme Çağında Demokrasi Talebi: İyi Yönetişimin Kötü Çocukları. (Derleyenler: Özgür Adadağ, Cemil Yıldızcan). Küreselleşme ve Demokrasi. Ankara: Dipnot Yayınları, 289-337.
- Yıldızcan, Cemil. Adadağ, Özgür. (2011). Küreselleşmenin Yüzleri (Derleyenler: Özgür Adadağ, Cemil Yıldızcan). Küreselleşme ve Demokrasi. Ankara: Dipnot Yayınları, 5-38.
- Yılmaz, Aytekin. (2004). İkinci Küreselleşme Dalgası (1. Baskı). Ankara: Vadi Yayınları.
- Zakaria, Fareed. (2013). Post Amerikan Dünya (1. Baskı). (Çevirenler: Meral Öztoprak Sağır, Eren Sağır). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Zakaria, Fareed. (2014). Özgürlüğün Geleceği (1. Baskı). (Çevirenler: Meral Öztoprak Sağır, Eren Sağır). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Mustafa NACAR
Doğum Yeri:	Kahta/ Adıyaman
Doğum Tarihi:	05.04.1974
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Gökçe Köyü İlkokulu/ Kahta Adıyaman
Ortaöğretim:	Kahta İmam Hatip Lisesi Ortaokulu/Adıyaman
Lise:	Kahta İmam Hatip Lisesi/Adıyaman
Lisans.	Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans.	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Becerileri:	İdarecilik, Mali Denetim, Unlu Mamuller İşletmeciliği
İlgi Alanları:	Mobilya işiyle uğraşmak, kitap okumak, gezmek, yazmak, tv tartışma programlarını seyretmek sosyal medyayı takip etmek.
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	1-1997-1998 Yıllarında üniversitede okurken bir taraftan da Diyanet İşlerinde bir yıl İmamlık Yaptı. 2-1998-2000 yılları arasında özel sektörde çalıştı. 3-2000 Yılından beri İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı'nın değişik birimlerinde Gelir Uzmanlığı kadrosuyla çalışmakta. Bu süre zarfında dört yıl fiilen kayıtdışı denetim biriminde çalıştı. 2013 yılından beri İkitelli Vergi Dairesi'nde Çalışmakta ve Servis Şefliği görevini yapmaktadır.
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	Vergi Denetim görevi ile ilgili olarak 2010 yılında gösterdiği performanstan dolayı İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Vergi Denetmenleri Büro Başkanlığından teşekkür belgesi aldı.
Tel:	GSM: 0530 885 35 38 mnacar2007@gmail.com
Adres:	Kayaşehir Toki Konutları 10. Bölge C 51 Blok D: 34 Başakşehir İstanbul

İmza